T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

ANNELERİN BAĞLANMA STİLLERİ İLE OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN ANKSİYETE DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Ayşe Nur DEMİRHAN

Çankırı 2022

ANNELERİN BAĞLANMA STİLLERİ İLE OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN ANKSİYETE DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ayşe Nur DEMİRHAN

Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY

Çankırı 2022

KABUL VE ONAY

ÇAKÜ, Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nün 198201018 numaralı Yüksek Lisans öğrencisi Ayşe Nur DEMİRHAN, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "Annelerin Bağlanma Stilleri ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Savunma Tarihi : 07.06.2022

Tez Danışmanı:	**Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY** **Çankırı Karatekin Üniversitesi**	**……**
Jüri Üyesi:	**Doç. Dr. Nazan KAYTEZ** **Çankırı Karatekin Üniversitesi**	**……**
Jüri Üyesi:	**Dr. Öğr. Üyesi Gül DALGAR** **Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi**	**……**

Yukarıdaki sonucu onaylarım
Prof. Dr. Özcan ÖZKAN
Enstitü Müdürü

ETİK BEYANNAMESİ

Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum "Annelerin Bağlanma Stilleri ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

07.06.2022
Ayşe Nur DEMİRHAN

ÖN SÖZ

Araştırmamda beni her zaman yönlendiren ve destekleyen tez danışmanım, değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Güzin Yasemin TUNÇAY'a; tez savunmamda jüri üyesi olarak araştırmama değerli katkılar sağlayan Sayın Doç. Dr. Nazan KAYTEZ ve Dr. Öğr. Üyesi Gül DALGAR'a; araştırmamın istatistik bölümünde yardımcı olan Sayın Ahmet GÜL ve Seray ÜSTÜNDAĞ'a; araştırmam için ölçek kullanım izni veren Doç. Dr. Şermin KESEBİR, Uzm. Dr. Filiz KÖKÇÜ, Prof. Dr. İbrahim Ferhan DEREBOY ve Dr. Öğr. Üyesi Hakan ŞAHİN'e; uzman görüşlerine başvurduğum Doç. Dr. Fatih AYDOĞDU ve diğer uzmanlara; araştırmamın verilerini topladığım tüm okulların yönetimi, öğretmenleri ve velilerine; araştırmamda yardımlarını esirgemeyen ve beni her zaman koşulsuz destekleyen ailem ve değerli dostlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY ..... **i**
ETİK BEYANNAMESİ ..... **ii**
ÖN SÖZ ..... **iii**
KISALTMALAR VE SEMBOLLER ..... **vi**
TANIMLAR ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
ÖZET ..... **xi**
ABSTRACT ..... **xii**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Çalışmanın Amacı 4
1.2 Problem Cümlesi 4
1.3 Alt Problemler 4
1.4 Sınırlılıklar 5
1.5 Sayıltılar 5
2. GENEL BİLGİLER **6**
2.1 Bağlanma 6
2.2 Gelişimsel Perspektifte Bağlanma 7
2.2.1 Yetişkinlikte bağlanma 7
2.3 Bağlanmayı Etkileyen Faktörler ve Bağlanma Psikopatolojisi 8
2.3.1 Ebeveynlerin özellikleri 8
2.3.2 Çocukların özellikleri 9
2.3.3 Kültürlerarası farklılıklar 10
2.3.4 Aile koşulları 11
2.4 Bağlanma Kuramları 13
2.4.1 Sigmund Freud ve Erik Homburger Erikson kuramları 13
2.4.2 Harry Harlow bağlanma teorisi 15
2.4.3 Konrad Lorenz bağlanma teorisi 16
2.4.4 John Bowlby bağlanma teorisi 16
2.4.5 Mary Salter Ainsworth ve yabancı ortam deneyi 17
2.4.6 Bartholomew ve Horowitzh'in dörtlü bağlanma modeli 19
2.5 Anksiyete Kavramının Tanımı 20
2.6 Anksiyete Kavramının Epidemiyolojisi 21

2.7 Okul Öncesi Çocukluk Döneminde Anksiyete 21
2.8 Çocuklarda Anksiyeteye Etki Eden Etmenler 22
2.8.1 Ebeveynlerin tutumu, eğitimi ve mesleği 23
2.8.2 Çocukların cinsiyeti ve kardeş sayısı 25
2.8.3 Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri 26
2.9 Anksiyete Bozukluklarının Sınıflandırılması 27
2.9.1 Genel kaygı 28
2.9.2 Fiziksel yaralanma korkusu 31
2.9.3 Sosyal kaygı 34
2.9.4 Obsesif kompulsif bozukluğu 38
2.9.5 Ayrılma Kaygısı 42
2.9.6 Travma sonrası stres bozukluğu 45
2.10 Çocuk Yetiştirme Stilleri 49
2.11 Çocukluk Kavramı ve Çocukluk Yaşantıları 55
2.12 İlgili Araştırmalar 56
2.12.1 Bağlanma ile ilgili yapılan araştırmalar 56
2.12.2 Anksiyete ile ilgili yapılan araştırmalar 61
3. MATERYAL VE YÖNTEM 67
3.1 Araştırmanın Modeli 67
3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi 67
3.3 Veri Toplama Araçları 69
3.3.1 Kişisel bilgi formu 69
3.3.2 Okul öncesi cocuklarda anksiyete (kaygı) ölçeği (ebeveyn formu) 69
3.3.3 Erişkin bağlanma biçimi ölçeği 70
3.3.4 Anne görüşme formu 70
3.4 Verilerin Toplanması 70
3.5 Verilerin Analizi 71
4. BULGULAR 74
5. TARTIŞMA 108
6. SONUÇ VE ÖNERİLER 142
KAYNAKLAR 147
EKLER 176

KISALTMALAR VE SEMBOLLER

Ort.	:	Ortalama
p	:	Anlamlılık derecesi
%	:	Yüzde
$\bar{X}$	:	Aritmetik ortalama
Ss	:	Standart sapma
Xort	:	Medyan
Sıra ort.	:	Sıra ortalaması
U	:	Mann whitney U testi
H	:	Kruskal wallis H testi
DSM V	:	The diagnostic and statistical manual of mental disorders 5
OKB	:	Obsesif kompulsif bozukluk
OVOB	:	Ortanca veya ortancalardan biri
KWH	:	Kruskal – wallis H testi

TANIMLAR

Pozitif Etki: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocukluk yaşantılarında olumlu yaşadığı durumlardan etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna benzer şekilde olumlu yansıtması.

Pozitif Ters Etki: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocukluk yaşantılarında maruz kaldığı olumsuz yaşantılardan etkilenmesiyle yaşadıklarını değiştirerek çocuğuna olumlu yansıtması.

Negatif Etki: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocukluk yaşantılarında olumsuz yaşadığı durumlardan etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna benzer şekilde olumsuz yansıtması.

Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocukluk yaşantılarında hem olumlu hem olumsuz yaşadığı durumlardan etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna benzer şekilde hem olumlu hem olumsuz yansıtması

İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocuğuna karşı davranışlarının çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünmesi

İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocuğuna karşı davranışlarının çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünmesi

Çocuğuna Yansıtanlar: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocukluk yaşantısında maruz kaldıkları olumlu ve olumsuz çocukluk yaşantılarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtması

Çocuğuna Yansıtmayanlar: Araştırmaya katılım sağlayan annelerin çocuğuna karşı davranışları değişkeninde söylediklerine göre; annelerin çocukluk yaşantısında maruz kaldıkları olumlu ve olumsuz çocukluk yaşantılarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtmaması

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1 Freud ve Erikson'un görüşlerinin karşılaştırılması (Santrock, 2019, s. 22-23). 15
Tablo 2.2 Yabancı ortam deneyi (Bukatko, Daehler, 2012, s. 421-423)..... 18
Tablo 2.3 Yabancı ortam deneyi bağlanma çeşitleri (Kılıç, 2019, s. 228)..... 18
Tablo 2.4 Bartholomew ve Horowitzh'in dörtlü bağlanma modeli (Bartholomew & Horowitzh, 1991, s. 163)..... 20
Tablo 2.5 Genel kaygı tanı kriterleri 29
Tablo 2.6 Fiziksel yaralanma korkusu tanı kriterleri..... 33
Tablo 2.7 Sosyal kaygı tanı kriterleri 36
Tablo 2.8 Obsesif kompulsif bozukluğu tanı kriterleri 40
Tablo 2.9 Ayrılma kaygısı tanı kriterleri..... 43
Tablo 2.10 Travma sonrası stres bozukluğu tanı kriterleri..... 46
Tablo 2.11 0-6 yaş için travma sonrası stres bozukluğu tanı kriterleri 48
Tablo 2.12 Aşırı hoşgörülü stil..... 51
Tablo 2.13 İlgisiz ve kayıtsız stil..... 51
Tablo 2.14 Otoriter stil 52
Tablo 2.15 Dengesiz kararsız stil 52
Tablo 2.16 Aşırı koruyucu stil..... 53
Tablo 2.17 Mükemmeliyetçi stil..... 54
Tablo 2.18 Reddedici stil..... 54
Tablo 2.19 Demokratik stil..... 55
Tablo 3.1 Katılımcıların tanıtıcı özelliklerinin dağılımı..... 68
Tablo 3.2 Normallik değerleri (basıklık ve çarpıklık katsayı değerleri) (n=110). 71
Tablo 3.3 Değişkenlere ait cronbach alfa katsayı değerleri 73
Tablo 4.1 Annelerin çocukluk yaşantılarına ilişkin olmasını istediği davranışların dağılımı* 74
Tablo 4.2 Annelerin çocukluk yaşantılarına ilişkin değişmesini/olmamasını istediği davranışların dağılımı* 75
Tablo 4.3 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı 75
Tablo 4.4 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı 75
Tablo 4.5 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı 76
Tablo 4.6 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı 76
Tablo 4.7 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı 77
Tablo 4.8 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı 77
Tablo 4.9 Erişkin bağlanma biçimi ölçeğinin alt boyutlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri 78
Tablo 4.10 Okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ölçeğinin alt boyutlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri 78
Tablo 4.11 Annelerin eğitim durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri..... 79

Tablo 4.12 Annelerin ekonomik bağımsız olma durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri 79
Tablo 4.13 Çocukların cinsiyet durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri 80
Tablo 4.14 Çocukların cinsiyet durumu ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 80
Tablo 4.15 Çocukların sayısı ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 81
Tablo 4.16 Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam durumu ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 82
Tablo 4.17 Annelerin bağlanma düzeyleri ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 83
Tablo 4.18 Annelerin çocuğuna karşı davranışlarının kendi çocukluk yıllarıyla ilişkili olma durumu ile annelerin eğitim düzeyleri 85
Tablo 4.19 Annelerin çocuğuna karşı davranışlarının kendi çocukluk yıllarıyla ilişkili olma durumu ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 85
Tablo 4.20 Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 87
Tablo 4.21 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin eğitim düzeyleri 88
Tablo 4.22 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin ekonomik bağımsızlık olma durumlarına göre dağılımı 89
Tablo 4.23 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların kaçıncı çocuk olduğu düzeyleri 89
Tablo 4.24 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların cinsiyet düzeyleri 90
Tablo 4.25 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam düzeyleri 91
Tablo 4.26 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin eğitim durumu düzeyleri 91
Tablo 4.27 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin ekonomik bağımsızlık düzeyleri 92
Tablo 4.28 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların kaçıncı çocuk olduğu düzeyleri 93
Tablo 4.29 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların yaş düzeyleri 94
Tablo 4.30 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin bağlanma düzeyleri 94
Tablo 4.31 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 95
Tablo 4.32 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 96
Tablo 4.33 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 97
Tablo 4.34 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu 98
Tablo 4.35 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri 99
Tablo 4.36 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri 100

Tablo 4.37 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocuğuna karşı davranış düzeyleri..... 101
Tablo 4.38 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri..... 102
Tablo 4.39 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri..... 103
Tablo 4.40 Çocukların yaşı ile çocukların anksiyete görülme durumu..... 105
Tablo 4.41 Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri ile annelerinde bağlanma durumu..... 106

ANNELERİN BAĞLANMA STİLLERİ İLE OKUL ÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN ANKSİYETE DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

DEMİRHAN, Ayşe Nur. Annelerin Bağlanma Stilleri ile Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı, 2022.

Araştırmada 3-5 yaş arasında çocuğu olan annelerin bağlanma biçimleri, annelerin çocuğuna karşı davranışları, annelerin çocukluk yaşantıları ve çocukların anksiyete düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ile annelerin bağlanma biçimleri ile çocukların anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, Zonguldak il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında çocuğu eğitim alan ve kartopu yöntemi kullanılarak elde edilen okul öncesi eğitim alan ve almayan çocuğu olan toplam 110 anne oluşturmuştur. Araştırma verileri *"Kişisel Bilgi Formu"*, *"Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği"*, *"Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği"* ve *"Anne Görüşme Formu"* ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis H testi, Ki-kare testi, Fisher Exact testi, Monte Carlo simülasyonu ve Pearson Korelasyon katsayısı analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda annelerin bağlanma düzeyleri ile annelerin eğitim durumu, annelerin ekonomik bağımsız olma durumu, çocukların cinsiyeti durumu; çocukların anksiyete düzeyleri ile çocukların cinsiyet durumu, çocukların sayısı ve çocukların okul öncesi eğitime devam etme durumu arasında anlamlı farklılıklar ($p<0.05$) olduğu belirlenmiştir. Annelerin çocuğuna karşı davranışları ile annelerin eğitim durumu ve çocukların anksiyete düzeyleri; annelerin çocukluk yaşantıları ile çocukların cinsiyet durumu, annelerin ekonomik bağımsız olma durumu, çocukların doğum sırası, annelerin eğitim durumu, çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumu, çocukların yaşı, çocukların anksiyete düzeyleri, annelerin bağlanma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar ($p<0.05$) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca annelerin çocuğuna karşı davranışları ile annelerin çocukluk yaşantıları arasında anlamlı farklılıklar ($p<0.05$) olduğu tespit edilmiştir. Annelerin toplam bağlanma biçimleri ile çocukların toplam anksiyete düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat alt boyutları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Annelerin güvenli bağlanma biçimi arttıkça çocuklarda sosyal kaygı, genel kaygı, ayrılma kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu ve toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri azalmaktadır. Annelerin kaygılı / ikircikli bağlanma biçimi arttıkça çocuklarda ayrılma kaygısı düzeyi; annelerin kaçıngan bağlanma biçimi arttıkça da çocuklarda genel kaygı, ayrılma kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu ve toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anne, Çocuk, Bağlanma, Anksiyete, Anne Baba Tutumu, Çocukluk Yaşantısı.

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT STYLES OF MOTHERS AND THE ANXIETY LEVELS OF THEIR CHILDREN PRESCHOOL PERIOD

ABSTRACT

DEMIRHAN, Ayse Nur. Investigation of the Relationship Between Attachment Styles of Mothers and the Anxiety Levels of Their Children Preschool Period, (Master Thesis), Çankırı, 2022.

In the study, it was aimed to examine the attachment styles of mothers with children between 3-5 years of age, their behaviors towards their children, mother's childhood experiences and children's anxiety levels in terms of various variables, and to determine the relationship between mother's attachment styles and children's anxiety levels. The sample of the study consisted of 110 mothers whose children attend kindergartens affiliated to the Ministry of National Education in the city center of Zonguldak, and obtained using the snowball method. Research data were collected with the *"Personal Information Form"*, *"The Preschool Anxiety Scale"*, *"Adult Attachment Style Scale"* and *"Mother Interview Form"*. Mann-Whitney U test, Kruskal-Wallis H (KWH) test, Ki-kare test, Fisher Exact test, Monte Carlo simulation and Pearson correlation coefficient analysis were used in the analysis of the research data. As a result of the research, it was found that there was a significant difference ($p<0.05$) between the attachment levels of mothers and the education status of mothers, economic independence status of mothers, gender status of children. It was found that there was a significant difference ($p<0.05$) between children's anxiety levels and children's gender status, the number of children and children's attendance at preschool education. It was determined that there was a significant difference between the attachment levels of the mothers and the anxiety levels of the children ($p<0.05$). It was found that there was significant difference between the mothers' behavior towards their children and the education level of the mothers and the anxiety levels of the children ($p<0.05$). It was determined that there were significant differences ($p<0.05$) between the childhood experiences of the mothers and the gender status of the children, the economic independence status of the mothers, the birth order of the children, the education status of the mothers, the attendance status of the children in the preschool education institution, the age of the children, the anxiety levels of the children, and the attachment levels of the mothers. In addition, it was determined that there was a significant difference ($p<0.05$) between behaviors of mothers towards their children and the childhood experiences of the mothers. According to the results of research, there was no significant difference between the total attachment styles of mothers and their children's anxiety levels. However, significant differences were found between the sub-dimensions. As a result, as mother's secure attachment style increases, social anxiety, general anxiety, separation anxiety, fear of physical injury and total pre-school anxiety levels decrease in children. As the anxious / ambivalent attachment style of mothers increases, the level of separation anxiety in children and as the avoidant attachment style of mothers increases, the levels of general anxiety, separation anxiety, fear of physical injury and total preschool anxiety increase in children.

Key Words: Mother, Child, Attachment, Anxiety, Parental Attitude, Childhood Experience

1. GİRİŞ

Bağlanma kavramı, psikolojik bir terim olarak, bir bireyin başka bir birey ya da bireylerle arasında bulunan ve uzun süreli olan duygusal bağdır. Bebeklik dönemi hariç, yaşamın hemen her döneminde bağlanma figürü olarak ifade edilen, sadece canlı bir varlık değildir. Cansız varlıklar da bağlanma figürü olabilmektedir. Örneğin; insanlar değer verdikleri; bir eşyaya, arabaya, eve, paraya, hayvana, hayali figürlere bağlılık geliştirebilirler. Bebeklikten başlayarak yaşamın her dönemine yayılan bağlanma, temelde bebeğin annesi ile kurduğu ve zamanla diğer insanlar ile de devam eden derin ve uzun süreli bir bağdır (Çetinkaya, 2017, s. 9-10). Bu bağ kişinin bağlanma figürüyle etkileşim halindeyken kendisini mutlu ve memnun hissetmesini ve endişeli durumlarda bağlanma figürüne yakınlığı sayesinde rahatlamasını sağlar (Berk, 2013, s. 264). Bağlanma bebeklik döneminden itibaren (doğum öncesi, doğum sırası, doğum sonrası) evreler halinde ortaya çıkar (Köse, Çınar, Altınkaynak, 2013).

Bağlanma kuramlarına göre; Freud, psikoanalitik kuramında bağlanmada içsel faktörlerin önemli olduğunu ve bağlanmanın oral dönemde bebeğin emme, ağız yoluyla haz alıp keşifler yapması sonucu gerçekleştiğini ve bu dönemde herhangi bir travmanın o döneme saplanma olarak sonuçlanacağını ve sonraki süreçlerde telafisinin olamayacağını söylerken (Freud, 2014, s. 173; Geçtan, 2004, s. 57-58); Erikson psikososyal kuramında bağlanmada çevresel faktörlerin önemli olduğunu ve bağlanmanın temel güvene karşı güvensizlik olduğu dönemde (0-1 yaş) fiziksel rahatlık ve duyarlı bakım sonucu oluştuğunu ve bu dönemde herhangi bir sapmanın sonraki süreçlerde çevresel fırsatlara bağlı olarak telafi edilebileceğini söylemektedir (Levy, 2019, s. 71; Santrock, 2018, s. 191). Konrad Lorenz kaz yavrularıyla çeşitli deneyler yaparak, kaz yavrularının yumurtadan çıktıktan sonra karşılaştıkları hareket eden ilk nesneye (genellikle annelerine) bağlandıklarını keşfetmiştir. Lorenz bu doğal duruma "imprinting" adını vermiştir (Ariely, 2010, s. 40). Harry Harlow "The Nature of Love" makelesinde sevgi ve şefkati "ikincil güdü" olarak görmeyi reddederek, bağlanmada yiyecek ihtiyacı kadar ve bu ihtiyaçtan daha çok bebeğin ilgi, sevgi, sıcaklık, yumuşak ve samimi bir temas içerisinde ilişkiye ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir (Bowdon, Butler, 2015, s. 143-144). Bowlby de aynı görüşe sahip olarak

bağlanmanın, bağlanma figürüne biyolojik gereksinimden ziyade bedensel yakınlık gereksinim sonucu oluştuğunu savunmuştur (Pulat, 2020, s. 41). Mary Ainsworth sekiz aşamadan oluşan yabancı ortam deneyini yaparak bebeklerin annelerinden ayrılma ve birleşme durumlarında verdikleri tepkileri incelemiş ve bağlanma biçimlerini "güvenli bağlanma", "kaygılı / ikircikli bağlanma, "kaçıngan bağlanma" olarak sınıflandırmıştır (Çetinkaya, 2017, s. 35-36). Mary Ainsworth'un belirttiği bağlanma sınıflandırmasına göre:

- Güvenli bağlanan çocuklar; anneleriyle her zaman yakın ilişki kurmayı isterler.
- Kaygılı / ikircikli bağlanan çocuklar; anneleriyle yakın temas kurmayı istemelerine rağmen, anneye gitme ve anneden uzak durma arasında kararsızlık yaşarlar.
- Kaçıngan bağlanan çocuklar; anneyle yakın temas kurmaktan kaçınarak uzak dururlar (Ruppert, 2011, s. 64-65).

Bartholomew ve Horowitzh ise çocuklardaki bağlanma tiplerinden yola çıkarak yetişkinlerde dörtlü bağlanma modelini oluşturmuş ve yetişkinlikteki bağlanma tiplerini "güvenli bağlanma", "saplantılı bağlanma", "kayıtsız bağlanma" ve "korkulu bağlanma" olmak üzere dört farklı şekilde belirlemiştir (Güloğlu, 2020, s. 28). Bartholomew ve Horowitzh'in oluşturduğu bağlanma sınıflandırmasına göre:

- Güvenli bağlanan yetişkinler, günlük yaşamda iletişim kurma konusunda rahat ve sevecendirler.
- Saplantılı bağlanan yetişkinler, diğer insanlar kendilerine zarar vermese bile özdeğer duygusunda yoksun şekilde bağlılık geliştirdikleri kişi ya da nesne olmadan yaşayamayacaklarına inanırlar (Stahl, 2014, s. 79). Yakınlık kurma gereksinimi hissederler, akılları genelde romantik ilişki kurduğu kişiyle meşguldür ve partnerinin sevgisine karşılık vermeme durumu için endişelidirler.
- Kayıtsız bağlanan yetişkinler, yakın olmayı özgürlüğün yitirildiğini düşünme eğilimindedirler ve bu nedenle ilişkilerinde yakınlığı minimum seviyede tutma eğilimindedirler (Levine, Heller, 2018, s. 28).
- Korkulu bağlanan yetişkinler ise, kendisinin sevilmeye layık olmadığı ve başkalarının da reddedici olduğu ile ilgili inançlara sahiptir (Çetinkaya, 2017, s. 21);

0-6 yaş dönemi kritik dönem olarak kabul edilmekte ve sadece fizyolojik olarak değil ruhsal olarak da bu dönemde gerçekleşen yaşantıların gelişim sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesinde etkili olabilmektedir (Önder, 2011). Bebek ve

çocukların özellikle kişisel bakım, öğrenme tecrübeleri ve en önemlisi de sevgi ve ilgiye ihtiyaçları olduğu bilinmektedir. Hayatın erken dönemlerinde (bebeklik döneminde) gerçekleşen anne-bebek bağlanmasında meydana gelen duygusal bağlanma veya bağlanma eksikliği gibi sorunlar hem şu an hem de gelecekte (çocukluk, ergenlik ve erişkinlik dönemlerinde) kurulan insan ilişkilerinde pozitif ya da negatif bir kaynak teşkil etmektedir (Yaşar, Kaya, 2019, s. 56). Bireyin bebeklik döneminde bakım vereni ile oluşturduğu sevgi, güven, şefkat, paylaşım gibi hislere dayalı oluşturduğu bağlanma biçimi; bireyin ileride çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurup, özerk bir yetişkin olmasını sağlarken; bu hislerden yoksun büyüyen bireyler ileriki yaşlarda çevresiyle kurduğu ilişkilerde aşırı uçta kaçınmacı veya bağımlı olabilmektedirler (Erben, Çalışkan, 2015; Ruppert, 2014, s. 246).

Anksiyete, bireyleri çevrelerindeki tehlikeli durumlara karşı aşırı ihtiyatlı kılan ve belirsiz durumları tehdit edici olarak yorumlamalarına (seçici soyutlama) veya basit uyaranları tehdit olarak abartmalarına (büyütme) neden olan, tehdide yönelik bilişsel yanlılıklara sahip oldukları düşüncesi olarak tanımlanmaktadır (Beck, Emery, 2019). Anksiyete çeşitli gelişim evrelerini takip ederek her gelişim evresindeki görevlerle ilişkili olarak farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Çocukluk döneminde ebeveynin çocuk yetiştirme tutumları, mesleği, eğitim durumu ve çocukların yaşı, cinsiyeti gibi çeşitli çevresel faktörler anksiyete bozukluğunun oluşmasında etkili olabilmektedir (Sirkeci, 2017). Bu çalışmada okul öncesi dönemindeki çocuklarda anksiyete bozuklukları "genel kaygı", "fiziksel yaralanma korkusu", "sosyal kaygı", "obsesif kompulsif bozukluk", "ayrılma kaygısı" ve "travma sonrası stres bozukluğu" şeklinde altı sınıflandırma ile araştırılarak incelenmiştir.

Çocukluk döneminde bireyin bakım veren (bu çoğunlukla anne olmakta) ile kurduğu bağlanma ilişkisi ve çocukluk yaşantılarının, birey yetişkin olup çocuk sahibi olduktan sonra çocuk yetiştirme stillerini etkileyerek çocukta anksiyete bozuklukları oluşumunda etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu nesiller arası döngüsel ilişki araştırılarak çocuklarda anksiyete bozukluklarının görülmesinde annelerinin kendi bakım vereniyle geliştirdiği bağlanma stili ve olumlu ya da olumsuz çocukluk yaşantılarının (kişisel-sosyal, aile ve okul yaşantısı vb.) etkisinin yönelimleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Güvensiz bağlanma ile büyüyen kuşaklarda anksiyete bozukluklarının görülme sıklığı ile güvenli bağlanan kuşaklarda ise başka olumsuz faktörler olmadığı sürece yaşam boyu hayata ve benliğe karşı güven sağlanarak anksiyete bozukluklarının görülmeme sıklığının öğrenilmesinin alana katkı sağlayacağı, ileride bu konuda yapılacak olan çalışmalara kaynak oluşturması

açısından sonraki çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Alan yazın incelendiğinde konuyla ilgili araştırmaların yapıldığı görülmüş, ancak bu kuşaklar arası ilişkinin bir arada kullanıldığı yapılan çalışmaların yeterli düzeyde olmaması nedeniyle bu çalışmada; okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin bağlanma stilleri, çocukluk yaşantıları, ebeveynlik tutumları ve çocuklarındaki anksiyete bozukluğu görülme durumu araştırılmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, 3-5 yaş arasında çocuğu olan annelerin bağlanma stilleri, çocukluk dönemi yaşantıları, çocuk yetiştirme tutumları ve çocuklarının anksiyete düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve annelerin bağlanma stilleri, çocukluk dönemi yaşantıları, çocuk yetiştirme tutumları ve çocukların anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

1.2 Problem Cümlesi

3-5 yaş arasında çocuğu olan annelerin bağlanma stilleri, çocukluk dönemi yaşantıları, çocuk yetiştirme tutumları ve çocukların anksiyete düzeyleri hangi değişkenlere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir? Annelerin bağlanma stilleri, çocukluk dönemi yaşantıları, çocuk yetiştirme tutumları ve çocukların anksiyete düzeyleri arasındaki ilişki nasıldır?

1.3 Alt Problemler

1. Annelerin bağlanma stilleri ile demografik veriler arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
2. Çocukların anksiyete düzeyleri ile demografik veriler arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
3. Annelerin çocuğuna karşı davranışları ile demografik veriler arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
4. Annelerin çocuğuna karşı davranışları ile annelerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
5. Annelerin çocuğuna karşı davranışları ile çocukların anksiyete düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?

6. Annelerin çocukluk yaşantıları ile demografik veriler arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
7. Annelerin çocukluk yaşantıları ile annelerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
8. Annelerin çocukluk yaşantıları ile çocukların anksiyete düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?
9. Annelerin çocukluk yaşantıları ile çocuğuna karşı davranışları arasında anlamlı bir farklılık gösteriyor mu?

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma verileri okullar aracılığıyla ulaşılan anneler ve pandemi koşulları nedeniyle kartopu yöntemi kullanılarak ulaşılan anneler ile sınırlıdır. Ayrıca araştırma verileri annelerin veri toplama araçlarına verdikleri yanıtlar ile sınırlıdır.

1.5 Sayıltılar

Çalışmada kullanılan ölçeklerin, geçerli ve güvenilir olduğu var sayılmaktadır. Araştırmada annelerin veri toplama araçlarını doğru anladıkları ve doğru cevapladıkları varsayılmaktadır. Belirlenen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Bağlanma

Bağlanma: İnsanın ayrıcalık gösterdiği ve tercih ettiği diğer kişiyle yakınlık kurması veya yakınlığını sürdürmesiyle sonuçlanan bir davranış biçimidir (Bowlby, 2015, s. 55). Bağlanma, bebeklerle ebeveynler arasında duygusal olarak olumlu ve karşılıklı yardım edici bir ilişkinin kurulmasını belirtir (Gander, Gardiner, 2004, s. 214).

Bağlanma, bakım veren ile yakın bir ilişki sürdürmek için kullanılan içgüdüsel bir süreç veya insanların kendileri için önemli olduğunu düşündükleri biriyle kurdukları; rahat olma, kendine güven ve doyum ilişkilerini kapsayan sağlam duygusal bağlar şeklinde tanımlanır (Solmuş, 2012, s. 35; Çetinkaya, 2014, s. 63). Bebeklik döneminde bağlanma kavramı; birine olumlu tepki vermek, zamanın çoğunu o kişiyle geçirmeyi istemek, herhangi bir korkunç durum ya da nesneyle karşılaştığında hemen o kişiyi aramak, bağlanılan kişinin varlığının hissedilmesinin verdiği rahatlama hissi gibi tüm duygu ve davranış kalıplarını içerir (Görgü, 2017, s. 1-2).

Bebeklik döneminde bağlanma güvenli gelişirse ebeveyn ve bebek arasında karşılıklı bir iletişim ağı kurulmuş olur. Karşılıklılık prensibi, iletişim ağını çift taraflı biçimde besleyerek bebeğin anneye bağlandığı kadar annenin de bebeğine bağlanmasını sağlar ve böylece bebekte temel güven hissi oluşur (Doksat, 2011, s. 40). Anne ile bebek arasındaki bağlantı doğumdan önce, anne karnında oluşmaktadır (Bencik Kangal, 2020, s. 36). 0-2 yaş arası dönemi içeren süreç anne ve bebek arasındaki bağlanmanın oluştuğu "kritik dönem" şeklinde isimlendirilir. Bu dönemde bağlanma sürecinin sağlıklı bir biçimde oluşması, anne ve bebek arasındaki sıkı bağ kurulması ile sonuçlanırken, aksi bir durumda da bebeğin ilerideki yaşamının bütününü etkileyen telafi edilmeyebilen psikolojik sorunların temelini neden olabilmektedir (Coşkun, Gülle, Karayağmurlu, Kaan, 2020, s. 42).

Bowlby, bebeğin bağlanmasının üç evreden oluştuğunu savunmuştur:

1.Evre: Odaklanmamış yönelme ve işaret: Bebek, ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayan ve onu diğer insanlara yönelten, Ainsworth'un "temas sağlayıcı" olarak isimlendirdiği bir dizi davranış (ağlamak, göz teması kurmak, tutunmak vb.) biçimiyle dünyaya gelir. Bebeğin ebeveynlerini diğerlerinden ayırt ettiği ve onlarla etkileşim kurabildiği bağlanmanın temeli beklenti ve şemalar kurularak bu dönemde atılır.

2.Evre: Bir ya da daha fazla figüre odaklanma: 2 aylık olan bebekte yabancı ve ayrılma kaygısı henüz oluşmamış olmasına rağmen "temas sağlayıcı" davranışlarını sadece tanıdık yüzlere karşı sergiler ve henüz bebek için kimse "güvenli üs" niteliğinde değildir.

3.Evre: Güvenli üs davranışı: Bebek altı aylık olduğunda "güvenli üs" kavramı gelişerek anneyi etrafı keşfederken geri dönülebilecek bir liman olarak görür. Aynı zamanda bebekte ayrılma ve yabancı kaygısı, toplumsal referans alma ve nesne sürekliliği kavramları gelişmiştir (Bee, Boyd, 2009, s. 598-599).

2.2 Gelişimsel Perspektifte Bağlanma

Araştırmalara göre; güvenli bağlanma, çevresini güvenilir olarak düşünme ve bireylerle güvenle yakın ilişkiler kurabilme sağlıklı bir durumken; güvensiz bağlanma, kişinin yaşadığı zamanda ve gelecekteki hayatta yaşayabileceği psikopatolojilerin kaynağını oluşturmaktadır (Coşkun, Gülle, Karayağmurlu, Kaan, 2020, s. 48). Bireylerin bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde geliştirdikleri bağlanma stilleri, yetişkin olduklarında onların tüm yaşantılarını etkileyebilmektedir.

2.2.1 Yetişkinlikte bağlanma

Bağlanmanın oluşmasında bebeklik dönemi hassas bir aşama olsa bile bağlanmanın gelişimi hayat boyu sürmekte ve bebeklik döneminde biçimlenen bilişsel kalıplar farklılaşmadan erişkinlik döneminde de devam etmektedir (Görgü, 2017, s. 20). Erişkinlik döneminde bağlanma tutumları, bazı yönlerden bireylerin yaş, cinsiyet, yaşam şartları, bebeklikte anneyle gerçekleşen tecrübeler gibi çeşitli şekillerde oluşmaktadır (Bowlby, 2012, s. 167-168).

Bebeklik döneminde güvensiz bağlanma şekillerinin geliştirilmesi, yetişkinlerde duygudurum bozukluğu, kaygı bozukluğu, depresyon, davranım bozukluğu, anti-sosyal kişilik bozukluğu, beslenme bozukluğu, madde ve ilaç alışkanlık bozukluğu, kişilik bozuklukları vb. gibi önemli psikopatalojik sonuçlar oluşturabilmektedir (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011, s. 336; Demirbilek, 2018, s. 152).

Kişinin geçmiş yaşantısında güvenli bağlanması, özünü saygı ve sevgiye değer olarak algılaması ve aşk ilişkilerinde pozitif hisler geliştirdikleri görülmüştür. Fakat kişinin güvensiz bağlanması durumunda ise, aşk ilişkilerinde devamlı korku ile kaçınma hisleri veya saplantı ile bağlanma figürüne aşırı bağlılık hisleri geliştirmekte

(Pamuk, 2012, s. 345-346) ve güvensiz bağlanmanın olumsuz etkilerini kişi çocuklarına yansıtarak çocuklarının da güvensiz bağlanma geliştirmesine sebep olabilir.

2.3 Bağlanmayı Etkileyen Faktörler ve Bağlanma Psikopatolojisi

Bağlanmadan kaynaklı sorunların engelleyebilmek için; sorun gerçekleşmediyse önlem almak, sorun gerçekleştiyse erken tanı ve tedavi olanakları sunmak önemlidir. Bağlanmaya etki edebilecek faktörlerin bilinmesi ise sorunlar başlamadan önce önlem alabilmek için önemli olduğu bilinmelidir. Bağlanmayı etkileyen faktörlere bakılacak olursa:

2.3.1 Ebeveynlerin özellikleri

Bağlanmayı etkileyen etkenlerin temel yapı taşı anne ve çocuktur. Çocuklar duygusal ve fiziksel gereksinimlerini karşılayan, duyarlı, ilgili, güven verici bakım verene gereksinim hissederler (Erol ve Şimşek, 2006, s. 4). Bebeklik döneminde annenin bebeğine tutarlı, duyarlı yaklaşım içinde olarak bebeğinin istek ve gereksinimlerine yerinde ve zamanında karşılaması, merhamet ve ilgiyle yaklaşması ve duyarlı tepkiler oluşturması çocuğun güvenli bağlanma geliştirerek sağlıklı bir kişilik geliştirmesi için önemli bir faktördür (Sümer, Sayıl, Berument, 2020, s. 13). Mary Ainsvvorth'e göre duyarlı bir anne şunları yapar:

• Çocuktan gelen işaretleri dikkatle ve zamanında algılar.

• Bu işaretleri bebeğin perspektifinden doğru bir şekilde yorumlar ve örneğin; bir ağlamanın açlık için mi yoksa kötü hissetme, acı ya da sıkıntıdan mı kaynaklandığını bilir.

• Çocuğun işaretlerine uygun şekilde reaksiyon verir.

• Çocuğun hayal kırıklıklarında, onun telafi edebileceği bir zamanda cevap verir (Ruppert, 2014, s. 58).

Ebeveynlerin özellikleri, bebeğin gerek güven gerekse güvensizlik duymasını büyük oranda belirler. Güven, annelerin davranışları ve mizaçları ile bebeğin ihtiyaçlarına eşgüdümlü, sürekli ve mantıklı oldukları zaman ortaya çıkar. Bebekler, acıkdıkları zaman, ağladıklarında kucağa alınıp doyuruldukları zaman sakinleşir ve bu sürekli bir davranış biçimi olduğu zaman, güvenmeyi öğrenirler. Annenin davranışının bilinçdışı biçimde bebeğin ihtiyaçlarıyla veya mizacıyla uyumsuz olduğu zaman güvensizlik ortaya çıkar. Böylece bebek, erken çocukluk döneminin gelişim vazifeleri

ile, diğerleriyle ilişkilerindeki güvensizlik ve özgüvensizlik hisleri ile zedelenmiş bir sonraki buhranla karşılaşır (Gander, Gardiner, 2004, s. 239-240).

Bakım verenden türeyen birçok etken çocuğun bağlanma davranışlarına yansıyabilmektedir. Bakım verenin; bilişsel düzeyinin düşüklüğü, geçmişte ebeveynleriyle negatif bağlanma geliştirmesi, depresyon, aşırı koruyucu, umursamaz, çocuğu kullanmaya yönelik tutumları, çaresini bulamadığı sarsıntıları ve ayrılıkları olması gibi durumları bakım verenin duyarlılığını sınırlandırarak bağlanmanın nesiller boyu aktarımını etkileyebilen faktörler arasındadır (Demirbilek, 2018, s. 151).

2.3.2 Çocukların özellikleri

Bebeklerin bazı bireysel farklılıkları (örneğin; ağlama sıklığı ve süresi, yatıştırılabilirlik, uyanık kalma ve uyku) ebeveyn-bebek bağlanmasında etkilidir (Gander, Gardiner, 2004, s. 132). Bebeklerin bireysel farklılıklarında, doğuştan kazandıkları mizaç özellikleri etkili olabilir.

Mizaç; tabiat, yaratılış, fıtrat ve huy gibi çeşitli anlamlarla ifade edilmektedir. Çevresel uyaranlara doğumdan itibaren farklı biçimlerde tepki verme yönelimidir. Mizaç, Antik Çağ'da "benlik ve özelliklerinin bireysel ve biricik oluşumunun biyolojik temeli" biçiminde tanımlanmıştır (Aytaç, 2020, s. 6).

Çocuğun doğuştan sahip olduğu mizaç nitelikleri, çocuğun çevresiyle bağlanma ilişkileri geliştirmesinde büyük öneme sahiptir. Çünkü, çocuğa karşı tutumlar çoğunlukla çocuğun tepkilerine göre şekillendirilmektedir (Pamuk, 2012, s. 204). Örneğin; bebek sahip olduğu mizaç özelliği nedeniyle mutlu, uslu, hareketli, hırçın gibi farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Bu durum da çocuğun çevrelerince değerlendirilerek çocuğa yaklaşım biçimini etkileyebilecektir. Bu nedenle çocuğun mizacı ebeveynin çocuğuna yaklaşımını etkileyeceğinden ötürü çocukta güvenli ya da güvensiz bağlanma oluşumuna temel oluşturabilmektedir.

Thomas ve Chess (1977) yaptıkları çalışmada çocukların farklı mizaç tiplerinden ortak özelliklerini birleştirerek oluşturduğu üç farklı mizaç tipi şunlardır:

Kolay çocuk:

Gün içerisinde hareketli olan bu çocuklar, mizaç tiplerinin %40'ını oluşturmaktadır (Deniz, 2021, s. 205). Bebeklikte seri bir şekilde ahenkli rutinler geliştiren (örn: uyku, beslenme vb.), çoğunlukla sevinçli, farklı tecrübelere açık (Tercan, Dursun, Bıçakçı, 2015, s. 73), uysal, uslu çocuklar, tanımadıklarına karşı arkadaş canlısı ve rahatça avutulabilir olarak ele alınmaktadır. Kolay mizaca sahip

bebekleri olan anne babalar ebeveynliğin çok kolay olduğunu düşünmektedirler (Trawick-Smith, 2014, s. 184).

Yavaş ısınan çocuk:

Bu çocuklar mizaç tiplerinin %15'ini oluşturmaktadır. Sakin, uyarıcılara yönelik az ve ölçülü tepki veren, ruhsal dünyası negatif, farklı yaşantılara fazla ağır uyum gösteren (Berk, 2013, s. 257), yeni ve farklı durumlara uyum sağlamada zor mizaçlı çocuklarla karşılaştırıldığında daha eksik negatif tepkileri olan, aynı zamanda düşük enerjiye sahip, bazen huysuz davranabilmekte olan iki uç nokta arasında duygular yaşayabilen çocuklardır (Yağmurlu, Kodalak, 2012, s. 113). Yabancılara karşı temkinli, ebeveynlerinden ayrılma konusunda isteksiz ve duygularını çoğunlukla tam olarak belli etmeyen çocuklardır (Trawick-Smith, 2014, s. 184-185).

Zor çocuk:

Bu çocuklar insanlarla etkileşim içerisine girmekte zorlanırlar. Gün içinde pasif ve şiddetli tepkileri olan bu çocuklar mizaç tiplerinin %10'unu oluşturmaktadır (Deniz, 2021, s. 205). Farklılıkları kabullenemeyen, günlük rutinlerinde (uyku ve beslenme vb.) karışık ve fazla reaksiyonda bulunmaya yatkın (Berk, 2013, s. 256), endişeli, uyumsuz, rahatça sakinleşemeyen (Pamuk, 2012, s. 204), öfke, isyan gibi negatif hisler içinde bulunan, şiddetli sinir krizleri geçirebilen, bu sırada kolayca avutulamayan, yemeklere tükürebilen, kendi saçlarını yolabilen (Trawick-Smith, 2014, s. 184) anksiyeteli çocuklar zor mizaçlı şeklinde nitelendirilmektedir.

Yapılan bazı çalışmalarda; kız çocuklarının daha kararlı mizaca sahip olduğu (Erdinç, 2009), çocukların yaşı arttıkça sıcakkanlılık-utangaçlık ve tepkiselliklerinin azaldığı, kararlılıklarının ise arttığı (Esmer, 2021), anneleri demokratik tutuma sahip olan çocukların daha kararlı ve düzenli olduğu (Yoleri, Işıkoğlu, Erdoğan, Tetik, 2017), anneleri mükemmeliyetçi tutuma sahip olan çocukların ise sıcakkanlılık, utangaçlık ve tepkisellik mizaç özellikleri arttığı (Atayeter, 2020) görülmüştür. Aynı zamanda kolay mizaçlı çocukların duyarlı bir anneye sahip olduklarında zor mizaçlı akranlarına kıyasla annelerine daha güvenli bağlandığı gözlenmiştir (İşcanoğlu, 2019).

2.3.3 Kültürlerarası farklılıklar

Kültürler arası çalışmalar incelendiğinde; Alman ve Türk kültüründe ruhsal sorun yaşayanların karşılaştırıldığı bir çalışmada Alman kültüründe yaşayanlarda kaygılı bağlanma, Türk kültüründe yaşayanlarda kaçıngan bağlanma daha fazla görüldüğü saptanmıştır (Turan, Kocalevent, Quintana, Erdur-Baker, Diestelmann, 2016). Belçika ve Türk kültürü arasında bağlanma ilişkisini inceleyen başka bir

çalışmada ise; Türk anne-babaların Belçikalı anne-babalardan daha fazla kontrolcü ve çocukları daha fazla kaçıngan ve kaygılı bağlanma biçimine sahip olduğu görülmüştür. Belçikada görülen kaçıngan bağlanmanın ise babanın psikolojik kontrolünden kaynaklandığı tespit edilmiştir (Güngör, Bornstein, 2010). İtalyan bebek ve yetişkinlerle yapılan boylamsal bir çalışma sonucuna göre, İtalyan bebeklerin ve yetişkinlerin çoğunluğunun güvenli bir şekilde bağlanmış olarak sınıflandırıldığı bulunmuştur (Cassibba, Bakermans-Kranenburg, Van Ijzendoorn, 2013). Amerika, Porto Riko ve Hindistan arasında yapılan bir çalışmada; Porto Rikolu olanların annelerine daha az bağlılık geliştirdikleri, Hintli olanların Porto Riko'lu olanlara kıyasla babalarına daha güçlü bağlandıkları, Amerikalı olanların ise Hindistanlılara göre akranlarına daha fazla bağlandıkları belirlenmiştir (Pearson, Child, 2007). Aynı zamanda Türk kültüründe bağlanma güvenliğinin, bireyselliğin teşviki yerine, itaat, saygı ve karşılıklı bağlılık, empati ve karşılıklı anlayış ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Halfon, 2006).

Kuzey Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde rastlanan ferdiyetçi kültürler, bireysel ihtiyaçlara ve başarılara çok kıymet verir. Bu kültürlerde insanlar, kendilerini bağımsız ve eşsiz olarak görür. Asya, Afrika, Orta ve Güney Amerika ülkelerinde rastlanan kollektif kültürlerde ise; aile, kabile ya da ulus gibi daha büyük bir gruba ait olmak önem taşır. Bu insanlar ise rekabetten çok işbirliğine ve grup başarılarına önem verirler (Burger, 2006, s. 32-33). Batı medeniyetlerinde erken olgunluk sonucu bakım vericilerden erken ayrılarak bireyselleşme bağlanmada kaçınma; doğu medeniyetlerinde ise yakın ilişkiler sebebiyle bağlanmada kaygının gelişmesi daha fazla olmaktadır. Türkiye'de ise annenin hakim rolü nedeniyle anneye kaygılı bağlanmanın, babaya da kaçıngan bağlanmanın daha fazla olduğu görülmüştür (Demirbilek, 2018, s. 152). İncelenen kültürler arası çalışmalara göre, bağlanma biçimlerinin farklı kültürlerde başka şekillerde ifade edilebileceği söylenilebilir. Bu durumun ise çocuk yetiştirme stillerindeki kültürel farklılıklardan kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Berk, 2013, s. 268).

2.3.4 Aile koşulları

Bakım veren ve bebek arasındaki bağlanmanın, ayrılık geliştiği dönemlerde bebeklerin derinlemesine uzunca ağlamaları beklendik ve kültürel bakımdan doğrudur. Ayrılığın geliştiği dönemde ve daha sonra yetersiz bağlılık ilişkisi değil bebeğin veya annenin yoğun anksiyetesi şeklinde açıklanabilmektedir (Trawick-Smith, 2014, s. 175). Örneğin; annenin işe gitmesi sonucunda yaşanan ayrılık; annenin işe gitmesi

bebeğin bağlanmasında temel faktör olmamakla birlikte; bebeğin bakıcısı, sabit, anne bebeğiyle bakıcıdan daha çok birlikte, anne bebeğiyle nitelikli vakit geçirmekte, davranışlarıyla sağlıklı bir çevre sağlamakta ise bebeğin bakıcısıyla kurduğu ikincil bağlanma ilişkisi sağlıklı gerçekleşecektir. Fakat bu durumun zıttı gerçekleştiğinde ise bebeğin sağlıklı bağlanması güçleşecektir (Çetinkaya, 2017, s. 85). Bu durumda çalışan annelerin çocuklarıyla güvenli bağlanma stili geliştiremediği anlamına gelmemektedir. Bunun yanı sıra ikincil bakıcının çocuğa duyarlı, bilinçli yaklaşması ile çocuğun güvenli bağlanma stili geliştirmesi arasında önemli bir ilişki vardır.

Çocuğun anneden ayrılmasına yönelik verdiği tepki yaş grubuna göre farklılaşır. 0-1 yaş civarında annesinden uzun müddet ayrı kalan çocuklarda güvensiz bağlanma görülme olasılığı çocukların tüm yaşamlarını olumsuz etkileyebilecek mühim sorundur. 7 yaş gibi daha ileri yaşlarda ise çocuğun ayrılıktan etkilenme durumu azalabilmektedir (Seven, 2021, s. 99-100).

Aile koşullarındaki farklılıklar incelendiğinde yapılan bazı çalışmalarda; annesi yeniden evlenen ergenlerin korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanmalarının, annesi yeniden evlenmeyenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Üvey kardeşe sahip ergenlerin güvenli bağlanma düzeyinin, üvey kardeşe sahip olmayanlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Boşanmış ebeveyne sahip ergenlerin maddi durumu iyi olanların güvenli bağlanma düzeyleri artmaktadır (Canatan, 2018). Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olanların korkulu bağlanma düzeyleri daha fazla bulunmuştur (Bacaksız, 2011). Boşanmamış ailelere sahip bireylerin ise korkulu bağlanma düzeyi diğerlerine göre daha fazla olduğu ve korkulu bağlanma düzeyi ile reddedilme duyarlılığının doğru orantılı olduğu belirlenmiştir (Kotan, 2016).

İnsanlarda bağlanmanın gelişmesinde; bakım vericiden kaynaklı özellikler, aile, cinsiyet, yaş, psikolojik sorunlar, kalıtsal, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etkenler bulunmaktadır. Sayısız durumun bağlanmayla ilişkisinin fark edilmesi; risk faktörlerinin tespit edilmesi, olumsuz durumlara erken müdahalenin sağlanması, birçok uzmanın değerlendirmesi, anneye ve bebeğe psiko-sosyal desteğin verilmesi kişilerin hem anne babasıyla iletişim kalitesini arttırarak bağlanma güvenliğini yükseltir hem de gelecek nesillerin daha sağlıklı ve güvenli bir ilişki geliştirmesini sağlar (Coşkun, Gülle, Karayağmurlu, Kaan, 2020, s. 46).

2.4 Bağlanma Kuramları

Bağlanma kuramı, Darwin ve Lorenz'in etoloji teorisi, Freud'un psikoanalitik teorisi ve Erikson'un psikososyal gelişim teorisinin birleşiminden oluşmuştur (Deniz, 2012, s. 201). Bağlanma konusunda yapılan ilk çalışmalar hayvanlar üzerine olmuştur. Hayvanlarda görülen anne ile yavru arasındaki bağlanma ilişkisinin insanlarda görülen anne ile çocuk arasındaki bağlanma ilişkisine benzediği fark edilmiştir. Freud, psikoanalitik kuramında anne ve bebek arasındaki bağlanmada içgüdülerin önemi üzerinde dururken; Erikson ise psikososyal gelişim kuramında içgüdüler yerine bağlanmada sosyal çevrenin önemi üzerinde durmuştur (Görgü, 2017, s. 12).

Bağlanmanın oluşması hakkında birçok başka fikirler yer almaktadır. Bu fikirlerden çoğunluk tarafından tanınanları: Sigmund Freud ve Erik Erikson kuramları, Konrad Lorenz teorisi, Harlow teorisi, Bowlby'nin teorisi, Marry Ainsworth teorisi ve Bartholomew ve Horowitzh'in teorisidir (Aydoğan, Gültekin, Akduman, 2015, s. 38).

2.4.1 Sigmund Freud ve Erik Homburger Erikson kuramları

Freud insan ruhuna dair yapısal kişilik gelişimi teorisini geliştirerek teorisinde "id", "ego" ve "süperego" kavramlarını ortaya çıkarmıştır. "Bilinçdışı" sözcüğünün belirsizliği ve birçok şüpheli kullanımıyla ilgilenerek örgütlenmemiş içgüdüsel yönelimlere "id", örgütlenmiş akılcı kısıma "ego" ve sorgulayan ve ahlaksal fonksiyona ise "süperego" olarak isimlendirdiği, bilişin yeni bir yapısal tanımını yapmıştır (Freud, 1996, s. 23-24). Sigmund Freud ve Freud'un öz kızı olan Anna Freud, birçok farklı ego savunma mekanizmalarını (bastırma, inkar, yüceltme, yalıtma, entellektüalizasyon, yer değiştirme, gerileme/regresyon, yansıtma vb.) adlandırmışlardır. Ego savunma mekanizmalarının, haz ve zevk ilkesiyle çalışan "id"den gelen dürtüler ile çevreden gelen toplumsal kurallarla meydana gelen "süperego" arasında dengeyi kuran en etkili araç olduğu söylenmiştir. Ego savunma mekanizmalarının yerine kullanılacak uyum sağlayıcılar öğrenilmeden onların ortadan kaldırılması durumunda psikopatolojik durumda artma gözlenmektedir (Leahy, 2010, s. 28).

Freud, yetişkin kişiliklerimizin hayatımızın ilk beş veya altı senesindeki çocukluk tecrübelerimizle oluştuğunu savunur. Freud'a göre her birimiz çocukluğumuzda bir takım gelişim evrelerinden (oral, anal, fallik) geçeriz. Her evrenin temel belirleyici niteliği, cinsel açıdan birincil derecede hassas bölgedir ve her evrenin yetişkin kişiliğine bir tesiri olduğu için bu evreler "psikoseksüel gelişim dönemleri"

olarak tanımlanmıştır (Burger, 2006, s. 85). Çocuk, psikoseksüel dönemlerde yoğun engellenmiş veya istekleri aşırı karşılanmışsa bu dönemlerde yaşanan durumlara "saplanmış" duruma gelecektir. Karakter, bu saplanmanın uzun dönemli etkilerinin dışavurumu olarak oluşur. Eğer oral dönemde saplanma gerçekleştiyse, bireyde depresif kişilik yapısı görülebilir; anal dönemde saplanma gerçekleştiyse bireyde obsesif kişilik görülebilirken; fallik dönemde saplanma gerçekleştiyse Oedipus yaşantılarına (3-6 yaş) bağlı olarak bireyde histerik kişilik yapısı oluşabilir (McWilliams, 2013, s. 27).

Freud'un psikoanalitik kuramını genişleten ruh bilimcilerinden Melanie Klein, Donald Winnicot, Margaret Mahler ve Heinz Kohut ise "nesne ilişkileri kuramı"nı oluşturmuşlardır. Nesne ilişkileri kuramında çocuğun anne ve babasının bilinçaltındaki gölgeleri, ebeveynler çocuğun yakınında olmasalar bile çocuk için onlarla bağdaşlaştırılan bir nesne işlevindedir. Çocuğun ebeveyn şemalarını benimseme şekli, gelecekte herhangi biriyle ilişki kurduğunda o kişiyi hangi bakış açısıyla göreceğinin kaynağını gösterir (Burger, 2006, s. 223). Bu durum ruhsal hastalıkların belirtilerinin oluşmasının temelinde bilinçdışı ruhsal çatışmalarda mühim farklılıkların olması şeklinde tanımlanır (Kernberg, 2010, s. 144). Aynı zamanda canlıların annelerinden ayrılma ve bağımsız olma biçimlerine yönelerek bu durumu "bireyleşme" olarak tanımlamışlardır. Kendilerini ruhsal dönemlerde ortaya çıkardıkları için yaptıkları tanımlamalar, Freud'un içsel dürtülere yönelik tanımlamalarından mühim ölçüde farklıdır (Sharf, 2014).

Anna Freud'un öğrencisi olan Erik Homburger Erikson'un ego psikolojisine ve yetişkin gelişimini de içeren psikososyal yaşam dönemleri ile ilgili ortaya attığı görüşler bulunmaktadır. Erikson'un ortaya attığı sekiz yaşam dönemi yaşamın belirli dönemlerinde gerçekleştirilmesi gereken bunalımlar üzerine odaklanmıştır. Eğer bu yaşam dönemlerinde gerçekleşen bunalımlarla baş edilemezse, Freud'un görüşünün aksine, sonraki dönemlerde uygun çevre ve koşullar sağlandığı taktirde yaşanılan bunaltılar aşılabilir (Sharf, 2014). Erikson, ilk bir sene içerisinde bebeklerin, ebeveynlerine, kendilerine ya da çevresindeki diğer kişilere karşı temel bir güven hissi veya temel bir güvensizlik hissi nedeniyle oluşan bunalıma rastladıklarını savunmaktadır. Erikson'un benimsediği güven, yaşamsal bir kişiliğin ve bir kimlik hissinin mihenk taşını oluşturur. Temel güvensizliğin ise psikopatolojilere ve uyumsuzluklara neden olabileceğini söylemektedir (Gander, Gardiner, 2004, s. 239).

Tablo 2.1 Freud ve Erikson'un görüşlerinin karşılaştırılması (Santrock, 2019, s. 22-23).

Sigmund Freud	Erik Hamburger Erikson
✓ İnsanın kişilik gelişimi ilk beş ya da altı yılda tamamlanır. ✓ Kişiliği altı evrede incelemiştir. ✓ Erken deneyimler geç deneyimlerden daha mühimdir. ✓ Asıl güdü cinsel doğadadır.	✓ İnsanın kişilik gelişimi yaşam boyu sürer. ✓ Kişiliği sekiz evrede incelemiştir. ✓ Hem erken deneyimler hem geç deneyimler mühimdir. ✓ Asıl güdü sosyal doğadadır.

Görüldüğü üzere bağlanmada bebeklik, çocukluk ve gençlik yıllarının önemi; Freud'un psikoanalitik kuramına ve Erikson'un psikososyal kuramına göre farklı görüşler çerçevesinde açıklanmıştır.

2.4.2 Harry Harlow bağlanma teorisi

Harlow, bebek primatlarında duygulanım veya sevgi tepkilerini belirlemek için Rhesus maymunlarını doğumlarından hemen sonra annelerinden uzaklaştırarak deney yoluyla gözlemler yapmıştır (Harlow, Suomi, 1970, s. 162, 167). Belirli bir türdeki hayvanlar üzerine odaklanmak yerine birçok farklı maymun türüyle çalışmayı tercih etmiştir. Fakat sadece belirli probleme en iyi uyum sağlayan tür olduğunu düşündüğü için al yanaklı olan Rhesus maymunları üzerine çalışmanın daha iyi olduğunu düşünmüştür (Harlow, 2008, s. 339-347). Rhesus maymunlarına yaşamsal bir mekan olan kulübeler yapmış; kulübelere biri, metalden oluşturulmuş ahşap kafalı, yuvarlak biçiminde, kucağına süt dolu biberon yerleştirilmiş manken iken, öbür sahte anne mankeni ise, ahşap yapılı ve üstü sıcak ve yumuşak bezle örtülmüş anne mankeni olmak üzere değişik iki tane sahte anne mankeni yerleştirmiştir. Harlow gözlemleri sonucunda yavru maymunların ürktüklerinde, uyku ihtiyaçları olduğunda, metalden yapılı kucağında süt dolu biberonu olan sahte anne yerine, yumuşaklık ve sıcaklık nedeniyle aslına daha fazla benzeyen anneye yanaşarak anneyi güvenilir algıladıkları ve bu anneyi tercih ettikleri görülmüştür (Harlow, Suomi, 1970, s. 162, 167).

Harlow'un yaptığı bu deney bebeklerin annelerini süt verdikleri için sevmeye şartlandıkları klasik durumu değiştirmiştir. Maymunlar için temel etken, fizyolojik gereksinimler değil, bedensel temas, yani "anne sevgisi"dir. Harlow, bebeklerdeki fizyolojik gereksinim olan emzirmenin temel işlevinin, bebekle anne arasındaki fiziksel temas olduğunu, zira sevgi bağının hayati bir önem taşıdığını ifade etmiştir. Bu durumda bebekle anne arasında kurulan sevgi bağı, emzirme dönemi sonlandıktan sonra da devam etmektedir (Bowdon, Butler, 2015, s:144).

2.4.3 Konrad Lorenz bağlanma teorisi

Avusturyalı bir zoolog olan Konrad Lorenz, kazların yumurtadan çıkar çıkmaz bağlanma davranışlarını ilk tanımlayan bilim insanlarından biridir. İki küme arasında karşılaştırmaya dayalı yaptığı deneyinde; kümelerden biri anneleri tarafından yumurtadan çıkar çıkmaz anneyi takip etmeye başlarken, diğer küme ise bir kuluçka makinesinde yumurtadan çıkarak annelerinin yokluğunda Lorenz'i takip etmeye başladılar. Lorenz bu duruma "imprinting" (basımlama) adını vermiştir (Benes, 2004). Birçok memeli hayvan cinsinde anneler yavrularını doğurur doğurmaz onlara bağlanırlar. Eğer doğum anında inekler ve keçiler yavrularından ayrılırlarsa, birleştikleri zaman anne yavruyu reddederek onu emzirmeyebilir (Gander, Gardiner, 2004, s. 215). Lorenz bu deneyleriyle, erken bağlanma tecrübesinin yetişkinlikte sosyal tutumları şekillendirmeye yardımcı olduğunu göstermiştir (Benes, 2004).

Tarihsel süreçte kişisel bağ; saldırgan hayvanların, çoğunlukla kuluçka ve yavru bakımı sebebiyle, ikili birliktelikler veya daha büyük sürü biçiminde tartışmalarının, türün yaşamına devam edebilmesi için bir mecburiyet unsuru taşıyan basamakta meydana gelmiştir (Lorenz, 2008, s. 342). Bağlanmada negatif biçimde "anne yeterliliği", "bedensel temas", "yetişme ortamı", "sosyal temas yaşı", "yavruların cinsiyeti", "doğum yaşı" ve "kardeşlerle temas" durumlarına bağlı olarak dişi al yanaklı Rhesus maymunlarının yetişkin olduklarında annelik davranışlarında yetersizlik ve genelde istismar edici yönde olmasına neden olduğu görülmüştür (Ruppenthal, Arling, Harlow, Sackett, Suomi, 1976). Harlow'un "The Nature of Love" makelesinde söylediği gibi temas rahatlığı hayvanlar aleminde duygusal tepkiler için motive edici bir ajan görevi görmektedir (Harlow, 1958).

2.4.4 John Bowlby bağlanma teorisi

Bowlby sağlıklı ve patolojik çocuk gelişiminde aile etkileşimiyle ilişkili konular üzerine çalışmıştır. Özellikle bağlanma problemlerinin bir kuşaktan öbürüne iletilme biçimi üzerine yoğunlaşmıştır. Bağlanma davranışında, hayvanlarda olduğu gibi yavruyu yırtıcılardan koruma içgüdüsünü temel alarak evrimsel bir hayatta kalma stratejisi olduğunu öne sürmektedir (Bowlby, 2014, s. 2).

Mary Ainsworth, bebeğin güvenli üs olgusu olarak annesini keşfetmek ve ona geri dönmek için yaptığı gezileri ifade ederek güvenli üs kavramını ortaya atmıştır (Ainsworth, Blehar, Waters, Wall, 2015). Bowlby'e göre ise; çocuk, birincil bağlanma figürünün yanındaysa ya da kolaylıkla ulaşabileceği çevredeyse bakım vereni güvenli üs olarak (güvenli üs her zaman emniyeti temsil etmez) görerek güvende hisseder.

Eğer güvenli üs olarak görmezse kaybetme korkusu ve öfke hissi yaşayarak anksiyete hissedebilir (Bowlby, 2012b, s. 267-381). Bağlanmanın gerçekleşme durumuna; bebeğin ihtiyaçlarına yanıt vermede bakım verenin duyarlılığı ve bakım verenle bebek arasında oluşan ilişki biçimi katkı sağlamaktadır (Bowlby, 2014, s. 400). Bowlby'e göre anne-çocuk etkileşimi sırasında anne-çocuk davranışları "çocuğun bağlanma tutumları", "çocuğun bağlanmaya karşıt olan keşfetme ve oyun tutumları", "bakım verenin ilgisi" ve "bakım verenin görevinin zıttı tutumları" olmak üzere dört biçimde oluşmuştur (Bowlby, 2012b, s. 297). Bireyin bağlanma davranışlarını ise bebeklik, çocukluk ve ergenlik yıllarında bağlanma figürleriyle kurduğu etkileşim tecrübeleri belirler (Bowlby, 2015, s. 57).

Bağlanma davranışları; temel ihtiyaçlarla eş değer öneme sahiptir. Freud'un psikoanalitik teorisinden farklı olarak bağlanma davranışı sadece çocukluk dönemi ile sınırlı olmayarak gelişim aşamasında olduğu gibi; bağlanma davranışı, önce çocukla bakım vericileri, sonra erişkinle erişkin arasında duygusal yakınlık bağının gelişimi ile ve yaşam döngüsü içerisinde ihtiyaçlara göre şekil değiştirir. Bowlby'nin bağlanma kuramının psikoanalitik kuramdan diğer farklılıkları bulunmaktadır. Bağlanma teorisi (Bowlby, 2015, s. 55):

-Temel motivasyon duygusu içgüdülerden oluşmaz.

-Psikoseksüel evrelerin rolünü azaltır.

-Bebeğin çevresini keşfetmesine farklı önem verir.

Bowlby'nin amacı, erken çocukluk döneminde düzenli olarak ortaya çıkan davranışların yönelimlerini açıklamak ve kaynağına bunu alarak benzer yönelimlerin sonraki nesillerde kişilik özelliklerine bakılarak ayrımını yapabilmektir (Bowlby, 2012b, s. 40).

2.4.5 Mary Salter Ainsworth ve yabancı ortam deneyi

Ainsworth ve arkadaşları (Main, Solomon) çocuğun annesiyle olan bağını güvenli bir temel ilişki olarak kavramsallaştırmanın annelerin ve bebeklerin gerçekte yaptıklarına uyup uymadığını görmek amacıyla (Ainsworth, Blehar, Waters, Wall, 2015) Uganda'nın Ganda aşiretindeki Afrikalı bebek ve annelerinin davranışlarını izlemişlerdir. "Yabancı Ortam Deneyi" olarak tanımladıkları deneyi yaparak, 12-18 aylık bebeklerin, uyarıcı oyuncakların yer aldığı odada annelerinden ayrılma, birleşme ve yabancıyla yalnız kalma durumlarında verdikleri tepkileri gözlemlemişlerdir (Santrock, 2019).

Aşağıda Ainsworth'un "yabancı ortam deneyi"nde bağlanma stilinin sekiz aşaması hakkında bilgi sunulmuştur:

Tablo 2.2 Yabancı ortam deneyi (Bukatko, Daehler, 2012, s. 421-423)

Aşamalar	Değerlendirilen davranışlar
1. Anne ve bebek odadayken bir yabancı girer ve boş sandalyeye oturur.	-
2. Bir süre sonra yabancı anne ile konuşmaya ve çocukla oynamaya başlar.	Ebeveyni güvenli üs olarak görme
3. Anne ayağa kalkar ve odadan çıkar.	Yabancı anksiyetesi
4. Yabancı çocukla iletişim kurmaya çalışır.	Ayrılma anksiyetesi
5. Bir süre sonra anne tekrar girer ve yabancı ayrılır.	Yeniden birleşme
6. Bir süre sonra anne tekrar çocuğu yalnız bırakarak ayrılır.	Ayrılma anksiyetesi
7. Bir süre sonra yabancı girer çocuğa rahatlatarak çocukla oynamaya çalışır.	Rahatlama
8. Anne geri döner yabancı ayrılır ve anne ile çocuk odada birkaç dakika daha kalır.	Tekrar birleşme

Aşağıdaki tabloda bebeklerin güvenli, kaygılı, kaçıngan ve dağınık bağlanma örüntüleri bulunmaktadır:

Tablo 2.3 Yabancı ortam deneyi bağlanma çeşitleri (Kılıç, 2019, s. 228)

Bağlanma Türü	Çocuğun Tepkileri	Annenin Tepkileri
Güvenli Bağlanma	Bebek mutlu ve keyifli davranışlarla çevresindeki uyarıcıları keşfederek oyuncaklarla oynar. Anne odadan ayrıldığında bebek kısa süreli üzgünlük yaşar, keşfi azalır ve anneyi arar. Anne geri döndüğünde ise kolayca sakinleşerek mutlu olur ve anne yanındayken yabancının yakınlığını olumlu karşılar.	Anne bebeğin gereksinimine duyarlı, pozitif ve düzenli reaksiyonlar verir. Ebeveyn-çocuk bağı yakın temas ve yakın ilişkiler içinde tutarlı ve sağlıklıdır.
Kaygılı/ Kaçıngan Bağlanma	Bebek odada çevreyi keşfedip oyuncaklarıyla oynarken annesinin odadaki varlığını kontrol etmeye gerek duymaz. Anne odadan ayrıldığında odaya yabancının gelmesi sonucunda, bu durumu hiç umursamayarak her iki duruma da tepkisiz kalır. Anne geri döndüğünde ise, bebek anneyle ilgilenmez, kucağına gitmez ve iletişim içine girmez.	Anne bebeğin gereksinimine duyarsız, sorumsuz, ilgisiz, reddedici, eleştirmeye eğilimli, soğuk, saldırgan, tutarsız davranan, yakın temastan kaçınan ve ihmalkâr olabilir.
Kaygılı/ Kararsız Bağlanma	Bebek annenin odadan ayrılmasına aşırı tepki gösterir, ağlar, şiddetli anksiyete ve öfke yaşar. Anne odaya geri geldiğinde ise; anneye yapışma, sarılma bırakmama tepkileri ya da anneyi tekmeleme, kızgınlık, asabi davranışlar arasında kararsızlık yaşar.	Anne bebeğin gereksinimini zamanında karşılamak konusunda tutarsız davranış gösterir ve bebeğin etkinlik-lerini bölerek aşırı koruyucu davranır.
Dağınık/ Yönü Belirsiz Bağlanma	Bebek anne odadan ayrıldığında çevreyi keşfetmeyerek sersemlemiş, afallamış görünmekte ve korumasız kaldığını düşünerek dehşete kapılmaktadır. Anne odaya geri geldiğindeyse bebek; anneye sırt çevirme, donup kalma, hüzünlü, aşırı ağlama, aynı anda hem vurma hem yapışma vb. dağınık, çelişkili ve tutarsız tutumlar gösterir.	Anne bebeğe zarar verici, negatif, ihmal ve istismarda bulunur. Ruhsal rahatsızlığı olan, travmatik deneyimlere sahip ve güvensiz bağlanma geliştirmiş kişilerdir.

Güvenli bağlanma:

Bebekliğinde annesiyle güvenli bağlanma geliştirmiş bireyler; özdeğerlilik duygusuna sahip, bağlılık geliştirdiği kişiyi sıcak ve güvenilir olarak algılayan, dış ortamların zararlara karşı korunaklı olduğunu düşünen bireylerdir (Coşkun, Gülle, Karayağmurlu, Kaan, 2020, s. 43).

Güvensiz-kaygılı-kaçınmacı bağlanma:

Kaçınmacı bağlanan çocukların sergilediği bu tutumlar çocukların karakterinde temelli kalmasına neden olarak, yetişkinlik döneminde başkalarına güvenemeyen, aşk ilişkilerinde isteksiz, kararsız, diğerleriyle uzak, soğuk, mesafeli ve üstünkörü ilişkiler kurarlar ve kendi iç dünyalarını kapatarak kendilerini olumsuzluklardan koruduklarına inanırlar (Coşkun, Gülle, Karayağmurlu, Kaan, 2020, s. 43; Demirbilek, 2017, s. 151).

Güvensiz / kaygılı / kararsız bağlanma:

Bu bağlanma örüntüsüne sahip bebekler bakım vereninin tutarsız ve duyarsız tepkileri sebebiyle güven duygusu oluşturamamaktadırlar. Bu bebekler büyüdüklerinde samimi ilişki arzulamalarına karşın güvensiz, kıskanç ve müdahale edici kişiler olurlar (Demirbilek, 2017, s. 151). Kaygılı / kararsız bağlanma, yaklaşık %10 civarında bir yaşındaki bebeklerde görülmüştür (Deniz, 2012, s. 208; Görgü, 2017, s. 15).

Güvensiz / dağınık / yönü belirsiz (organize olmamış) bağlanma:

Ainsworth'un sınıflandırmasına sonradan eklenen dağınık bağlanma; kaçınmacı ve kararsız davranışların dağınık bir birleşimi biçiminde ortaya çıkan (örneğin; anneden ayrıldığında anneyi arayan, anne yanındayken ondan kaçınan) bir bağlanma stili olarak tanılanmıştır (İpekçi, Gökçay, Candoğan, Şahin, Toklu, 2017, s. 3). Bu tür bağlanmada, çocukta birbiriyle tutarsız davranışlar (örneğin; yaklaşma ve kaçınma) aynı anda meydana gelir. Çocuğun bu tutumları, annenin çocukla olan iletişiminde korku ve güvene neden olan tutarsız davranışları bir bütün halinde göstermesi ile açıklanmıştır (Yağmurlu, Kodalak, 2012, s. 117).

2.4.6 Bartholomew ve Horowitzh'in dörtlü bağlanma modeli

Bowlby, Ainsworth ve ark. ve Hazan & Shaver araştırmacılarının geliştirerek ortaya koyduğu bağlanma çalışmalarına dayanarak Bartholomew ve Horowitz bireyin kendisi ve diğerleri olmak üzere iki farklı türde ortaya çıkan ve bilişsel semboller bakımından pozitif veya negatiflik durumuna göre yetişkinlerde dörtlü bağlanma

modelini geliştirmiştir. Bu bağlanma sistemi, bağlanma örüntüsü "benlik modeli" ve "diğerleri modeli" şeklinde iki zıt ve karşılıklı iki durumun sınıflandırılarak dörtlü bağlanma biçiminde ortaya konulmasıyla oluşur (Bartholomew, Horowitz, 1991).

Tablo 2.4 Bartholomew ve Horowitzh'in dörtlü bağlanma modeli (Bartholomew & Horowitzh, 1991, s. 163)

		Benlik Modeli (Bağımlılık / Kaygı)	
		Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Yüksek)
Başkaları Modeli (Kaçınma)	Olumlu (Düşük)	Güvenli Bağlanma Özgüvenli, rahat, kendini sevilmeye değer gören, diğerleri tarafından kabul edilen, destekleyici, duyarlı, dostça, içten, tutarlı, hayırsever, samimidirler.	Saplantılı Bağlanma Özgüvensiz, ümitsiz, bağımlı, kaygılı, olumsuz durumlarla baş edemeyen, ilişkilerinde takıntılı ve yapışkan bireylerdir.
	Olumsuz (Yüksek)	Kayıtsız Bağlanma Özgüvenli, başkalarına güvenmeyen, kısa süreli ilişkiler yaşayan, özgür ruhlu, (bağımsızlıklarına düşkün), sosyal ilişkilerde soğuk ve kendini açmazlar.	Korkulu Bağlanma Özgüvensiz, sosyal olarak pasif, yakınlık istese bile terk edilme ve istenmeme korkusundan dolayı ilişkilerden uzak dururlar.

2.5 Anksiyete Kavramının Tanımı

Anksiyete, acı veren ısrarcı kaygı ya da kaygıyı azaltmaya yönelik uyumsuz davranışlarla karakterize olan ruhsal bozukluktur (Myers, Dewall, 2016, s. 620). Freud'a (2019, s. 14) göre ise anksiyete; insanın travmatik deneyimler gibi geçmişte maruz kaldığı duygusal yaşantıları sonucunda zihne otomatik biçimde gelerek benzer yaşantılar ortaya çıkartan hafızadaki şemaların meydana getirdiği durumdur.

İçten ve dıştan gelebilecek tehdit durumlar kontrol altına alınmadığında insanda oluşan "korku" hissi olağan bir tepkidir. Freud; gerçeklik anksiyetesi, nevrotik anksiyete ve suçluluk anksiyetesi olmak üzere üç tür anksiyete olduğunu söylemiştir:

Gerçeklik anksiyetesi: Dış yaşamdaki gerçek tehditlere yönelik korku ve kaygı duymaktır.

Nevrotik anksiyetesi: İçgüdülerden gelen tehlikenin denetimini yitirecek ceza ile sonuçlanacak ve nedeni bilinmeyen tutumlarda bulunma halidir.

Suçluluk anksiyetesi: Süperegosu gelişmiş birinin kendi vicdanından korkması sonucu suçluluk ve utanç duyması durumudur (Geçtan, 2004, s. 60; Geçtan, 2008, s. 50-51).

Anksiyeteyi tanımlayan, “kaçınma” ve “güvenlik” tutumları olmak üzeri iki farklı davranış şekli vardır. Anksiyete durumunda kişi ruhsal olarak daha iyi hissedebilmek için anksiyete verici durumlardan hem kaçınır hem de güvenlik arayışı içine girer. Fakat anksiyeteyle baş etmeyi sağlayan bu yöntem kısa vadede etkili olmasına rağmen uzun vadede anksiyete bozukluğunun şiddetlenmesine sebep olabilir (Greenberger, Padesky, 2018, s. 334).

2.6 Anksiyete Kavramının Epidemiyolojisi

Anksiyete bozuklukları ruhsal bozukluklar arasında en yaygın görülen ruhsal bozukluk sınıflandırmasında yer alır. Her dört kişiden en az birinden anksiyete tanı kriterlerinden biri görülmekte ve bir yıllık görülme sıklığı yaklaşık %17’dir (Sadock, Sadock, 2009, s. 177).

Anksiyete bozukluğunun yaygınlığı; 65 yaş ve üzeri yetişkinlerde yapılan bir çalışmada %6.4 (Öztürk, 2004), gemide çalışanlarda yapılan bir çalışmada %19.1 (Kınalı, 2020), uzman doktorlarda yapılan bir çalışmada %18.4 (Koçak, 2016), görme engelli bireylerde yapılan bir çalışmada %6.6 (Başar, 2019), ilköğretim öğrencileriyle yapılan bir çalışmada %13.9 (Bilaç, Ercan, Uysal, Aydın, 2014), okul öncesi çocuklar ile yapılan bir çalışmada %16.5 (Coşkun, Kaya, 2016) bulunmuştur. Cinsiyete göre yaygınlığına bakıldığında, anksiyete bozukluğu kadınlarda daha fazla (Sulubey, 2022; Keskin, Ünlüoğlu, Bilge, Yenilmez, 2013) görülmüştür. Anksiyete bozuklukları kronik bir seyir izler; ancak, ileri yaşla birlikte yaygınlık oranlarında doğal bir azalma olur. Kültürler arası karşılaştırmalarda, yaygınlık oranları oldukça değişkendir (Bandelow, Michaelis, 2015). Yüksek gelirli ülkelerde, düşük veya orta gelirli ülkelere göre önemli ölçüde daha yaygındır (Ruscio, Hallion, Lim, Aguilar-Gaxiola, Al-Hamzawi, Alonso, Scott, 2017). Sınırlı sayıda yapılmış epidemiyolojik çalışmalar birbirinden farklı yaygınlık oranlar olduğunu ifade etmektedir (Kaya, Ünal, 2001).

2.7 Okul Öncesi Çocukluk Döneminde Anksiyete

Çocukluk döneminde farklı yaşlara karşılık gelen gelişim evrelerinde farklı biçimlerde anksiyete hissi oluşabilmektedir. Örneğin; bebeklerde 6-8 aylık civarı derinlik algısının oluşmasıyla birlikte yükseklik anksiyetesi, 6-18 aylık civarı tanıdık olmayan yüzleri gördüğü zaman oluşan yabancı anksiyetesi, 2-3 yaş civarında çocuk için nereden geldiği belli olmayan ani şekilde oluşan yüksek ses, sifon sesi, elektrik süpürgesi, gök gürültüsü anksiyetesi, 3-4 yaş civarında karanlık, hayvan, dilenci,

hırsız, polis ve hayali nesneler, 5-6 yaşlarında görülen korkuların somutlaşmasıyla köpek, yaralanma, ebeveyn kaybı, hastalık, iğne, ayrılma, 6-11 yaş civarında ise küçük düşürülmek, başarısızlık, ölüm gibi çeşitli anksiyeteler yaşayabilirler. Çocuklar, yaşları ilerledikçe bazı anksiyeteleri zihinsel gelişimleri ve deneyimleri yoluyla çevreden, ebeveynlerinden öğrenerek kazanırlar (Şenol, 2006, s. 114-119; Yörükoğlu, 2006, s. 289-295). Çocuklar, ebeveynlerinin anksiyete duyduğu nesne ya da durumları onları model alarak kazanabilirler. Aynı zamanda ebeveynler çocukları yaramazlık yaptıkları zaman çeşitli nesne ve kişilerle çocuklarını korkutarak (örneğin; öcü gelecek, hemşire sana iğne yapar vb.) onlarda anksiyete oluşmasına sebep olabilirler (Özalp, 2005, s. 66-67).

Anksiyete kimi hususlarda sıkıntılı olacak biçimde çocuk için zorlayıcı olarak çocuğu gönülsüz, bitkin ve pasif davranışlar sergilemesine neden olabilmektedir. Çocuklar bu durumda savunma sistemlerine başvurarak; yansıtma, bastırma, gerileme gibi sistemleri kullanabilir (Uncu, Kayış, Lafçı, 2016, s. 61). Anksiyete bozuklukları çocukları bedensel, zihinsel, psikolojik ve fizyolojik anlamda olumsuz etkileyerek yaşam boyu kalıcı hasarlar bırakabilmektedir. Bu durum çocuğun anksiyeteyi ne kadar şiddetli yaşadığına ve savunma mekanizmalarına ne düzeyde başvurduğuna göre değişiklik gösterebilmektedir.

Çocukluk çağında meydana gelen anksiyete gelecek yaşamda da devam edebilmektedir. Bu bozukluk anne babanın negatif ebeveyn tutumu neticesinde ilerler. Ebeveynler çocuğa anksiyetesini ortadan kaldırmayı öğretmişse, anksiyete kaybolur. Çocuklar deneyimsizlikleri ve bilgisizlikleri sebebiyle anksiyeteye dayanıklı olmada başarılı olamayabilir. Bunun sonucunda çocuklar bilişsel olarak uyumsama yapıp ve fizyolojik bakımdan büyüdükçe anksiyete ile baş etmesini olgunlaşarak öğrenir ve anksiyete yaşama sıklıkları azalır (Dursun, 2001, s. 356-357-358).

2.8 Çocuklarda Anksiyeteye Etki Eden Etmenler

Anksiyete bozukluğunun oluşumunda birçok faktör etkili olabilmektedir. Aşağıda anksiyete bozukluğu oluşumunda önemli parametreler olan “ebeveynlerin özellikleri”, “ebeveynlerin tutumu, eğitimi ve mesleği”, “çocukların cinsiyeti ve kardeş sayısı” ve “Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri” şeklinde açıklanmaktadır:

2.8.1 Ebeveynlerin tutumu, eğitimi ve mesleği

Anne ve babaların, çocuklarıyla doğumdan itibaren çocuklarının gereksinimlerini önemseyen bir ilişki kurmaları gerekir. Duygu ve düşüncelerini birbirlerine aktararak başarılı bir diyolog kurmaları durumunda problemlerin çözüme kavuşması mümkündür. Fakat ilişkinin kurulamaması durumunda ise duyguların bastırılması ve problemlerin çözüme ulaşamaması anlamı taşır ve bu durum ruhsal ve pedagojik yönden sağlıksızdır (Aydoğmuş, Baltaş, Baltaş, Davaslıgil, Güngörmüş, Konuk, Korkmazlar, Köknel, Navaro, Oktay, Razon, Yavuzer, 2006, s. 116). Ebeveynlerin bakım özellikleri, gösterdikleri sevgi, çocuklarına ve diğer insanlara karşı davranışları çocukların ruhsal durumunu şekillendirir (Seven, 2021, s. 99-101).

Bazı ebeveynler çocuklarını aşırı koruyucu ve mükemmeliyetçi tutum ile yetiştirerek, olumsuz model olarak ve farkında olmadan çocuklarının anksiyete verici durumdan kaçınmalarını, pekiştirici davranışlarda bulunarak çocuklarında anksiyete oluşumunda etkili olabilmektedirler. Örneğin; okul korkusu olan bir çocuk okula gitmemek için fizyolojik hastalık belirtilerini bahane ederek okula gitmek istemediğini söylediğinde ebeveynleri çocuğun evde kalmasına izin veriyor ve her istediğini yapıyorsa çocuğun anksiyeteye yönelik verdiği kaçınma tepkisi pekişmiş olur (Sorias, Bildik, Tekinsav Sütcü, Aydın, 2015, s. 19). Aşırı koruyucu tutumda yetişen çocuklarda özgüvensizlik, ebeveynlere bağımlılık, problemle tek başına baş edememe gibi davranışlar; mükemmeliyetçi tutumda yetişen çocuklarda ise beceriksizlik ve başaramama (Aytaç, 2020, s. 13-18) hislerine bağlı olarak bu tür ebeveynlik tutumu içerisinde yetişen çocuklarda farklı türde anksiyete bozuklukları görülebilir. Ebeveynlerden kaynaklı bazı özellikler çocuklarına model olma yoluyla iletilerek çocuklarda anksiyete bozuklukları ortaya çıkabilmektedir (Murray, Creswell, Cooper, 2009). Örneğin; anne-babaların endişelerinin, anksiyete durumlarının okul öncesi süreçteki çocuklarının endişelerini etkilemektedir (Bora, Elmallı, Ünüvar, 2019, s. 66).

Yapılan bazı çalışmalarda ebeveyn tutumlarının çocuklarda anksiyete düzeyini arttırmada etkili olduğu ifade edilirken, Sirkeci (2017) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn tutumlarının anksiyete düzeyini arttırmada etkili olmadığı saptanmıştır. Başka bir örnekte ise; İzin verici-ihmalkâr, otoriter ve aşırı koruyucu anne baba tutumuna sahip olan ebeveynlerin çocuklarında ileri düzeyde anksiyete (Özdemir, 2021; Edwards, Ronald, Rapee, Kennedy, 2010; Bögels, Van Melick, 2004) bulunmuştur.

Ebeveynlerin eğitim düzeyi, çocuk yetiştirme tutumlarını da etkileyebilmektedir. Öğrenim düzeyi yüksek olan ebeveynler, çocuklarının duygularını küçümsemeden anlamaya çalışmakta, anksiyeteli anlarında onlara destek olmakta, kendi anksiyetelerini daha az yansıtmakta, bilinçli ebeveynler olarak onları karşılaşacakları yeni durumlara hazırlayabilmektedirler (Alisinanoğlu, Ulutaş, 2003). Aynı zamanda eğitim düzeyi yüksek ebeveynler çocuklarına daha zengin uyarıcılarla donatılmış imkanlar sağlayarak ve çocukların çok daha farklı çevrelerle etkileşimde bulunmalarına katkıda bulunabilirler (Bora, Ünüvar, 2020). Bu yüzden eğitimi en üst kademede olan ebeveynlerin çocuklarının anksiyete düzeyinin en alt kademesindekine göre daha düşük olacağı düşünülmektedir (Demiriz, Ulutaş, 2003). Yapılan bazı çalışmalar da, (Bora, Ünüvar, 2020; Demiriz, Ulutaş, 2003; Kabataş, 2018; Ateş, 2019; Subaşı, Kazan, 2020) bu durumu destekler niteliktedir.

Ebeveynler meslekleriyle günlerinin yarısını geçirmektedirler. Anne ve babanın mesleklerindeki gerilimi, çocuğun ebeveyni düzenli görebilme durumu, meslekteki başarı veya başarısızlık, mesleğin getirdiği avantajlar ve dezavantajlar, toplumun mesleğe bakış açısı, yapılan işin niteliği onların çocuklarına karşı tutumlarını etkileyebilmektedir (Demiriz, Ulutaş, 2003). Örneğin; Anne veya babasının tehlikeli işlerde çalışması (polis, asker vs.), gece nöbetlerinin olması, iş saatlerinin düzenli olmaması, sürekli seyahati veya evden uzun süre ayrılmayı gerektiren bir işlerinin olması çocukların anksiyete düzeylerini etkileyebilmektedir (Alisinanoğlu, Ulutaş, 2000). Ebeveynlerin bir işte çalışması durumunda küçük çocukların ayrılmadan dolayı bir tepki geliştirmesi doğaldır. Ebeveynlerin işe gittiği vakitler çocuğun bakımını sağlayan kişi ve bakımın niteliği, çocuğun yaş grubu, ebeveynlerin ek mesailerinin varlığı, çalıştıkları meslek grupları ve çalışma süreleri gibi durumlar çocuklarda anksiyete oluşma durumunda etkili olabilmektedir (Seven, 2021, s. 99-100). Yapılan bir çalışmada, anneleri teknik alan ile ilgili meslek sahibi olan çocuklar ile babaları sağlık ile ilgili meslek sahibi olan çocukların anksiyete düzeyleri daha yüksek bulunmuştur (Demiriz, Ulutaş, 2003). Başka bir çalışmada ise annesi çalışan çocukların anksiyete düzeyi daha fazla bulunmuştur (Nazlıoğlu, 2019). Bunun tersi olarak Yılmaz, Ünal (2021) tarafından yapılan çalışmada ise annesi tam gün çalışan çocukların anksiyete düzeyleri annesi yarım gün çalışan ve çalışmayan çocuklara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Ebeveynlerden annenin bir işte çalıştığı düşünüldüğünde; annenin özgüveni, çalışmayan anneye göre daha yüksek olabilmektedir. Örneğin; bulunduğu ortamlardaki paylaşımları, karşılaştığı durumlar ve olaylar sayesinde ebeveynliğe

ilişkin belirli tecrübeler edinebilir. Çalışan anneler, çalışma ortamındaki insanlarla annelik becerileri konusunda fikir alışverişinde bulunabilme, karşılaştırma ve özeleştiri yapma gibi imkânı bulabilmektedirler (Ogelman, Topaloğlu, 2014).

2.8.2 Çocukların cinsiyeti ve kardeş sayısı

Freud doğum travmasını insanın yaşadığı ilk travma olarak nitelendirmiştir. Buna karşın Rank, insanın yaşamındaki anksiyetelerin çoğunluğunu, doğum sırasında yaşanan ayrılma kaygısının tekrarı olayına benzetmiştir. Doğum travmasında kaybettiklerine karşın bebek, annesinin yardımıyla yeni ilişkiler kurarak "birlikte olma" durumunu devam ettirir. Her insan neden-sonuç ilişkisi içerisinde, bağımlılık ve bağımsızlık veya boyun eğme ya da kendi yönünü kendi belirleme eğilimleri içerisindedir (Rank, 2014, s. 8-9). Freud'un altı evreden oluşturduğu psikoseksüel gelişim evrelerinden fallik dönemde kız çocuklarının anneyi babasından kıskanarak babaya hayranlık hissetmesi (elektra karmaşası), erkek çocuklarının babayı annesinden kıskanarak anneye hayranlık duyması (oedipus karmaşası) gibi hem cins ve karşı cinse yönelik duyguların oluştuğu bu dönemde çocuklarda cinsel kimlik oluşmaktadır (Sharf, 2014). Bu nedenle küçük yaştan itibaren çocuk yetiştirmeye ilişkin kültürel değerler ve toplumsal cinsiyet rollerinin çocuklarda anksiyete oluşumunda etkili olabilmektedir. Çocuk gelişimini ekolojik açıdan ele alan kuramlarda da toplumsal ve kültürel faktörlerin çocuk gelişimi üzerindeki etkilerinden söz edilir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışları, çocukların toplumsal cinsiyetlerine yönelik algılarından bağımsız düşünülemez (Bora, Ünüvar, 2020). Anksiyete faktörlerinden etkilenme bakımından; bağımsız büyüyen erkek çocuklarına göre, bağımlı büyüyen kız çocukları daha fazla etkilenmektedir. Korkak ve desteğe ihtiyaç duyulan davranışlarda bulunmaları, kız çocuklarının anksiyeteye daha açık olmalarına sebebiyet verir. Kız çocukları, daha narin ve olağan yapıları sebebiyle anksiyete yaratan olaylarla karşılaştıklarında zayıflık gösterebilmektedirler. Erkek çocukları ise mücadeleci olmalarından ötürü zorluklarla karşılaşıp yendiklerinde anne-babaları tarafından takdir almaktadırlar (Fırat, 2015, s. 20).

Yetişkinlerle ve üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalarda kadınların anksiyete düzeyleri erkeklerden daha fazla (Köse, 2021; Uçaroğlu, 2013; Basmacı, Tektaş, Tektaş, Ceviz, 2017) bulunmuştur. Çocuklarla yapılan çalışmalarda da benzer şekilde kadınların erkeklere göre anksiyeteye daha duyarlı olduğu bulunmuştur (Yılmaz, Kılıç, 2015; Demiriz, Ulutaş, 2003; Bora, 2019).

Demiriz, Ulutaş (2003), Deniz, Yorgancı, Özyeşil (2009) ve Bora (2019) yaptıkları araştırmalarda, ailedeki kardeş sayısı arttıkça çocukların anksiyete düzeylerinin de arttığını saptamışlardır. Kardeş sayısındaki artışın farklı sebeplerden dolayı çocuklarda anksiyeteye neden olabileceği düşünülmüştür. Öncelikle, ekonomik durum ve ebeveyn tutumları bu duruma örnek gösterilebilir. Çocuğun kardeşi olacağına dair bilgilendirilmemesi, anne babanın kardeşler arasından dengeli bir tutum sergileyememesi gibi etkenlerin çocukta anksiyeteyi tetikleyebileceği savunulmuştur (Bora, 2019).

Bunun aksine bazı durumlarda ailesinde tek çocuk ya da az sayıda kardeşe sahip olarak büyüyen çocuklarda anksiyete görülebilmektedir. Bu durumun sebebi olarak, tek kardeşe sahip olan çocukların problemlerini ve sırlarını paylaşabilecekleri yakın akranlarının yetersiz oluşundan dolayı olabileceği düşünülmektedir (Gürsoy, Aydoğdu, Aysu, Aral, 2017). Örneğin; tek kardeşli çocukların ebeveyn vefatı durumunda çok kardeşli çocuklara göre daha fazla anksiyete yaşayabileceği düşünülmektedir (Fırat, 2015, s. 21). Çocuklar kardeşleriyle zamanlarının büyük çoğunluğunu birlikte geçirerek anksiyete verici durumlarla baş edebilmekte, güçlü bağlar kurabilmektedir. Bu sayede çok kardeşe sahip olmak çocukların özgüvenlerini geliştirerek kişilik gelişimlerini olumlu biçimde şekillendirir. Çocuklar kardeşleriyle kurdukları ilişkiler sayesinde birbirlerinin tecrübelerini ve hatıralarını paylaşarak sosyal-duygusal gelişimlerine önemli ölçüde katkı sağlarlar (Gürsoy ve diğ. 2017). Yapılan bazı çalışmalarda, tek kardeşe sahip olan çocukların anksiyete düzeyleri çok kardeşe sahip olan çocukların anksiyete düzeylerinden daha fazla bulunmuştur (Nazlıoğlu, 2019; Gürsoy ve diğ. 2017).

2.8.3 Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri

Ailenin gereksinim duyduğu kaynaklara kolayca ulaşması, ruhsal olarak rahat olmasını sağlar. Yeterli kazanca sahip ebeveyn boş zamanlar oluşturabilir ve bu zamanı çocuklarına ayıran ebeveyn hem kendisinin hem de çocuğunun ruhsal olarak huzurlu olmasını sağlayabilir (Bora, 2019). Ailenin maddi imkansızlıklar içinde olması, çocuklarda beslenme, giyinme, barınma gibi yetersiz bakım problemlerine yol açarak çocukların ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir. Çocuklar ekonomik yetersizlik nedeniyle güvensiz ortamlarda bulunmaya mecbur olduğunda sürekli anksiyete yaşayabilirler. Aynı zamanda maddi olanaksızlık durumunda çocuklar gelecek yaşantılarında sosyal ortamlarda ekonomik yönden mühim farklılıkların bulunduğu arkadaş çevresinde aşağılık hissederek anksiyete yaşama riski artar (Seven, 2021, s.

98). Sosyoekonomik olanaklar arttıkça anksiyete bozukluklarının görülme oranı düşmektedir (Sadock, Sadock, 2009, s. 177). Yapılan bazı çalışmalarda; düşük sosyo-ekonomik olanaklara sahip ebeveynlerin çocuklarında, yüksek sosyo-ekonomik olanaklara sahip ebeveynlerin çocuklarından daha fazla anksiyete belirlenmiştir (Bora, 2019; Özgünel, 2019). Bu durumun tersi olarak, Uğraş, Koşe Demiray, Mutluer (2018) tarafından yapılan çalışmada ise sosyo-ekonomik olanaklar ile okul öncesi çocuklarda anksiyete arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Kültürlerarası yapılan çalışmalar incelendiğinde: Alman kültürü ve Japon kültüründe yaşayan çocukların anksiyete düzeylerinin karşılaştırıldığı bir araştırmada; Alman çocukları Japon çocuklara göre önemli ölçüde daha yüksek ayrılma kaygısı, sosyal kaygı, obsesif kompulsif bozukluk ve genel kaygı belirtileri bildirdiğini tespit edilmiştir. Tersine, Japon çocukları, fiziksel yaralanma korkusuyla ilgili semptomlarda önemli ölçüde daha yüksek olduğu görülmüştür (Essau, Sakano, Ishikawa, Sasagawa, 2004). Amerika'da ırklar arasında yapılan bir çalışmada, Latin kökenli çocukların ve ergenlerin diğer etnik kökenlerden (Meksika, Orta ve Güney Amerika, Karayipler, Göçmenler) gelen gençlere göre daha yüksek anksiyete gösterdikleri bulunmuştur (Varela, Niditch, Hensley-Maloney, Moore, Creveling, Jones, 2019). Avrupa ve Amerika kültürlerine göre çocuklarda görülen anksiyete karşılaştırıldığında; Asyalı olan çocuklarda Amerikalılardan daha fazla anksiyete görüldüğü saptanmıştır. Anksiyetenin yordayıcısı olarak "ebeveyn reddi, anksiyeteli çocuk yetiştirme ve ebeveynlerin aşırı koruyucu yaklaşım biçimi" nedeniyle kültürlerarası farklılık oluştuğu belirlenmiştir (Mousavi, Low, Hashim, 2016).

Bölgelere göre farklılıkta netlik olmamasına rağmen, şehirlerde bulunanların köylerde bulunanlara nazaran ½ oranında daha çok stresörler etrafındadır (McKenzie, 2006, s. 39-43). Türk kültüründe yetişen gençlerle yapılan bir çalışmada; Türk gençlerinde sosyal kaygı belirtilerin erkek çocuklarda, düşük sosyoekonomik düzey ve kırsal kesimde daha fazla görüldüğü bulunmuştur (Çakın Memik, Şişmanlar, Yıldız, Karakaya, Işık, Ağaoğlu, 2010).

2.9 Anksiyete Bozukluklarının Sınıflandırılması

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı DSM IV'e göre geçmişte anksiyete bozuklukları sınıflandırılması şöyledir:

1. Fobiler
2. Panik Bozukluk

3. Genel Kaygı Bozukluğu

4. Obsesif Kompulsif Bozukluk

5. Travma Sonrası Stres Bozukluğu

6. Akut Stres Bozukluğu'dur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2005).

Şuanda ise Tanı Ölçütleri, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı DSM V'in yayınlanmasıyla anksiyete bozukluğu sınıflandırılmasında değişiklikler yapılmıştır. DSM V kılavuzuna göre anksiyete bozukluğunun alt tipleri şunlardır:

- Ayrılma Kaygısı,
- Seçici Konuşmazlık (Mutizm),
- Fiziksel Yaralanma Korkusu
- Sosyal Kaygı
- Panik Bozukluk,
- Agorafobi,
- Genel Kaygı,
- Maddenin veya İlacın Sebep Olduğu Kaygı Bozukluğu,
- Farklı Bir Sağlık Durumuna Ait Kaygı Bozukluğu,
- Tanımlanmış Diğer Bir Kaygı Bozukluğu,
- Tanımlanmamış Kaygı Bozukluğu (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Aşağıda genel kaygı, fiziksel yaralanma korkusu, sosyal kaygı, obsesif kompulsif bozukluk, ayrılma kaygısı ve travma sonrası stres bozukluğu hakkında bilgiler sunulmuştur.

2.9.1 Genel kaygı

Genel kaygı, belli bir nesne veya durum tarafından başlatılmayan (Altuğ, 2004, s. 150), kontrolü sağlanamayan yoğun anksiyete, uzun süreli gergin olma ve stres ile kendini belli eden, (Sağlık Bakanlığı, 2021, s. 10; Roth, 2012, s. 38), iş ve sosyal yaşamında ciddi problemler yaratan çevresel faktörlerin oluşu ile ilişkili biçimde aşırı üzüntü hissedilmesi (Özakkaş, 2014, s. 133), bireylerin bu durumu ortadan kaldırmak için efor harcasa bile bu duyguyu kontrol edemediği; yaşamları, çocukları, arkadaşları, köpekleri, para kazanma gibi konularda veya diğer insanların anksiyete duymaya lüzum görmediği (Ciccarelli, White, 2018, s. 461) gelecek veya yaşanmış durumlara ilişkin kontrolünün sağlanması zor ve yoğun anksiyeteyle ilgili (Karamustafalıoğlu ve Yumrukçal, 2011, s. 69) nörotik bir bozukluktır.

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan genel kaygı durumunda görülen belirtiler tablo 2.5'de belirtilmiştir.

Tablo 2.5 Genel kaygı tanı kriterleri

A. En az 6 ay devam etmek koşuluyla, genellikle her zaman meydana gelen, çok sayıda durum veya aktivite ile ilgili (işte ya da okulda başarı gibi) yoğun stres ve üzüntü (endişeli beklentiler) hissetme hali.

B. Bireyin üzüntüsünü kontrol altında tutması güçtür.

C. Üzülme ve sıkıntı, aşağıda belirtilen 6 faktörden en az 3'üyle (ya da daha fazlasına) birlikte görülür (son 6 ay süresince genellikle her an en azından bazı faktörler mevcuttur).

Not: Çocuklarda ise yalnızca bir maddenin olması yeterli olur.

(1) huzursuzluk, yoğun heyecan hissetme veya anksiyete,

(2) erken yorgunluk,

(3) fikirlerini bir odakta toplamada güçlük veya bilişin çalışmaması hali,

(4) irritabilite (kolayca sinirlenme),

(5) kas gerginliği,

(6) uyku problemi (uyumakta veya uykuyu devam ettirmede zorluk ya da rahatsız ve dinlendirmeyen uyku, sık sık uyanma, derin uyuyamama).

D. Stres ve üzüntü problemlerinin özellikleri ile sınırlı değildir. Örneğin; stres veya üzüntü bir panik atağı olacağı (Panik Bozukluğunda olduğu gibi), genel bir ortamda utanacağı (sosyal fobide olduğu gibi), hastalık riski olması (obsesif kompulsif bozuklukta olduğu gibi), evden veya yakınlarından ayrılması (ayrılma anksiyetesi bozukluğunda olduğu gibi), kilo alma (anoreksiya nervozada olduğu gibi), çok sayıda fiziksel şikayet (somatizasyon bozukluğunda olduğu gibi) veya belirgin bir rahatsızlık (hipokondriazisde olduğu gibi) ile ilişkili değildir.

E. Stres, üzüntü, takıntı veya fiziksel şikayetler klinik açıdan ciddi bir anksiyete veya hayatın toplumsal, mesleki bölümlerinde ya da mühim başka fonksiyonel alanlarda problemlere sebebiyet verir.

F. Bu bozukluk, bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir ilaç, tedavi için kullanılan bir ilaç) veya genel tıbbi bir rahatsızlığın (örn. hipertiroidizm) fizyolojik etkileriyle direkt olarak ilişkisizdir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, s. 121-122).

2.9.1.1 Çocukluk döneminde genel kaygı

Çocukların tehlikeli durumlar hakkında büyütülmüş algısı, güvenlik ipuçlarını tanımlayabilmesini engeller. Çocuklarda genel kaygı görülmesinde onların bağlanma stili, mizaç özellikleri, ebeveynlerinin anksiyeteli yapısı ve belirli ebeveyn tutumları etkilidir. Bu çocuklar, mükemmeliyetçi davranışlar göstererek yetiştirmek zorunda oldukları görevlere ilişkin endişeleri, kurallara aşırı bağlılıkları ve güvenliklerini tehdit edecek durumlara karşı aşırı sorgulayıcı yaklaşımları nedeniyle "yaşından olgun ve yetişkin gibi" davranışlar sergileyerek "olgunluk yanılsaması"na sebep olurlar (Sorias vd., 2015, s. 75-76). Ebeveynlerin olumsuz tutumları ve anksiyeteli yapısı nedeniyle çocukluk dönemi travmaları, çocuklarda genellikle düşük benlik saygısı ve bu duruma bağlı özgüvensizlik oluşmasına sebep olmaktadır (Austin, Sciarra, 2019b, s. 169).

2.9.1.2 Genel kaygı yaygınlığı

Yaygınlık araştırmaları incelendiğinde; yaşlılarla yapılan çalışmalarda %1.4 (Öztürk, 2004) ve %6.9 oranında genel kaygının görüldüğü belirlenmiştir. Aynı zamanda, kadınlarda, ev hanımı olanlarda, okur-yazar olmayanlarda ve fiziksel hastalığı olanlarda genel kaygıya daha fazla rastlanmıştır (Kırmızıoğlu, 2005).

Farklı kültürlerde yapılan bazı çalışmalarda; İran'da %2.6 (Mohammadi, Pourdehghan, Mostafavi, Hooshyari, Ahmadi, Khaleghi, 2020b), Avustralya'da ergenlerle yapılan bir çalışmada %2.3 (Spence, Zubrick, Lawrence, 2018), Pakistan'da ergenlerle yapılan çalışmada %7.3 (Lakhdir, Peerwani, Soomar, Nathwani, Farooq, Ali, Azam, 2021), Amerika'da %19 (Beer, Tie, Padilla, Shouse, 2019) oranında genel kaygı bulunmuştur.

Yetişkinlerle yapılan çalışmada genel kaygısı olan hastaların %7'sinin ek ruhsal bozukluğu tanısı aldığı belirlenmiştir (Kocabaş, 2017). Genel kaygı çoğu kez diğer anksiyete bozuklukları ve depresyonla birlikte görülmektedir (Ciccarelli, White, 2018, s. 461). Birinci derece akrabaların %25'inde genel kaygısı olanlarda görülebilir. Tek yumurta ikizlerinde %80-90, çift yumurta ikizlerinde %10-15 civarında kardeşler arası görülebilir (Sadock, Sadock, 2009, s. 177).

Fobi

Antik yunancada dehşet tanrısını sembolize eden ve "korku" manasında olan "phobos" kelimesinden türetilen fobi, hakikatte korku oluşturmayacak olay önünde ya da bu tarz bir nesne, durum veya sosyal etkileşimle karşı karşıya kalma ihtimali ile oluşan; manasız, devamlı, istemsiz bir endişe duyarak korku hissetme ve bu olaydan iradeli biçimde kaçmak isteme şeklinde tanımlanabilir (Özen, 2020, s. 29-30; Burkovik, 2018, s. 15; Öztekin, Aydın, Aydemir, 2017, s. 32). Birçok insan korkularını uyaracak tetikleyicilerden kaçınarak fobileri ile yaşamayı başarabilmektedir. Bazı insanlar da korkulan durumdan kaçınmak için harcadıkları efor sebebiyle işlevselliklerini kaybetmektedirler (Myers, Dewall, 2016, s. 621). Fobiler eski yunancada zoofobi: hayvan korkusu, klaustrofobi: kapalı yer korkusu, agorafobi: açık yer korkusu, eritrofobi: yüz kızarması korkusu, mizofobi: pislik korkusu, niktofobi: gece korkusu, koprofobi: dışkı korkusu, pirofobi: ateş korkusu, ksenofobi: yabancı korkusu, akrofobi: yükseklik korkusu gibi çeşitli isimlerle kategorilendirilmiştir (Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 347).

Fobi, insanın yabancı olduğu şartlarda bedensel veya ruhsal incineceği düşüncesi ile meydana gelir. Birey, herhangi bir tehlike hissetmezse anksiyete

duymayacaktır. Fakat bunun zıttı olarak herhangi bir tehlike hissederse, tehlikeden uzaklaşmazsa ve bununla baş edemiyorsa anksiyetenin öznel ve ruhsal belirtilerini görecektir (Beck, 2008, s. 87-88). Fobi, savunma mekanizmaları arasında yer alan "yer değiştirme" kavramıyla ilişkilendirildiğinde; fobik nesne bireyin bilinçaltında yer alan bir şeyin, korkunun ana temelinin bir sembolüdür (Ciccarelli, White, 2018, s. 463).

2.9.2 Fiziksel yaralanma korkusu

Fiziksel yaralanma korkusu veya özgül fobi, kişinin belli başlı nesne ve olaylarla karşılaşması ya da beklentisinin kişide şiddetli, tekrarlı ve mantıkdışı olduğunu bilmesine rağmen korku ve anksiyeteye kapılmasına sebep olarak kişinin bu durumdan kurtulmak amacıyla fobik uyaranlardan kaçma veya kaçınma yoluyla uzak durması durumudur (Roth, 2012, s. 34).

Sık görülen fiziksel yaralanma korkuları; hayvanlar (örümcekler, yılanlar, fare, köpekler vb.), kan görme, ölüm, yükseklik, fırtına, uçakla seyahat etmek, kapalı kalmak, yaralanmak, iğne yapılması, suda boğulmak ve gök gürültüsüdür. Bu durumlarla karşı karşıya kalmak, kişide anksiyete, panik atak ya da daha genel biçimli bir endişe durumu oluşturabilir (Şahin, 2019, s. 128; Roth, 2012, s. 34; Öztekin, Aydın, Aydemir, 2017, s. 32). Bazı bireyler, anksiyeteli durumlardan uzak durmak amacıyla başka çareler ararlar. Örneğin; uçak korkusu olan bir kişi, uçakla seyahat etmeyip bir otobüsle seyahat etmeyi seçmek zorunda kalabilir (Özakkaş, 2014, s. 78).

Özgül nesne veya olaya karşı hissedilen bu korku veya endişe, gerçek tehdite göre sosyokültürel bakımdan orantılı değildir ve bireyin yaşamsal işlevselliğini bozacak şekilde günlük rutin ve uyumsal etkinliklerinden kaçınmasına neden olmaktadır (Özen, 2020, s. 29-30; Tamam, Demirkol, 2019, s. 1643). Bazı bireyler özgül nesne veya olayları televizyonda görse dahi kaçma veya kaçınma tepkisi göstererek şiddetle uzak dururlar (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013, s. 337-340). Örneğin; uçak kalkarken ve inerken bir miktar korkmak normal sayılırken uçağa binmekten ve yaklaşmaktan dahi korkmak bir fiziksel yaralanma korkusuna işarettir (Morris, 2002, s. 539). Başka bir örnekte ise; kişinin bir kitapta yer alan yılan resmi gördüğünde kaçınmaya çalışmazken yürürken aniden karşısına çıkan yılandan korkarak uzaklaşmaya çalışabilir. Yılandan kaçınmak mantıklı ve normalken, yılan resminden kaçınmak mantık dışı ve fiziksel yaralanma korkusunun varlığını göstermektedir (Ciccarelli, White, 2018, s. 459).

Fiziksel yaralanma korkusu olan bireyler psikolojide yer alan çeşitli savunma mekanizmalarını kullanabilirler. Örneğin; küçük yaşta cinsel saldırıya maruz kalmış

bir kadında, cinsel saldırı olayını hatırlamamaya çalışarak (bastırma), o durumun oluşturduğu korkuyu istemsiz bir mekanizma bağlantısıyla sokağa veya köpeğe taşır (yer değiştirme) ve kadın, yaşadığı dehşet verici durumdan kalan korkusunu, sokağa veya köpeklere yönelik korku duygusuyla kaçınarak bastırmaya çalışır. Başka bir örnekte ise; kalabalık ortamda sunum yapmaktan korkan ve çok heyecanlanan birey, sık sık birçok gruba sunum yaparak bu anksiyeteyi (maruz kalma) söndürebilir (Bakırcıoğlu, 2013, s. 315).

Birçok bireyin belli durum veya nesnelerden korkusu olabilir fakat aşırı yoğun ve rahatsız edici olmamakla beraber bireyin günlük rutinlerini bozmuyorsa bu durum fobi olarak değerlendirilmez ve klinik bir problem yaratmaz (Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 350; Özen, 2020, s. 30). Fiziksel yaralanma korkusu semptomlarının yalnızca özgül bir olay ya da obje varlığında meydana gelmesi ve bireyin bu korkudan uzaklaşarak hayatını devam ettirmesi psikiyatriye başvurma sayısını düşürmektedir (Öztekin, Aydın, Aydemir, 2017, s. 32).

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan fiziksel yaralanma korkusu görülen belirtiler tablo 2.6'da belirtilmiştir.

Tablo 2.6 Fiziksel yaralanma korkusu tanı kriterleri

A. Özgül bir obje veya olayın (örneğin; uçakla seyahat etme, yüksek yerler, hayvanlar, enjeksiyon yapılması, kan görme) olması ya da bu tarz bir olayla karşı karşıya kalma ihtimali durumu ile başlangıç gösteren abartılı ya da mantık dışı, tekrarlı korku veya endişe hissetme.

Not: Çocuklarda; endişe, ağlama, öfkelenme, hareketsiz kalma veya sıkıca sarılma ile belirti oluşturabilir.

B. İstenmeyen korkulu uyaranla karşı karşıya kalındığında, aniden bir anksiyete tepkisi oluşur.

C. Birey (çocuk hariç), korkusunun abartılı ya da mantıkdışı olduğunun farkındadır.

D. korku yaratan olaylardan uzak durulur veya şiddetli anksiyete ve sıkıntı çerekek bu durumla mücadele edilir.

E. Uzak durma, anksiyeteli bekleyiş veya korkulan olaylarda stres yaşama, bireyin günlük aktivtelerini, mesleki fonksiyonelliğini, sosyo-kültürel aktivitelerini olumsuz etkiler.

F. 18 yaş altı kişilerde süre en az 6 aydır.

G. Bu bozukluk, panik benzeri semptomlarla veya yetersizleştiren semptomlarla (agorafobide olduğu gibi) birlikte görülen korku, endişe, uzak durma; takıntılarla bağlantılı objeler veya olarlar (takıntı-zorlantı bozukluğunda olduğu gibi); travmatik durumların hatırlatıcıları (travma sonrası gerginlik bozukluğunda olduğu gibi); evden veya bağlandığı birelerden kopma (ayrılma kaygısı bozukluğunda olduğu gibi) veya toplumsal olaylar (sosyal kaygı bozukluğunda olduğu gibi) diğer psikolojik bozuklukların semptomlarıyla açıklaması yapılamaz (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Fobi kaynağı uyarana göre tipi belirtiniz:

Hayvan Tipi: Korkuyu örümcek, böcek ya da köpek gibi hayvanlar başlatıyorsa oluşur. Bu durum genellikle çocuklukta başlar.

Doğal Çevre Tipi: Korkuyu fırtına, yüksek yerler ya da su gibi doğal çevredeki nesneler başlatıyorsa oluşur. Bu alt tip genellikle çocuklukta başlar.

Kan-Enjeksiyon- Yara Tipi: Korkuyu kan, yara görme ya da enjeksiyon, diğer tıbbi işlem yapılması başlatıyorsa oluşur. Bu alt tip ileri derecede aileseldir.

Durumsal Tip: Korkuyu toplu taşıma araçlarında bulunma, tüneller, köprüler, asansörler, uçakla uçma, araba kullanma ya da kapalı yerler gibi özgül bir durum başlatıyorsa oluşur. Bu alt tipin başlangıç yaşı dağılımı iki kez doruğa ulaşır; birinci doruk çocuklarda, diğer doruk yirmili yaşların ortalarında olur. Bu alt tip, cinsiyetler arası oran bazı ailelerde çok daha fazla görünme ve başlangıç yaşı özellikleriyle agorafobi ile birlikte panik bozukluğuna benzerlik göstermektedir.

Diğer Tip: Korkuyu diğer uyaranlar başlatıyorsa. Bu uyaranlar soluğun kesilmesinden, kusmaktan veya bir hastalığa yakalanmaktan korkmaya sebebiyet verebilir. "Boşluk" fobisi veya korkusu (yani kişi duvarlardan ya da diğer fiziksel destek kaynaklarından uzak dururşa aşağı düşmekten korkar) ve çocukların şiddetli seslerden veya özel giysili masal kahramanlarından korkması durumudur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, s. 115-116).

2.9.2.1 Çocukluk döneminde fiziksel yaralanma korkusu

Çocuklarda fiziksel yaralanma korkusu; anksiyete, öfke nöbeti, ağlama, huzursuzluk gösterme, donakalma, sıkıca sarılma veya yapışma biçiminde davranışlarda gözlenebilir (Sorias vd., 2015, s. 77).

Çocuklarda görülen "korkulan uyaranlardan kaçınma" davranışı ile de fiziksel yaralanma korkusu davranışlara etkisi gözlenebilmektedir. Örneğin;

-Evde bodrum vb. korkulan yerlerden kaçmak veya kaçınmak,

-Işık açık olarak ya da ebeveynlerinden biriyle uyumak isteyerek karanlıktan kaçmak veya kaçınmak,

-Boğularak nefessiz kalmaktan korkmak nedeniyle yemek yemekten kaçmak veya kaçınmak,

-İğnenin verdiği acıdan korkmak nedeniyle doktora gitmekten kaçmak veya kaçınmak (Austin, Sciarra, 2019, s. 123) gibi durumlarla çocuklarda fiziksel yaralanma korkusu davranışlarda gözlenebilmektedir.

2.9.2.2 Fiziksel yaralanma korkusu yaygınlığı

Konuyla ilgili yapılan araştırmaları incelendiğinde; yetişkinlerle yapılan çalışmada %8 (Arslan Sargın, 2005), yaşlılarla yapılan çalışmalarda ise %1 (Öztürk, 2004; Kırmızıoğlu, 2005) oranında fiziksel yaralanma korkusu görüldüğü bulunmuştur. Aynı zamanda kadınlarda ve ev hanımlarında fiziksel yaralanma korkusuna daha fazla rastlandığı belirlenmiştir (Kırmızıoğlu, 2005; Benjet, Borges, Stein, Méndez, Medina-Mora, 2012; Settineri, Merlo, Alibrandi, Sicari, Dritto, Strangis, Frisone, 2019).

Farklı kültürlerde yapılan çalışmalar incelendiğinde; Irak'ın Musul kentinde öğrencilerde %13.5 (Al-Ghurairi, 2021), Güney Kore'de çocuk ve ergenlerde %7.9 (Kim, Kim, Cho, Kim, Shin, Yoo, Kim, 2010), Kuzeydoğu Uganda'da çocuk ve ergenlerlerde %15.8 oranında bulunmuş olup 5 yaş altı çocuklarda fiziksel yaralanma korkusunun daha fazla görüldüğü saptanmıştır (Abbo, Kinyanda, Kizza, Levin, Ndyanabangi, Stein, 2013). Fiziksel yaralanma korkusu türleri fazla görülenden az görülene doğru sıralandığında doğa-çevre fobisi (%25.70), hayvan fobisi (%8.6), kan-enjeksiyon-yaralanma fobisi (%6.7) olarak belirlendiği görülmüştür (Kim vd., 2010). Meksika'da ise kan-enjeksiyon-yaralanma ve hayvan fobilerinin daha sık görüldüğü (Benjet vd., 2012) saptanmıştır.

Fiziksel yaralanma korkusu, genellikle diğer ruhsal bozukluklar ile beraber görülmektedir (Öztekin, Aydın, Aydemir, 2017, s. 32). Örneğin; fiziksel yaralanma korkusuyla eş zamanlı görülen ruhsal bozukluklardan bazıları; ayrılma kaygısı, sosyal kaygı (Austin, Sciarra, 2019, s. 123; Kim ve diğ. 2010), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, karşıt olma karşıt gelme bozukluğu, enürezis ve tik bozukluğu (Araz Altay, Görker, 2018) olduğu görülmüştür.

2.9.3 Sosyal kaygı

Sosyal kaygı, ilk olarak 1966 senesinde Isaac Marks'ın tanımını yaptığı, ruhsal bir bozukluktur (Burkovik, 2018, s. 15). İnsanın birçok yabancı kişinin olduğu sosyal çevrede etrafındaki bireylerin fikirlerine şiddetli biçimde dikkat vererek diğerlerinin dikkatinin kendisinde olabileceğini düşünmesi nedeniyle hata yaparak diğer bireyler tarafından olumsuz değerlendirilme, mahcup olma, rezil olma, komik duruma düşme

endişesidir (Aydoğan, Gültekin, 2015, s. 167; Kaya Baripoğlu, 2018, s. 149; Yalom, 2016, 34-35; Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 349). Bu durum; yemek yerken tıkanma, yazı yazarken titreme, konuşma esnasında veya toplum önünde sunum gibi çaba sarfederken (Şahin, 2019, s. 128), yabancı kişilerle karşı karşıya gelme, partilere katılma, gözetilme, başkalarının yanında bir faaliyette bulunma (Sağlık Bakanlığı, 2021, s. 23), genel tuvaletleri kullanma gibi hallerde ortaya çıkabilmektedir. Etrafındaki bireylerin fikirlerine şiddetli biçimde dikkatini verdiklerinden ötürü çoğu zaman onların söyledikleri sözleri yanlış anlayabilir, abartabilir ve gücenebilirler. Benlik saygıları genellikle; şiddetli endişeden, elverişli olmayan tutumdan ve bunların etkisi konusundaki içgörüleri tam olduğundan ötürü yüksek değildir (Dilbaz, 2000, s. 2; Çakmak, Saatçioğlu, 2003, s. 112).

Farklı sosyal durumlarda biraz endişelenmek normal kabul edilirken bireyin işlevselliğini engelleyecek kadar (sosyal çevrede kendi düşüncelerini açıklamak, toplumsal ortamlara girmek vb.) aşırı olduğunda sosyal kaygı olarak nitelendirilir (Morris, 2002, s. 539). Sosyal kaygı düzeyi hem genel (sosyal alanlarda) her zaman; hem de özel (topluluk önünde konuşmak vb.) olarak sadece belirli hallerde görülebilmektedir (Kaya Baripoğlu, 2018, s. 151; Roth, 2012). Bütün fobilerin belirli tetikçileri yoktur. Sosyal kaygı aşırı uçlarda utangaçlık ile karakterizedir (Myers, Dewall, 2016, s. 621). Sosyal kaygısı olan birey; endişesinin şiddetli ve mantıksız olduğunu biliyor olsa bile bu durumdan uzaklaşmak haricinde bununla nasıl mücadele edeceğini bilmeyebilir (Plotnik, 2009, s. 518). Bu nedenle birey yaşadığı anksiyetenin diğer insanlar tarafından anlaşılacağından endişelenerek farklı mazeretler sunarak sosyal ortamlardan uzak durur. Sosyal ortamlardan uzak duramadığı ve mecbur kaldığı durumlarda ise sosyal ortama gireceği günden haftalar hatta aylar öncesinden beklenti anksiyetesi ortaya çıkar ve kişinin işlevselliğini bozar (Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 349).

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan sosyal kaygı görülen belirtiler tablo 2.7'de belirtilmiştir.

Tablo 2.7 Sosyal kaygı tanı kriterleri

A. Birey, başka kişilerce yorumlanabilecek bir veya birden fazla toplumsal hallerde, cidi korku veya anksiyete yaşar. Örnekler arasında sosyal etkileşimler (karşılıklı konuşma, yabancı kişilerle karşılaşma), gözlenme (yemek yerken veya bir şeyler içerken) ve başka insanların yanında bir faaliyette bulunma (örneğin bir konuşma yapma) vardır.

Not: Çocuklarda anksiyete, sadece yetişkinlerle iletişim esnasında değil, akranlarının bulunduğu yerlerde de meydana gelmelidir.

B. Birey, negatif biçimde yorumlanabilecek bir biçimde tutum sergilemekten veya endişe hissetmeye bağlı semptomlar sergilemekten korkar (küçük düşeceği veya utanç duyacağı bir şekilde; başkaları tarafından dışlanacağı veya başkalarının kırılmasına sebebiyet verecek şekilde).

C. Belirtilen toplumsal haller, genellikle korku veya endişe yaşatır.

Not: Çocuklarda anksiyete, ağlama, zıplayarak cırlama, olduğu yerde kalma, sarılma, içe kapanma, kalabalık yerlerde iletişime geçmeme şeklinde ortaya çıkabilir.

D. Belirtilen toplumsal halleden uzaklaşılır veya aşırı bir korku veya endişeyle bu duruma karşı mücadele edilir.

E. Korku veya endişe hissedilmesi, belirtilen toplumsal çevrede çekingen hale ve sosyo-kültürel bağlama göre orantılı değildir.

F. Korku, endişe veya uzaklaşma kalıcıdır, 6 aydan daha uzun sürebilir.

G. Korku, endişe veya uzaklaşma, klinik açıdan ciddi bir rahatsızlığa veya toplumsal, iş, mühim fonksiyonellik gösterilmesi gereken alanlarda düşmeye sebebiyet verir.

H. Korku, endişe veya uzaklaşma, bir maddenin (örneğin kötüye kullanılabilen bir madde, bir ilaç) veya diğer sağlık hallerinin fizyolojiye bağlı etkileriyle ilişkili değildir.

I. Korku, endişe veya uzaklaşma, panik bozukluğu, beden algısı bozukluğu veya otizm açılımı kapsamında bozukluk gibi farklı bir psikolojik bozuklukla daha iyi belirtilemez.

İ. Sağlıkla ilişkili olan farklı bir hal varsa (örneğin Parkinson hastalığı, şişmanlık, yanık veya yaralanmadan kaynakllı biçimsel bozukluk), korku, endişe veya uzaklaşma bu durumla net bir şekilde ilişkili değildir veya abartıldır.

Belirleyici:

Sadece Faaliyette Bulunma Sırasında: Korku, toplum içinde konuşma veya çaba sarfetme ile sınırlıysa belirir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, s. 116-117).

2.9.3.1 Çocukluk döneminde sosyal kaygı

Sosyal kaygı gözlenen tepkisel cevaplar çocuğun yaşına göre farklılık gösterir. Fakat ağlama, anne-babaya veya kendisine bakım sağlayan bakıcıya sıkı sıkıya yapışma, yanından ayrılmama gibi türden gerici tutumlar sıkça görülebilir. Bu çocuklar, beraber oynanan oyunlara katılmaz, yalnızca uzaktan bakınırlar. Oyunlara girseler bile diğerlerinin söylediklerini dinleyip, kendi fikirlerini açıklayamazlar. Toplu kişilerin olduğu alanlara; yuvaya veya okula gitmekten kaçınırlar (Burkovik, 2018, s. 43-44).

Sosyal kaygı düzeylerinin ailesel etmenlerden etkilenme oranı yüksek olmaktadır. Anne-babaların sosyal kaygıya sahip olmaları, çocukların bundan olumsuz olarak etkilenmelerine neden olabilir (Öztürk, Sayar, Uğurad, ve Tüzün, 2005, s. 63). Ayrıca aile yaşamında anne baba tarafından demokratik tutumların görülme oranının daha az, koruyucu ve otoriter tutumların görülme oranının ise daha fazla olduğu ebeveynleri olan çocuklarda sosyal kaygı daha fazla görülmektedir (Erkan, 2002, s. 131).

Sosyal kaygı, bazen çekingen ya da utangaç olma gibi kişilik özellikleri ile karıştırılarak sosyal kaygı düzeyinde ortaya çıkan belirtilerin çocuğun mizacı

dolayısıyla olduğu düşünülebilir (Burkovik, 2018, s. 38). Çocuk diğer insanlarla sosyalleşmek isteyip de bunu yapamadığı zaman üzgün ve mutsuz hissederek böyle olmamayı arzuluyorsa bu durum çekingenlikten ayrılır ve çocukta sosyal kaygı olduğunun göstergesidir (Austin, Sciarra, 2019, s. 145).

2.9.3.2 Sosyal kaygı yaygınlığı

Sosyal kaygı yaygınlık araştırmaları incelendiğinde; yetişkinlerde %3.8 (Arslan Sargın, 2005), yaşlılarda %2.8 (Yalçın, 2005), ilköğretim öğrencilerinde %3.9 (Demir, Karaçetin, Demir, Uysal, 2013), üniversite öğrencilerinde %9.4 oranında sosyal kaygı düzeyi görüldüğü bulunmuştur. Ek olarak, sosyal kaygıya sahip kişilerde genel kaygı ve fiziksel yaralanma korkusu eştanısına daha fazla rastlandığı (Yağız, 2015), baba eğitim düzeyi düşüklüğü ve kadın cinsiyetine sahip olma durumunun da yaygınlığın artmasına neden olduğu görülmüştür (Demir ve diğ. 2013). Kadınlar, (özellikle çalışmayanlar) zamanlarının büyük kısmını evde sürdürdükleri için semptomlar ortaya çıkmayabilir. Erkekler ise çalışma sürecinde, yani sosyal yaşamın daima parçası olduklarından ötürü semptomlar daha belirgin olur. Bu nedenle sosyal kaygı nedeni ile erkekler kadınlardan daha fazla hekime başvurmaktadır (Burkovik, 2018, s. 38).

Farklı kültürlerde yapılan çalışmalara bakıldığında; İran'da çocuklarda %2 (Mohammadi, Salehi, Khaleghi, Hooshyari, Mostafavi, Ahmadi, Amanat, 2020c), Suudi Arabistan'da ergenlerde %11.7 (Ghazwani, Khalil, Ahmed, 2016) oranında sosyal kaygı görüldüğü bulunmuştur. Bu bozukluğa sahip çocuklarda davranış problemleri ve zihinsel bozukluk eştanısı görülmekle beraber, ebeveynlerinde de daha fazla işsizlik, eğitimsizlik ve ruhsal sorunlar olduğu; bu sorunlara bağlı olarak ebeveynlerin çocuklarına karşı öfkeli, eleştirici, koruyucu reddedici ve kötü muamele edici tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Ek olarak sosyal kaygı düzeyinin, Amerika'da Endonezya'dan daha fazla görüldüğü ifade edilmiştir (Mohammadi ve diğ. 2020c; Ghazwani ve diğ. 2016).

Sosyal kaygının başlangıç yaşının tavan yaptığı dönem gençliğin erken dönemleri olan 13-19 yaşlarıdır. Buna rağmen çocuk ve adolesan bireylerde 5-12 yaşları arasında da hastalık görülebilmektedir (Özakkaş, 2014, s. 64; Sadock, Sadock, 2009, s. 171). Sosyal kaygı durumlarının yaklaşık %60'ı ise okulda ortaya çıkmaktadır (Austin, Sciarra, 2019, s. 144). İlerleyen dönemlerde (25 yaşından sonra) kendiliğinden kaybolur veya davranışlarla üzeri örtülür, biçim değiştirir, üstelik kişi çok sosyal birisi de olabilir (Babaoğlu, 2011, s. 48).

2.9.4 Obsesif kompulsif bozukluğu

Obsesif kompulsif bozukluk, obsesyon ve kompulsiyonlarla belirti gösteren bir rahatsızlıktır (Özen, 2020, s. 70-71). Obsesyon (saplantı); istem dışı oluşan ve bireyin denetimi altında tutamadığı, yineleyici, stres oluşturan, belleği karıştıran, zorlayıcı fikirler, mantıksız olmasına rağmen aklından atamadığı fikirler, hisler ve uyaranları belirtmektedir (Koyuncu, 2012, s. 8; Burkovik, 2018, s. 67). Kompulsiyon (zorlantı) ise; istenmeyen takıntılı fikirlerden arınmak amacıyla bireyin oluşturduğu belirli kurallarla yapılan motor veya zihinsel ritüeller şeklinde tutum ve davranışlar ile bilinçli, standardize, yineleyici fikir veya tutumlardır (Özakkaş, 2014, s. 86; Corry, Tubridy, 2007, s. 87).

Obsesyonlar, anksiyeteyi yükseltirken kompulsiyonlar ise, geçici şekilde anksiyeteyi düşürmekle beraber, rahatsızlığın devam etmesine ve bireyin günlük aktivitelerini gerçekleştirememesine sebebiyet vererek bireyin toplumsal ve mesleki işlevselliğini keskin biçimde olumsuz etkiler (Aksaray vd., 2013, s. 104; Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 364; Çakmak, Saatçioğlu, 2003, s. 112; Myers, Dewall, 2016, s. 623).

Herkes bazı zamanlar biraz saplantı veya zorlantılar yaşayabilmektedir. Obsesif kompulsif bozukluğunda saplantılı düşünce ve zorlantılı hareketler kronik boyuttadır (Morris, 2002, s. 541). Bir kişide obsesif kompulsif bozukluk olduğunu ya da olmadığını gösteren ayrım; kişinin bu davranışları gerçekleştirmeyi sevip sevmemesi, gerçekleştirmeye mecbur hissedip hissetmemesi ve gerçekleştiremediği zaman aşırı anksiyete yaşayıp yaşamaması ile ilgilidir. Bir kompulsiyonu gerçekleştirememek veya tamamlayamamak nedeniyle yaşanan huzursuzluk Obsesif Kompulsif bozukluğunu tanımlayan belirtilerdendir (Ciccarelli, White, 2018, s. 461).

Sık oluşan obsesyonlar; kontaminasyon (bulaşma), temizlik, saldırgan tutum, cinsellik, biriktirme, saklama, doğaüstü fikirler, vücut şekline bağlı, dini, belirli şeyleri bilmek ve aklına getirmek, doğruyu ifade etmek, istenmeyen görüntü, ses, sözcük, müzik, sayılar, batıl inançlar şeklinde sayılabilir (Kocabaşoğlu, 2008, s. 179). Sık oluşan kompulsiyonlar ise; yıkama, temizleme, kontrol etme, tekrarlama, sayma, düzenleme, biriktirme, saklama, batıl inanışlar, onay bulma, zihinsel törenler, denetimli söyleme, sorma, gerçeği söyleme ihtiyacı, abartılı liste yapma, önlem oluşturma şeklindedir (Roth, 2012, s. 35-36).

Obsesif kompulsif bozukluğunun davranışçı modeli, bozukluğun sürmesinde şartlanmanın önemine dikkat çeker. Bu görüşe göre rahatsız kişiler, bu fikirlerin

oluştuğu anlardan, stres yaşadıkları için kendi fikirlerinin koşullu korkularını kendileri oluşturmuşlardır (Leahy, 2007, s. 170-171). Psikanalitik görüşe göre; obsesyonlar, dışkıl-erotik (anal) evrede verilen tuvalet eğitiminden kaynaklıdır. Bu süreçte çocuk; gaitasını uygun zamanda yapma kurallarına uyarsa ciddi düzenli, titiz; gaitasını uygun zamanda yapmayarak tutarsa da inatçılık meydana gelir. Bu sebeple kişiler, gelecek zamanda cimri, düzenli, titiz, inatçı, egemen olmayı seven ve saldırganlık yöneliminde olan kişiler olurlar (Bakırcıoğlu, 2013, s. 317).

Obsesif kompulsif bozukluğuna sahip bireyler öncelikle rahatsızlıklarını kendi başlarına ortadan kaldırmaya çalışsalar bile yıllarca çabalamalarına rağmen sonuç alamadıkları zaman doktora başvururlar. Doktora başvurduğunda ise artık bozukluk kronik hale gelmiş olur (Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 369). Fakat şimdiki zamanda obsesif rahatsızlığı bulunan kişilerin birçoğu tedavi neticesinde mutlular. Yine de tedavide direnen kişiler 40-50 yaşlarda hekime gitmekte, hastalıklarına çare bulmaya çalışmaktadırlar (Tan, 2016, s. 30).

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan obsesif kompulsif bozukluğunda görülen belirtiler tablo 2.8'de belirtilmiştir.

Tablo 2.8 Obsesif kompulsif bozukluğu tanı kriterleri

Obsesyonların, kompulsiyonların ya da her ikisinin birlikte görülmesi:

A. Obsesyonların tanımı 1. ve 2. maddede yapılır:

1. Bazı süreçlerde istem dışı ve zorla oluyormuşcasına oluşan, bireylerde açıkça endişe ve strese sebebiyet veren, yineleyici ve sürekli fikirler, uyaranlar veya dürtüler mevcuttur.

2. Birey bu fikir, dürtü veya uyaranlara takılmamaya veya üzerine gitmemeye çalışır ya da başka bir fikir veya hareketle (bir kompulsiyonla) bunları etkisiz hale getirmeye uğraşır.

Kompulsiyonların tanımı 1. ve 2. maddede yapılır:

1. Bireyin obsesyona tepkisel biçimde veya sertçe uyulması zorunda olan kurallar etrafında uygulamak zorundaymışcasına güçlük çektiği yineleyici tutumlar (örneğin; el yıkama, düzen, sürekli kontrol edip durma) veya zihinsel hareketler (örneğin; dini şekilde manası olan kelimeleri tekrar etme, sayı sayma, bazı kelimeleri içten yineleme).

2. Bu tutumlar veya zihinsel hareketler, yaşanan süreçte stres veya endişelerden korunma, bu durumların etkilerini düşürme veya korkuya sebebiyet veren olaylardan uzak durma amacıyla uygulanır; ancak uygulanan bu tutumlar ve bilişsel hareketlerin işlevsizleştirilmesi, engellenmesi veya korumaya alınılması, amaçlanan olaylarla hakikate elverişli bir biçimde bağlantılı değildir veya ciddi biçimde mübalağa edici seviyededir.

Not: Çocuklar tutumlardaki veya bilişsel hareketlerinin nedeninin farkında olmayabilir.

B. Obsesyon ve kompulsiyonlar kişide zaman yitimine yol açar veya klinik açıdan ciddi derecede strese; sosyal, mesleki veya başka mühim fonksiyonel alanlarda işlevsel yitimlere sebep olur.

C. Obsesif kompulsif semptomlar bir maddenin (ilaç ya da kötüye kullanılan bir madde) veya bir tıbbi olayın fizyolojik etkileri ile izah edilemez.

D. Bu bozukluk başka bir ruhsal rahatsızlığın belirti ve bulgularıyla daha iyi açıklanamaz.

Varsa belirtiniz:

İçgörüsü iyi ya da oldukça iyi: Kişi, obsesif kompulsif bozukluk inanışlarının kesinlikle ya da olasılıkla gerçek olmadığının ya da gerçek olabileceğinin ya da olmayabileceğinin ayrımındadır.

İçgörüsü kötü: Kişi obsesif kompulsif bozukluk inanışlarının muhtemelen gerçek olduğunu düşünür.

İçgörüsü yok / Sanrısal inanışlar: Kişi, obsesif kompulsif bozukluk inanışlarının gerçek olduğuna kesin olarak inanmaktadır.

Varsa belirtiniz:

Tikle ilişkili: Kişinin tanı esnasında ya da daha önceleri bir tik bozukluğu öyküsü mevcuttur (Amerikan Psikyatri Birliği, 2013, s. 129-130-131).

DSM IV'te Anksiyete Bozuklukları başlığı içeriğinde gruplandırılan Obsesif Kompulsif Bozukluğun DSM V'de Anksiyete Bozukluğu başlığı altından çıkarılarak, Takıntı Zorlantı Bozukluğu ve İlişkili Bozukluklar şeklinde ayrı bir başlık altına alınmıştır (Başgül, 2014, s. 14).

2.9.4.1 Çocukluk döneminde obsesif kompulsif bozukluğu

Obsesif Kompulsif Bozukluğu'nun belirtileri çocuklarda günlük işleyişi bozmayarak yetişkinlere göre daha mantıklı gözlendiği için kabul etme ihtiyacı çocuklarda gözlenmez (Austin, Sciarra, 2019b, s. 174). Küçük yaştaki çocuklarda, zihinsel faktörler daha az önem taşımakta ve kompulsiyonlar daha alışılmış ve fiziksel bir uyaran tarafından yönlendirilebilmektedir (Waite, Williams, 2020, s. 138).

Bu yüzden çocukların takıntılı fikirlerle ilişkisi bulunan üzüntü, anksiyete, kabul etmeme gibi hisleri, adolesan ve yetişkinlere göre daha nadir yaşamakta; çocukluktan yetişkiniğe varıldıkça, obsesif kompulsif fikirlerin daha yoğun, şiddetli ve mücadele etmesi zor bir hal aldığı söylenmektedir (Pişgin, Özen, 2010, s. 121).

Çocuklarda obsesif kompulsif bozukluğuyla beraber görülen tutumsal problemlerin çocukların akademik, sosyal ve gelişimsel açıdan fonksiyonelliğine negatif etki ettiği ve ek psikolojik bozukluk gelişimine ortam sağladığı belirtilmektedir. Obsesif kompulsif bozukluğu belirtilerinin erken çocuklukta yorumlanmasının yanında, belirtilerle birlikte görülen davranışsal problemlerin de değerlendirmesi yapılarak çocukların uygun psikolojik desteklerden yararlanmalarının mühim oluşuna vurgu yapılmaktadır (Gölcük, Ayaz, 2018, s. 73). Dolayısıyla anne-babalar çocuğuna tutumlarının çocukta obsesif-kompulsif bozukluk oluşturmasına sebep yaratabileceğinin farkına vararak ruhsal ve sosyal açıdan destek hizmetlerden yararlanması, toplumda sıhhatli bireylerin yetişebilmesi adına önemlidir.

2.9.4.2 Obsesif kompulsif bozukluk yaygınlığı

Yapılan yaygınlık araştırmaları incelendiğinde; yetişkinlerde %5 (Arslan Sargın, 2005), yaşlılarda %1.4 (Öztürk, 2004) ve %3.2 (Kırmızıoğlu, 2005) oranlarında obsesif kompulsif bozukluğu görüldüğü belirlenmiştir. Bu bozukluk, çocuk ve ergenlerde yaygın olarak erken başlangıç gösterdiği ve kirlenme-kontrol etme obsesyonlarının daha sık görüldüğü belirlenmiştir (Aktaş, Terzioğlu, 2015). Davranım bozukluğu ve dürtüselliğin katıldığı obsesif-kompulsif bozukluğu vakalarında ise özkıyım oluşumu tehditinin yükseldiği belirtilmiştir (Karaman, Durukan, Erdem, 2011, s. 287). Obsesif kompulsif bozukluğa sahip kişiler psikiyatristlerden çok başka doktorlara gider. Sebebi ise takıntı rahatsızlığı, birçok fiziksel sorunları meydana getirir. Örnek olarak; İngiltere'de cilt polikliniğine giden hastaların %20'sinde takıntı rahatsızlığı görüldüğü saptanmıştır (Tan, 2016, s. 27).

Obsesif kompulsif bozukluğu adolesan sürecin başlangıcında ya da çocukların oyun sürecinde meydana gelebilmekte, bazı olgularda ise 2 yaş gibi çok daha erken zamanlarda oluşabilmektedir (Özakkaş, 2014, s. 88). Başlangıç semptomlarının ilk oluşması 5-15 yaş civarında olurken, genel olarak ise 18-24 yaş arasıdır. 25 yaşından önce başlangıç zamanının daha fazla olduğu saptanmıştır (Clark, Purdon, 2013, s. 13; Koyuncu, 2012, s. 53).

Almanya'da obsesif kompulsif bozukluğunun %40'ından fazlası kronik seyrettiği ve %70'i kadarında ruhsal eştanılar görüldüğü bildirilmiştir (Walitza, Melfsen, Jans, Zellmann, Wewetzer, Warnke, 2011). İspanyol çocuklar üzerinde yapılan bir çalışmada obsesif kompulsif yaygınlığı %1.8 bulunmuş ve %85 oranında duygusal bozukluklar eştanısı davranış bozukluklarından daha fazla çıkmıştır. Aynı zamanda obsesif kompulsif bozukluğunun okul çocukları ve ergenlerde nadir olmadığı

ve bireylerin işlevselliği üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur (Canals, Hernández-Martínez, Cosi, Voltas, 2012). Farklı ülkelerde yapılan çalışmaların karşılaştırıldığı bir meta-analiz çalışmasında Kuzey Amerika'da (%16.4) Avrupa'ya (%11.7) göre daha fazla obsesif kompulsif bozukluğa rastlandığı belirlenmiştir (Amerio, Stubbs, Odone, Tonna, Marchesi, Ghaemi, 2015). Obsesif kompulsif bozukluğu olan kişilerin çoğunluğu destek olmadan daha iyiye gitmezler, yani bu hastalığın semptomları ender şekilde ortadan kaybolmaktadır (Clark, Purdon, 2013, s. 13-14). Çocukluk sürecinde tedavi olmayan kişilerde yetişkinlik döneminde oldukça kronik devam etmektedir (Öner ve Aysev, 2001, s. 409).

2.9.5 Ayrılma Kaygısı

Ayrılma kaygısı, kişinin bağlandığı başlıca kişilerden ayrıldığı zaman ya da ayrılma beklentisi içindeyken, tekrarlayıcı şekilde yoğun endişe duyma, bağlandığı kişiyle ilgili mantıksız anksiyete hissetme, ayrılma içerikli kabuslar görme ve bağlandığı kişi yanında olmadığında uyuma ve yalnız kalmada zorluk yaşayarak özlem ve tekrar bir araya gelmek isteme ile karakterize durumdur (Kuşçu Orhan, 2010, s. 73-74). Ayrılma kaygısının, bilindik nörolojik ya da biyolojik bir sebebi saptanamamıştır. Ayrılma kaygısı bir hayat anksiyetesi olan; kardeş doğumu, okul değişimi, anne-babanın boşanması, yeni bir eve taşınma, göç etme veya temel bağlanma figürlerinden birinin uzun müddetli bir hastalık geçirmesi ya da ölümü, ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumu (bağımlı çocuk yetiştirmek) gibi büyük oranda çevresel koşullardan kaynaklanmaktadır (Özer, 2018, s. 131). Ayrılma kaygısına sahip olan çocuklar çoğunlukla uyumlu, dıştan denetimli, uslu, ailesine özellikle de annesine bağımlı olan çocuklardır (Öztürk, Uluşahin, 2015, s. 607).

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan ayrılma kaygısı görülen belirtiler tablo 2.9'da belirtilmiştir.

Tablo 2.9 Ayrılma kaygısı tanı kriterleri

A) Aşağıda ifade edilen belirtilerin en az üçünün görülmesiyle açığa çıkan, kişinin bağlandığı bireyden kopmaya ilişkin uygunsuz ve aşırı korku veya anksiyete duymasıdır:

1) Evden veya bağlandığı temel kişilerden koptuğunda veya ayrılmayı beklediği zaman aşırı derecede sıkıntı çekme.

2) Bağlanılan temel bireylerin kaybı veya doğal afet, hastalık, yaralanma gibi başına gelebilecek olası kötü durumlara ilişkin süreğen ve aşırı derecede anksiyete hissetme.

3) Bağlanma figüründen kopmaya sebebiyet verecek negatif bir durum (örneğin; kaybolma, kaçırılma, bir kaza geçirme, hastalanma) yaşamaya ilişkin süreğen ve aşırı derecede anksiyete duymak.

4) Ayrılma korkusundan ötürü evden okula veya başka bir yere gitmeyi daima istememe.

5) Bağlandığı temel bireyler yok iken evde veya başka yerlerde kalmaya karşı daima bir korku veya anksiyete hissi.

6) Bağlandığı temel bireyler etrafında yok iken veya evden uzak bir yerde kaldığında daima uyumayı istememe.

7) Ayrılık konusu olan ve tekrarlayan kabuslar görmek.

8) Başlıca bağlanma figüründen koptuğunda veya ayrılmayı beklediğinde fiziksel semptom (örneğin; baş ağrıları, karın ağrıları, bulantı, kusma) belirtileri göstermek.

B) Korku, anksiyete veya kaçınma davranışları sürekli biçimdedir. Çocuklarda en az 4 hafta, yetişkinlerde ise altı ay veya daha uzun müddette bu belirtiler görülmelidir.

C) Bu bozukluk, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya veya toplumsal, okulla ilgili, işle ilgili alanlarda veya mühim başka fonksiyonel alanlarda işlevsellikte düşmeye sebebiyet verir.

D) Bu bozukluk, otizm açılımı kapsamında, bozuklukta değişikliğe aşırı direnç göstermekten ötürü evden ayrılmaya karşı koyma, psikozla giden bozukluklarda ayrılmaya ilişkin sanrılar ya da varsanılar, agorafobide güvenilir bir eşlikçi olmadan dışarı çıkmaya karşı koyma, genel anksiyete bozukluğunda mühim olan diğer başka bireylerin başına bir hastalık veya diğer kötü bir durum gelecek olmasından dolayı kaygılanma veya hastalık anksiyetesi bozukluğunda bir hastalığının olduğuna ilişkin stres duyma gibi farklı bir psikolojik bozuklukla daha iyi açıklaması yapılamaz (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, s. 113-114).

Ayrılma kaygısı, DSM IV'de "Bebeklik, çocukluk, ergenlik sürecinde başlayan hastalıklar" grubunda bulunurken, DSM V'de "Anksiyete bozuklukları" içinde yer almıştır (Başgül, 2014, s. 6).

2.9.5.1 Çocukluk döneminde ayrılma anksiyete bozukluğu

Ayrılma kaygısı çocuklarda sıklıkla gözlenmektedir. Bu nedenle normal ayrılma korkusu ve ayrılma kaygısı arasındaki ayrımı saptamak önemlidir. Çocuğun işlevlerine olan etkisi göz önünde bulundurarak ayırt edici tanı semptomların şiddeti, süresi ve tipi gözlenmektedir (Austin, Sciarra, 2019, s. 134). Ayrılma kaygısı, 3 yaş tamamlanıncaya dek çocuğun gelişiminin olağan bir süreci şeklinde kabul edilir (Pınar, 2021, s. 31).

Ayrılmak zorunda kaldıklarında çocuklar endişe duyarlar ve ağlayıp tepkide bulunurlar (Artan vd., 2020, s. 39). Duygusal biçimde ayrılma stresi bulunan çocuklarda; uyku sorunları (kabuslar, ebeveyn olmadan uyumama vb.), baş ağrısı veya kusma şeklinde fiziksel hastalıklar, ebeveynini bırakmamak, okula gitmeyi istememek, duygusal krize girme, okul performansının düşmesi, normal biçimde başka çocuklarla bağlantıya geçememek gibi tutum ve davranışlar gözlenebilmektedir (Uncu, Kayış, Lafçı, 2016, s. 74; Tüzün ve Sayar, 2006, s. 34).

Eğer çocuk anneden ayrı kalamıyorsa çocuğu şartlarla ayrılmaya zorlamaktan ziyade öncelikle çocuğun ayrılamamasının nedenleri bulunmalıdır. Problemin esas nedeni bulunmadan çocuğu anneden ayırmaya uğraşmaya çalışmak yanlış bir tutumdur (Keskin, 2013, s. 95). Ebeveynler çocuğunun duygu ve fikirlerini empati kurarak anlamaya çalışmalı, yaşına yönelik bilgilendirmelerle çocuğa doğru bir şekilde açıklamada bulunmalıdır (Artan vd., 2020, s. 39). Ailede, çocuğun bağımsızlığını teşvik eden, onun bağımsız tutumlarını pekiştirebilen bir anlayış var olmalıdır (Özer, 2018, s. 132).

2.9.5.2 Ayrılma kaygısı yaygınlığı

Literatür incelemesi yapıldığında; yetişkinlerde %4.8 (Silove, Alonso, Bromet, Gruber, Sampson, Scott, Kessler, 2015), çocuk ve ergenlerde %5.3 (Mohammadi, Badrfam, Khaleghi, Hooshyari, Ahmadi, Zandifar, 2020), üniversite öğrencilerinde %9.9 oranında ayrılma kaygısı görüldüğü belirtilmiştir. Bu bozukluğa sahip bireyler araştırıldığında; intihar, akrabalarında tıbbi hastalık, sosyo-ekonomik düzey düşüklüğü, aileyle beraber yaşama (Bozkır, 2017), sosyal ve zihinsel (dikkat, düşünme) sorunlar, suç işleme ve saldırganlık (Bilaç, Ercan, Uysal, Aydın, 2014), kentte yaşama, olumsuz çocukluk yaşantısı, travmatik olay ve kadın olma gibi durumlarında daha fazla görüldüğü tespit edilmiştir. Aynı zamanda ayrılma kaygısına; fiziksel yaralanma korkusu, karşı olma karşıt gelme sorunlarının eşlik ettiği görülmüş ve her yaş grubunda görülebildiği tespit edilmiştir (Silove vd., 2015; Mohammadi vd., 2020). Çocuklarda görülen ayrılma kaygısı araştırıldığında ise; okula gitmeyi istememe, evden her çıktığında yoğun endişe duyma ve ayrılma durumunda fiziksel yakınmalar (Bozkır, 2017; Bahalı, Tahiroğlu, Avcı, 2009; Irmak, 2016) daha fazla görülmüştür. Ebeveynleri demokratik tutum sergileyen çocukların ise okul öncesi eğitim kurumuna daha kolay adapte olduğu bulunmuştur (Canabakan, Koç, 2015).

Çocuklarda ayrılma kaygısı, yetişkin kişilere oranla daha fazladır. Gelişimsel şekilde 6 ay-3 yaş arası çocuklarda, temelde anneleri olmak şartıyla kendilerine bakan kişilerden ayrılmakta zorlanma görülür (Artan vd., 2020, s. 39). Ayrılma kaygısı çeken çocukların 1/3'ü bu bozukluğun belirtileri olgun bireylerde de yaşamaya devam etmektedir. Ancak bu belirtiler, bazı hastalarda 10'lu yaşlar bitiminde ya da daha sonraları oluşabilmektedir. Yetişkin bireyler de eşinin ya da çocuğunun yani onun için önemli bir bağlanma sembolünün başına kötü bir durum gelmesinden endişelenirler (Şahin, 2019, s. 129).

Ayrılma kaygısı, Türkiye'deki genel tablosu incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin gördükleri en çok üç davranış probleminden biri olduğu ifade edilebilir (İkiz, Otlu ve Vural, 2016, s. 221-223). Özsayın Kılıç (2018) tarafından yapılan çalışmada çocukluk çağı ayrılma kaygısı yetişkin dönem ayrılma kaygısı ile yüksek oranda ilişkili olduğu ve çocukluk çağı ayrılma kaygısının süreğen anksiyete ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Kara (2020) tarafından yapılan çalışmada ise ayrılma kaygısı olan çocukların annelerinin de çocukluk dönemlerinde ayrılma kaygısı belirtilerinin sıkça yaşandığı ve bu belirtilerin çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine sürebileceğini göstermiştir.

2.9.6 Travma sonrası stres bozukluğu

Travma sonrası stres bozukluğu ise, bireyin hayatını ve fiziksel bütünlüğüne tehdit oluşturan, başından herhangi bir travma geçmesi veya buna şahit olması neticesinde oluşan bilişsel, duygusal, davranışsal ve sosyal sorunları kapsayan psikolojik semptomları tanımlamaktadır (Yorbık, Dikkatli, Cansever, Söhmen, 2001, s. 251). Travmaya maruz kalan bireyler örneğin; yangın, sel, kasırga, uçak kazası, şiddet, savaş, tecavüz ve deprem gibi kriz durumları geçtikten sonra, insanlar korku ve dehşet nöbetleri yaşarlar. Eğer tepki olaydan sonra üç ay içinde ortaya çıkar ve bir aydan daha kısa sürerse akut stres bozukluğu; eğer tepki olay bittikten üç aydan sonra ortaya çıkar ve bir aydan daha uzun sürerse bu durum travma sonrası stres bozukluğu olarak isimlendirilir (Altuğ, 2004, s. 151; Morris, 2002, s. 541).

Birey, bazı zamanlarda aşırı bir biçimde travma yaşatan durumu daima zihninde canlandırarak etrafındakilere anlattığı gibi "bastırma" savunma mekanizmasına başvurup travma yaşatan durumdan kaçınma ve bu durumu unutma da görülebilir. Kaçınma davranışı da insanlardan uzaklaşmasına sebep olarak günlük rutinlerindeki işlevselliğinin yüksek oranda sekteye uğramasına sebep olabilir.

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan travma sonrası stres bozukluğunda görülen belirtiler tablo 2.10'da belirtilmiştir.

Tablo 2.10 Travma sonrası stres bozukluğu tanı kriterleri

A. Aşağıdaki yollardan biriyle (ya da birden çoğuyla), hakiki veya dehşet verici bir şekilde ölüme, ağır yaralanmaya tanık olmuş veya cinsel saldırıya maruz kalmış olma:

1. Doğrudan travmatik durumlar yaşanması.

2. Başka kişilerin başına gelen olaylara, doğrudan doğruya şahit olma.

3. Bir aile yakınının veya dostunun başına travmatik durumlar geldiğini öğrenme (aile yakınının veya dostunun hakiki ölümü veya ölüm riski şiddetle veya bir kaza neticesinde meydana gelmelidir).

4. Travmatik durumların istenmeyen detaylarıyla, tekrarlayıcı şekilde veya çok yüksek seviyede karşılaşma (örneğin; insan cesetleriyle karşılaşan bireyler; çocuk istismarının ayrıntılarıyla sürekli karşı karşıya kalan polis memurları).

B. Travmatik durumların sonra meydana gelen, travmatik durumlara bağlı, istemdışı oluşan, aşağıdaki semptomların varlığı:

1. Travmatik durumların tekrarlayıcı, istemsiz ve istemdışı gelişen, huzursuzluk yaratan hatıraları.

NOT: Altı yaşından büyük çocuklarda, örseleyici olayların içerikleri veya bu olayların bazı yönlerinin dışarıya yansıdığı tekrarlayıcı oyunlar meydana gelebilir.

2. Konuları veya duyguları örseletici olaylarla ilgili tekrarlayıcı huzursuzluk yaratan rüyalar.

NOT: Çocuklar konuları bilinmeyen korkutucu rüyalar görebilir.

3. Bireyin travmatik durumları tekrardan yaşıyormuş şekilde hissettiği veya davrandığı çözülme (dissosyasyon) tepkileri (örneğin; geçmişe dönüşler).

NOT: Çocuklar, oyun esnasında, örselenmeyle ilişkili tekrardan canlandırma yapabilirler.

4. Travmatik durumları temsil eden veya çağrıştıran iç veya dış farktörlerle karşı karşıya kalmada kronik bir psikolojik sıkıntıya sahip olma.

5. Travmatik durumları temsil eden veya çağrıştıran iç veya dış faktörlerle karşılaşınca fizyolojiyle bağlantılı belli tepkiler verme.

C. Aşağıdaki durumlarla belirli, travmatik durumlardan sonra meydana gelen, travmatik durumlara bağlı faktörleden daima uzak durma:

1. Travmatik durumlara bağlı veya yakından ilişkili, huzursuzluk yaratan hatıralar, fikirler veya duygulardan uzak durma.

2. Travmatik durumlara bağlı veya yakından ilişkili, huzursuzluk yaratan hatıralar, fikirler veya duyguları canlandıran dış uyaranlardan (insanlar, yerler, konuşmalar, aktiviteler, nesneler, durumlar) uzak durma.

D. Aşağıdakilerden ikisinin veya ikiden fazlasının olmasıyla belirli, travmatik durumların meydana gelmesinden itibaren başlayan veya kötüye giden, travmatik durumlarla bağlantılı bilişsel ve duygusal negatif değişiklikler olma durumu:

1. Travmatik durumların mühim kısmını hatırlayamama (bilhassa unutkanlık çözülmesine [dissosiyatif amnezi] bağlıdır ve baş yaralanması, alkol veya madde kullanımıyla ilişkili değildir).

2. Kendisi, diğer kişiler veya dünya ile bağlantılı biçimde, daima ve mümkün olmayan negatif inanışlar veya beklenti durumu (örneğin; "ben kötüyüm", "kimseye güvenilmez", "dünya tümüyle tehlikeli bir yerdir", "bütün sinir sistemim kalıcı olarak bozuldu").

3. Travmatik durumların sebepleri ve neticeleri ile bağlantılı biçimde, bireyin kendisini veya diğer kişileri suçlamasına sebep olan, daima görülen çarpık bilişsel durum.

4. Sürekli olan nagatif duygusal durum (örneğin; korku, dehşet, öfke, suçluluk ya da utanç).

5. Mühim aktivitelere katılmada ve gösterilen alakada düşüş.

6. Başka bireylerle bağlantıyı kesme veya başka bireylere yabancılaşma hisleri.

7. Daima, pozitif duygulara sahip olamama (örneğin; mutluluğu, doyumu veya sevgi hislerini tadamama).

E. Aşağıdakilerden ikisi veya ikiden fazlası ile belirli, travmatik durumların meydana gelmesiyle başlayan veya kötüye giden, travmatik durumlarla bağlantılı biçimde, uyarılma ve tepki gösterme şeklinde ciddi farklılıklar olma durumu.

1. Kişilere veya nesnelere karşı sözel veya sözel olmayan saldırgan tutumla açığa çıkan, kızgın davranışlar ve öfke nöbetleri (kışkırtmasız veya çok az bir kışkırtmalı).

2. Sakınmadan davranma veya kendisine zararı dokunan davranışlarda bulunulması.

3. Heran tetikte olma.

4. Abartılı bir biçimde irkilme.

5. Dikkat zorlukları.

6. Uyku problemleri (örneğin; uyumakta veya uykuyu sürdürmekte zorluk).

F. Bu bozukluğun süresi (B, C, D ve E tanı ölçütleri) bir aydan daha uzun sürmektedir.

G. Bu bozukluk, kliniksel bakımdan ciddi bir sıkıntıya veya toplumsal, iş veya daha mühim alanlarda fonksiyonel kayba yol açar.

H. Bu bozukluk, bir maddenin (örn. ilaç, alkol) veya diğer bir sağlık probleminin fizyolojik etkisiyle alakalı değildir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, s. 146-148).

DSM V'de, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve akut stres bozukluğu anksiyete bozukluğu kategorisinden alınarak "travma ve stresle ilişkili bozukluklar" tanı grubuna alınmıştır (Başgül, 2014, s. 6).

2.9.6.1 Çocukluk döneminde travma sonrası stres bozukluğu

0-6 yaş arası çocuklar neden-sonuç bağlantısını oluşturamadıkları için kendilerinin ve ebevenlerinin fikirlerinin, korkularının ve isteklerinin gerçekleşebileceğine inanırlar. Bu sebeple olayların neticelerine engel olamamaktan ötürü kendilerinde veya anne-babalarında suçu ararlar. Bu durum, 0-6 yaş döneminde çocuklarda oluşan travmanın şiddetini negatif etkileyebilir (Oflaz, 2015, s. 49).

Çocuklar rüyalarında olayı benzer streslerle beraber tekrarlayıcı biçimde yaşarlar. Yine çocuklar, olayı gördükleri kadar, belirli olmayan korkulu rüyalar da görebilirler (Babaoğlu, 2011, s. 51).

Amerikan Psikiyatri Birliği DSM V'de bulunan 0-6 yaş arası çocuklarda Travma Sonrası Stres Bozukluğunda görülen belirtiler tablo 2.11'de belirtilmiştir.

Tablo 2.11 0-6 yaş için travma sonrası stres bozukluğu tanı kriterleri

A. 6 yaş ve daha küçük çocuklarda, aşağıdaki durumlardan biriyle ya da birden fazlasıyla, gerçek veya endişe verici şekilde ölüm, ağır yaralanma yaşama veya cinsel saldırıya maruz kalma:

1. Doğrudan travmatik durumlara maruz kalma.

2. Bilhassa temel bakım sağlayanlar olmak şartıyla, diğer kişilerin yaşadıkları durumlara, doğrudan tanık olma (Doğrudan tanık olmanın, elektronik yayın organları, televizyon, sinema veya görseller aracılığıyla görmüş olmayı içermediği bilinmelidir).

3. Ebeveyninden birinin veya bakım sağlayan insanın başına travma yaşatan durumların geldiğini öğrenme.

B. Travmatik durumlardan sonra oluşan, travmatik durumlara bağlı, istemdışı meydana gelen aşağıdaki semptomların olması:

1. Travmatik durumların tekrarlayıcı, istemsiz ve istemdışı oluşan, huzursuzluk yaratan hatıraları. (Kendiliğinden meydana gelen ve istemdışı oluşan hatıraların huzursuzluk yaratıyor şeklinde görünmesinin gerekli olmadığı ve bu hatıraların oyun kapsamında tekrardan yaşıyormuş gibi, dışa yansıma olasılığının olduğu bilinmelidir).

2. Konusu ya da duygulanımı travmatik olaylarla bağlantılı, tekrarlayıcı, huzursuzluk yaratan rüyalar (Korkutucu kısmın, travmatik durumla bağlantı oluşturmanın mümkün olmayabileceği bilinmelidir).

3. Çocuğun travmatik durumları tekrardan yaşıyormuşcasına hissettiği veya davrandığı çözülme (dissosiyasyon) tepkileri (örneğin geçmişe dönüşler). (Bu tür tepkiler belirli bir zaman aralığında meydana gelebilirler). Çocuklar, oyun esnasında, travma ile ilişkin tekrardan canlandırma yapabilirler.

4. Travma durumlarını temsil eden veya çağrıştıran iç ya da dış faktörlerle karşı karşıya gelince kronik bir psikolojik stres yaşama.

5. Travmatik durumları hatırlamalara karşı, fizyolojiyle alakalı tepkiler oluşturma.

C. Travmatik durumlarla bağlantılı uyaranlardan daima uzak durma veya tekrarlayıcı durumlarla bağlantılı bilişsel ve duygusal durumda negatif farklılıklar olduğunu belirten, olaylardan sonra başlamış veya kötüye gitmiş, aşağıdaki belirtilen faktörler bulunmalıdır:

1. Travma durumlarının hatıralarını canlandıran aktiviteler, yer veya nesnel uyaranlardan uzak durma.

2. Travma durumlarının hatıralarını canlandıran kişiler, konuşmalar veya bireyler arası ilişkilerden uzak durma.

3. Negatif duygusal olayların oluşma sıklığının mühim derecede yükselmesi (örneğin; korku, suçluluk, üzüntü, utanç, şaşkınlık).

4. Aktivitelere katılmada (oyun oynama isteği gibi) ve ilgi göstermede belli düşüş.

5. Toplumsal biçimde geri çekilme, içine kapanma.

6. Daima pozitif duyguları çok az gösterme.

D. Aşağıdakilerden ikisi veya ikiden fazlası ile belirli, tekrarlayıcı durumların meydana gelmesiyle başlayan veya kötüye giden, tekrarlayıcı durumlarla bağlantılı uyarılma ve tepki oluşturma şeklinde farklılıklar olması:

1. Kişilere veya nesnelere karşı sözel veya sözel olmayan saldırgan tutumla açığa çıkan, kızgın davranışlar ve öfke nöbetleri (kışkırtmasız veya çok az bir kışkırtmalı).

2. Heran tetikte olma.

3. Abartılı bir biçimde irkilme.

4. Dikkat zorlukları.

5. Uyku problemleri (örneğin; uyumakta veya uykuyu sürdürmekte zorluk).

E. Bu bozukluğun süresi bir aydan daha uzun sürmektedir.

F. Bu bozukluk, kliniksel bakımdan ciddi bir sıkıntıya veya toplumsal, iş veya daha mühim alanlarda fonksiyonel kayba yol açar.

G. Bu bozukluk, bir maddenin (örneğin; ilaç, alkol) veya diğer bir sağlık probleminin fizyolojik etkisiyle alakalı değildir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013, s. 149-151).

2.9.6.2 Travma sonrası stres bozukluk yaygınlığı

Farklı kültürlerde yaygınlık çalışmalarına bakıldığında; çocuklarda %26.9 (Tabur, 2017), Almanya'da %28.2 (Nesterko, Jäckle, Friedrich, Holzapfel, Glaesmer, 2020), Amerikan doktorlarında %3.8 (DeLucia, Bitter, Fitzgerald, Greenberg, Dalwari, Buchanan, 2019), Çin'de Wenchuan depremi sonrası %45.5 (Kun, Chen,

Han, Gong, Chen, Zhang, Yao, 2009) ve Tsunami afeti yaşayan çocuklarda %57.3 (Piyasil, Ketuman, Plubrukarn, Jotipanut, Tanprasert, Aowjinda, Thaeeromanophap, 2007) oranlarında travma sonrası stres bozukluğu görüldüğü tespit edilmiştir.

Travma sonrası stres bozukluğuna sahip bireyler araştırıldığında; patlama, silah seslerine şahit olma, geniş aileye sahip olma, akrabaların yaralanması, yakınların ölümü, evlerinin zarar görmesi (Tabur, 2017), savaş (Bakır, 2020), ailede boşanma (Karaçoban, 2019), kadın olma (Akyıldız, 2018; Piyasil vd., 2007), çocuk olma (Piyasil vd., 2007), yoksul olma, olumsuz yaşam koşulları, ailenin ruhsal hasarı (Kun vd., 2009), cinsel istismar, şiddet, doğal afet ve motorlu araç kazaları (Gillies, Taylor, Gray, O'Brien, d'Abrew, 2013) gibi yaşantılara maruz kalma durumunda daha fazla oranda travma sonrası stres bozukluğu görüldüğü belirlenmiştir. Çocuk ve ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu sonucunda; korku, ölüm korkusu, sosyal izolasyon, dikkat dağınıklığı, psikolojik problemler ve aile içi sorunlar görüldüğü saptanmıştır (Trickey, Siddaway, Meiser-Stedman, Serpell, Field, 2012). Travma sonrası stres bozukluğuna sahip olan bireylerin en yaygın belirtilerinin ise; uykuya dalma veya uykuyu sürdürme zorluğu olduğu belirlenmiştir (DeLucia ve diğ. 2019). Bu ruhsal bozukluk bekar, boşanmış, dul, ekonomik problemi olan ve içine kapanık kişilerde daha yoğun olarak görülmektedir (Özakkaş, 2014, s. 116).

2.10 Çocuk Yetiştirme Stilleri

Ebeveyn tutumları ve davranışları anne baba ve çocuk arasında oluşan ilişkinin temelini oluşturmaktadır. Çocuklar ebeveynlerinin tutumlarını, taklit ve özdeşim yoluyla model alır, benimser ve huy biçimine getirerek karakteriyle bütünleştirirler. Bu tutumlarla birlikte ebeveynler çocuklarına doğru ve yanlışlıkların öğretimini sağlarlar (Doğan, 2009, s. 199).

Ebeveynler, çocuk yetiştirme davranışını bireysel olarak özümsediği kültür vasıtasıyla ve çocukluğunda yetiştirildiği çevrenin tesiriyle yapmaktadır (Aytaç, 2020, s. 8). İnsanların çocuklarına yönelik tutumlarının şekillenerek oluşmasında kişilerin çocukluk yaşantıları (yetişme olanakları, sosyo-ekonomik şartlar, dini inançlar, ahlaki değerler) önemli bir etkiye sahiptir (Şirin, 2020, s. 54). Örneğin; çocukluk döneminde ebeveynlerinden aşırı otoriteye ve baskıya maruz kaldığı için çocuklarını fazlasıyla serbest bıraktığı (Döğüşgen, 2017, s. 122), çocukluğunda belli dini ve ahlaki inançlar geliştirenlerin çocuklarını aynı inançlar çerçevesinde yetiştirmeye çalıştığı ya da

sosyo-ekonomik olanaklar konusunda eksik büyümüş kişiler çocuklarına bu konuda daha fazla olanaklar tanımaya çalıştığı söylenebilir.

Kişilik gelişimi ve yapılanmasının temeli çocukluk döneminde atıldığı için ebeveyn tutumları, çocuğun gelişiminde çok önemli bir yere sahiptir. Anne baba tutumları, anne babanın ve ailenin diğer üyelerinin çocukla gerçekleştirdiği iletişim biçimi, çocuğun aile içerisinde bulunduğu konumu ifade etmektedir (Aytaç, 2020, s. 8). Anne ve babaların bebekliğinden itibaren çocuklarına yaklaşım biçimi, onların gelecek yaşantısı boyunca kişiliğini, okul başarısını ve çevresiyle kuracağı ilişkilerinin temelini oluşturabilmekte; anne ve babaların çocuklarına yaklaşım biçimi yanlış olursa çocukta davranış problemleri meydana gelebilmektedir (Aydıner Çetinkaya, 2020 s. 11). Çocuğun eğitiminde, ebeveynleriyle kurduğu iletişim durumu ve anne babasının kendisine uyguladığı disiplin tutumu önemli bir etkiye sahiptir (Doğan, 2009, s. 199). Çocuk ebeveynlerinden sevgi ve eğitim olmak üzere iki önemli şeyi alabilmektedir. Bu her iki durumun da az veya çok olduğu durumlarda çocukta negatif davranış ve tutumlar oluşabilmektedir (Oymak, Timur, 2017, s. 50).

Anne ve babaların çocuklarını yetiştirme şekilleri çocuktan çocuğa ve zaman içinde şekillenebilmektedir (Şirin, 2020, s. 60-61). Çocuk yetiştirme şekillerinde toplumdan topluma, kültürden kültüre, bir ebeveynden diğerine ve aynı zamanda o toplumdaki aileler arasında da çeşitli farklılıklar bulunabilmektedir (Hökelekli, 2009, s. 182). Örneğin Amerikalı ve Japon ebeveynler çocuklarını farklı şekillerde ve farklı düşünce yapısında yetiştirirler. Amerikalı ebeveynler çocuklarını fazlasıyla bağımsız ve yarışmaya yönelik yetiştirmelerine karşın, Japon ebeveynler çocuklarını çoğunlukla içinde yer aldıkları grubun faydalarını önemseyen ve daha bağımlı bireyler olarak yetiştirilirler (Şendil, 2003, s. 175). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının toplumdan topluma değiştiği gibi birkaç çocuk sahibi olan anne-babalar ilk çocuklarında deneyimleyerek yanlış yaptıklarını düşündükleri davranış biçimlerini sonraki çocuklarına uygulamama eğilimi gösterebilmektedirler. Bu durum ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda deneyim kazanmasının çocuk yetiştirme tarzlarında olumsuz olduğunu düşündüklerini değiştirebilmelerini sağlamaktadır. Örneğin, ilk çocuğunu bağımlı, özgüvensiz şekilde yetiştirmiş anne-baba, sonraki çocuklarında bu yetiştirme biçimlerini yaşına uygun sorumluluk verici ve özgür yetiştirme şeklinde değiştirmiş olabilir.

Değişik çocuk yetiştirme şekillerinin ortak ve çoğunluk tarafından kabul edilen taraflarını öne sürerek bunlar gruplanabilmektedir. Ebeveyn tutumlarına ilişkin literatürde çeşitli sınıflandırmalar mevcuttur. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme biçimleri;

genel olarak aşırı hoşgörülü (çocuk merkezli – izin verici) stil, ilgisiz ve kayıtsız (gevşek ve yetersiz sevgi) stil, otoriter (aşırı denetleyici – baskıcı) stil, dengesiz (kararsız – tutarsız) stil, aşırı koruyucu stil, mükemmeliyetçi stil, reddedici stil ve Demokratik (Güven verici - destekleyici – olumlu – sağlıklı) stil olarak sınıflandırılmaktadır:

Tablo 2.12 Aşırı hoşgörülü stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Aşırı hoşgörülü anne babalar: ✓ Çocuklarına sınırsız özgürlük vererek hiçbir davranışlarına sınırlar koymazlar. ✓ Çocuklarının olumsuz davranışlarını hoşgörü ile karşılarlar. ✓ Çocuklarını dünyanın merkezine koyarak kendilerini ve evi yönetmelerine izin verirler. ✓ İlgisiz, duygusal bağları zayıf, bazen sıcak ve yakın, otorite kuramayan, çocuklarıyla ilişkileri zayıf kişilerdir.	Aşırı hoşgörülü tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Benmerkezci (empati duygusundan yoksun), şımarık, doyumsuz, sorumsuz, saldırgan olurlar ve her istediğini yaptırmak isterler. ✓ Özgüvensiz, özdenetimden yoksun, pasif, inatçı, utangaç, kibirli ve insanlarla sosyal etkileşimde sorunlar yaşayabilmektedirler.

(Aydıner Çetinkaya, 2020 s. 14; Yavuzer, 2003, s. 27; Şirin, 2020, s. 58-59; Hökelekli, 2009, s. 185-186; Doğan, 2009, s. 200).

Aşırı hoşgörülü ebeveynlik stili; çoğunlukla orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olmuş ailelerde, çocuğu kalabalık yetişkinler grubunda yetişen, tek çocuğa sahip, geç ve uzun zorluklar sonucunda çocuk sahibi olmuş, ilk çocukları vefat etmiş, çocukluk yaşantılarında ilgisiz ebeveynler tarafından yetiştirilmiş anne babalarda görülmektedir (Bilgin Aydın, 2003, s. 47).

Tablo 2.13 İlgisiz ve kayıtsız stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Ilgisiz ve kayıtsız anne babalar: ✓ Sadece kendi hayatlarını umursayarak kendi istekleri doğrultusunda yaşarlar. ✓ Çocuklarının fizyolojik gereksinimlerini karşılamak haricinde onların sevgi, ilgi gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılamayarak umursamaz davranırlar. ✓ Çocuklarını küçük yaştan itibaren başıboş bıraktıkları için onları "küçük yetişkinler" gibi yetiştirirler. ✓ Çocuklarına kurallar ve sınırlar koymayarak onları kontrol etmezler. ✓ Çocuğun yaşına uygun olmayan zamanlarda çocuğu özgür, bağımsız ve kendi ayakları üzerinde durabilen birey olmalarını isterler. ✓ Çocuğunu yitirmekten kaygı duyarlar.	Ilgisiz ve kayıtsız tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Diğer insanların ilgisini çekebilmek için problemli davranışlar sergileyebilirler. ✓ Sorunlu davranışları nedeniyle çevresindeki insanlar tarafından kabul edilmeyerek insanlarla iletişim sorunları yaşarlar. ✓ Kendisine model bulma arayışına girerek toplum tarafından onaylanmayan insanlarla arkadaşlık kurup çetelere katılabilmekte, suç işleyebilmekte ve olumsuz alışkanlıklar edinebilmektedirler. ✓ Kural tanımaz, özgüvensiz ya da egoist olabilmektedirler.

(Oymak, Timur, 2017, s. 53-54; Çetinkaya, 2014, s. 116; Leo, 2011, s. 21; Döğüşgen, 2017b, s. 86-87; Doğan, 2009, s. 200; Yavuzer, 2016, s. 33).

Tablo 2.14 Otoriter stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Otoriter anne babalar: ✓ Çocuklardan sorgusuzca kendi belirledikleri kurallara göre davranış sergilemelerini bekleyerek onların tüm davranışlarını kontrol altında tutmaya çalışırlar. ✓ Koydukları kuralların değiştirilmeye ve eleştirilmeye açık olmadığını öne sürerler. ✓ Çocukların duygularını, fikirlerini, düşüncelerini önemsemezler ve çocuklara duygusal (küçümseme, yargılama, eleştirme, tehdit vb.) ve fiziksel şiddet (tokat, dövme vb.) uygulayarak katı cezalar verebilirler.	Otoriter tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Bazı durumlarda problemli davranışları olan, saldırgan, merhametsiz, şiddete eğilimli, suç işleyen; bazı durumlarda da özgüvensiz, çekingen, itaatkar, boyun eğici, bağımlı davranışlar sergileyebilirler. ✓ Korkak, kaygılı, pasif, utangaç, sinirli, kindar, isyankar davranışlara sahip olabilirler. ✓ Asosyal, mutsuz, iletişim sorunları olan, sevgisiz ve başkaları tarafından kolayca aldatılmaya yatkın bireylerdir.

(Yavuzer, Köknel, Kulaksızoğlu, Ayhan, Dodurgalı, Ekşi, 2011; Hökelekli, 2009, s. 184-185; Döğüşgen, 2017b, s. 87-88; Şirin, 2020, s. 56-57; Aydıner Çetinkaya, 2020 s. 16; Oymak, Timur, 2017, s. 52-53).

Otoriter ebeveynlik stili; genellikle geleneksel ailelerde görülür (Döğüşgen, 2017, s. 122-123).

Tablo 2.15 Dengesiz kararsız stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Dengesiz, kararsız anne babalar: ✓ Aşırı hoşgörü ve aşırı otoriter davranışlar arasında kararsızlık yaşamaktadırlar. ✓ Bazen eşlerden biri çocuklarına hoşgörülü davranış sergilerken eşlerden diğeri çocuklarına otoriter davranış sergileyebilmektedir. ✓ Kardeşlerden birine hoşgörülü davranış sergilerken diğer kardeşe otoriter davranış sergileyebilmektedir.	Dengesiz, kararsız tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Güvensiz kararsız bağlanma gerçekleştirebilirler. ✓ Saldırgan, kavgacı, özgüvensiz, kuçkucu, çekingen, ürkek davranışlar sergileyerek kararsız ve dengesiz kişilik yapısına sahip olabilirler.

(Oymak, Timur, 2017, s. 54; Döğüşgen, 2017, s. 82-124; Çetinkaya, 2014, s. 70).

Dengesiz kararsız ebeveynlik stili; anne baba arasında çatışmaların, fikir ayrılıklarının ve geçimsizliğin yaşandığı ailelerde görülmektedir (Bilgin, Aydın, 2003, s. 47).

Tablo 2.16 Aşırı koruyucu stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Aşırı koruyucu anne babalar: ✓ Çocuklarını bir fanusun içinde yetiştiriyormuş gibi; çocuğun kendi yapabileceği görevleri ihtiyaç duymasa bile kendileri yapmakta, çocuğa sorumluluk vermemekte, çocuğun yapması gereken sorumlulukları üstlenmekte ve çocuklarını özgür yetiştirmemektedirler. ✓ Çocuklarına yönelik aşırı koruyucu, kollayıcı, kontrollü ve çocuğun bir söylediğini iki etmeyerek şımartılacak derecede sınırsız izin verici davranışlar segilerler. ✓ Çocuklarının gelecek yaşantısına yönelik karar alma rolünü çocuktan alarak üstlenirler.	Aşırı koruyucu tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Anne babalarına aşırı bağımlı, özgüvensiz, ayrılma anksiyetesine sahip olan, obsesif kompulsif bozukluğa sahip olma riski yüksek olan, utangaç bireylerdir. ✓ Şımarık, sınırsız isteklere sahip ve isteklerini yaptırma konusunda şiddet içeren davranışlar sergileyebilmektedirler. ✓ Kendi işlerini kendileri yapamadıkları için başkalarına muhtaç, pasif, sorumsuzdurlar ve kendi kendilerini denetleyemezler. ✓ Yetişkin oldukları zaman Bartholomew ve Horowitzh'in dörtlü bağlanma modelinde bulunan "saplantılı bağlanma" örüntüsü geliştirebilirler.

(Oymak, Timur, 2017, s. 50-51; Hökelekli, 2009, s. 183-184; Aydıner Çetinkaya, 2020 s. 12; Bakırcıoğlu, 2013, s. 175-176).

Aşırı koruyucu ebeveynlik stili; tek çocuklu, geç ve yoğun zorluklarla çocuk sahibi olan, geçmişte düşük yapmış, çocukluk yaşantısında sevgisiz ve otoriter ortamda büyümüş (Oymak, Timur, 2017, s. 50-51) ve evliliklerinde sevgiyi bulamayan ailelerde meydana gelmektedir (Yavuzer, 2003, s. 27). Bu durumun psikolojik sebebi ise, annenin duygusal olarak yalnız oluşu, çocuğuna olan sevgisini dile getirdiğini sanması ve çocuğunun kendisine olan bağımlılığından mutlu olması olabilir (Bilgin Aydın, 2003, s. 48).

Aşırı koruyucu ebeveynlik stiline sahip anne babalarda; tedirginlik, yoğun anksiyete (ayrılık anksiyetesi gibi), mükemmeliyetçilik, acelecilik, insanlara yönelik güven eksikliği, ürkek, fazla titiz, obsesif, yoğun fedakarlık, kuşkucu olma (Döğüşgen, 2017b, s. 84) gibi tanıtıcı özelliklere sahiptirler.

Tablo 2.17 Mükemmeliyetçi stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Mükemmeliyetçi anne babalar: ✓ "Aşırı koruyucu" ve "otoriter" tutumun birleşimi olarak, çocuklarını hem aşırı koruyup kollayarak sevgi ve ilgi gösterirler hem de çocuklarından yaşına, gelişim düzeyine ve performansına uygun olmayan derecede yüksek başarı beklentisi içerisinde olurlar. ✓ Çocuklarının yerine getirmesi gereken görevleri %100 doğrulukla yapmasını beklerler. ✓ Çocuklarını olduğu gibi bir birey olarak kabul etmeyerek istek ve davranışlarını önemsemez; çocuğunu kendi belirlediği bir kalıbın içerisine sokmaya çalışırlar.	Mükemmeliyetçi tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Kendilerinden beklenen görevleri yapamadıklarında ya da zorlandıklarında özgüvensizlik, yetersizlik ve başarısızlık duygusuna kapılabilmektedirler. ✓ Sevgi ve nefret duygularını bir arada yaşayarak iç çatışma halinde katı fikirler geliştirebilmektedirler. ✓ Geleceklerinde ebeveynlerinin istedikleri mesleğe sahip oldukları durumunda ömür boyu mutsuz ve umutsuzluk duygusu geliştirebilirler.

(Kılıçarslan, 2010, s. 26-27; Uncu, Kayış, Lafçı, 2016, s. 35; Oymak, Timur, 2017, s. 51-52; Aydoğdu, Dilekmen, 2016, s. 571).

Mükemmeliyetçi ebeveynlik stili; sosyal, kültürel, eğitim alanında kendini yetiştirmiş ve geliştirmiş bireylerde görülebilmektedir (Oymak, Timur, 2017, s. 51-52). Bu sebeple çocuğundan en iyisini beklerler. Bunu yaparken çocuğunun iyiliğini düşünme niyeti içerisinde olsalar bile farkında olmadan çocuğunun birey olarak kendi kararlarını verebilen, özgür, bağımsız, özgüveni yüksek, başarabileceğine inanan ve özdüzenleme becerisene sahip bir kişilik yapısı geliştirmesine engel olmaktadırlar.

Tablo 2.18 Reddedici stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Reddedici anne babalar: ✓ Çocuklarını sevmedikleri ve istemedikleri için; onları sürekli eleştirir, alay eder ya da terk edebilirler. ✓ Çocuklarının duygularını önemsemeyerek bazı durumlarda evlatlıktan reddedebilirler. ✓ Çocukları arasında ayrım yaparak çocuklarından birine sevgi ve ilgi gösteriyorken diğerini istemeyerek hor görebilmektedir.	Reddedici tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Saldırgan, acımasız, öfkeli, yalnızlık duygusuna sahip olabilirler. ✓ Anne babaları tarafından istenmedikleri için ayrılma anksiyetesi geliştirebilmektedirler. ✓ Özgüvensiz, empati duygusuna sahip olmamakta ve insanlarla etkileşime geçmekte zorlanabilmektedirler.

(Tuzcuoğlu, 2004, s. 38).

Reddedici ebeveynlik stili; çocuğun gayrimeşru olarak ya da planlanmayan gebelikten meydana gelmesi (Tuzcuoğlu, 2004, s. 38) sonucu oluşabilmektedir.

Tablo 2.19 Demokratik stil

Anne babanın çocuğa davranışları	Çocuğa olan etkileri
Demokratik anne babalar: ✓ Sevgi ve disiplini bir arada dengeli bir şekilde kullanarak çocuklarının duyguları, istekleri ve ihtiyaçları konusunda duyarlı yaklaşım sergilerler. ✓ Kuralları çocuklarıyla beraber nedenlerini açıklayarak koyarlar ve çocuklarını bağımsız karar almaları konusunda destekleyerek onlara belirli sınırlar içerisinde özgürlük tanırlar. ✓ Çocuklarının yaşlarına, gelişimsel performans düzeylerine ve ilgilerine uygun sorumluluklar vererek onların kendi yeteneklerini keşfetmeleri ve özgüven sahibi olmaları için gerekli olan saygı ve sevginin yer aldığı ortamda teşvikte bulunurlar.	Demokratik tutumda büyüyen çocuklar: ✓ Kendi hayatları hakkında bağımsız kararlar alabilen, sorumluluk sahibi, özgüven, özdenetim ve özsaygı duygularına sahip, farklı fikirlere ve yeniliklere açık ve kendini gerçekleştirmiş bireylerdir. ✓ Güvenli bağlanma geliştirerek başkalarına ve kendilerine karşı olumlu duygular sergileyen, duygusal olarak güçlü, olumsuzluklarla baş edebilen bir kişilik yapısı oluştururlar. ✓ Çevreleriyle rahatça iletişim kurabilen, aktif, empati sahibi, sosyal ve arkadaş canlısı tutumlar geliştirebilmektedir.

Şirin, 2020, s. 57-58-61-62; Döğüşgen, 2017b, s. 81-85-86; Aydıner Çetinkaya, 2020 s. 18; Hökelekli, 2009, s. 186-187; Oymak, Timur, 2017, s. 54-55; Bakırcıoğlu, 2013, s. 171; Çetinkaya, 2014, s. 120; Doğan, 2009, s. 201).

Demokratik ebeveynlik stili; çocuklarının hangi yaşta hangi becerileri yerine getirebileceği konusunda bilgi sahibi olan (Aydıner Çetinkaya, 2020 s. 18), genelde orta sınıf ve eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerdir (Şirin, 2020, s. 61-62). Bu nedenle çocuklarını daha iyi yetiştirebilmek için devamlı araştırma yaparak ebeveynlik bilgi ve becerilerini arttırmaya çabalarlar.

2.11 Çocukluk Kavramı ve Çocukluk Yaşantıları

Birleşmiş Milletler (BM) 1989 senesinde çocukluk kavramını "Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi"nin 1.maddesinde; "kanunda yer alan erken yaşta ergin olma şartları hariç olmak üzere 18 yaşına gelene kadar her insan çocuk" olarak açıklamıştır (UNICEF, 2003, s. 1).

İnsan büyüdükçe çocukluk yaşantılarının etkisinden kurtulamaz ve çocukluk yaşantısı insanın tüm hayatını etkileyebilmektedir (Kılınç, 2016, s. 192). İnsanların hafızalarında "gizlenmiş anılar" biçiminde bulunan, çağrışımsal ilişkiler sonucunda ortaya çıkardıkları çocukluk çağındaki gerçekleştirdiği tercihleri ve anıları, bir yer değiştirme işlemi sonucunda bastırılmış içeriklerle yetişkinlik çağında biçim

değiştirerek sonraki yaşantısında gerçekleşmiştir. Kişi bazı durumlarda unutmak yoluyla "bastırma" mekanizması'nı kullanarak olumsuz çocukluk yaşantılarını hatırlamamaktadır. Tüm bu yaşantılar ruhsal analizler sonucu ortaya çıkartılabilmektedir (Freud, 2013, s. 51-56).

Bireyde pozitif ve negatif çocukluk yaşantılarını açıklamak, travmatik durumlara karşı davranış, stres, anksiyete, sinir vb. sorunlarla baş etmeye yardımcı olur (Manap, 2015, s. 823).

2.12 İlgili Araştırmalar

2.12.1 Bağlanma ile ilgili yapılan araştırmalar

Yurt içinde yapılan araştırmalar

Görgü (2015) 5-6 yaş arası çocukların bağlanma stilleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri İstanbul'da okul öncesi eğitim alan 5-6 yaş arası 84 kız ve 76 erkek çocukları ve annelerinden, *"Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri", "Oyuncak Öykü Tamamlama Testi"* ve *"Anaokulu ve Anasınıfı Davranış Ölçeği"* uygulanarak toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, annelerin bağlanma stili ile çocuklarının bağlanma stili arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; annelerin kişilik özellikleri ile annelerin ve çocuklarının bağlanma stilleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Çamurlu Keser (2006) annelerin bağlanma stilleri ve çocuk yetiştirmesinde çocukların bağlanma stiline etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, 6-11 yaş arası 180 çocuk ve annelerine *"İlişki Ölçekleri Anketi", "Anababalık Stilleri Ölçeği", "Anababalık Tutumları Ölçeği"* ve *"Güvenli Bağlanma Ölçeği"* uygulayarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, annenin güvenli bağlanma biçiminin annenin çocuk yetiştirme tutumlarını; annenin çocuk yetiştirme tutumlarının da çocuğunun güvenli bağlanmasını pozitif yönde anlamlı olarak yordadığı görülmüştür.

Derin (2021) okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin bağlanma biçimleri, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Okul öncesi dönemde çocuğu olan 238 anneye "*Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği", "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II"* ve *"Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği"* kullanarak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, kaçınmacı ve kaygılı bağlanma düzeyi olan annelerin benlik saygılarının ve demokratik

ebeveynlik tutumlarının düşük, otoriter ve aşırı koruyucu ebeveynlik tutumlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Yurdalan (2019) yaptığı araştırmasında, annelerin bağlanma biçimleri ile çocuk yetiştirme stilleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma verileri İstanbul'da okul öncesi eğitim alan 24-36 aylık çocuğu olan 100 anneye "*Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri"* ve *"Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği"* araştırma araçlarını kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda annelerin kaygılı bağlanma düzeyinin otoriter ebeveynlik tutumunu pozitif yönde anlamlı düzeyde etkilediği belirlenmiştir.

Özbey (2022), üniversite öğrencilerinin algıladıkları helikopter ebeveyn tutumları ile bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Mersin İli Toros Üniversitesi öğrencilerinden 162 kadın, 33 erkek katılımcı olmak üzere toplam 195 öğrenciye *"İlişki Ölçekleri Anketi"* ve *"Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği"* uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, algılanan helikopter ebeveyn tutumu ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Algılanan helikopter ebeveynlik tutumunun artması durumunda güvenli bağlanma biçimi azalmakta, güvensiz bağlanma stili ise artmaktadır.

Fırat (2020) annelerin erişkin bağlanma biçimleri ile duygu düzenleme güçlükleri ve 48-72 aylık çocuklarının duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada kapsamında, İstanbul'da 48-72 aylık çocuğu olan 491 anneye *"Duygu Düzenleme Ölçeği", "Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği"* ve *"Erişkin Bağlanma Stilleri Ölçeği"* veri toplama araçları kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmada, annelerin yetişkin bağlanma biçimlerinin ve duygu düzenleme güçlüklerinin, çocuklarının duygu düzenleme becerilerini etkilediği; annelerin güvenli bağlanma biçimleri arttıkça çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin arttığı, annelerin kaygılı ve kaçıngan bağlanma biçimleri arttıkça çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Şahin ve Sürücü (2011) yaptıkları araştırmada, çocuk yetiştirme yurtlarında kalan ve kalmayan ergenler ile ergenlerin bağlanma stillerini ve kimlik örüntülerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada, ailesinin evinde kalan 151 ergen ve yetiştirme yurtlarında kalan 91 ergenden oluşan 242 ergene *"İlişki Ölçekleri Anketi"* ve *"Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği"* uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, ergenlerin çocuk yetiştirme yurtlarında kalma durumunun, onların bağlanma stilleri ve kimlik örüntülerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür.

Ayaz, Ayaz, Fiş ve Güler (2012) yaptıkları araştırmada, annelerin bağlanma biçimleri ile ergenlerin Somatoform Bozuklukları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemişlerdir. Araştırmada, deney ve kontrol grubundan oluşmak üzere Somatoform bozukluğuna sahip olan ve olmayan toplam 61 ergene ve annesine *"Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği", "Durumluluk Süreklilik Kaygı Ölçeği", "Aile Değerlendirme Ölçeği"* ve *"Çocukluk Çağı Anksiyete Tarama Ölçeği"* araştırma araçları uygulanarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, Somatoform bozukluğuna sahip olan ergenlerin annelerinin güvensiz-kaygılı bağlanma biçimlerini pozitif yönde anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir.

Turan Akdağ (2011) araştırmasında, ergenlerin bağlanma biçimleri ve ebeveynlerinin bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamını Antalya'da yaşayan 12-17 yaş arası 100 ergen ve onların anne-babaları oluşturmaktadır. Araştırma verileri *"Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği", "Güçler ve Güçlükler Anketi Ergen Formu"* ve *"İlişki Ölçekleri Anketi"* ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, ergenlerin bağlanma biçimleri ile annelerin bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir farklılık görülürken; ergenlerin bağlanma biçimleri ile babaların bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir farklılık görülmediği belirlenmiştir.

Yiğit (2015) okul öncesine devam eden çocukların bağlanma biçimleri, davranış sorunları ve ebeveynlerindeki psikopatolojik sorunların belirlenmesini amaçlamıştır. Uşak'da okul öncesi eğitime devam eden 503 çocuk ve onların anneleri ile öğretmenlerine, *"Okul Öncesi Davranış Sorunları Tarama Ölçeği", "Bağlanma Öykü Tamamlama Testi"* ve *"Ruhsal Belirtiler Tarama Listesi Ölçeği"* kullanılarak verileri toplanmıştır. Araştırma sonucunda, güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip olan çocukların davranış problemleri yaşama durumunun daha fazla; güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip çocukları olan annelerin de psikopataloji yaşama durumlarının diğerlerine göre daha fazla görüldüğü bulunmuştur.

Yurt dışında yapılan araştırmalar

Korja, Latva ve Lehtonen (2012) yaptıkları araştırmada, erken dönemde anne ve bebek arasındaki bağlanma iletişiminin incelendiği çalışmaların değerlendirilmesini amaçlamışlardır. Araştırma kapsamı, metarnal bağlanmaya yönelik anne ve preterm bebek arasındaki bağlanma iletişimi hakkında 18 çalışma, maternal bağlanma hakkında 3 çalışma ve bebek bağlanması hakkında 8 çalışmadan oluşmaktadır. Meta-analiz yöntemiyle yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucuna göre, erken doğan bebekler ile zamanında doğan bebeklerin anneleriyle kurdukları bağlanma ilişkisindeki farklılıkların ilk altı ay belirgin düzeyde olduğu belirlenmiştir. Diğer önemli sonuca göre ise, erken doğan bebeklerin anneleriyle kurdukları bağlanma etkileşiminin zamanında doğan bebeklere göre daha yüksek kalitede olduğu ve erken doğumun bebek ve anne arasında güvensiz bağlanma açısından risk faktörü oluşturmadığı görülmüştür.

Ohoka vd. (2014), kadınların gebelik döneminde ve doğum sonrasında bağlanma sorunlarının ve annelerin psikolojik durumunun belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmada, toplam 389 kadına "*Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği (EPDS)"* ve "*Anne-Bebek Bağlanma Ölçeği"*"nin gebelik döneminde ve doğum sonrasında olmak üzere farklı zamanlarda tekrar uygulanması ile yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, anne ile bebek arasındaki bağlanma ilişkisinde annenin psikolojik durumunun etkili olduğu, psikolojik durumu iyi olmayan kadınların daha fazla güvensiz bağlanma oluşturduğu saptanmıştır.

Findler, Jacoby ve Gabis (2016), engelli çocuğa sahip olan annelerin; stres, bağlanma, suçluluk ve sosyal destek olarak mutluluk düzeylerini belirlemeyi amaçlamışlardır. 3-7 yaş arası çocuğa sahip 191 annenin katılımıyla *"Öznel Mutluluk Ölçeği", "Algılanan Stres Ölçeği", "Engellilikle İlgili Olaylar Kontrol Listesi"* ve *"Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği"* uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; engelli annesi olmaya ilişkin stres düzeyi yüksek olan annelerin kaçıngan ve kaygılı bağlanma düzeylerinin daha fazla olduğu, kaygılı ve kaçıngan bağlanan annelerin daha fazla suçluluk duyduğu, destek sistemlerinin daha az olduğu ve mutluluk düzeylerinin daha düşük olduğu, kaçıngan bağlanma düzeyi düşük olan annelerin ise mutluluk düzeylerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Doinita ve Maria (2015) yaptıkları araştırmada, ebeveynlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlik tarzlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. 4-8 yaş arası çocuğu olan 46 kadın ve 28 erkekten oluşan toplam 74 katılımcıya *"Ebeveyn Tarzları Anketi"* ve *"Yetişkin Bağlanma Anketi"* uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda; korkulu bağlanan ebeveynlerin izin verici ebeveynlik tarzını benimsedikleri, güvenli bağlanan ebeveynlerin otoriter ebeveynlik tarzının daha düşük düzeyde olduğu, yetkili/demokratik ebeveynlik tarzının ise daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Mano, Mikulincer ve Shaver (2011) insanlar ve evcil hayvanlar arasında bağlanma ilişkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Araştırmaya İsrail'de 16-57 yaş aralığında olan 146 kadın ve 66 erkekten oluşan toplam 212 evcil hayvan sahibi

katılmıştır. "*Yakın İlişkilerdeki Deneyimler Ölçeği", "Refakatçi Hayvandan Rahatlık Ölçeği", "Lexington Evcil Hayvan Ölçeği (LAPS)"* ve *"Marlowe-Crowne Sosyal İstenilirlik Ölçeği"* kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre; kedi sahibi olan kişilerin köpek sahibi olan kişilere göre daha fazla kaçıngan bağlandığı, yakın insan ilişkilerinde kaygılı ve kaçıngan bağlanma ile evcil hayvanlara kaygılı ve kaçıngan bağlanmanın anlamlı düzeyde benzer olduğu görülmüştür. Ayrıca güvensiz bağlanma ile olumsuz insan ilişkilerinin, insan ve evcil hayvanlar arasındaki iletişimde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Neustadt, Chamorro-Premuzic, Furnham (2011), bağlanma yönelimi ile kişilik, benlik saygısı, sürekli duygusal zeka (duygusal öz-yeterlik) arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. İngiltere ve İrlanda'da çalışan 211 yetişkin çalışana *"İş yerinde Yetişkin Bağlanma (AAW) Envanteri", "NEO FF-I Kişilik Envanteri", "Benlik Saygısı Ölçeği"* ve *"Duygusal Zeka (TEIQ) Ölçeği"* uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, iş yerinde güvenli/özerk bağlanma stili, benlik saygısı, sürekli duygusal zeka, dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve iş performansı ile pozitif düzeyde anlamlı yordandığı görülmüştür.

Wilson ve Gore (2013), üniversite öğrencilerinin aileleri ve arkadaşları ile ilişkileri, üniversite ortamına ilişkin algıları ve üniversiteye bağlılıkları arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma kapsamında, Amerika'da üniversiteye devam eden 529 lisans öğrencisine *"İlişki Yapıları Anketi", "Aidiyet Duygusu Ölçeği"* ve *"Psikolojik Okul Üyeliği Ölçeği"* uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, üniversiteye bağlılık düzeyi fazla olan öğrencilerin üniversiteden mezun olma ihtimallerinin daha fazla olduğu; sınıf konfor düzeyi, akran desteği, destek hizmetleri ve fakülte desteği algısı düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkisinin akranlarla oluşturulan bağlanma ilişkisini etkilediği; akranlarına kaçıngan bağlanan öğrencilerin akran desteği ve destek hizmeti algılarının düşük düzeyde olduğu, akranlarına kaygılı bağlanan öğrencilerin ise fakülte destek algılarının düşük düzeyde olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Karreman ve Vingerhoets (2012), duygu düzenleme ve dayanıklılık ile bağlanma stilleri ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırmada, 16-67 yaş arasında 632 bireye *"Bağlanma Stilleri Anketi", "Duygu Düzenleme Anketi", "Dayanıklılık Ölçeği"* ve *"WHO-Beş refah indeksi"* uygulanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, güvenli ve kayıtsız bağlanma biçimlerinin daha yüksek iyilik hali ile ilişkili olduğu, güvenli bağlanma biçiminin

yüksek dayanıklılıkla ilişkili olduğu, saplantılı bağlanma biçiminin de en olumsuz bağlanma biçimi olduğu ve düşük düzey dayanıklılıkla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Warfa, Harper, Nicolais, Bhui, (2014), bağlanma biçimleri ve doğum sonrası depresyon arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamışlardır. 1991 ve 2013 tarihleri arasında yapılmış olan toplam 2306 kişinin katıldığı 20 adet makalenin meta-analizi yapılmıştır. Kaygılı bağlanan annelerin, kaçıngan ve kayıtsız bağlanan annelere göre doğum sonrası depresyon yaşama durumunun daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Colonnesi vd. (2011), erken çocukluk döneminden ergenlik dönemine kadar güvensiz bağlanma stili ile anksiyete arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaları değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmada, 1984 yılından 2010 yılına kadar 1-18 yaş aralığında 8907 çocuğu kapsayan 46 araştırmanın meta-analiz çalışması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, bağlanma ile anksiyetenin orta düzeyde anlamlı ilişkili olduğu belirlenmiştir.

2.12.2 Anksiyete ile ilgili yapılan araştırmalar

Yurt içinde yapılan araştırmalar

Sirkeci (2017) okul öncesi çocukların anksiyete belirtileri ile anne baba tutumu arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, Bursa ilinde belirlenen bağımsız anaokullarında eğitim gören 183 kız 175 erkek çocuklardan oluşan 358 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırma verileri *"Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Ölçeği (PAS)"* ve *"Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)"* ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda çocukların anksiyete düzeyleri ile ebeveynlerin tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Bellibaş, Büküşoğşu, Erermiş (2005) yaptıkları araştırmada, ayrılma anksiyetesi olan çocukların mizaç özelliklerini belirlemişlerdir. Araştırma, deney grubunda 60 kişi ve kontrol grubunda 60 kişi olmak üzere toplam 120 çocuk üzerinde çalışılmıştır. Araştırma verileri *"Davranış Stili Anketi"*nden yararlanarak toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda ayrılma anksiyetesi tanısına sahip çocukların ayrılma anksiyetesi tanısına sahip olmayan çocuklara göre ritmiklik, çekingenlik, tepkilerin yoğunluğu, huyların niteliği, dikkat devamlılığı mizaçlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Bora (2019) okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkiyi berlirmeyi amaçlamıştır. Araştırma, okul öncesi eğitim alan 468 öğrenci ve onların ebeveynlerine uygulanmıştır. *"Okul Öncesi*

Kaygı Ölçeği" ve *"Yetişkinlik Ayrılma Anksiyetesi Anketi"* ile veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda okul öncesi eğitim alan çocukların anksiyete düzeyleri ile ebeveynlerinin anksiyete düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

Tangüner (2017) okul öncesi eğitim almış ve almamış olan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okula uyum düzeyleri ve anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma İzmir İlinin Balçova İlçesinde belirlenmiş ilköğretim okullarına devam eden 303 çocuklara, öğretmenlerine ve ebeveynlerine uygulanmıştır. Araştırma verileri *"Okula Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeği"* ve *"Çocuklar İçin Sosyal Anksiyete Ölçeği"* ile toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, okul öncesi eğitim almayan çocukların anksiyete düzeyinin, okul öncesi eğitim alan çocukların anksiyete düzeylerinden daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Dağlar (2016) okul öncesi çocuklarda anksiyete belirtileri ile annelerinin bağlanma biçimleri ve ayrılık anksiyeteleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, İstanbul'da özel eğitim okulunda eğitim alan 49 çocuk ve anneleri üzerinde *"Erken Çocukluk Envanteri"*, *"Yetişkin Ayrılık Anksiyetesi Özbildirim Envanteri"*, *"Ayrılık Anksiyetesi Belirti Envanteri"* ve *"Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği"* kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, çocukların anksiyetesi ile annelerinin ayrılma anksiyetesi düzeyleri ve güvensiz bağlanma stillerinin anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Özdemir (2019) tarafından 3-6 yaş arası çocukların anksiyete düzeyleri incelenmiştir. Araştırma verileri Hatay ilinde okul öncesi eğitim alan 207 kız, 195 erkek çocuğun olduğu toplam 402 çocuk, ebeveynleri ve öğretmenlerinden, *"Duygu Düzenleme Ölçeği"* ve *"Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Ölçeği"* kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda ise, anksiyete düzeyi az olan çocukların olumsuzluk durumlarının diğer çocuklara göre daha az olduğu bulunmuştur.

Çakmak (2016) çocukluk çağı travmaları ile yetişkin ayrılma anksiyetesi arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, 119 kadın ve 113 erkek erişkinin yer aldığı katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırma verileri ise, *"Ayrılma Anksiyetesi Belirti Envanteri", "Yetişkin Ayrılma Anksiyetesi Ölçeği"* ve *"Çocukluk Çağı Travma Ölçeği"* ile toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, bireylerin çocukluk yaşantılarında gerçekleşen travmatik yaşam deneyimlerinin erişkinlik döneminde ayrılma anksiyetesini anlamlı düzeyde yordadığı belirlenmiştir.

Öngider ve Baykara (2015) yaptıkları araştırmada, anksiyete tanısı almış çocuklar üzerinde bilişsel davranışçı grup terapisinin etkililiğini belirlemeyi

amaçlamışlardır. Araştırma, anksiyete bozukluğu tanısı alan çocuklar ve onların ebeveynlerinden oluşan 72 bireye uygulanmıştır. Araştırma verileri, grup terapisi almadan önce ve aldıktan sonra uygulanarak *"Durumluk ve Süreklilik Kaygı Ölçekleri"* ve *"Süreklilik Kaygı Ölçeği I-II"* araştırma araçları ile toplanmıştır. Araştırmada, bilişsel davranışçı grup terapisinin çocukların anksiyete düzeyini azaltmada etkili olduğu ve çocuklara uygulanan bilişsel davranışçı grup terapisi sonrası anne-babalarının anksiyete düzeylerinin azaldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Yılmaz ve Ünal (2021) tarafından yapılana araştırmada, okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul anksiyetelerinin yoğunluğu belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, Diyarbakır'da okul öncesi eğitim alan 446 çocuk ve bu çocukların 33 öğretmeninden *"Okul Kaygısı Ölçeği / Öğretmen Formu"* aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda çocukların okul anksiyetesinin az düzeyde bulunduğu belirlenmiştir.

Şirin (2015) annelerin aşırı korumacı çocuk yetiştirme tutumuyla çocukluk çağında yaşadığı ayrılma anksiyetesi durumları arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma verileri, İstanbul'da 3-6 yaş aralığında çocuğu olan 70 anneye *"Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği"* ve *"Ayrılma Anksiyetesi Belirti Envanteri"* uygulayarak toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, annelerin çocukluk dönemlerindeki ayrılma anksiyetesi ve aile yaşantısı durumlarının ve çocuk yetiştirme biçimlerini anlamlı ve pozitif yönde yordadığı görülmüştür.

Yurt dışında yapılan araştırmalar

Hudson, Dodd (2012), çocuk anksiyetesi, davranışsal engelleme, annenin olumsuzluğu, anksiyetesi ve aşırı katılımı ile anne ve çocuk bağlanması arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma, 3-4 yaşları arasındaki 202 çocuğa önce 4 yaşında sonra 9 yaşında *"Anksiyete Bozuklukları Görüşme Formu"* kullanılarak 5 sene zaman aralığı ile uygulama yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda, anne anksiyetesi ile çocuk anksiyetesi arasında yaşam boyu yüksek düzeyde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, annenin aşırı katılımı ve olumsuzluğunun zamanla çocuk anksiyetesi üzerinde etkili yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dougherty vd. (2013), okul öncesi çocukların anksiyete düzeyleri ile mizaçsal, ailesel ve stres ilişkilerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın kapsamını New York'da yaşayan 3 yaşında çocuğu olan 541 ebeveyn oluşturmuştur. Veriler *"Ebeveyn görüşme formu", "Mizaç Değerlendirme Bataryası", "Öğretim Görevleri Bataryası"* ve *"Ebeveynlik Stilleri ve Boyutları Anketi"* araçları kullanılarak toplanmıştır.

Araştırmanın sonucunda, anksiyete bozukluğuna sahip okul öncesi çocukların depresyon, karşıt olma karşı gelme, davranışsal engelleme, düşük pozitif duygulanım ve uyku bozukluğu görülme durumlarının anksiyete bozukluğu olmayan çocuklara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca anksiyete bozukluğuna sahip olan çocukların son altı ayda stresli bir yaşam olayı yaşama durumu ve annelerinde anksiyete bozukluğu görülme durumunun yüksek olduğu belirlenmiştir.

Clarke, Cooper, Creswell (2013), ebeveyn aşırı koruyucu tutum ile çocuk-ebeveyn arasındaki anksiyeteyi araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma grubunu 7-12 yaş aralığında çocuğu olan 90 anne oluşturmaktadır. Araştırma grubuna *"Çocuklar için DSM IV Anksiyete Bozuklukları Görüşme Formu", "Spence Çocuk Kaygı Ölçeği", "Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği", "Kısa Ruh Hali ve Duygular Anketi"* ve *"Güçlü Yönler ve Güçlükler Ölçeği"* araçları uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, ebeveyn aşırı koruyucu tutum ile maternal anksiyete, anne anksiyete ve anne depresyon arasında anlamlı ilişki olduğu görülmüştür.

Paulus, Backes, Sander, Weber ve Von Gontard (2015), yaptıkları araştırmada, okul öncesi çocuklarda anksiyete bozukluklarının yaygınlığını ve davranışsal engelleme mizaç faktörünü belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma grubu, Güney Batı Almanya'da 4-7 yaş arası 712 erkek ve 630 kız çocuğa sahip olan toplam 1342 anneden oluşmaktadır. Veriler *"Retrospektif Bebek Davranışsal İnhibisyon Ölçeği", "Anksiyete bozuklukları ölçeği"* ve *"Çocuk Davranışı Kontrol Listesi"* araçları kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre; anksiyete bozukluğu toplam yaygınlığı % 22.2, ayrılma anksiyetesi yaygınlığı %7, sosyal fobi yaygınlığı %10.7, özgül fobi yaygınlığı %9.8, genel anksiyete yaygınlığı %3.4 olarak bulunmuştur. Ayrıca ayrılma anksiyetesi dışında diğer anksiyete bozukluklarının erkeklerde kadınlara göre daha fazla görüldüğü, davranışsal engelleme mizaç faktörünün tüm anksiyete bozukluğu türleriyle ilişkili olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Green, Berkovits, Baker (2015), orta ve sınırda zihinsel yetersizliğe sahip olan ve zihinsel yetersizliğe sahip olmayan çocuklarda anksiyete bozukluğu görülme durumunu incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma, 3-9 yaş arasında, gelişimsel gecikmeleri olan ve olmayan 190 çocuk ve aileleri üzerinde boylamsal olarak yapılmıştır. Araştırma verileri *"Çocuk Davranışı Kontrol Listesi", "Çocuklar İçin Tanısal Görüşme"* ve *"Stanford-Binet Zeka Ölçeği"* araçları ile toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, zihinsel yetersizliği olan çocukların zamanla daha fazla anksiyete geliştirdikleri ve çocukların ayrılma anksiyetesi düzeylerinde azalmanın geciktiği görülmüştür.

Van Steensel, Bögels, Dirksen (2012) araştırmasında, otizm spektrum bozukluğu ve anksiyete bozukluğu olan çocukların anksiyete ve sağlıkla ilgili yaşam kalitelerinin karşılaştırılmasını amaçlamışlardır. Araştırma verileri 237 ailenin katılımı ile *"Anksiyete Bozuklukları Görüşme Formu", "Çocuk Kaygısına Bağlı Duygusal Bozukluklar Anketi", "Çocukların Sosyal Davranış Anketi"* ve *"Genel Yaşam Kalitesi Ölçeği"* araçları kullanılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, otizm spektrum bozukluğu olan erkek çocukların yaygın anksiyete bozukluğu görülme durumu ve otizm spektrum bozukluğu olan çocukların özgül fobi görülme durumunun diğerlerine göre daha çok olduğu belirlenmiştir.

Arteche vd. (2011), doğum sonrası depresyon ve anksiyetenin bebeklerin yüz ifadelerine etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Araştırma grubunu 10-18 aylık bebeği olan 89 anne oluşturmaktadır. Veriler, *"Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği", "Genelleştirilmiş Anksiyete Bozukluğu Anketi"* ve *"Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu"* ile toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre, yaygın anksiyete bozukluğu görülen annelerin diğerlerine göre belirsizliğe dayanıksız ve güvence arama düzeylerinin daha düşük olduğu ve bebeklerindeki mutlu yüz ifadelerini daha az düzeyde tanımladıkları bulunmuştur.

Rodgers, Glod, Connolly, McConachie (2012) tarafından yapılan çalışmada, otizm spektrum bozukluğu olan; anksiyete düzeyi fazla olan ve anksiyete düzeyi az olan çocuklardaki stereotipik davranışların ve anksiyete düzeylerinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırma grubunu, İngiltere'de yaşayan 8-16 yaş arasında Otizm spektrum bozukluğu tanısı almış olan 67 ergen ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Araştırma verileri *"Sosyal İletişim Anketi", "Otizm Tanısal Gözlem Çizelgesi", "Wechsler Kısaltılmış Zeka Ölçeği", "Spence Çocukların Kaygı Ölçeği-Ebeveyn Versiyonu"* ve *"Tekrarlayan Davranışlar Anketi"* araçları ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, anksiyete düzeyi fazla olan çocukların, olmayanlara göre daha çok stereotipik davranışlar sergilediği ve özellikle ayrılma anksiyete düzeyi olanlarda daha çok tekrarlayıcı davranışların görüldüğü belirlenmiştir.

Platt, Williams, Ginsburg (2016) yaptıkları çalışmaya göre, stresli yaşam olayları ve çocuk anksiyete düzeyi arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma verileri, 7-13 yaş arası 130 çocuktan *"Coddington Yaşam Olayları Ölçeği", "DSM-IV, Çocuk ve Ebeveyn Versiyonları için Anksiyete Bozuklukları Görüşme Formu", "Kısa Belirti Envanteri", "Ebeveynlik Stres İndeksi-Kısa Form", "Algılanan Kontrol Ölçeği" "Ebeveyn-Çocuk İşlevsiz Etkileşim Ölçeği"* ve *"Yetiştirmeyle İlgili Anılar Formu"* araştırma araçları kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın sonucuna

göre, ebeveynlerin stres düzeyleri ile kaygılı çocuk yetiştirme stili ve işlevsiz ebeveyn çocuk ilişkisinin stresli yaşam olayları ile anksiyete belirtilerinin kuvveti arasında bağlantı olduğu tespit edilmiştir.

Sharifian, Lavasani, Ejei, Taremian, Amrai (2011), ergen intihar riskine sebep olan sınıf grubu, ebeveynlere yönelik tutum, ruhsal faktörler, anksiyete bozuklukları ve depresyon arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma kapsamında, 14-17 arası yaş arası 400 liseli kadın öğrenciden, *"İntihar Olasılığı Anketini", "Duygusal Bozukluklar Ölçeği"* ve *"Beck depresyon Envanteri"* ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf grubu ve ebeveynlere yönelik tutumun, anksiyete bozuklukları ve depresyonu içeren ruhsal durumları; depresyonun ise intihar düşüncelerini anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Karma araştırma modelinde veriler nicel ve nitel veri toplama teknikleri bir arada kullanılarak toplanmakta, veri analizi hem sayısal hem sözel ya da sadece sözel veya sadece sayısal olabilmektedir (Mertkan, 2015). Karma araştırma modelinin dört boyutundan biri de "yakınsayan paralel desen"dir. Yakınsayan paralel desen, araştırma süresinin aynı aşamasında araştırmacının eş zamanlı olarak birarada nitel ve nicel verileri topladığı ve analiz ederek iki farklı sonuçları tek bir bütün halinde yorumlayarak birleştirildiği zaman oluşmaktadır (Creswell, Clark, 2020). Bu araştırmada hem nitel hem nicel veri toplama teknikleri bir arada kullanıldığı için karma modeli; aynı araştırma grubundan eş zamanlı biçimde nitel ve nicel veriler toplandığı ve analizleri sonrasında nitel ve nicel sonuçlar bir bütün halinde birbirleriyle ilişkilendirilerek yorumlandığı için yakınsayan paralel desenli araştırma modeli kullanılmıştır

3.2 Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bu çalışmanın evrenini 2021-2022 Eğitim Öğretim yılında Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında (özel/devlet) eğitim alan ve okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim almayan 3-5 yaş arasında çocuğu olan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 18 yaş ve üzere anneler (n=110) oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise pandemi koşulları dikkate alınarak Zonguldak'ta bulunan bağımsız anaokulu "Merkez Anaokulu, Yayla Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi/ Uygulama Anaokulu, Kozlu Fatih Anaokulu, Kozlu Merkez Anaokulu, Yenimahalle Anaokulu ve Kilimli Anaokulu", kreş "Neşe Erberk Kreşi" ve ilköğretim okullarına bağlı anasınıflarında "Bahçelievler İlkokulu, Zonguldak İlkokulu, Dr. Derviş Nihat Arkat İlkokulu, Rüzgarlımeşe İlkokulu, Kozlu Kocatepe İlkokulu, Vali Tevfik Başakar İlkokulu, Kozlu Atatürk İlkokulu" öğrenim gören çocukların anneleri ve kartopu yöntemiyle ulaşılan, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyen çocukların anneleri oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan annelere ve çocuklarına ilişkin demografik bilgiler Tablo 3.1'de sunulmuştur.

Tablo 3.1 Katılımcıların tanıtıcı özelliklerinin dağılımı

TANITICI ÖZELLİKLER	**n**	**%**
Anne Yaş Grupları		
18-34 yaş	56	**50.9**
35-49 yaş	54	49.1
Anne Eğitim Durumu		
İlköğretim	13	11.9
Lise	29	26.3
Üniversite	68	**61.8**
Anne Ekonomik Bağımsızlık Durumu		
Evet	52	47.2
Hayır	58	**52.8**
Annenin Sahip olduğu Çocuk Sayısı		
1 çocuk	34	31.0
2 çocuk	60	**54.5**
3 çocuk ve üzeri	16	14.5
Çocuğun Kaçıncı Çocuk Olduğu		
İlk çocuk	65	**59.0**
Ortanca veya ortancalardan biri	8	7.2
Son çocuk	37	33.8
Çocuğun Cinsiyeti		
Kadın	64	**58.1**
Erkek	46	41.9
Çocuğun Yaşı		
3 yaş	7	6.3
4 yaş	22	20.0
5 yaş	81	**73.7**
Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Etme Durumu		
Evet	86	**78.1**
Hayır	24	21.9
Toplam	**110**	**100.0**

Tablo 3.1'den görüldüğü üzere araştırmaya 3-5 yaş arasındaki toplam 110 çocuğun annesi katılım sağlamıştır. Annelerin %50.9'u 18-34 yaş ve %49.1'i 35-49 yaş aralığındadır. Annelerin çoğunluğu %61.8 oranında üniversite mezunudur. Annelerin çoğunluğu %52.8 oranında ekonomik bağımsızlığa sahip değildir. Annelerin %31'inin 1 çocuğu ve %54.5'unun 2 çocuğu vardır. Doğum sırasına göre %59'u ilk çocuk ve %33.8'i son çocuk olarak dünyaya gelmiştir. Çocukların çoğunluğu %58.1 oranında kadın cinsiyetine sahiptir. Çocukların %73.7'si 5 yaşındadır. Çocukların %78.1'i okul öncesi eğitim kurumuna devam etmektedir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmada verilerin toplanması amacıyla, Susan H. Spence (2001) tarafından geliştirilen ve Şahin (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan, "Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği", Kesebir, Kökçü, Dereboy (2012) tarafından geliştirilen "Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği", araştırmacı tarafından hazırlanan "Anne Görüşme Formu" ve "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formunda annenin yaşı, eğitim durumu, ekonomik bağımsızlık durumu; çocuğun cinsiyeti, yaşı, sayısı, kaçıncı çocuk olduğu ve okul öncesi eğitim kurumlarına devam etme durumu ile ilgili demografik bilgilere yönelik sorular bulunmaktadır.

3.3.2 Okul öncesi cocuklarda anksiyete (kaygı) ölçeği (ebeveyn formu)

Spence, Rapee, McDonald, Ingram (2001) tarafından geliştirilen ve Şahin (2020) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeği (Ebeveyn Formu) [The Preschool Anxiety Scale]; sosyal kaygı, ayrılma kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu, genel kaygı ve obsesif kompulsif bozukluk (OKB) olmak üzere beş boyuttan ve 29 maddeden oluşmaktadır. Şahin (2020) tarafından Türkçeye uyarlanırken travma sonrası stres bozukluğuna dair bir alt boyut daha eklenerek beş boyutlu ve 34 maddeli olarak uyarlanmıştır. Alt boyutlarına göre ölçekteki 1. 4. 8. 14. ve 28. maddeler "genel kaygı"yı; 7. 10. 13. 17. 20. 24. ve 26. maddeler "fiziksel yaralanma korkusu"nu; 2. 5. 11. 15. 19. ve 23. maddeler "sosyal kaygı"yı; 3. 9. 18. 21. ve 27. maddeler "obsesif kompulsif bozukluğu"nu; 6. 12. 16. 22. ve 25. maddeler "ayrılma kaygısı"nı; 29. 30. 31. 32. 33. ve 34. maddeler ise "travma sonrası stres bozukluğu"nu göstermektedir. Ölçek hiç doğru değil (0), nadiren doğru (1), bazen doğru (2), oldukça doğru (3), çok zaman doğru (4) olacak şekilde 5'li likert tipi derecelendirilmiş bir ölçektir. Ölçekten toplam puan alınmaktadır. Tersine puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek toplam puan 136 ve en düşük toplam puan 0'dır. Ölçekten yüksek puan alınması okul öncesi çocuklarda anksiyetenin fazla olduğunu, düşük puan alınması ise okul öncesi çocuklarda anksiyetenin az olduğunu göstermektedir. Ölçeğe ilişkin güvenirlik bilgilerinde güvenirlik tüm ölçek için 0.87 ve alt boyutlardan sosyal kaygı için 0.74, genel kaygı için 0.67, ayrılma kaygısı için 0.73, fiziksel yaralanma korkusu için 0.62, obsesif kompulsif bozukluk (OKB) için 0.63'dür. Ölçeğin psikometrik özellikleri yeterli olup

okul öncesi çocukların anksiyetelerinin belirlenmesinde güvenilir bir ölçme aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

3.3.3 Erişkin bağlanma biçimi ölçeği

Erişkin bağlanma biçimi ölçeği üçlü bağlanma modeli temelinde Hazan ve Shaver (1987) tarafından geliştirilen ilk bölümü üç farklı ifadeden oluşmaktadır. Ölçeğin Mikulincer vd. (1993) tarafından geliştirilen ikinci bölümü ise 15 maddeden oluşur ve katılımcılardan her bir madde için 1-7 arasında bir puanlama yapmaları istenerek her bir bağlanma biçimi 5 madde ile temsil edilmektedir. Kesebir, Kökçü ve Dereboy (2012) tarafından Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği, güvenli bağlanma, kaçıngan bağlanma ve kaygılı / ikircikli bağlanma olmak üzere üç alt boyuttan ve 15 olan madde sayısı 3 madde arttırılarak 18 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlarına göre ölçekteki 8. 9. 10. 11. 12. ve 18. maddeler "güvenli bağlanma biçimi"ni; 3. 4. 7. 13. 14. ve 16. maddeler "kaygılı / ikircikli bağlanma biçimi"ni; 1. 2. 5. 6. 15. ve 17. maddeler ise "kaçıngan bağlanma biçimi"ni ifade etmektedir. Ölçeğin orijinal halinde puanlama için kullanılan 7'li likert tipi derecelendirme sistemi kaldırılmış, "doğru" ve "yanlış" olarak cevaplanan ikili yanıt kategorisi getirilmiştir. Ölçekten toplam puan alınmaktadır. Tersine puanlanan madde bulunmamaktadır. Her bir ölçeğin puan ortalaması aynı zamanda bağlanma düzeyini göstermektedir. Ölçeğe ilişkin güvenirlik analizinde iç tutarlılık katsayıları ölçeğin alt boyutlarında kaçıngan bağlanma için 0.82, güvenli bağlanma için 0.72 ve kaygılı ikircikli bağlanma için 0.85 bulunmuştur.

3.3.4 Anne görüşme formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu soruları, annenin çocuk yetiştirme tutumlarını ve çocukluk yaşantılarını belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış üç adet sorudan oluşmaktadır. Görüşme formunun güvenirliğini sağlamak için 13 uzmanın görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlardan alınan görüşlere göre görüşme soruları yeniden düzenlenerek son hali oluşturulmuştur.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırma için 08.02.2021 tarihinde "456" numaralı etik kurul izni alınmıştır. Daha sonra belirlenen araştırma grubundan gerekli verileri etik bir biçimde toplayabilmek amacıyla Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 01.04.2021 tarihinde izin alındı.

Araştırma için gerekli olan veriler 02.04.2021-01.06.2021 tarihleri arasında toplandı. Çalışma grubunda belirlenen okullara gidilerek okul müdürleri ile uygulama konusunda görüşüldü. Okul müdürlerinden sınıfların ders giriş-çıkış saatleri ve okul öncesi öğretmenlerinden annelerin okula geldiği saatler hakkında bilgiler alındı. Müsait olma durumlarına göre belirlenen gün ve saatlerde okullara gidilerek annelere araştırma hakkında bilgi verildikten sonra araştırmaya dahil olmayı kabul eden anneler ile görüşmeler yapıldı. Pandemi koşulları nedeniyle okullarda kısıtlı sayıda anneyle görüşme fırsatı bulunduğu için kartopu yöntemi ile ulaşılabilen annelerden de onamları alınarak veriler toplandı. Kartopu yöntemi kullanılarak veri toplanan annelerden, elektronik ortamda veriler toplandı. Okullardan toplanan veriler ise annelerle yüz yüze görüşülerek toplandı. Ölçekler ve kişisel bilgi formunda bulunan sorular üzerine işaretleme yapılarak, görüşme sorularında ise annelerin söylediği görüşler kağıda yazılarak veriler toplandı.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin parametrik mi nonparametrik mi olup olmadığı tespit edilmiştir. Bunun için verilerin normal dağılım özelliği gösterip göstermediği test edilmiştir. Normal dağılım özelliği farklı yöntemlerle incelenebilmektedir. Verilerin normal dağılım gösterip-göstermediğine ilişkin Erişkin Bağlanma Biçimi ve Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçek'lerine ait alt boyutlar için ayrı ayrı hesaplanmış olan basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Bu değerler Tablo 3.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2 Normallik değerleri (basıklık ve çarpıklık katsayı değerleri) (n=110).

Ölçek /Alt Ölçekler	Basıklık Katsayısı	Çarpıklık Katsayısı
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı)	1.62	4.4
1. Sosyal Kaygı	2.8	5.9
2. Genel Kaygı	2.59	5.86
3. Ayrılma Kaygısı	-0.001	3.62
4. Fiziksel Yaralanma Korkusu	0.87	4.4
5. Obsesif Kompulsif Bozukluk	1.33	4.2
6. Travma Sonrası Stres Bozukluğu	5.38	3.89
Erişkin Bağlanma Biçimi	2.05	2.43
1. Güvenli Bağlanma	-1.69	-0.26
2. Kaçıngan Bağlanma	-1.3	-0.19
3. Kaygılı/İkircikli Bağlanma	6.05	6.4

Tablo 3.2'ye göre erişkin bağlanma biçimi ve Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçek'lerine ait basıklık ve çarpıklık katsayı değerleri +1/5 değer aralıkları içerisindedir. Ölçeklerin alt boyutlarına ait basıklık ve çarpıklık değerlerinin de -2/+7 değer aralıkları içerisinde olduğu görülmektedir. Bir veri setinin ortalamanın değil, medyanın daha iyi özetlediği (örn. sağa veya sola çarpık dağılım) ve veri setinde göz ardı edilemeyecek aykırı değerlerin bulunduğu durumlarda parametrik olmayan (non-parametrik) yöntemlerin kullanılması daha uygundur (Orçan, 2020, s. 221-222). Bu sebeple, bulgulara göre ölçeklerin toplamı ve alt boyutları normal dağılım göstermemektedir. Dolayısıyla araştırmada non-parametrik testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 22 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Verilerin gruplar arasındaki ikili karşılaştırmalarında Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Mann-Whitney U testi niceliksel ölçekli gözlemleri verilen iki örneklemin aynı dağılımdan gelip gelmediğini incelemek için kullanılan bir parametrik olmayan istatistik testidir. Üç ya da daha fazla değişkenin karşılaştırıldığı durumlarda Kruskal-Wallis H testi (KWH) kullanılarak parametrik olmayan tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Kruskal-Wallis H (KWH) testi uygulanacak verilerin aralıklı ya da oransal ölçekli olması gerekir.

Nitel verilerin analizi yapılmadan önce kodlaması yapılmıştır. Verilerin kodlaması için uzman görüşüne başvurulmuştur. Nitel veriler arasındaki ilişkiye de ki-kare analizi ile bakılmıştır. Ki-kare analizi; isimsel ya da sıralı ölçekli tablolaştırılmış verilerde, bağımsızlık analizlerini yapmaya yarayan yöntemdir. İki değişkenden oluşan ve frekansları içeren çarpraz bir tablodur. Her bir kategori için hesaplanan teorik frekanslara göre kullanılacak yöntem değişebilmektedir. En küçük teorik frekans "<5" olduğunda "Fisher Exact Testi", en küçük teorik frekans ">20" olduğunda "Monte Carlo Simülasyonu" kullanılmıştır.

Değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisi nicel ve sıralı olduğu için korelasyonel ilişkisinin hesaplanmasında (Tutar, Erdem, 2020, s. 362-363), Spearman Korelasyon analizi yapılmıştır.

Cronbach Alfa katsayısının bulunabileceği aralıklar ve buna bağlı olarak da ölçeğin güvenirlik durumu aşağıda verilmiştir.

- $0.00 \leq \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0.40 \leq \alpha < 0.60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir,
- $0.60 \leq \alpha < 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilirdir,

- $0.80 \leq \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Ayrıca verilerin analizinde 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak alınmıştır.

Erişkin Bağlanma Biçimi ve Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) ölçeklerine ait madde sayıları ile ölçeklerin her bir alt boyut ve toplam ölçek için hesaplanmış olan Cronbach alfa katsayı değerleri Tablo 3.3'de sunulmuştur.

Tablo 3.3 Değişkenlere ait cronbach alfa katsayı değerleri

Ölçek /Alt Ölçekler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı
Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı)	34	0.854
1. Sosyal Kaygı	6	0.780
2. Genel Kaygı	5	0.633
3. Ayrılma Kaygısı	5	0.606
4. Fiziksel Yaralanma Korkusu	7	0.753
5. Obsesif Kompulsif Bozukluk	5	0.644
6. Travma Sonrası Stres Bozukluğu	6	0.871
Erişkin Bağlanma Biçimi	18	0.674
1. Güvenli Bağlanma	6	0.605
2. Kaçıngan Bağlanma	6	0.652
3. Kaygılı / İkircikli Bağlanma	6	0.650

Tablo 3.3 incelendiğinde; Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete (Kaygı) Ölçeğinin "Sosyal Kaygı" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.780, "Genel Kaygı" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.633, "Ayrılma Kaygısı" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.606, "Fiziksel Yaralanma Korkusu" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.753, "Obsesif Kompulsif Bozukluk" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.644, "Travma Sonrası Stres Bozukluğu" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.871 ve ölçeğin tamamına ait Cronbach alfa değeri 0.854 olarak görülmektedir.

Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeğinin "Güvenli Bağlanma" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.605, "Kaçıngan Bağlanma" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.652, "Kaygılı / İkircikli Bağlanma" alt boyutunun Cronbach alfa değeri 0.650 ve ölçeğin tamamına ait Cronbach alfa değeri 0.674 olarak görülmektedir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, alt problemlerin çözümüne yönelik gerçekleştirilmiş olan analizler sonucunda ulaşılmış olan araştırma bulguları ve yorumları yer almaktadır.

Tablo 4.1 Annelerin çocukluk yaşantılarına ilişkin olmasını istediği davranışların dağılımı*

Olmasını İstenilen Davranışlar	**n**	**%**
Aile Sevgisi / İlgisi ve Desteği / Ebeveyn Kaybı Olmaması	**52**	**28.3**
Anlayış Beklemek / Birey Olarak Fark Edilmek / Saygı Gösterilmesi	**39**	**21.2**
Eğitim Hayatı Teşviki / Yol Göstermek	**22**	**11.9**
Serbest Alan Yaratılması / Yaşına göre uygun sorumluluk verme / Sosyal ilişkilerde serbestlik	**22**	**11.9**
Özgüvenli Olmaya Teşvik	12	6.5
Arkadaşlık, Akraba ve Öğretmen İlişkilerinin İyi Olması	11	6.0
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	11	6.0
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	9	4.9
Öyle Bir İsteğim Yok	6	3.3
Toplam	184	100.0

* Birden fazla yanıt veren olmuştur. Yüzdeler katlanmış n üzerinden alınmıştır.

Tablo 4.1'den izlenebileceği üzere araştırmaya katılan annelerden çocukluk yaşantılarında olmasını istediği davranışlar arasından; %21.2'si anlayış, birey olarak fark edilmeyi, saygı gösterilmesini istediğini, %28.3'ü aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını istediğini, %11.9'u serbest alan yaratılması, yaşına göre uygun sorumluluk verme, sosyal ilişkilerde serbestlik istediğini, %11.9'u eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmesini istediğini ifade etmiştir.

Tablo 4.2 Annelerin çocukluk yaşantılarına ilişkin değişmesini/olmamasını istediği davranışların dağılımı*

Değişmesini / Olmamasını İstenilen Davranışlar	**n**	**%**
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	**45**	**19.0**
Eksik Aile İlgisi / Sevgisi / Desteği / Ebeveyn Kaybı Olması	**37**	**15.6**
Anlayış Eksikliği / Birey Yerine Koyulmamak	**34**	**14.4**
Şiddet (Duygusal ve Fiziksel Şiddet)	**34**	**14.4**
Eğitim Hayatı	20	8.4
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	18	7.7
Arkadaşlık, Akraba ve Öğretmen İlişkileri	14	6.0
Cinsiyetçi Tutum	13	5.5
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	7	3.0
Sosyo-ekonomik olanaklar	7	3.0
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	7	3.0
Toplam	236	100.0

* Birden fazla yanıt veren olmuştur. Yüzdeler katlanmış n üzerinden alınmıştır.

Tablo 4.2'den izlenebileceği üzere araştırmaya katılan annelerden çocukluk yaşantılarında olmamasını ve değişmesini istediği davranışlar arasından %14.4'ü anlayış eksikliği, birey yerine koyulmamayı, %15.6'sı eksik aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını, %14.4'ü duygusal ve fiziksel şiddeti, %19.0'u istenmeyen ebeveyn tutumlarını değiştirmek istediğini ifade ederek bu durumların değişmesini ve olmamasını istediklerini söylemiştir.

Tablo 4.3 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı

Annenin Çocuğuna Davranışları	n	%
İlişkisi Olduğunu Düşünenler	90	**81.8**
İlişkisi Olmadığını Düşünenler	20	18.2
Toplam	110	100.0

İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünenler
İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünenler

Tablo 4.3'den görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin %81.8'i çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünmektedir.

Tablo 4.4 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı

Annenin Çocuğuna Davranışları	n	%
Çocuğuna Yansıtanlar	53	48.2
Çocuğuna Yansıtmayanlar	57	**51.8**
Toplam	110	100.0

Çocuğuna Yansıtanlar: Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtanlar
Çocuğuna Yansıtmayanlar: Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtmayanlar

Tablo 4.4'den görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin %51.8'i, çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtmadıkları bulunmuştur.

Tablo 4.5 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı

Annenin Çocuğuna Davranışları	n	%
Pozitif Etki	20	18.2
Pozitif Ters Etki	50	**45.5**
Negatif Etki	22	20.0
Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	16.3
Toplam	110	100.0

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar
Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Tablo 4.5'den görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin %45.5'i, çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu olarak yansıttıkları görülmüştür.

Tablo 4.6 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı

Annenin Çocuğuna Davranışları	Çocuğuna Yansıtanlar		Çocuğuna Yansıtmayanlar		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
İlişkisi Olduğunu Düşünenler	53	**58.9**	37	41.1	90	**81.8**
İlişkisi Olmadığını Düşünenler	0	0.0	20	**100.0**	20	18.2
Toplam	53	48.2	57	**51.8**	110	100.0

İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünenler
İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünenler
Çocuğuna Yansıtanlar: Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtanlar
Çocuğuna Yansıtmayanlar: Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtmayanlar

Tablo 4.6'dan görüldüğü üzere araştırmaya katılan annelerin %51.8'i çocuğuna yansıtmadığını, %81.8'i ilişkisi olduğunu düşünmektedir. İki durum arasındaki ilişki incelendiğinde; %58.9'u hem ilişkisi olduğunu hemde çocuğuna yansıttığını, %100'ü hem ilişkisi olmadığını hem de çocuğuna yansıtmadığını ifade etmiştir.

Tablo 4.7 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı

Annenin Çocuğuna Davranış Biçimleri	Pozitif Etki		Pozitif Ters Etki		Negatif Etki		Hem Pozitif Hem Negatif Etki		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
İlişkisi Olduğunu Düşünenler	20	22.2	32	**35.5**	21	23.3	17	19.0	90	**81.8**
İlişkisi Olmadığını Düşünenler	0	0.0	18	**90.0**	1	5.0	1	5.0	20	18.2
Toplam	20	18.2	50	**45.5**	22	20.0	18	16.3	110	100.0

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar
Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar
İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünenler
İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünenler

Tablo 4.7'den izlenebileceği üzere araştırmaya katılanların %45.5'i pozitif ters etki yansıttığını söylemektedir. Annelerden ilişkisi olduğunu düşünenlerin; %35.5'i pozitif ters etki yansıttığını ifade ederken; ilişkisi olmadığını düşünenlerin ise; %90.0'ı pozitif ters etki yansıttığını ifade etmiştir.

Tablo 4.8 Annelerin çocuğuna karşı davranışları dağılımı

Annenin Çocuğuna Davranış Biçimleri	Pozitif Etki		Pozitif Ters Etki		Negatif Etki		Hem Pozitif Hem Negatif Etki		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Çocuğuna Yansıtanlar	20	**37.8**	0	0.0	19	35.8	14	26.4	53	48.2
Çocuğuna Yansıtmayanlar	0	0.0	50	**87.8**	3	5.2	4	7.0	57	**51.8**
Toplam	20	37.8	50	**87.8**	22	41.0	18	33.4	110	100.0

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar
Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar
Çocuğuna Yansıtanlar: Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtanlar
Çocuğuna Yansıtmayanlar: Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı davranışlarıyla yansıtanlar

Tablo 4.8'den izlenebileceği üzere araştırmaya katılanların %87.8'i pozitif ters etki yansıttığını söylemektedir. Annelerden çocuğuna yansıtanların; %37.8'i pozitif etki yansıttığını ifade ederken; çocuğuna yansıtmayanların da; %87.8'i pozitif ters etki yansıttığını ifade etmiştir.

Tablo 4.9 Erişkin bağlanma biçimi ölçeğinin alt boyutlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri

Alt Boyutlar	x̄	Ss.	Min.	Max.
Güvenli Bağlanma	**3.36**	1.58	0.00	6.00
Kaçıngan Bağlanma	2.72	1.48	0.00	6.00
Kaygılı / İkircikli Bağlanma	1.09	1.18	0.00	6.00
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi Ölçeği	7.18	2.29	2.00	15.00

Tablo 4.9'dan izlenebileceği gibi annelerin bağlanma düzeylerine göre erişkin bağlanma biçimi ölçeğinin alt boyutlarından en fazla "güvenli bağlanma" biçimine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.10 Okul öncesi çocuklarda anksiyete (kaygı) ölçeğinin alt boyutlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri

Alt Boyutlar	x̄	Ss.	Min.	Max.
Sosyal Kaygı	2.93	3.30	0.00	14.00
Genel kaygı	1.99	2.24	0.00	9.00
Ayrılma Kaygısı	3.01	2.79	0.00	12.00
Fiziksel Yaralanma Korkusu	**5.20**	4.60	0.00	17.00
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	2.26	2.11	0.00	9.00
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	2.21	3.59	0.00	13.00
Toplam Okul Öncesi Anksiyete Ölçeği	15.70	12.06	0.00	53.00

Tablo 4.10'dan izlenebileceği gibi çocukların anksiyete düzeylerine göre okul öncesi anksiyete ölçeğinin alt boyutlarından en fazla "fiziksel yaralanma korkusu"na sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4.11 Annelerin eğitim durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri

Erişkin Bağlanma	Anne Eğitimi	n	x̄	X_{ort}	Min.	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Güvenli Bağlanma	İlköğretim	13	2.62	2.0	1.0	5.0	1.19	39.58		
	Lise	29	3.28	3.0	0.0	6.0	1.69	53.97		
	Üniversite	68	3.54	4.0	0.0	6.0	1.59	59.20		
	Toplam	110	3.36	3.0	0.0	6.0	1.59		4.366	0.113
Kaçıngan Bağlanma	İlköğretim	13	3.08	3.0	1.0	5.0	1.19	63.81		
	Lise	29	3.07	3.0	0.0	6.0	1.41	62.60		
	Üniversite	68	2.51	2.0	0.0	6.0	1.55	50.88		
	Toplam	110	2.73	3.0	0.0	6.0	1.49		3.901	0.142
Kaygılı / İkircikli Bağlanma	İlköğretim	13	**1.46**	1.0	0.0	5.0	1.27	67.00		
	Lise	29	1.28	1.0	0.0	4.0	0.96	64.07		
	Üniversite	68	0.94	1.0	0.0	6.0	1.24	49.65		
	Toplam	110	1.09	1.0	0.0	6.0	1.19		6.752	**0.034***
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi	İlköğretim	13	7.15	7.0	3.0	13.0	2.54	52.27		
	Lise	29	7.62	7.0	3.0	15.0	2.40	61.26		
	Üniversite	68	7.00	7.0	2.0	13.0	2.21	53.66		
	Toplam	110	7.18	7.0	2.0	15.0	2.29		1.341	0.512

*p < 0.05

Tablo 4.11'den izlenebileceği gibi annelerin eğitim durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Eğitim durumu ilköğretim olan annelerde kaygılı / İkircikli bağlanma durumu daha fazladır.

Tablo 4.12 Annelerin ekonomik bağımsız olma durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri

Erişkin Bağlanma	Ekonomik Bağımsızlık	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	U	*p*
Güvenli Bağlanma	Var	52	**3.69**	4.0	0.0	6.0	1.63	62.38		
	Yok	58	3.07	3.0	0.0	6.0	1.51	49.34		
	Toplam	110	3.36	3.0	0.0	6.0	1.59		1150.5	**0.029***
Kaçıngan Bağlanma	Var	52	2.52	2.0	0.0	6.0	1.67	50.59		
	Yok	58	2.91	3.0	0.0	5.0	1.29	59.91		
	Toplam	110	2.73	3.0	0.0	6.0	1.49		1252.5	0.118
Kaygılı / İkircikli Bağlanma	Var	52	1.12	1.0	0.0	6.0	1.37	53.75		
	Yok	58	1.07	1.0	0.0	5.0	1.01	57.07		
	Toplam	110	1.09	1.0	0.0	6.0	1.19		1417	0.566
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi	Var	52	7.33	7.0	2.0	15.0	2.52	56.55		
	Yok	58	7.05	7.0	3.0	13.0	2.08	54.56		
	Toplam	110	7.18	7.0	2.0	15.0	2.29		1453.5	0.741

*p < 0.05

Tablo 4.12'den izlenebileceği gibi annelerin ekonomik bağımsızlık durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerde güvenli bağlanma düzeyi daha fazladır.

Tablo 4.13 Çocukların cinsiyet durumu ile annelerin bağlanma düzeyleri

Erişkin Bağlanma	Cinsiyet	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	U	*p*
Güvenli Bağlanma	Kadın	64	**3.63**	4.0	0.0	6.0	1.69	61.01		
	Erkek	46	3.00	3.0	0.0	6.0	1.38	47.84		
	Toplam	110	3.36	3.36	0.0	6.0	1.59		1119.5	**0.03***
Kaçıngan Bağlanma	Kadın	64	2.67	3.0	0.0	6.0	1.50	54.19		
	Erkek	46	2.80	3.0	0.0	5.0	1.49	57.33		
	Toplam	110	2.73	3.0	0.0	6.0	1.49		1388	0.603
Kaygılı / Kararsız Bağlanma	Kadın	64	1.02	1.0	0.0	6.0	1.20	52.87		
	Erkek	46	1.20	1.0	0.0	5.0	1.17	59.16		
	Toplam	110	1.09	1.0	0.0	6.0	1.19		1303.5	0.282
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi	Kadın	64	7.31	7.0	2.0	15.0	2.38	56.46		
	Erkek	46	7.00	7.0	3.0	13.0	2.17	54.16		
	Toplam	110	7.18	7.0	2.0	15.0	2.29		1410.5	0.706

*p < 0.05

Tablo 4.13'den izlenebileceği gibi çocukların cinsiyet durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukları kadın olan annelerde güvenli bağlanma düzeyi daha fazladır.

Tablo 4.14 Çocukların cinsiyet durumu ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Cinsiyet	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	U	*p*
Sosyal Kaygı	Kadın	64	2.95	2.0	0.0	14.0	3.56	54.02		
	Erkek	46	2.91	2.0	0.0	12.0	2.95	57.57		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		1377	0.558
Genel Kaygı	Kadın	64	1.63	1.0	0.0	9.0	2.00	50.30		
	Erkek	46	**2.50**	2.0	0.0	8.0	2.47	62.73		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		1139.5	**0.039***
Ayrılma Kaygısı	Kadın	64	2.97	2.0	0.0	9.0	2.65	55.26		
	Erkek	46	3.09	2.0	0.0	12.0	3.00	55.84		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		1456.5	0.924
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Kadın	64	4.86	4.0	0.0	17.0	4.48	53.04		
	Erkek	46	5.70	5.0	0.0	17.0	4.78	58.92		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		1314.5	0.338
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Kadın	64	2.06	2.0	0.0	9.0	1.91	53.38		
	Erkek	46	2.54	2.0	0.0	8.0	2.36	58.45		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		1336.5	0.403
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Kadın	64	1.80	0.0	0.0	5.0	2.49	7.30		
	Erkek	46	2.44	1.0	0.0	13.0	4.22	7.61		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		21.5	0.886
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi	Kadın	64	14.61	11.5	0.0	53.0	11.79	52.52		
	Erkek	46	17.22	15.5	1.0	51.0	12.41	59.65		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		1281	0.247

*p < 0.05

Tablo 4.14'den izlenebileceği gibi çocukların cinsiyet durumu ile çocukların genel kaygı düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Erkek olan çocuklarda genel kaygı daha fazladır.

Tablo 4.15 Çocukların sayısı ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Çocuk Sayısı	n	x̄	X_{ort}	Min.	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Sosyal Kaygı	1	34	1.79	1.0	0.0	10.0	2.54	44.28		
	2	60	3.42	2.0	0.0	13.0	3.41	60.49		
	3 ve +	16	**3.56**	2.5	0.0	14.0	3.86	60.63		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		6.31	**0.043***
Genel Kaygı	1	34	2.06	1.0	0.0	8.0	2.59	53.18		
	2	60	1.93	2.0	0.0	9.0	2.09	55.88		
	3 ve +	16	2.06	1.5	0.0	8.0	2.11	59.03		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.00	2.24		1.405	0.817
Ayrılma Kaygısı	1	34	2.41	2.0	0.0	9.0	2.51	48.88		
	2	60	3.03	2.5	0.0	9.0	2.75	55.97		
	3 ve +	16	4.25	4.5	0.0	12.0	3.26	67.81		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		3.953	0.139
Fiziksel Yaralanma Korkusu	1	34	3.97	3.0	0.0	17.0	4.39	45.34		
	2	60	5.37	5.0	0.0	17.0	4.52	57.19		
	3 ve +	16	**7.25**	6.5	1.0	17.0	4.84	70.75		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		7.343	**0.025***
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	1	34	2.59	2.0	0.0	8.0	2.40	58.90		
	2	60	2.07	2.0	0.0	9.0	1.90	53.53		
	3 ve +	16	2.31	2.0	0.0	6.0	2.27	55.66		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		0.637	0.727
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	1	34	1.00	1.0	1.0	1.0		8.50		
	2	60	1.70	0.5	0.0	5.0	2.06	7.45		
	3 ve +	16	4.33	0.0	0.0	13.0	7.51	7.33		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		0.073	0.964
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	1	34	12.85	11.0	0.0	44.0	11.54	46.53		
	2	60	16.10	14.0	0.0	53.0	11.49	57.80		
	3 ve +	16	20.25	18.5	1.0	51.0	14.27	65.94		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		4.723	0.094

*$p < 0.05$

Tablo 4.15'den izlenebileceği gibi çocukların sayısı ile çocukların sosyal kaygı düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. 3 çocuk ve üzeri çocuklu ailede yaşayan çocuklarda sosyal kaygı düzeyi daha fazladır. Çocukların sayısı ile çocukların fiziksel yaralanma korkusu düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. 3 çocuk ve üzeri çocuklu ailede yaşayan çocuklarda fiziksel yaralanma korkusu düzeyi daha fazladır.

Tablo 4.16 Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam durumu ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Okul Öncesi Eğitim	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	U	*p*
Sosyal Kaygı	Evet	86	2.77	2.0	0.0	12.0	3.07	54.33		
	Hayır	24	3.54	2.0	0.0	14.0	4.04	59.69		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		931.5	0.459
Genel Kaygı	Evet	86	1.80	1.0	0.0	9.0	2.23	52.17		
	Hayır	24	**2.67**	2.0	0.0	8.0	2.20	67.42		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		746	**0.034***
Ayrılma Kaygısı	Evet	86	2.72	2.0	0.0	9.0	2.60	52.41		
	Hayır	24	4.08	3.0	0.0	12.0	3.23	66.56		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		766.5	0.052
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Evet	86	4.50	4.0	0.0	17.0	4.16	50.99		
	Hayır	24	**7.75**	6.0	0.0	17.0	5.29	71.67		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		644	**0.005***
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Evet	86	2.28	2.0	0.0	9.0	2.17	55.31		
	Hayır	24	2.21	2.0	0.0	7.0	1.93	56.19		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		1015.5	0.903
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Evet	86	1.33	0.0	0.0	4.0	1.80	6.83		
	Hayır	24	3.80	1.0	0.0	13.0	5.54	8.70		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		16.5	0.392
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Evet	86	14.21	12.0	0.0	53.0	11.39	51.58		
	Hayır	24	**21.04**	20.5	1.0	51.0	13.11	69.54		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		695	**0.015***

*p < 0.05

Tablo 4.16'dan izlenebileceği gibi çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumu ile çocukların genel kaygı düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen çocuklarda genel kaygı daha fazladır. Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumu ile çocukların fiziksel yaralanma korkusu düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen çocuklarda fiziksel yaralanma korkusu daha fazladır. Çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumu ile çocukların toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen çocuklarda toplam okul öncesi anksiyete bozukluğu daha fazladır.

Tablo 4.17 Annelerin bağlanma düzeyleri ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu		Erişkin Bağlanma Biçimi			
		Güvenli Bağlanma	Kaçıngan Bağlanma	Kaygılı/Kararsız Bağlanma	Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi
Sosyal Kaygı	r	**-0.291****	0.161	-0.008	-0.102
	p	0.002	0.094	0.935	0.291
	n	110	110	110	110
Genel Kaygı	r	**-0.285****	**0.214***	0.125	0.006
	p	0.003	0.025	0.194	0.953
	n	110	110	110	110
Ayrılma Kaygısı	r	**-0.194***	**0.228***	**0.221***	0.129
	p	0.043	0.016	0.020	0.181
	n	110	110	110	110
Fiziksel Yaralanma Korkusu	r	**-0.359****	**0.271****	0.075	-0.034
	p	0.000	0.004	0.433	0.724
	n	110	110	110	110
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	r	0.038	0.098	0.150	0.122
	p	0.694	0.357	0.118	0.205
	n	110	110	110	110
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	r	-0.141	0.475	0.511	0.501
	p	0.632	0.086	0.062	0.068
	n	14	14	14	14
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	r	**-0.325****	**0.273****	0.132	0.020
	p	0.001	0.004	0.169	0.834
	n	110	110	110	110

r = Spearman's Korelasyon Katsayısı
** = Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır. (2 yönlü)
* = Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır. (2 yönlü)

Tablo 4.17'den izlenebileceği üzere araştırma değişkenleri arasındaki Spearman's korelasyon katsayı değerlerinin bazıları istatistiksel olarak 0.001 ve 0.005 düzeyinde anlamlıdır. Toplamında ise 3-5 yaş arasındaki çocukların anksiyete düzeyleri ile annelerin bağlanma biçimleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Ancak çocukların sosyal kaygı durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların sosyal kaygı düzeyi azalmaktadır.

Çocukların genel kaygı durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların genel kaygı düzeyi azalmaktadır.

Çocukların genel kaygı durumu ile annelerin kaçıngan bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin kaçıngan bağlanma düzeyi arttıkça çocukların genel kaygı düzeyi de artmaktadır.

Çocukların ayrılma kaygısı durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların ayrılma kaygısı düzeyi azalmaktadır.

Çocukların ayrılma kaygısı durumu ile annelerin kaçıngan bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin kaçıngan bağlanma düzeyi arttıkça çocukların ayrılma kaygısı düzeyi de artmaktadır.

Çocukların ayrılma kaygısı durumu ile annelerin kaygılı/ikircikli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin kaygılı/ikircikli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların ayrılma kaygısı düzeyi de artmaktadır.

Çocukların fiziksel yaralanma korkusu durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların fiziksel yaralanma korkusu düzeyi azalmaktadır.

Çocukların fiziksel yaralanma korkusu durumu ile annelerin kaçıngan bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin kaçıngan bağlanma düzeyi arttıkça çocukların fiziksel yaralanma korkusu düzeyi de artmaktadır.

Çocukların okul öncesi anksiyete durumu ile annelerin güvenli bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların toplam okul öncesi anksiyete bozukluğu düzeyi azalmaktadır.

Çocukların okul öncesi anksiyete durumu ile annelerin kaçıngan bağlanma düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin kaçıngan bağlanma düzeyi arttıkça çocukların toplam okul öncesi anksiyete bozukluğu düzeyi de artmaktadır.

Tablo 4.18 Annelerin çocuğuna karşı davranışlarının kendi çocukluk yıllarıyla ilişkili olma durumu ile annelerin eğitim düzeyleri

Çocuğuna Yönelik Davranışlar	Anne Eğitim									
	İlköğretim		Lise		Üniversite		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
İlişkisi Olduğunu Düşünenler	10	11.1	18	20.0	62	**68.9**	90	81.8		
İlişkisi Olmadığını Düşünenler	3	15.0	11	55.0	6	30.0	20	100.0		
									11.816	**0.003***

*p < 0.05
İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünenler
İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünenler

Tablo 4.18'den izlenebileceği gibi annelerin eğitim durumu ile annelerin çocuğuna yönelik davranışları ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olan annelerde %68.9 oranında ilişkisi olduğunu düşünenler daha fazladır.

Tablo 4.19 Annelerin çocuğuna karşı davranışlarının kendi çocukluk yıllarıyla ilişkili olma durumu ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	İlişkili Olma Durumu	n	x̄	X_{ort}	Min	Max	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Genel Kaygı	Var	90	**2.22**	2.0	0.0	9.0	2.36	41.80		
	Yok	20	0.95	1.0	0.0	3.0	1.10	58.54		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		626	**0.029***
Sosyal Kaygı	Var	90	3.13	2.0	0.0	14.0	3.43	47.48		
	Yok	20	2.05	1.0	0.0	9.0	2.56	57.28		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		739.5	0.205
Ayrılma Kaygısı	Var	90	3.17	2.5	0.0	12.0	2.93	50.13		
	Yok	20	2.35	2.0	0.0	6.0	2.01	56.69		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		792.5	0.399
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Var	90	5.39	4.0	0.0	17.0	4.80	52.13		
	Yok	20	4.40	4.0	0.0	17.0	3.62	56.25		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		832.5	0.599
Obsesif Kompulsif Bozukluk	Var	90	2.33	2.0	0.0	9.0	2.15	51.23		
	Yok	20	1.95	1.5	0.0	7.0	1.96	56.45		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		814.5	0.5
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Var	90	2.58	1.0	0.0	13.0	3.78	4.00		
	Yok	20	0.00	0.0	0.0	0.0	0.00	8.08		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		5	0.171
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Var	90	16.59	13.5	0.0	53.0	12.76	47.63		
	Yok	20	11.70	11.0	2.0	31.0	7.20	57.25		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		742.5	0.222

*p < 0.05
İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünenler
İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünenler

Tablo 4.19’dan izlenebileceği gibi çocukların genel kaygı durumu ile annelerin çocuğuna yönelik davranışları ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Genel kaygısı olan çocukların annelerinde, ilişkisi olduğunu düşünenler daha fazladır.

Tablo 4.20 Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Annenin Çocukluk Yaşantısından Etkilenerek Çocuğuna Karşı Davranışları	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Genel Kaygı	Pozitif Etki	20	1.05	0.50	0.0	4.0	1.39	42.00		
	Pozitif Ters Etki	50	2.04	1.0	0.0	9.0	2.33	55.95		
	Negatif Etki	22	**3.18**	2.0	0.0	8.0	2.67	71.23		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	1.44	1.0	0.0	5.0	1.54	50.03		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		9.956	**0.019***
Sosyal Kaygı	Pozitif Etki	20	1.80	2.0	0.0	5.0	1.51	49.50		
	Pozitif Ters Etki	50	3.00	2.0	0.0	14.0	3.60	54.88		
	Negatif Etki	22	3.36	2.0	0.0	12.0	3.53	59.39		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	3.50	2.0	0.0	10.0	3.55	59.14		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		1.334	0.721
Ayrılma Kaygısı	Pozitif Etki	20	3.40	3.0	0.0	12.0	3.03	59.45		
	Pozitif Ters Etki	50	2.98	2.0	0.0	9.0	2.81	55.07		
	Negatif Etki	22	3.41	2.5	0.0	9.0	2.91	60.00		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	2.22	1.5	0.0	6.0	2.34	46.81		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		2.141	0.544
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Pozitif Etki	20	4.45	3.5	0.0	15.0	3.91	51.63		
	Pozitif Ters Etki	50	5.92	5.0	0.0	17.0	5.04	59.70		
	Negatif Etki	22	5.55	5.0	0.0	15.0	4.39	59.07		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	3.67	2.0	0.0	17.0	4.12	43.78		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		3.904	0.272
Obsesif Kompulsif Bozukluk	Pozitif Etki	20	2.50	2.0	0.0	8.0	2.14	59.33		
	Pozitif Ters Etki	50	2.48	2.0	0.0	9.0	2.39	57.62		
	Negatif Etki	22	2.05	2.0	0.0	6.0	1.89	52.80		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	1.67	2.0	0.0	4.0	1.41	43.78		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		1.549	0.671
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Pozitif Etki	20	4.25	2.0	0.0	13.0	6.13	8.38		
	Pozitif Ters Etki	50	0.00	0.0	0.0	0.0	0.00	4.00		
	Negatif Etki	22	0.50	0.5	0.0	1.0	0.71	6.25		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	2.60	3.0	0.0	5.0	2.07	9.40		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		3.994	0.262
Toplam Okul Öncesi Anksiyete Bozukluğu	Pozitif Etki	20	14.05	11.0	2.0	51.0	11.53	50.68		
	Pozitif Ters Etki	50	16.42	12.5	0.0	53.0	12.51	57.72		
	Negatif Etki	22	17.59	15.0	0.0	47.0	13.24	60.00		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	13.22	10.5	1.0	33.0	10.05	49.19		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		1.845	0.605

*$p < 0.05$

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar

Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Tablo 4.20'den izlenebileceği gibi çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri ile çocuklarında genel kaygı olma durumu ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Negatif etki yansıtan annelerin çocuklarında genel kaygı olma durumu daha fazladır.

Tablo 4.21 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin eğitim düzeyleri

Çocuklukta Olması İstenenler	Anne Eğitim									
	İlköğretim		Lise		Üniversite		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	2	5.1	6	15.4	31	**79.5**	39	100.0	8.102	**0.017***
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	9	17.3	18	34.7	25	**48.0**	52	100.0	8.074	**0.018***
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	6	27.2	5	22.8	11	**50.0**	22	100.0	6.317	**0.042***
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk İsteme	3	13.6	6	27.3	13	59.1	22	100.0	0.119	0.942
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	3	33.3	3	33.3	3	33.3	9	100.0	-	0.057
Özgüvenli Olmaya Teşvik	2	16.6	1	8.4	9	75.0	12	100.0	-	0.258
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	3	27.3	3	27.3	5	45.4	11	100.0	-	0.217
Akraba, Öğretmen ve Arkadaşlık İlişkilerinin İyi Olması	2	18.2	3	27.3	6	54.5	11	100.0	-	0.889
Öyle bir isteğim yok	1	16.7	0	0.0	5	83.3	6	100.0	-	0.35

*$p < 0.05$

Tablo 4.21'den izlenebileceği gibi annelerin eğitim durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında anlayış, saygı birey olarak görülmeyi isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olan annelerde %79.5 oranında, çocukluk yaşantısında anlayış, saygı birey olarak görülmeyi isteyenler daha fazladır. Annelerin eğitim durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olan annelerde %48.0 oranında, çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyenler daha fazladır. Annelerin eğitim durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmenin olmasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olan annelerde %50.0 oranında, çocukluk yaşantısında eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmesinin olmasını isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.22 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin ekonomik bağımsızlık olma durumlarına göre dağılımı

Çocuklukta Olması İstenenler	Ekonomik Bağımsızlık							
	Var		Yok		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	1	11.2	8	**88.9**	9	100.0	-	**0.034***
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	19	48.7	20	51.3	39	100.0	0.001	0.98
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	20	38.5	32	61.5	52	100.0	2.438	0.118
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk İsteme	10	45.5	12	54.5	22	100.0	0	1
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	7	31.8	15	68.2	22	100.0	1.917	0.166
Özgüvenli Olmaya Teşvik	7	58.4	5	41.6	12	100.0	0.257	0.612
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	4	36.4	7	63.6	11	100.0	0.199	0.656
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	3	27.3	8	72.7	11	100.0	1.171	0.279
Öyle Bir İsteğim Yok	4	66.6	2	33.4	6	100.0	-	0.419

*p < 0.05

Tablo 4.22'den izlenebileceği gibi annelerin ekonomik bağımsız olma durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutum yapılmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan annelerde %88.9 oranında çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutum yapılmamasını isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.23 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların kaçıncı çocuk olduğu düzeyleri

Çocuklukta Olması İstenenler	Çocukların Kaçıncı Çocuk Olduğu									
	İlk Çocuk		OVOB		Son Çocuk		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	9	**40.9**	4	18.2	9	**40.9**	22	100.0	6.471	**0.039***
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	1	11.1	3	33.3	5	**55.6**	9	100.0	-	**0.002***
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek İsteme	27	69.3	3	7.6	9	23.1	39	100.0	3.069	0.216
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	25	48.1	6	11.5	21	40.4	52	100.0	-	0.053
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk İsteme	11	50.0	1	4.5	10	45.5	22	100.0	1.808	0.405
Özgüvenli Olmaya Teşvik	6	50.0	0	0.0	6	50.0	12	100.0	-	0.471
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	6	54.5	1	9.1	4	36.4	11	100.0	-	1
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	7	63.6	0	0.0	4	36.4	11	100.0	-	0.723
Öyle Bir İsteğim Yok	5	83.4	0	0.0	1	16.6	6	100.0	-	0.627

*p < 0.05
OVOB: Ortanca veya Ortancalardan Biri

Tablo 4.23'den izlenebileceği gibi çocukların kaçıncı çocuk olduğu ile annelerin çocukluk yaşantısında eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmenin olmasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. İlk çocuk ve son

çocuk olan çocukların %40.9 oranında annelerinde çocukluk yaşantısında eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmenin olmasını isteyenler daha fazladır. Çocukların kaçıncı çocuk olduğu ile annelerin çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutum yapılmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Son çocuk olan çocukların %55.6 oranında annelerinde çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutum yapılmamasını isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.24 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların cinsiyet düzeyleri

Çocuklukta Olması İstenenler	Çocuk Cinsiyet							
	Kadın		Erkek		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	25	64.1	14	35.9	39	100.0	0.534	0.465
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	31	59.6	21	40.4	52	100.0	0.009	0.924
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk İsteme	14	63.6	8	36.4	22	100.0	0.114	0.735
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	12	54.5	10	45.5	22	100.0	0.021	0.885
Özgüvenli Olmaya Teşvik	9	75.0	3	25.0	12	100.0	0.886	0.353
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	4	44.5	5	55.5	9	100.0	-	0.487
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	3	27.5	8	**72.5**	11	100.0	-	**0.049***
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	7	63.6	4	36.4	11	100.0	-	0.759
Öyle Bir İsteğim Yok	2	33.4	4	66.6	6	100.0	-	0.234

*p < 0.05

Tablo 4.24'den izlenebileceği gibi çocukların cinsiyet durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında sosyo-ekonomik olanakların iyi olmasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Cinsiyet durumu erkek olan çocukların %72.5 oranında annelerinde çocukluk yaşantısında sosyo-ekonomik olanakların iyi olmasını isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.25 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam düzeyleri

Çocuklukta Olması İstenenler	Okul Öncesi Eğitim							
	Var		Yok		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Özgüvenli Olmaya Teşvik	6	**50.0**	6	**50.0**	12	100.0	-	**0.022***
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	18	81.8	4	18.2	22	100.0	-	0.778
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	8	88.8	1	11.2	9	100.0	-	0.681
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	32	82.1	7	17.9	39	100.0	0.237	0.626
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	40	76.9	12	23.1	52	100.0	0.005	0.943
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk İsteme	17	77.3	5	22.7	22	100.0	-	1
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	9	81.8	2	18.2	11	100.0	-	1
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	10	90.9	1	9.0	11	100.0	-	0.45
Öyle Bir İsteğim Yok	5	83.4	1	16.6	6	100.0	-	1

*p < 0.05

Tablo 4.25'den izlenebileceği gibi çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etme durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında özgüvenli olmaya teşvikin olmasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyen çocukların annelerinde eşit (%50) oranda çocukluk yaşantısında özgüvenli olmaya teşvikin yapılmasını isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.26 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin eğitim durumu düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	Anne Eğitim									
	İlköğretim		Lise		Üniversite		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Cinsiyetçi Tutum	3	23.0	6	**46.2**	4	30.8	13	100.0	-	**0.036***
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	1	5.5	6	33.3	11	61.2	18	100.0	-	0.602
Eğitim Hayatı	2	10.0	3	15.0	15	75.0	20	100.0	1.953	0.377
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	2	5.8	12	35.4	20	58.8	34	100.0	3.027	0.22
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı Olması	6	16.3	11	29.7	20	54.0	37	100.0	1.696	0.428
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	6	17.7	9	26.5	19	55.8	34	100.0	1.695	0.428
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	3	6.7	13	28.8	29	64.5	45	100.0	1.979	0.372
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	1	14.3	2	28.5	4	57.2	7	100.0	-	1
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	1	14.3	2	28.5	4	57.2	7	100.0	-	1
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	0	0.0	1	16.6	5	83.4	6	100.0	-	0.397
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	0	0.0	0	0.0	7	100.0	7	100.0	-	0.147

*p < 0.05

Tablo 4.26'dan izlenebileceği gibi annelerin eğitim durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutumun değişmesini istemesi ile ilişkisi istatistiksel

açıdan anlamlı bulunmuştur. Eğitim durumu lise olan annelerde %46.2 oranında çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutumun değişmesini isteme durumu daha fazladır.

Tablo 4.27 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin ekonomik bağımsızlık düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	Ekonomik Bağımsızlık							
	Var		Yok		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	10	29.5	24	**70.5**	34	100.0	5.304	**0.021***
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	7	**100.0**	0	0.0	7	100.0	-	**0.004***
Cinsiyetçi Tutum	3	23.1	10	76.9	13	100.0	2.449	0.118
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	9	50.0	9	50.0	18	100.0	0	1
Eğitim Hayatı	9	45.0	11	55.0	20	100.0	0	1
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	13	38.3	21	61.7	34	100.0	1.13	0.288
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı Olması	17	45.9	20	54.1	37	100.0	0	1
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	22	48.8	23	51.2	45	100.0	0.008	0.93
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	2	28.5	5	71.5	7	100.0	-	0.443
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	2	28.5	5	71.5	7	100.0	-	0.443
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	7	50.0	7	50.0	14	100.0	0	1

*p < 0.05

Tablo 4.27'den izlenebileceği gibi annelerin ekonomik bağımsız olma durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında şiddetin (duygusal, fiziksel) değişmesini isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan annelerde %70.5 oranında çocukluk yaşantısında şiddetin (duygusal, fiziksel) değişmesini isteyenler daha fazladır. Annelerin ekonomik bağımsız olma durumu ile çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyenler arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerin tümü (%100.0) çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söylemektedir.

Tablo 4.28 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların kaçıncı çocuk olduğu düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	Çocukların Kaçıncı Çocuk Olduğu									
	İlk Çocuk		OVOB		Son Çocuk		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı Olması	20	**54.0**	6	16.2	11	29.8	37	100.0	6.624	**0.036***
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	20	58.8	3	8.8	11	32.4	34	100.0	0.187	0.911
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	5	71.5	0	0.0	2	28.5	7	100.0	-	1
Cinsiyetçi Tutum	6	46.2	2	15.3	5	38.5	13	100.0	-	0.302
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	9	50.0	1	5.5	8	44.5	18	100.0	1.136	0.567
Eğitim Hayatı	9	45.0	3	15.0	8	40.0	20	100.0	3.123	0.21
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	20	58.8	2	5.8	12	35.4	34	100.0	0.172	0.918
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	26	57.7	4	8.8	15	33.5	45	100.0	-	0.87
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	2	28.5	1	14.3	4	57.2	7	100.0	-	0.197
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	2	28.5	0	0.0	5	71.5	7	100.0	-	0.161
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	11	78.5	0	0.0	3	21.5	14	100.0	-	0.214

*$p < 0.05$
OVOB: Ortanca veya ortancalardan biri

Tablo 4.28'den izlenebileceği gibi çocukların kaçıncı çocuk olduğu ile annelerin çocukluk yaşantısında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı olmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. İlk çocuk olan çocukların %54.0 oranında annelerinde çocukluk yaşantısında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı olması durumunu değiştirmek isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.29 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocukların yaş düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	Çocukların Yaşı									
	3 Yaş		4 Yaş		5 Yaş		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı Olması	4	10.9	3	8.1	30	**81.0**	37	100.0	-	**0.033***
Cinsiyetçi Tutum	1	7.7	2	15.4	10	76.9	13	100.0	-	1
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	1	5.6	5	27.7	12	66.7	18	100.0	-	0.674
Eğitim Hayatı	2	10.0	4	20.0	14	70.0	20	100.0	-	0.743
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	2	5.8	9	26.6	23	67.6	34	100.0	-	0.47
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	3	8.8	9	26.5	22	64.7	34	100.0	-	0.359
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	4	8.8	9	20.0	32	71.2	45	100.0	-	0.697
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	0	0.0	3	42.8	4	57.2	7	100.0	-	0.269
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	0	0.0	0	0.0	7	100.0	7	100.0	-	0.464
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	1	7.1	5	35.7	8	57.2	14	100.0	-	0.291
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	0	0.0	2	28.6	5	71.4	7	100.0	-	0.78

*p < 0.05

Tablo 4.29'dan izlenebileceği gibi çocukların yaş durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı olmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocuğu 5 yaşında olan annelerde %81.0 oranında çocukluk yaşantısında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı olması durumunu değiştirmek isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.30 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin bağlanma düzeyleri

Anksiyete Boyutu	Değişiklik İsteme Durumu	n	x̄	X_{ort}	Min.	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Güvenli Bağlanma	Yok	7	4.14	4.0	2.0	6.0	1.35	71.00		
	Var	103	3.31	3.0	0.0	6.0	1.60	54.45		
	Toplam	110	3.36	3.0	0.0	6.0	1.59		252	0.177
Kaçıngan Bağlanma	Yok	7	**1.57**	1.0	0.0	3.0	1.13	30.79		
	Var	103	2.81	3.0	0.0	6.0	1.48	57.18		
	Toplam	110	2.73	3.0	0.0	6.0	1.49		187.5	**0.031***
Kaygılı/ İkircikli Bağlanma	Yok	7	0.71	0.0	0.0	3.0	1.11	43.57		
	Var	103	1.12	1.0	0.0	6.0	1.19	56.31		
	Toplam	110	1.09	1.0	0.0	6.0	1.19		277	0.281
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi	Yok	7	6.43	6.0	3.0	11.0	2.99	46.36		
	Var	103	7.23	7.0	2.0	15.0	2.25	56.12		
	Toplam	110	7.18	7.0	2.0	15.0	2.29		296.5	0.427

*p < 0.05

Tablo 4.30'dan izlenebileceği gibi annelerin kaçıngan bağlanma durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyenler ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyenlerin kaçıngan bağlanma durumu daha az görülmektedir.

Tablo 4.31 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Değişiklik İsteme Durumu	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Genel Kaygı	Yok	7	1.0	0.0	0.0	3.0	1.41	41.07		
	Var	103	2.06	1.0	0.0	9.0	2.27	56.48		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		259.5	0.205
Sosyal Kaygı	Yok	7	2.86	2.0	1.0	5.0	1.57	64.93		
	Var	103	2.94	2.0	0.0	14.0	3.39	54.86		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		294.5	0.411
Ayrılma Kaygısı	Yok	7	1.86	0.0	0.0	7.0	3.18	37.14		
	Var	103	3.10	2.0	0.0	12.0	2.76	56.75		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		232	0.111
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Yok	7	**2.14**	0.0	0.0	7.0	2.91	31.71		
	Var	103	5.42	4.0	0.0	17.0	4.63	57.12		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		194	**0.041***
Obsesif Kompulsif Bozukluk	Yok	7	2.00	2.0	0.0	6.0	2.24	51.21		
	Var	103	2.28	2.0	0.0	9.0	2.12	55.79		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		330.5	0.708
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Yok	0	0.00	0.0	0.0	0.0				
	Var	103	2.38	1.0	0.0	13.0	3.69			
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60			
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Yok	7	9.86	4.0	2.0	28.0	10.53	38.14		
	Var	103	16.10	12.0	0.0	53.0	12.10	56.68		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		236	0.136

*p < 0.05

Tablo 4.31'den izlenebileceği gibi çocukların fiziksel yaralanma korkusu durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyenler ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Annelerin çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyenlerin çocuklarında fiziksel yaralanma korkusu olma durumu daha az görülmektedir.

Tablo 4.32 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	n	x̄	X_{ort}	Min	Max	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Sosyal Kaygı	Var	39	2.56	2.0	0.0	14.0	3.34	50.86		
	Yok	71	3.14	2.0	0.0	13.0	3.29	58.05		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		1203.5	0.25
Genel Kaygı	Var	39	1.49	1.0	0.0	8.0	1.88	48.46		
	Yok	71	2.27	2.0	0.0	9.0	2.38	59.37		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		1110	0.079
Ayrılma Kaygısı	Var	39	2.56	1.0	0.0	9.0	2.71	49.69		
	Yok	71	3.27	3.0	0.0	12.0	2.82	58.69		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		1158	0.158
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Var	39	3.87	3.0	0.0	17.0	3.71	46.63		
	Yok	71	**5.94**	5.0	0.0	17.0	4.90	60.37		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		1038.5	**0.03***
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Var	39	1.87	2.0	0.0	6.0	1.75	51.04		
	Yok	71	2.48	2.0	0.0	9.0	2.27	57.95		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		1210.5	0.268
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Var	39	0.83	0.0	0.0	4.0	1.60	6.00		
	Yok	71	3.25	2.0	0.0	13.0	4.40	8.63		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		15	0.214
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Var	39	12.49	11.0	0.0	47.0	11.10	46.41		
	Yok	71	**17.46**	15.0	1.0	53.0	12.28	60.49		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		1030	**0.027***

*p < 0.05

Tablo 4.32'den izlenebileceği gibi çocukların fiziksel yaralanma korkusu durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Fiziksel yaralanma korkusuna sahip çocukların annelerinde çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmek isteyenler daha az görülmektedir. Çocukların toplam okul öncesi anksiyete durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Toplam okul öncesi anksiyetesi olan çocukların annelerinde çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmek isteyenler daha az görülmektedir.

Tablo 4.33 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Serbestlik ve Yaşına Uygun Sorumluluk İsteme Durumu	n	x̄	X_{ort}	Min	Max	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Sosyal Kaygı	Var	22	4.23	2.0	0.0	13.0	4.40	63.30		
	Yok	88	2.61	2.0	0.0	14.0	2.91	53.55		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		796.5	0.192
Genel Kaygı	Var	22	2.91	2.0	0.0	8.0	2.72	66.14		
	Yok	88	1.76	1.0	0.0	9.0	2.06	52.84		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		734	0.073
Ayrılma Kaygısı	Var	22	3.36	3.0	0.0	9.0	2.94	59.34		
	Yok	88	2.93	2.0	0.0	12.0	2.77	54.54		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		883.5	0.523
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Var	22	**6.91**	7.0	0.0	17.0	4.62	69.00		
	Yok	88	4.78	4.0	0.0	17.0	4.53	52.13		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		671	**0.026***
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Var	22	2.36	2.0	0.0	8.0	2.44	54.86		
	Yok	88	2.24	2.0	0.0	9.0	2.04	55.66		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		954	0.915
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Var	22	2.50	2.5	0.0	5.0	3.54	8.50		
	Yok	88	2.17	0.5	0.0	13.0	3.76	7.33		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		10	0.696
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Var	22	20.00	21.0	0.0	47.0	13.91	65.43		
	Yok	88	14.63	12.0	0.0	53.0	11.39	53.02		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		749.5	0.102

*p < 0.05

Tablo 4.33'den izlenebileceği gibi çocukların fiziksel yaralanma korkusu durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında serbestlik, yaşına uygun sorumluluk isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Fiziksel yaralanma korkusuna sahip çocukların annelerinde çocukluk yaşantısında serbestlik, yaşına uygun sorumluluk isteyenler daha fazla görülmektedir.

Tablo 4.34 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	n	x̄	X_{ort}	Min.	Max	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Sosyal Kaygı	Var	45	**3.80**	3.0	0.0	13.0	3.63	63.43		
	Yok	65	2.34	2.0	0.0	14.0	2.93	50.01		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		1105.5	**0.027***
Genel Kaygı	Var	45	**2.67**	2.0	0.0	8.0	2.40	65.89		
	Yok	65	1.52	1.0	0.0	9.0	2.01	48.31		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		995	**0.004***
Ayrılma Kaygısı	Var	45	3.51	3.0	0.0	12.0	3.05	60.72		
	Yok	65	2.68	2.0	0.0	9.0	2.57	51.88		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		1227.5	0.148
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Var	45	5.62	5.0	0.0	17.0	4.66	58.82		
	Yok	65	4.92	4.0	0.0	17.0	4.58	53.20		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		1313	0.361
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Var	45	2.47	2.0	0.0	8.0	2.21	58.22		
	Yok	65	2.12	2.0	0.0	9.0	2.05	53.62		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		1340	0.448
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Var	45	3.83	2.5	0.0	13.0	4.96	9.17		
	Yok	65	1.00	0.0	0.0	4.0	1.60	6.25		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		14	0.167
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Var	45	**18.58**	18.0	0.0	51.0	12.71	63.33		
	Yok	65	13.71	11.0	0.0	53.0	11.26	50.08		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		1110	**0.032***

*p < 0.05

Tablo 4.34'den izlenebileceği gibi çocukların sosyal kaygı durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteyen annelerin çocuklarında sosyal kaygı olma durumu daha fazla görülmektedir. Çocukların genel kaygı durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteyen annelerin çocuklarında genel kaygı olma durumu daha fazla görülmektedir. Çocukların okul öncesi anksiyete durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteyen annelerin çocuklarında toplam okul öncesi anksiyete olma durumu daha fazla görülmektedir.

Tablo 4.35 Annelerin çocukluğunda olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri

Çocuklukta Olması İstenenler	Annenin Çocukluk Yaşantılarını Çocuğuna Yansıtması							
	Evet		Hayır		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	21	53.8	18	46.2	39	100.0	0.292	0.589
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	20	38.5	32	**61.5**	52	100.0	4.458	**0.035***
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk İsteme	13	59.1	9	40.9	22	100.0	0.657	0.418
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	9	40.9	13	59.1	22	100.0	0.384	0.535
Özgüvenli Olmaya Teşvik	5	41.6	7	58.4	12	100.0	0.057	0.811
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	4	44.5	5	55.5	9	100.0	-	1
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	5	45.5	6	54.5	11	100.0	0	1
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	7	63.6	4	36.4	11	100.0	0.489	0.484
Öyle Bir İsteğim Yok	3	50.0	3	50.0	6	100.0	-	1

*p < 0.05

Tablo 4.35'den izlenebileceği gibi annelerin kendi çocukluk yaşantılarını çocuğuna yansıtanlar ile çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Kendi çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna yansıtmayan annelerde %61.5 oranında, çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ebeveyn kaybı olmamasını isteyenler daha fazladır.

Tablo 4.36 Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri

Çocuklukta Olması İstenenler	Annenin Çocukluk Yaşantısından Etkilenerek Çocuğuna Karşı Davranışları								Toplam			
	Pozitif Etki		Pozitif Ters Etki		Negatif Etki		Hem Pozitif Hem Negatif Etki					
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış, Saygı, Birey Olarak Görülmek	6	15.4	17	43.5	9	23.2	7	17.9	39	100.0	0.685	0.877
Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği Olması, Ebeveyn Kaybı Olmaması	7	13.5	27	**51.9**	6	11.5	12	23.1	52	100.0	8.363	**0.039***
Serbestlik, Yaşına uygun sorumluluk	3	13.6	7	31.8	8	36.4	4	18.2	22	100.0	-	0.212
Eğitim Hayatı Teşviki, Yol Gösterilmek	4	18.2	9	40.9	4	18.2	5	22.7	22	100.0	-	0.626
Özgüvenli Olmaya Teşvik	2	16.6	7	58.4	1	8.4	2	16.6	12	100.0	-	0.761
Cinsiyetçi Tutum Yapılmaması	3	33.3	4	44.5	2	22.2	0	0.0	9	100.0	-	0.432
Sosyo-Ekonomik Olanakların İyi Olması	1	9.0	4	36.4	3	27.3	3	27.3	11	100.0	-	0.611
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	3	27.3	3	27.3	3	27.3	2	18.1	11	100.0	-	0.658
Öyle Bir İsteğim Yok	3	50.0	3	50.0	0	0.0	0	0.0	6	100.0	-	0.133

*$p < 0.05$

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar

Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Tablo 4.36'dan izlenebileceği gibi annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna yansıtma durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerde %51.9 oranında pozitif ters etki yansıtanlar daha fazladır.

Tablo 4.37 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocuğuna karşı davranış düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	İlişkisi Olduğunu Düşünme Durumu							
	Evet		Hayır		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	23	**67.6**	11	32.4	34	100.0	5.336	**0.021***
Eğitim Hayatı	15	75.0	5	25.0	20	100.0	-	0.357
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı Olması	29	78.4	8	21.6	37	100.0	0.163	0.686
Cinsiyetçi Tutum	8	61.5	5	38.5	13	100.0	-	0.058
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	14	77.7	4	22.3	18	100.0	-	0.738
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	7	100.0	0	0.0	7	100.0	-	0.346
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	36	80.0	9	20.0	45	100.0	0.026	0.873
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	28	82.4	6	17.6	34	100.0	0	1
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	5	71.5	2	28.5	7	100.0	-	0.609
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	14	100.0	0	0.0	14	100.0	-	0.069
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	6	85.7	1	14.3	7	100.0	-	1

*$p < 0.05$

İlişkisi Olduğunu Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olduğunu düşünenler

İlişkisi Olmadığını Düşünenler: Annelerin çocuğuna karşı davranışlarında çocukluk yaşantıları ile ilişkisi olmadığını düşünenler

Tablo 4.37'den izlenebileceği gibi annelerden ilişkisi olduğunu düşünenler ile annelerin çocukluk yaşantısında anlayış eksikliği, birey yerine koyulmamanın değişmesini isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. İlişkisi olduğunu düşünen annelerde %67.6 oranında çocukluk yaşantısında anlayış eksikliği, birey yerine koyulmamak durumunu değiştirmek isteyenler daha fazla görülmektedir.

Tablo 4.38 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	Annenin Çocukluk Yaşantılarını Çocuğuna Yansıtması							
	Evet		Hayır		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	17	50.0	17	50.0	34	100.0	0	1
Eğitim Hayatı	9	45.0	11	55.0	20	100.0	0.025	0.875
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı Olması	9	24.4	28	**75.6**	37	100.0	12.231	**0.0001***
Cinsiyetçi Tutum	4	30.7	9	69.3	13	100.0	1.236	0.266
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	9	50.0	9	50.0	18	100.0	0	1
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	5	71.5	2	28.5	7	100.0	-	0.266
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	24	53.4	21	46.6	45	100.0	0.299	0.585
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	18	52.9	16	47.1	34	100.0	0.112	0.738
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	4	57.2	3	42.8	7	100.0	-	0.714
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	7	50.0	7	50.0	14	100.0	0	1
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	6	85.7	1	14.3	7	100.0	-	0.058

*$p < 0.05$

Tablo 4.38'den izlenebileceği gibi annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna yansıtma durumu ile annelerin çocukluk yaşantısında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı olmasının değişmesini isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna yansıtmayan annelerde %75.6 oranında çocukluk yaşantısında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı olması durumunu değiştirmek isteyenler daha fazla görülmektedir.

Tablo 4.39 Annelerin değişmesini istediği çocukluk yaşantıları ile annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri

Çocuklukta Değişmesi İstenenler	Annenin Çocukluk Yaşantısından Etkilenerek Çocuğuna Karşı Davranışları											
	Pozitif Etki		Pozitif Ters Etki		Negatif Etki		Hem Pozitif Hem Negatif Etki		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Anlayış Eksikliği, Birey Yerine Koyulmamak	7	20.6	17	50.0	7	20.6	3	8.8	34	100.0	2.099	0.552
Eğitim Hayatı	2	10.0	7	35.0	6	30.0	5	25.0	20	100.0	-	0.269
Eksik Aile Sevgisi, İlgisi, Desteği, Ebeveyn Kaybı	3	8.2	25	**67.5**	3	8.1	6	16.2	37	100.0	13.053	**0.005***
Cinsiyetçi Tutum	3	23.0	9	69.3	1	7.7	0	0.0	13	100.0	-	0.139
Özgüvensizliğe Neden Olacak Çocukluk Yaşantıları	2	11.1	10	55.5	4	22.3	2	11.1	18	100.0	-	0.73
Yaşıma Uygun Olmayan Beklentiler	2	28.6	2	28.6	3	42.8	0	0.0	7	100.0	-	0.26
İstenmeyen Ebeveyn Tutumları	4	8.9	19	**42.2**	14	31.2	8	17.7	45	100.0	8.586	**0.035***
Şiddet (Duygusal, Fiziksel)	6	17.6	16	47.2	8	23.5	4	11.7	34	100.0	0.978	0.807
Sosyo-Ekonomik Olanaklar	0	0.0	3	42.8	1	14.4	3	42.8	7	100.0	-	0.238
Akraba, Öğretmen, Arkadaşlık İlişkileri	2	14.4	5	35.7	4	28.5	3	21.4	14	100.0	-	0.772
Değiştirmek İstediğim Davranış Yok	5	**71.4**	1	14.3	0	0.0	1	14.3	7	100.0	-	**0.005***

*$p < 0.05$

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar

Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Tablo 4.39'dan izlenebileceği gibi annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna yansıtma durumu ile çocukluk yaşantısında eksik aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmasını değiştirmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısında eksik aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerde %67.5 oranında pozitif ters etki yansıtanlar daha fazladır. Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna yansıtma durumu ile çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteme durumu ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteyen annelerde %42.2 oranında pozitif ters etki yansıtanlar daha fazladır. Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna yansıtma durumu ile çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyenler ile ilişkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerde %71.4 oranında pozitif etki yansıtanlar daha fazladır.

Tablo 4.40 Çocukların yaşı ile çocukların anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Çocuk Yaşı	n	$\bar{x}$	X_{ort}	Min.	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Sosyal Kaygı	3 Yaş	7	1.86	1.0	0.0	7.00	2.41	46.00		
	4 Yaş	22	1.41	1.5	0.0	4.00	1.30	43.86		
	5 Yaş	81	3.44	2.0	0.0	14.00	3.60	59.48		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.00	3.30		4.985	0.083
Genel Kaygı	3 Yaş	7	2.00	1.0	0.0	4.0	1.63	61.50		
	4 Yaş	22	2.09	1.0	0.0	8.0	1.67	52.57		
	5 Yaş	81	1.96	1.0	0.0	9.0	2.18	55.78		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		0.462	0.794
Ayrılma Kaygısı	3 Yaş	7	2.29	2.0	0.0	6.0	1.89	50.57		
	4 Yaş	22	2.27	1.0	0.0	9.0	2.66	45.77		
	5 Yaş	81	3.28	3.0	0.0	12.0	2.87	58.57		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		3.033	0.219
Fiziksel Yaralanma Korkusu	3 Yaş	7	4.14	2.0	0.0	13.0	4.67	46.64		
	4 Yaş	22	4.68	3.0	0.0	17.0	5.30	48.57		
	5 Yaş	81	5.44	5.0	0.0	17.0	4.43	58.15		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		2.157	0.34
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	3 Yaş	7	1.00	1.0	0.0	4.0	1.41	35.57		
	4 Yaş	22	2.36	2.0	0.0	7.0	1.76	59.16		
	5 Yaş	81	2.35	2.0	0.0	9.0	2.23	56.23		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		3.18	0.204
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	3 Yaş	7	1.00	1.0	1.0	1.0		8.50		
	4 Yaş	22	0.00	0.0	0.0	0.0	0.00	4.00		
	5 Yaş	81	2.73	1.0	0.0	13.0	3.93	8.05		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		1.884	0.39
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	3 Yaş	7	11.43	11.0	2.0	25.0	8.79	45.57		
	4 Yaş	22	12.82	10.5	1.0	40.0	9.84	48.25		
	5 Yaş	81	16.85	14.0	0.0	53.0	12.72	58.33		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		2.456	0.293

*$p < 0.05$

Tablo 4.40'dan izlenebileceği gibi çocukların yaş düzeyleri ile çocukların anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Tablo 4.41 Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma düzeyleri ile annelerinde bağlanma durumu

Bağlanma Boyutu	Annenin Çocukluk Yaşantısından Etkilenerek Çocuğuna Karşı Davranışları	n	x̄	X_{ort}	Min	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Güvenli Bağlanma	Pozitif Etki	20	3.40	3.50	1.0	6.0	1.54	55.68		
	Pozitif Ters Etki	50	3.34	3.0	0.0	6.0	1.64	55.32		
	Negatif Etki	22	2.95	3.0	0.0	6.0	1.56	47.50		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	3.89	4.0	1.0	6.0	1.53	65.58		
	Toplam	110	3.36	3.0	0.0	6.0	1.59		3.294	0.348
Kaçıngan Bağlanma	Pozitif Etki	20	2.50	2.5	0.0	5.0	1.61	51.15		
	Pozitif Ters Etki	50	2.90	3.0	0.0	6.0	1.36	58.65		
	Negatif Etki	22	2.68	3.0	0.0	6.0	1.64	54.82		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	2.56	2.0	0.0	5.0	1.58	52.42		
	Toplam	110	2.73	3.0	0.0	6.0	1.49		1.081	0.782
Kaygılı / İkircikli Bağlanma	Pozitif Etki	20	1.25	1.0	0.0	5.0	1.41	57.50		
	Pozitif Ters Etki	50	0.96	1.0	0.0	4.0	0.99	53.47		
	Negatif Etki	22	1.27	1.0	0.0	6.0	1.49	57.98		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	1.06	1.0	0.0	4.0	1.06	55.89		
	Toplam	110	1.09	1.0	0.0	6.0	1.19		0.463	0.927
Toplam Erişkin Bağlanma Biçimi	Pozitif Etki	20	7.15	7.5	3.0	13.0	3.28	54.08		
	Pozitif Ters Etki	50	7.20	7.0	2.0	15.0	2.11	56.82		
	Negatif Etki	22	6.91	7.0	3.0	11.0	1.85	52.45		
	Hem Pozitif Hem Negatif Etki	18	7.50	7.0	5.0	12.0	2.09	57.14		
	Toplam	110	7.18	7.0	2.0	15.0	2.29		0.384	0.944

*$p < 0.05$
Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar
Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Tablo 4.41'den izlenebileceği gibi annelerin çocuğuna karşı davranışları ile annelerin bağlanma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık bulunmamıştır.

5. TARTIŞMA

Annelerin Erişkin Bağlanma Biçimi Düzeyleri ile Demografik Verilere İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre annelerin kaygılı / ikircikli bağlanma düzeyleri ile anne eğitim durumuna bakıldığında; eğitim durumu ilköğretim olanların lise olanlara göre, eğitim durumu lise olan annelerin üniversite olanlara göre daha fazla "kaygılı / ikircikli bağlanma" stili oluşturduğu bulunmuştur.

Yapılmış araştırmalara bakıldığında; ilköğretim mezunu olan bireylerin lise ve lisans mezunlarından (Şafak Koyuncu, 2017; Bayraktar, Yahşi, 2015), lise mezunu olan bireylerin üniversite ve üzerinde mezuniyet derecesine sahip olan bireylerden (Kabataş, 2018; Ateş, 2019), ilk-orta-lise mezunu olan bireylerin üniversite ve lisansüstü mezunu olanlardan (Nurkan, 2020), ortaokul ve lise mezunu olan annelerin, yüksek lisans ve üstü eğitim almış annelere göre (Fırat, 2020) daha fazla kaygılı / ikircikli bağlandıkları saptanmıştır. Yani bireylerin eğitim seviyesinin düşmesiyle, kaygılı / ikircikli bağlanma düzeyinde artış olduğu (Demir, 2019; Ayhan, 2019) tespit edilmiştir. Bu çalışma literatürle benzerlik göstermektedir. Annelerin eğitim düzeyindeki artışla kaygılı ikircikli bağlanma durumundaki azalışın olması; annelerin eğitimle gelen bilinçli olma hali sonucu kaynaklara nereden ve nasıl erişebileceğini bilmeyi sağlayabilir. Eğitim sayesinde bireylerin yaşam kalitesi artarak, bireylerin kaygılı / ikircikli bağlanmanın yol açtığı olumsuz durumları tespit etmesi ve ruhsal desteklere ulaşabilme durumlarının artacağı tahmin edilmektedir. Bu durum ise annelerin yaşamlarında kaygılı durumlarla baş edebilme stratejisi geliştirebilmelerine ve bu nedenle kaygılı bağlanma düzeylerini azaltabilecekleri düşünülmüştür.

Araştırma sonucuna göre annelerin güvenli bağlanma düzeyleri ile ekonomik bağımsızlık durumuna bakıldığında; ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerin "güvenli bağlanma" düzeyi diğer annelere göre daha fazla bulunmuştur.

Literatür çalışmalarına bakıldığında; ekonomik bağımsızlığa sahip olan bireylerin daha fazla güvenli bağlanma örüntüsü geliştirebildikleri (Canlı, 2020; Çağlayan, 2019; Turhal, 2019; Fırat, 2020; Dönmez, 2019; Odabaşı, 2018; Balaban, 2016) sonucuna ulaşılmıştır. Ekonomik bağımsızlığa sahip olmanın; günlük yaşamda karşılaşılan çeşitli sorunları çözebilme ve stresli durumlarla baş edebilme stratejisi geliştirebilecek duygu düzenleme stratejisine sahip olmada etkili olduğu ve bu durumun güvenli bağlanma biçimiyle ilgili olabileceği tahmin edilmektedir (Fırat,

2020). Böylece, ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerin, ekonomik olarak kendisinin ve çocuğunun gereksinimlerini karşılabildiği için başka insanlara muhtaç olmama ve boşanma, aile içi geçimsizlik gibi yaşam zorluklarına karşı ruhsal olarak daha dayanıklı olması sayesinde güvenli bağlanma geliştirdikleri tahmin edilmektedir. Bu nedenle elde edilen bulgunun literatür tarafından desteklendiği düşünülmektedir

Araştırma sonucuna göre annelerin güvenli bağlanma düzeyleri ile çocukların cinsiyet durumuna bakıldığında; kız çocuğuna sahip olan annelerin "güvenli bağlanma" düzeyinin arttığı; erkek çocuğuna sahip olan annelerin ise "güvenli bağlanma" düzeyinin azaldığı görülmüştür.

Yapılan bir araştırmada, kız çocuğa sahip olanların kaygılı bağlanma düzeyi daha düşük bulunmuş ve bu durum toplumsal cinsiyet farklılığı ile açıklanmıştır (Shafiq, 2010). Toplumumuzun bazı kesimlerinde kız çocuklarına erkek çocuklarından daha az değer verilir. Bu toplumlarda kadınlık kimliğine ilişkin değersizlik duyguları bulunur (Geçtan, 2003, s. 81). Bu toplumlarda kız çocukları, kardeşlere bakmak, ev işlerini görmek gibi sorumlulukları çok küçük yaşlardan itibaren üstlenmek zorundadır. Erkek çocukları ise, hayvan gütmeyi, tarlada çalışmayı, kuş avlamayı öğrenir. Erkek çocuklarının korkusuz, dayanıklı, güçlü ve ailenin üreticisi konumunda olması beklenir (Yörükoğlu, 2006, s. 176). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından erkeklerin evin geçiminde maddi desteği sağlaması ve özellikle maddi açıdan güçlü ve bağımsız olması gerektiği düşüncesi vardır (Demirsu, 2018). Erkekler, evi geçindirme sorumluluğunu tek başına omuzlarına alarak bu cinsiyetçi sistemden zarar görmektedirler (Kılıç, Beyazova, Akbaş, Zara, Serhatlı, 2014). Bu durum ise annelerin erkek çocuklarının gelecekte iş sahibi olması konusunda kaygı yaşamalarına sebep olabilir. Kız çocuklarının ise erkek çocuklarına göre daha sosyal tavırlar gösterdikleri bulunmuştur. Örneğin; Demirsu (2018) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin sosyal anksiyete bozukluğuna karşı daha duyarlı olduğu belirlenmiştir. Kızların daha sevecen ve daha girişken karakterlerinin anksiyete oluşumunu azalttığı düşünülmüştür. Erkek çocukların ise kız çocuklarına göre daha fazla davranış problemi sergilediği görülmektedir (Bolattekin, 2014). Bu nedenle kız çocukları anneleriyle daha fazla yakınlık kurabilir ve bu durum annenin ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebilir. Anneler çocukluk yaşantısında ailesinden cinsiyetçi tutuma maruz bırakıldıysa ve kadın olduğu için daha az değer gördüyse bu durumu kız çocuğuna daha fazla yakınlık kurarak telafi etmeye çalışabilir. Bu durumun da annenin kız çocuğuna sahip olmasının daha çok güvenli bağlanma geliştirmesine etkili olabileceği düşünülmüştür.

Çocukların Okul Öncesi Anksiyete Bozukluğu Düzeyleri ile Demografik Verilere İlişkin Tartışma

Çocukların genel kaygı düzeylerine bakıldığında; erkek çocukların "genel kaygı" durumu kız çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Anksiyete ve cinsiyet hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde; genel kaygı düzeyi kız çocuklarında (İşçi, 2021; Bora, Ünüvar, 2020; Bora, 2019) yüksek oranda depresif bozukluk ve diğer ruhsal bozukluklarla birlikte, erkek çocuklarına göre daha fazla görüldüğü saptanmıştır. Aynı zamanda yaş ve somatizasyon belirtilerinin kadınlarda erkeklerden daha genç yaşta başladığı, prognozun da daha olumsuz seyrettiği belirlenmiştir (Ercan, Pan, Günay, Bolu, Erdem, Gülsün, 2013). Yapılan çalışma, literatürle benzerlik göstermemektedir.

Yapılan bu çalışmada erkek çocuğuna sahip annelerin güvenli bağlanma düzeyi daha düşük olduğu sonucuna ulaşıldığından dolayı annelerin erkek çocuklarına olumsuz tutumda bulunabilecekleri düşünülmüştür. Bu durum ebeveyn tutumlarının toplumsal cinsiyet rollerinden ve kültürel özelliklerden etkilendiğini gösteriyor olabilir. Örneğin; Didar Şimşek (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, erkeklerin erken dönem uyumsuz şemalarından; aşırı tetikte olma, bastırılmışlık, mükemmeliyetçilik, akıl dışı standartlar içeren katı kurallar, verimlilik ile ilgili takıntılar, katı şekilde cezalandırılma şemaları kadınlardan daha yüksek olduğu belirlenmiş ve bu durumun anksiyeteye sebep olabileceği düşünülmüştür. Toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle annelerin kız çocuklarıyla kurduğu ilişkilerde, hem sözel hem fiziksel olarak daha çok ruhsal paylaşımları içermesi ve babaların ise erkek çocuklarıyla kurdukları ilişkilerde ruhsal olarak mesafeli ve uzak, ilgi ve yakınlıktan yoksun bir davranış göstermesi beklenmektedir (Demirsu, 2018). Bu sebeple erkek çocuklarda daha fazla genel kaygı oluşmuş olabilir. Buna ek olarak ailelerin erkek çocukların eğitim almasına daha fazla önem vermesi nedeniyle çocuktan beklentilerinin daha yüksek olması gibi ülkemizin sosyokültürel özellikleri de erkek çocuklarda ortaya çıkan genel kaygı belirtilerini arttırmaktadır (Özcan, Aysev, 2009).

Çocukların sosyal kaygı ve fiziksel yaralanma korkusu düzeylerine bakıldığında; çocuk sayısı 3 çocuk ve üzeri olduğunda çocukların "sosyal kaygı" ve "fiziksel yaralanma korkusu" durumları çocuk sayısı 1 çocuk olma durumuna göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Konu hakkında araştırmalara bakıldığında; çocuk sayısı üç çocuk olanların, bir çocuk olanlara göre daha fazla okul öncesi anksiyete geliştirdikleri (Akıl, 2019), çocuk

sayısı üç ve üzeri olan ailelerde, bir ve iki çocuklu ailelerin çocuklarına göre daha fazla sosyal kaygıya sahip oldukları (Kaya, 2021), iki kardeşi olan çocukların tek kardeş olanlara göre daha fazla sosyal kaygı ve fiziksel yaralanma korkusu geliştirdikleri (Tekinceer, 2021), kardeşi olan çocukların, kardeşi olmayanlara göre daha fazla sosyal kaygı ve fiziksel yaralanma korkusu (okul korkusu) oluşturdukları (Yılmaz, 2020) tespit edilmiştir. Kardeş sayısının değişik sebeplerden dolayı çocukta anksiyete oluşturabileceği bilinmektedir. Ebeveynlerin çocuklar arasında ayrım yaparak bir çocuğuna ilgi ve sevgisini yoğun bir şekilde verirken diğer çocuğunu azarlaması ve kötü davranması, anne babanın eğitim seviyesi ve sahip oldukları sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle erkek çocuklarına çok değer verirken kız çocuklarına utanç kaynağı olarak bakması gibi durumlar kardeşler arası kıskançlığa yol açarak çocuklar arasındaki rekabeti arttırmakla birlikte stres ve anksiyete düzeyini arttırabilmektedir. Bu nedenle kardeş sayısının fazla olması çocuklarda sosyal kaygı ve fiziksel yaralanma korkusu oluşumuna neden olabileceği düşünülmektedir.

Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen çocukların "okul öncesi anksiyete", "genel kaygı" ve "fiziksel yaralanma korkusu" düzeyleri okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Literatür araştırması yapıldığında; okul öncesi eğitime kısa süredir devam eden çocuklarda, okul öncesi eğitime daha uzun zamandır devam eden çocuklara göre, genel kaygı, fiziksel yaralanma korkusu ve okul öncesi anksiyete düzeylerinde artış olduğu (Bora, Ünüvar, 2020; Bora, 2019; Akıl, 2019), okul öncesi eğitime daha geç yaşta (6 yaş) başlayan çocukların, daha erken yaşta başlayan çocuklara göre, belirgin korkularının daha fazla olduğu (Kaya, 2021), okul öncesi eğitime devam etmeyen çocukların, okul öncesi eğitime devam eden çocuklara göre daha fazla sosyal kaygı yaşadıkları ve sosyal beceri düzeylerinin daha düşük olduğu (Tangüner, 2017) saptanmıştır. Yapılan çalışmanın literatürde araştırılmış çalışmalara benzer nitelikte olduğu görülmüştür. Okul öncesi eğitim; çocukların kendini tanıyıp empati geliştirmesi, olumlu öz değer ve olumlu benlik algısı geliştirmesi gibi sosyal, duygusal ve ruhsal olarak çocuklara çok önemli katkılar sağlamaktadır (Üner, 2021). Bu sebeple okul öncesi eğitim alan çocukların toplam okul öncesi anksiyete, fiziksel yaralanma korkusu ve genel kaygı düzeylerini geliştirme durumlarının daha düşük olduğu düşünülmüştür.

Çocukların yaş düzeyleri ile okul öncesi anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Literatürde çocukların gelişimsel özelliklerinin yaşlara göre farklılık gösterdiği ve her yaş döneminde farklı anksiyete biçimlerinin görülebildiği ifade edilmiştir (Alisinanoğlu, Ulutaş, 2000; Şenol, 2006; Yörükoğlu, 2006). Yapılan araştırmalar incelendiğinde çocukların yaş farklılıklarının anksiyete düzeylerini yordamadığına (Sirkeci, 2017; Nilsen, Eisemann, Kvernmo, 2013; Koçyiğit Özlü, 2015) ilişkin çeşitli çalışmaların literatürde yer aldığı görülmüştür. Başka bir araştırmada ise, dört yaşından küçük olan çocukların anksiyete düzeyleri ile yaş düzeyi arasında anlamlı farklılık görülmediği (Gouze, Hopkins, Bryant, Lavigne, 2017) belirtilmiştir. Görüldüğü üzere geçmiş literatürde anksiyete ile yaş faktörü arasında bir ilişki olduğu ifade edilirken, güncel araştırmalarda bu ilişkinin ortadan kalktığı görülmüştür. Araştırmadaki bu sonucun güncel çalışmaları desteklediği anlaşılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan çocukların %73.7 oranında 5 yaşında olanların daha fazla olduğu belirtilmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan 3 ve 4 yaşında olan çocukların sınırlı sayıda olması da araştırma sonucunu etkileyerek anlamlı farklılık oluşmamasında etkili olduğu tahmin edilmiştir.

Annelerin Erişkin Bağlanma Biçimi Düzeyleri ve Çocukların Okul Öncesi Anksiyete Düzeylerine İlişkin Tartışma

Annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça çocukların sosyal kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu, genel kaygı, ayrılma kaygısı ve toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri azalmaktadır.

Bağlanma ve anksiyete konulu araştırmalar incelendiğinde; annelerin güvenli bağlanma düzeyi arttıkça, ergenlerin sosyal kaygı, fiziksel yaralanma korkusu (okul korkusu) (Derin, 2017) ve ayrılma kaygısı düzeylerinin azaldığı (Ayaz, 2015; Sonay Türkmen, Teze, 2018) tespit edilmiştir. Güvenli bağlanma stiline sahip olan çocukların annelerinin de güvenli bağlanma biçimi oluşturdukları (Dönmez, 2019; Bolattekin, 2014), fiziksel yaralanma korkusuna (okul korkusu) sahip olan çocukların annelerinde de anksiyete bozukluğuna sahip oldukları (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Sevimli, 2010), annelerin anksiyete düzeyleri ile çocuklarının anksiyete düzeylerinin ilişkili olduğu (Özyurt, Öztürk, Akay, 2017) belirlenmiştir. Ayrıca ebeveyn tutumlarının çocukların anksiyete oluşumunda önemli ölçüde etkili olduğu görülmüştür (Brown, A. M., & Whiteside, 2008). Yine çocukların farklı anksiyete düzeylerinin ve annenin güvenli bağlanma biçiminin incelendiği başka çalışmalarda da anlamlı bir farklılık oluştuğu tespit edilmiştir (Durukan, 2014; Ayaz, Ayaz, Fiş, Güler, 2012; Şimşek, 2020; Kilit, 2017; Yıldız, 2005). Literatürde yer alan çeşitli çalışmalar incelendiğinde, annedeki bağlanma biçimi ile ruh sağlığının ilişkili olduğu ve bu durumun

davranışlarda gözlenebildiği görülmüştür. Güvenli bağlanma biçiminin psikolojik sağlığın göstergesi olduğu ve annelerin davranışlarını etkileyerek çocuk yetiştirme stillerini şekillendirdiği tahmin edilmiştir. Böylece annelerde çocuklarına karşı demokratik ebeveynlik tutumu oluşması sonucu çocuklarında anksiyetenin çeşitli boyutlarında bir azalma görülebildiği düşünülmüştür.

Annelerin kaçıngan bağlanma düzeyi arttıkça çocukların fiziksel yaralanma korkusu, genel kaygısı, ayrılma kaygısı ve toplam okul öncesi anksiyete bozukluğu düzeyleri; annelerin kaygılı / kararsız bağlanma düzeyi arttıkça çocukların ayrılma kaygısı düzeyleri artmaktadır.

Konu hakkında literatür incelemesi yapıldığında; güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip olan bireylerin anksiyete düzeylerinin yüksek olduğu (Sarıbal, 2017), kaygılı / ikircikli ve kaçıngan bağlanan annelerin çocuklarında, somatoform bozukluğu, güvensiz bağlanma, ayrılma kaygısı ve tüm anksiyete boyutlarında artış görüldüğü (Ayaz, 2015; Dağlar, 2016; Dallaire, Weinraub, 2005; Ayaz, Ayaz, Fiş, Güler, 2012), annelerin güvensiz bağlanma düzeyleri ile çocukların anksiyete düzeylerinin ilişkili olduğu (Özyurt, Öztürk, Akay, 2017), yetişkinlerin kaygılı bağlanma boyutunun ebeveynlerine bağlanma ve ebeveynlerinin kendi ebeveynlerine bağlanma stilleri bakımından anlamlı düzeyde açıklandığı tespit edilmiştir (Arıcan, 2019). Literatür incelemesi sonucunda; annelerin kaygılı / ikircikli ve kaçıngan bağlanma stilleri ile psikolojik olarak zayıf dayanıklılık, anksiyete, depresyon ve çeşitli psikopatoloji durumları yaşamaları ile ilişkili olabileceği fark edilmiştir (Yıldız, 2005). Annenin çocuk yetiştirme tutumunun ise bağlanma stilinden etkilenebileceği, bu nedenle çocuklarında anksiyete bozuklukları görülmesi açısından risk faktörü oluşturduğu görülmüştür. Dolayısıyla, annelerde bulunan kaygılı / ikircikli ve kaçıngan bağlanma stili ile çocukların anksiyete düzeylerinin karşılıklı olarak birbirinden etkilenebildiği sonucuna ulaşılabilir (Bilaç, Önder, Kavurma, Doğan, Uzunoğlu, Işıldar, Sapmaz, 2019; Dağlar, 2016). Bu doğrultuda, annelerin bağlanma düzeyleri ile ruh sağlığının ilişkili olduğu ve bu durumun model olma ve ebeveyn tutumlarına yansıyarak dolaylı yoldan çocuğa iletilebileceği düşünülmektedir. Bu da güvensiz bağlanan annelerin model olma ve ebeveynlik tutumlarıyla çocuklarında anksiyete oluşumuna neden olabileceğini göstermektedir.

Annelerin toplam bağlanma düzeyi ile çocukların toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Alt boyutlarında bakıldığında: Annelerin, güvenli bağlanma düzeyi ile çocukların obsesif kompulsif bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu; annelerin kaçıngan

bağlanma düzeyi ile çocukların sosyal kaygı, obsesif kompulsif bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu; annelerin kaygılı / ikircikli bağlanma düzeyi ile çocukların sosyal kaygı, genel kaygı, fiziksel yaralanma korkusu, obsesif kompulsif bozukluğu travma sonrası stres bozukluğu ve toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı tespit edilmiştir.

Literatür incelemesi yapıldığında; Dağlar (2016) tarafından yapılan araştırmada da benzer şekilde annelerin toplam bağlanma düzeyi ile çocukların toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmüştür. Sirkeci (2017) de ebeveynlerin çocuk yetiştirme biçimleri ile çocuklarında anksiyete türlerinin görülme durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirlemiştir. Araştırma sonucu literatürü destekler niteliktedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında, araştırma örneklem grubu sayısındaki sınırlılık ve farklı değişkenlerin neden olmuş olabileceği tahmin edilmiştir.

Ertürk (2021), araştırmasında kaçıngan bağlanma düzeyi ile obsesif kompulsif bozukluğu semptomları arasında, Birtek (2018) ise kaygılı bağlanma düzeyi ile obsesif kompulsif bozukluğu arasında anlamlı farklılık olmadığını belirlemişlerdir. Sevgen (2018) de çalışmasında, çocukların ebeveynlerine bağlanma davranışı ile obsesif kompulsif bozukluk görülme durumu arasında anlamlı farklılık görülmediğini ifade etmiştir. Yarbro, Abramowitz, Kashdan (2013), yaptıkları araştırmada, kaçıngan bağlanmanın ebeveyn-çocuk ilişkisi ve takıntılı davranışları anlamlı düzeyde yordamadığı sonucuna ulaşmıştır. Chen vd. (2017) de, çocuklarına yetersiz bakım sağlayan, aşırı koruyucu ve kontrolcü davranan annelerin erkek çocuklarında obsesif kompulsif bozukluğu görülme durumunu anlamlı düzeyde etklimediğini belirlemiştir. Görüldüğü üzere yapılan bazı çalışmalarda bağlanmanın anksiyete ile ilişkili olmadığı ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklarında obsesif kompulsif bozukluğu oluşmasına etkili olmadığı görülmüştür. Bu durumun oluşmasında çevresel faktörler ile birlikte genetik faktör gibi farklı değişkenlerin etkili olabileceği düşünülmüştür. Travma sonrası stres bozukluğu alt boyutuna bakıldığında; araştırmaya katılım sağlayan 110 anneden yalnızca 14 annenin çocuklarında travma yaşantısı görüldüğünü ifade ettiklerinden dolayı çocuklarında travma sonrası stres bozukluğu görülme durumu sınırlı kalmıştır. Bu sınırlılık ve oluşabilecek farklı değişkenler nedeniyle annelerin bağlanma biçimleri ile çocukların travma sonrası stres bozukluğu ve obsesif kompulsif bozukluğu alt boyutları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bulunmadığı düşünülmüştür.

Kaçıngan bağlanan bireylerin geçmiş olumsuz çocukluk yaşantılarını tekrar yaşama hissini, diğer bağlanma stillerine göre daha fazla yaşadıkları görülmüştür (Boyacıoğlu Şengül, 2006). Kaçıngan bağlanma stilinin annelerin çocuklarına karşı davranışlarını etkilemesinden yola çıkarak, annelerin çocuklarına yönelik otoriter ve aşırı koruyucu davranmasının, çocuklarında anksiyete oluşumunu yordadığı belirlenmiştir (Taş Zalluhoğlu, 2015). Bu araştırmada kaçıngan bağlanan annelerin kaygılı bağlanan annelere göre, çocuklarında anksiyetenin alt boyutlarının çoğunluğunda (genel kaygı, ayrılma kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu, toplam okul öncesi anksiyete) anksiyetenin daha fazla görüldüğü belirlenmiştir. Brumariu, Kerns (2008) yaptıkları araştırmada, erken dönemde oluşturulan bağlanma stilinin sosyal kaygı gelişiminde etkili olmadığı, Michail, Birchwood (2014)'in çalışmasında ise, kişilerin travmatik çocukluk yaşantısı deneyimi ile olumsuz çocuk yetiştirme tutumunun sosyal kaygı oluşumunu anlamlı düzeyde yordamadığı görülmüştür. Bireylerin güvensiz bağlanma biçimi ile anksiyetesi arasında bir ilişki olmadığı (Ustaosman, 2019; Küçük, 2016), hamile kadınların yaşadığı anksiyetenin anne-bebek arasındaki bağlanma ilişkisini etkilemedi görülmüştür (Öztürk, 2019). Yapılan araştırmanın literatürdeki sonuçları desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların kişilik özelliği, mizacı, ebeveynlerinden taşıdıkları kalıtsal özellikleri, duygusal dayanıklılık ve anksiyete türlerindeki farklılıklar gibi nedenlerden dolayı annelerde görülen güvensiz bağlanma (kaçıngan ve kaygılı / ikircikli) biçimlerinin çocukların bazı anksiyete türlerini etkilemediği tahmin edilmiştir.

Annelerin Çocuğuna Karşı Davranışları ve Demografik Verilere İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre, annelerin ilişkisi olduğunu düşünme durumu (çocuklarına karşı davranışlarının çocukluk yaşantısıyla ilişkisi olduğunu düşünme) ile eğitim düzeyi üniversite olması ve çocuklarında genel kaygı görülme durumu daha fazla çıkmıştır.

Çocukluk yaşantıları hakkında yapılmış bir araştırmaya göre, ebeveynlerin çocukluk yaşantılarında olumsuzluk arttıkça, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinin de arttığı görülmüştür. Ebeveynlerin öğrenim durumu, çocuklarıyla ilgilendikleri süre ve çocukluk çağında kendi ebeveynlerinin tutumları ile ebeveyn çocuk ilişkisi olduğu saptanmıştır (Torun, 2021). Diğer araştırmalara göre, olumsuz çocukluk yaşantılarının, anksiyete oluşumunda etkili olduğu (Duymaz, Sidal, 2018) ve çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının, annenin kopukluk-reddedilme şeması ile çocuğun kopukluk-reddedilme şeması arasındaki ilişkiye anlamlı şekilde aracılık ettiği

belirlenmiştir (Alaftar, 2021). Literatür ve araştırma sonucu ele alındığında, ebeveyn çocuk ilişkisinde ebeveynlerin kendi anne babalarından deneyimledikleri çocukluk yaşantılarının, ebeveynliklerini ve çocuklarıyla olan ilişkilerini etkilediği görülmüştür. Annelerden çocuğuna yönelik davranışlarının çocukluk yaşantısıyla ilişkisi olduğunu düşünenlerin %39.6 oranında çocuklarına olumsuz olarak yansıttıkları ve %2.7 oranında hem olumlu hem olumsuz yansıttıkları görülmüştür.

Lise mezunu bir annenin söylediğine göre;

"Biz çocukken her şeye sahip değildik. Onlara her zaman bir şeyler aldığımda aklıma geliyor. Yani aslında çocuğuma eskiden bana sağlanan olanaklardan daha fazlasını sağlamaya çalışıyorum. Artık hiçbir şey eskisi gibi değil. Eskiden anne babalar daha farklı davranırdı, daha fazla saygı ve mesafe vardı. Şimdi biz çocuğumuza öyle davranmıyoruz. Çocuklarımla geçmiş yaşantımdan daha yakın ve samimi bir ilişkim var." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan anne)

Bu söylemden annelerin eğitim düzeyinden bağımsız olarak geçmişte sahip oldukları olanaklardan daha fazlasını çocuklarına vermek istedikleri anlaşılmıştır. İlköğretim mezunu bir annenin ifadesine göre;

"Ben, benim çocukluk yıllarım ile ilişkisi olmadığını düşünüyorum. Çünkü çocuğumla daha fazla ilgileniyorum." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan anne)

Bu ifadeden, annelerin çocuğuna karşı davranışlarının çocukluk yaşantısıyla ilişkisi olmadığını söyledikten sonra çocuğuna kendi ebeveynlerinin kendisine yapmadığı ve eksik ya da yanlış olduğunu düşündükleri şeyleri değiştirerek uyguladıkları anlaşılmıştır. Oysa ebeveynlerinde gördükleri olumsuz davranış biçimlerinde değişiklik yaparak çocuklarına uyguluyor olmalarında, çocuklarına karşı davranışlarında çocukluk yaşantılarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu bir annenin söylediğine göre ise;

"Kesinlikle doğru olduğunu düşünüyorum. Örneğin: Annem bize bazen "bana anne demeyin yeter artık" derdi. Çok bunaldığım zamanlarda bana da geliyorlar, tam çocuklara "bana anne demeyin" diyeceğim, aklıma gelir ve kendimi engellerim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan anne)

Bu sözden ise, eğitim durumunun yüksek olmasının annelerin bilinçlenmesinde etkili olduğu ve çocuklarına kendi ebeveynlerinden gördükleri olumsuz tutumları değiştirerek uygulamalarında etkili olabildiği anlaşılmıştır. Annelerin çocuklarında

genel kaygı görülmesi durumuna bakıldığında ise çocuğuna karşı davranışların çocukluk yaşantısıyla ilişkisi olduğunu söyleyen bir annenin söylediğine göre;

"Buna çok katılıyorum. Ben ailemde böyle böyle olumsuzluk yaşadığım şeyler var diyerek daha fazla dikkat etmeye çalışıyorum. Ama bazen farkında olmadan annem gibi oluyorum. Biraz ilgisiz ve hasta. Annemi hep yatarken hatırlarım, mesela baş ağrısı gibi. Ben hep birilerine bağımlı oldum. Ablam, babam, arkadaşlarım. Bu nedenle çocuklarıma fazla müdahale ediyorum. Örneğin: sorusunu cevaplarken ondan önce ben söylüyorum." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan ve üniversite mezunu anne).

Annelerin bilinçaltı olumsuz yaşantılar sebebiyle farkında olmadan çocuklarına olumsuz davranışlarda bulunmalarının neden olabildiği düşünülmektedir. Sosyal desteklerin eksikliği de çocuklarda anksiyeteye neden olmuş olabilir. Çocuğuna karşı davranışlarının çocukluk yaşantısıyla ilişkisi olduğunu düşünen annelerin çocuklarında anksiyete bozukluğu meydana gelmesinde annelerin olumsuz çocukluk yaşantılarını çocuğuna olumsuz ebeveynlik tutumları ile aktarmaları nedeniyle oluştuğu tahmin edilmiştir.

Annelerin Çocuğuna Karşı Davranışları ve Çocukların Okul Öncesi Anksiyete Bozukluğu Düzeylerine İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre, çocuklarına negatif etki yansıtan annelerin çocuklarında genel kaygı düzeyi görülme durumu daha fazla bulunmuştur.

Konu ile ilgili literatür incelemesi yapıldığında; annedeki anksiyete bozukluğunun çocuktaki anksiyete düzeyi ile ilişkili olduğu (Allahyarova, 2020), ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumlarını, kendi çocukluk döneminde yaşadıkları travmaların etkilediği (Özgen, 2017) tespit edilmiştir. Çocukluk yaşantısında olumsuz yaşam deneyimleri yaşama durumu ile çocuklarına olumsuz tutumlar yansıtanlar ve çocuklarında anksiyete bozukluğuna neden olanlar arasında kuşaklararası ilişkinin incelendiği diğer çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Candan, 2021; Ergin, 2015; Bulut, 2014; Şahbudak, 2016; Yedilioğlu, 2017; Öznur, 2017; Şimşek, 2017; Öklük, 2018, Ölmez, 2020, Girgeç, 2020). Yapılan çalışmalar, araştırmada çıkan sonucu desteklemektedir. Anneler çocukluk anılarında yer alan, ebeveynleri tarafından duygusal ya da fiziksel yaralanmış olmanın acısını ve ıstırabını kabullenemeyerek istem dışı biçimde kendi çözümlenememiş olan korkularını ve depresyonlarını, kaygıları üzerinden kendi çocuklarına saplantılı bağlanarak ya da yaşadıkları

duygusuzlukla çocuklarına aktarırlar (Ruppert, 2014, s. 202). Yapılan araştırmada çocuklarına negatif etki yansıtan annelerin söylediklerine göre;

"Evet bana göre de kişi nasıl bir çocukluk geçirdiyse bu onun davranışlarına yansır ve dolayısıyla da çocuğuyla olan davranışlarına da etki eder. Olumlu veya olumsuz. Ben çok otoriter bir aile de yetiştiğim için kendi çocuğuma da bunu empoze etmeye çalışıyorum, bazen bilerek bazen de bilmeyerek yapıyorum bunu. Kuralcıyım, çocuğuma da kurallar ve sınırlar koyuyorum. Bir iş veya davranış nasıl olması gerekiyorsa bana göre hemen ve uygun biçimde olmalı bana göre. Aceleci yapım var." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne)

"*Kesinlikle katılıyorum. Kendi çocukluk yıllarımda yaşadığım olumsuz yetiştirilme şekillerine maruz kalmam, çocuklarımı doğru şekilde yetiştirmemi engelliyor."* (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne)

"Kesinlikle ilişkili, kendini gözlemlemek zor ama fark ettiğim davranışlar oluyor. Olumsuz eleştirileri çok yapıyorum, başkasını hemen uyarıyorum ama kendimde yapıyorum. Ailem de hep öyleydi. Başkalarıyla kıyaslama gibi olumsuz davranışlarımız çok dikte edilirdi. Ama iyi şeyler normal yapmam gerekenmiş gibi olurdu. Böylesine alıştık ve kendimi düzeltmek, çocuğu düzeltmekten daha zor." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, üniversite mezunu anne)

"Çok doğru, bunun doğru olduğunu düşünüyorum. Mesela ben çocukken ailem tarafından çok yargılanırdım. Bazen kendimi istemesem de kendi çocuğumu yargılarken buluyorum. Bu beni üzüyor." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne)

"Evet katılıyorum. Bağırarak konuşmak ve sakinliğimi koruyamamak konularında öyle olduğunu düşünüyorum. Annem de genelde fevri biriydi, belki de ailemden hep bu davranışları gördüğüm için benim de böyle bir huyum oldu. Şimdi bu durum çocuğuma davranışlarımı da etkiliyor maalesef." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne)

Annelerin söyledikleri ve literatür sonuçları incelendiğinde, ebeveynlerin çocukluk dönemi olumsuz yaşantıları nedeni ile oluşan anksiyetelerini oluşturdukları ebeveynlik stilleri vasıtasıyla çocuklarına aktarabildikleri görülmüştür. Bu nedenle olumsuz yaşam deneyimlerine maruz kalan annelerin çocuklarında genel kaygı düzeylerinin fazla çıktığı tahmin edilmektedir.

Annelerin Çocuğuna Karşı Davranışları ve Annelerin Bağlanma Düzeylerine İlişkin Tartışma

Annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna davranışlarıyla yansıtma durumları ile annelerin bağlanma biçimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Yapılan araştırmalara bakıldığında, çocuk yetiştirme stilleri ile bağlanma biçimleri arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı (Oktay, 2016; Dokuzlu, 2016; Yersel, 2019; Bozkurt, 2020; Turan, 2017) çalışmaların literatürde yer aldığı görülmüştür. Bireylerin duygularını düzenleme becerisine sahip olmaları, onların olumsuz çocukluk deneyimlerini ve çocuk yetiştirme biçimlerini olumlu yönde değiştirmelerinde etkili olmaktadır (Duymaz Sidal, 2018). Annelerin duygu düzenleme güçlüğü yaşama durumunda güvensiz bağlanma stilleri görüldüğü, duygu düzenleme güçlüğü yaşamadığında ise güvenli bağlanma stili oluşturduğu ifade edilmiştir (Fırat, 2020). Araştırma sonucunda annelerin çocuğuna karşı davranışları ile bağlanma biçimleri arasında anlamlı farklılık oluşmamasında annelerin sahip olduğu duygu düzenleme stratejilerinin etkili olabileceği düşünülmüştür. Çünkü anneler güvensiz bağlanma stiline sahip olsalar bile duygularını olumlu yönde düzenleyerek çocuklarına davranışlarıyla bu durumu yansıtmamayı tercih edebilecekleri tahmin edilmiştir. Ayrıca annelerin kişilik özellikleri, mizacı, duygusal dayanıklılığı gibi diğer faktörler de, değişkenler arasında anlamlı farklılık oluşmamasına sebep olabilir.

Annelerin Çocukluk Yaşantıları ve Demografik Verilere İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre, ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan annelerin çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutum yapılmamasını isteyenler; eğitim durumu lise olan ve çocuklarının doğum sırası son çocuk olan annelerin çocukluk yaşantısında cinsiyetçi tutumun değişmesini isteyenler daha fazladır.

Ekonomik bağımsızlığa sahip olma durumu ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde; kadının çalışma hayatına girerek ekonomik bağımsızlığını kazanması sonucunda psikolojik iyilikleri, çevre ile ilişkilerinde hâkimiyet kurma ve kendini kabul etme durumlarında artış olduğu (Haymana, 2019), daha az şiddet gördükleri (Aydöner, 2018), eşitlikçi cinsiyet rollerinin (Kantoloğlu, 2017) ve toplumsal cinsiyet tutumlarının (Gökçay, 2018) arttığı tespit edilmiştir. Eğitim durumu ile ilgili yapılmış araştırmalar incelendiğinde ise; anne eğitim düzeyinin artmasıyla, eşitlikçi cinsiyet rolü tutumunun (Kantoğlu, 2017; Kodan, 2013; Gökçay, 2018) ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farkındalığın (Haymana, 2019) arttığı görülmüştür. Eğitim düzeyinin

düşmesi sonucunda, annelerin toplumsal cinsiyete ilişkin tutumlarının daha geleneksel olduğu (Ünser, 2019) ifade edilmiştir. Çocukların kaçıncı çocuk olduğu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde ise; ilk, ortanca ya da son çocuk olma durumunun kişinin aile içindeki rolü ve üstleneceği sorumlulukları etkilediği belirlenmiştir. Kız ve erkek çocukların üstlendiği sorumluluklar toplumsal cinsiyet rollerine uygun olup, büyük çocuklar kardeşlerine oranla toplumsal cinsiyet rolleri daha fazla yerine getirmektedir (Tosun, 2010). Kantoğlu (2017) toplumsal cinsiyet rollerinin çocukluktan itibaren öğrenildiğini ifade etmiştir. Ekonomik bağımsızlığı olmayan bir annenin söylediğine göre;

"Keşke istediğim şeyler için biraz daha savaşsaydım. Babama karete kursuna gitmek istediğimi söylemiştim. O da bana "sen erkek misin? Ne işin var? Otur ders çalış" demişti. Keşke biraz savaşsaydım da o kursa gitseydim." (Üniversite mezunu anne)

Annenin verdiği yanıttan görüldüğü üzere, annenin cinsiyetçi tutuma maruz kalması nedeniyle ilgi alanları ve sosyal aktivitelerini gerçekleştiremediği görülmüştür. Bu sebeple annelerin çocukluk yaşantılarında cinsiyetçi tutuma daha fazla maruz kalmalarının ekonomik bağımsızlığa sahip olmamasına neden olabildiği düşünülmüştür. Bu durumun ise annelerin çocukluk yaşantısında ebeveynlerinin onlara hangi cinsiyetçi tutumla yaklaştıklarını saptayabilmelerinde etkili olduğu tahmin edilmiştir. Çoğunlukla annelerin çocukluk yaşantılarında "kadın" oldukları için eğitim açısından ailelerinden bir destek göremedikleri yönünde olmuştur. Bu durumu ifade eden, ekonomik bağımsızlığı olmayan bir annenin söylediğine göre ise;

"Üniversiteye gitmem konusunda daha destekçi olmalarını isterdim. Kız çocuğu olduğum için kısıtlanmak yerine destek görmek isterdim." (Lise mezunu anne)

Ekonomik bağımsızlığa sahip annelere bakıldığında ise, bu annelerin ekonomik bağımsızlığını kazanmaları ile ebeveynlerinin kendilerinden bekledikleri cinsiyet rol algılarına yönelik farkındalıklarının arttığı, eşitlikçi cinsiyet rollerini kazanmalarında ve toplumsal cinsiyet tutumlarını algılamalarında artış olduğu ve bu nedenle yaşamlarında bu olumsuz etkiye ruhsal olarak daha dayanıklı oldukları için ekonomik bağımsızlığa sahip annelerin cinsiyetçi tutumu daha az düşündükleri tahmin edilmiştir. Toplumun gelişebilmesi için geleceğin anneleri olan kız çocuklarının öğrenim düzeylerinin ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Literatür incelendiğinde eğitim durumundaki artışın toplumsal cinsiyet anlayışında daha eşitlikçi bir düşüncenin geliştiği görülmüştür. Annelerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, lise mezunu bir annenin söylediğine göre;

"Şuan çocuğumla ilgilendiğim gibi ailemin de benimle ilgilenmesini özellikle de eğitim hayatımda bana hep destek olmalarını isterdim. Gerçi annem ilgisiz bir anne değildi. Sadece iş güçten bize yetemiyordu. Babam çok ilgisiz bir babaydı. Sevgi ve huzur içinde bir çocukluk isterdim. Bir evlat olarak değer görmek isterdim."

Annelerin çoğunluğunun cinsiyetçi tutuma maruz kalmayı, eğitimlerine devam edememeleri ile ilişkilendirdikleri fark edilmiştir. Bu durumun sebebinin, literatür incelemesi doğrultusunda, annelerin kendi ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğü dolayısıyla eşitlikçi toplumsal cinsiyet rol algısı ile yetiştirilmemelerinden olduğu düşünülmüştür.

Çocuğun son çocuk olma durumuna bakıldığında ise, son çocuk olarak doğan çocukların %60 oranında cinsiyetinin kadın olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin ekonomik bağımsızlığa sahip olma durumu daha fazla bulunmuştur.

Bir çalışmaya göre, ekonomik bağımsızlık durumu yükseldikçe olumlu çocukluk yaşantılarının da yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır (Bilgin, İnce, Çolakoğlu, Yeşilyurt, 2021). Ekonomik bağımsızlığa sahip annelerin; başa çıkma becerileri ve izin verici tutum gibi olumlu çocuk yetiştirme tutumlarına (Altınay, 2012; Katıksız, 2019), geniş sosyal çevreye sahip oldukları, çocuklarıyla olumlu ilişkiler kurdukları ve kendilerini gerçekleştirdikleri (Beyenal, 2019) görülmüştür.

Annelerin yanıtları incelendiğinde çocukluk yaşantısına yönelik değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin hepsinin ekonomik bağımsızlığa sahip ve üniversite mezunu oldukları görülmüştür. Bu annelerin ifadelerine göre;

"Olumsuz olarak söyleyebileceğim hiçbir durum yok. İçtenlikle söyleyebilirim ki ailemin bana yönelik değişmesini, olmamasını ve düzeltmelerini düşüneceğim bir davranışları yok." (Kız çocuğuna sahip anne).

"Güzel bir çocukluk geçirdiğim için olumlu ya da olumsuz bir değişiklik istemezdim. Her şey istediğim gibi ve kendi görüşlerim, kararlarım doğrultusunda olduğu için herhangi bir davranış yok." (Kız çocuğuna sahip anne).

Annelerin çocukluk yaşantılarına yönelik değiştirmek istedikleri davranış olmadığını ifade etmeleri, olumlu çocukluk yaşantılarına sahip oldukları şeklinde yorumlanmıştır. Annelerin ekonomik bağımsızlığa sahip olmasında, çocukluk döneminde kendilerini eğitimleri için destekleyen, yol gösteren ebeveynlere sahip olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca annelerin olumsuz çocukluk

yaşantıları olmasına rağmen bunu ifade etmek istememiş olabileceği de tahmin edilmektedir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında şiddetin (duygusal, fiziksel) değişmesini isteyen annelerin ekonomik bağımsızlığa sahip olma durumunun daha az olduğu bulunmuştur.

Şiddet hakkında yapılmış çalışmalar araştırıldığında; şiddete uğrayan kadınların yaşam kalitesinin olumsuz yönde etkilendiği (Dindaş, 2008), ekonomik bağımsızlığın şiddet algısını ve şiddete maruz kalma durumunu etkilediği (Gürer, 2015; Bozkurt, 2014), sosyal statüsü düşük olan kadınların ekonomik şiddete maruz kaldığı (Muslu, 2014), şiddete uğrayan kadınların herhangi bir işte çalışmadıkları (Özcan, 2009) görülmüştür. Ekonomik bağımsızlığın olmadığı durumlarda sözel ve sözel olmayan şiddetin daha sık kullanıldığı (Gömleksiz, Demir, Kilimci, Koçoğlu-Meek, Vural, Erdal, 2008) tespit edilmiştir. Çocuk haklarının ihlali ve istismarı, bireyi yaşam boyu etkileyen travmalara yol açabilecek denli önemlidir. Literatür incelendiğinde çocukluk yaşantısında şiddete maruz kalan bireylerin şiddet yaşantıları ile ekonomik bağımsızlığa sahip olmama durumunun ilişkili olduğu görülmüştür. Annelerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, ekonomik bağımsızlığı olmayan bazı annelerin ifadelerine göre;

"Ebeveynlerim bana agresif davranırdı ve başkalarının yanında beni uyarırlarken onurumu kırıcı davranırlardı. Ayrıca sorunlarıma net çözümler bulmazlardı. Bunların değişmesini ve olmamasını isterdim." (İlköğretim mezunu anne)

"Sınıf öğretmenimden haksız yere şiddet görmüşlüğüm vardır. Hala neden böyle şeyler yaşadığıma anlam veremiyorum. Bunların olmamasını isterdim." (Üniversite mezunu anne)

"Şaka mahiyetinde bile olsa "sen bizim çocuğumuz ol, burada kal" gibi istekler beni her zaman ailemden kopacakmışım korkusu yaşattığı için bu şekilde davranışların değişmesini ve olmamasını isterdim." (Üniversite mezunu anne)

"Eleştirilmemek, düşünce ve isteklerimin yok sayılmamasını isterdim. Küçükken hep terbiyeli olmamız gerektiği söylenirdi. Büyükler ne derse onlar yapılır olarak düşünülürdü. Yaptığımız davranışlar ayıplanabiliyordu. Bu yüzden kendimizi ifade etmeye çekinerek büyüdük. Bunların değişmesini isterdim." (Üniversite mezunu anne)

Ekonomik bağımsızlığı olan bir annenin söylediğine göre;

"Çocukluğumda öğretmenlerimin daha dinleyici, ilgili, çocuğun kalbine dokunan eğitimciler olmasını isterdim. Mesela bir dersten anlamadığım zaman, zaten anlamıyor derlerdi. Bunu demek yerine yöntemlerini değiştirseydi daha iyi olabilirdi." (Üniversite mezunu)

Çocukluk yaşantısında şiddeti değiştirmek isteyen annelerin %55.8 oranında üniversite mezunu olduğu, %70.6 oranında ekonomik bağımsızlığa sahip olmadığı görülmüştür. Ekonomik bağımsızlığa sahip olmama durumunun, annelerin eşlerine ya da ailelerine maddi olarak bağımlı olmalarından dolayı fiziksel ve duygusal şiddete maruz kalma risklerinin yüksek olduğu düşünülmektedir. Annelerin ekonomik bağımsızlığı kazanmak için geçirdikleri eğitim yaşantısında da, öğretmenleri tarafından duygusal ve fiziksel şiddet gördükleri ve hala bu durumun travmasını yaşadıkları görülmüş. Bu durum ise annelerin çocukluk yaşantılarında maruz kaldıkları fiziksel ve duygusal şiddet olaylarını daha fazla hatırlamalarına yol açmış olabilir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmesinin olmasını isteyen annelerin üniversite mezunu olma durumu ve çocuğunun ilk çocuk veya son çocuk olma durumu daha fazladır.

Çocuğun kaçıncı çocuk olarak doğduğu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; ilk çocukların mizahı, yansıtma ve pasif saldırganlık mekanizmalarını daha sık kullandığı (Aras, 2021), fiziksel şiddet uygulamalarının arttığı (Omaç, 2010), ilk çocuğa sahip ebeveynlerin ise, ebeveynlik rolü algısı ve ev temelli katılım düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Şahin, 2012). Son çocukların ise psikolojik şiddet uygulamalarının arttığı (Omaç, 2010) görülmüştür. Eğitim hayatı, teşviki hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise; ailenin eğitime katılımının çocukların gelişimi ve akademik başarısını (Argon, Kıyıcı, 2012), özerkliğini, yeterliliğini (Uluhan, 2016) artırmada etkili olduğu, ebeveynlerin eğitim seviyesinin yüksek olmasının çocuğun derse olan tutumunu ve başarısını olumlu yönde etkilediği (Türkoğlu, 2008; Çağlı, 2009), ebeveynin mezun olduğu alanın ve mesleğinin çocuğun alan seçimlerini etkilediği (Çağlı, 2009) belirlenmiştir.

Annelerin yanıtları incelendiğinde, özellikle ilköğretim ve lise mezunu olan annelerin kendi ebeveynlerinden eğitim konusunda cinsiyetçi tutum nedeniyle desteklenmediklerini ifade ettikleri görülmüştür. İlköğretim mezunu olan bir annenin söylediğine göre;

"Okumak isterdim, çalışmak ve ezilmek yerine okuyup rahat bir hayatım olsun isterdim. Bu konuda ailemin beni desteklemesini isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan anne)

Lise mezunu olan bir annenin söylediğine göre;

"Ben şu an dışarıdan okuyorum. Kesinlikle zamanında okumak isterdim. Ailemin beni eğitimim konusunda daha iyi yönlendirmesini ve rehber olmasını isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan anne)

Üniversite mezunu bir annenin söylediğine göre ise;

"Okulda derslerimize daha çok çalışmak isterdim. Kazandığım bölümü değil de biraz daha çalışıp iyi bir bölüm okumak isterdim. Keşke ailem ders konusunda beni daha iyi yönlendirseydi ve eğitimimle biraz daha ilgilenseydi. O zaman daha iyi bir bölümü okuyabilirdim." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan anne)

Eğitim hayatı teşviki ve yol gösterilmesini isteyen annelerin %68.1 oranında ekonomik bağımsızlığa sahip olmadığı görülmüştür. Annelerin verdiği yanıtlardan çıkan sonuca göre, üniversite mezunu olan annelerin, kendi ebeveynleri tarafından eğitim hayatı teşviki ve yol gösterilmesinin daha fazla yapılmasını istemelerinde, mesleklerinin istihdamında problem yaşamaları ve geçmişte ebeveynlerinin kendilerine uygun mesleği seçmelerini desteklememeleri olabilir. Ailelerin geçmiş yaşantılarında eğitim hayatı, teşviki yol gösterilmesinin olmasını istemelerinde aldıkları eğitim nedeniyle eğitimin önemine ve gerekliliğine yönelik algısındaki artışın (Çağlı, 2009; Argon, Kıyıcı, 2012; Türkoğlu, 2008) sebep olduğu tahmin edilmiştir. İlk çocuğu olan ebeveynlerin eğitime yönelik algısının daha yüksek olduğu, (Şahin, 2020) tarafından yapılan çalışmada görülmüştür. Bu durum ilk çocuğu olan ebeveynlerin çocukluk yaşantılarında eğitim hayatı teşviki ve yol gösterilmesini istemelerinde etkili olduğu tahmin edilmiştir. Son çocuğu olan ebeveynlerin ise ailede eğitime yönelik yapılan yatırımın son olması, ilk ve ortanca doğan çocuklarında eğitimlerine yönelik hatalarını son çocuklarında telafi etmek istemeleri, geçmişte eğitim hayatına yönelik isteklerinin olmasına sebep olmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Ayrıca son sırada doğan çocuğa sahip anneler çocuğuyla daha fazla ilgilendikleri ve eğitimlerini destekledikleri (çocukları %88.8 oranında okul öncesi eğitime devam etmekte) için kendi çocukluk dönemlerinde bu konuda yaşadıkları eksikliği daha fazla düşünmelerine neden olmuş olabilir.

Araştırma sonucuna göre, üniversite mezunu annelerde, çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmeyi ve aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteme oranı daha yüksek bulunmuştur.

Konu ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında; aileyi aile yapan değerlerde önceliğin sevgi, saygı ve anlayış olduğu (Pehlivan, 2017) belirlenmiştir. Eğitim düzeyindeki artışın annelerin çocukları ile olan ilişkilerini (Saygı, 2011) ve çocuklarıyla ilgilendikleri süreyi olumlu yönde etkilediği ve çocukluk çağında kendi ebeveynlerinin tutumları ile ebeveyn çocuk ilişkisi arasında bir ilişki olduğu saptanmıştır (Torun, 2021). Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin, daha fazla ilgi, destek, evde öğretmen rolü ve dışarıdan destek alarak çocuğunu özendirme davranışlarını sergilediklerini tespit etmiştir (Taşer, 2020). Ebeveynlerin aile eğitimi almalarının, çocuklarını daha iyi tanımalarına, olumlu tutumlar sergilemelerine yardımcı olduğu ve çocuklarıyla olan iletişimlerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Özel, Zelyurt, 2016). Aile sevgisi ve ilgisinin çocukların benlik algısını ve sosyal uyumunu geliştirilebileceği tespit edilmiştir (Yorulmaz, 2017). Aile sevgisi, ilgisi, desteğinin ve ailenin eğitime ilgisinin çocukların okul başarısını etkilediği ifade edilmiştir (Şahan, 2012; Kaya, 2020).

Çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmeyi isteyen annelerin yanıtları incelendiğinde, ilköğretim mezunu bir annenin söylediğine göre;

"Anne-baba birlikte yaşamak isterdim. Alınan kararlarda bana da danışılmasını benimde fikrimin alınmasını isterdim." (Ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan anne)

Lise mezunu bir annenin söylediğine göre;

"Konuşmalarımın dinlenmesini isterdim. Beni daha çok anlamalarını ve daha fazla saygı duymalarını isterdim." (Ekonomik bağımsızlığa sahip anne)

Üniversite mezunu olan bazı annelerin söylediklerine göre;

"Beni olduğum gibi kabul etmelerini, kimseyle kıyaslamamalarını isterdim. Örneğin; kuzenimle aynı yaştayız. Her zaman onla beni kıyaslardı. Onun dersi daha iyi, o daha çok kitap okuyor gibi. Bunun yanlış olduğunu bilmelerini isterdim." (Ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan anne)

"Çocukluk yıllarıma dönseydim anne ve babamın düşüncelerime saygı duymasını isterdim. Söylediğim herhangi bir konu/olay hakkında alaycı tutum içerisine girmemelerini isterdim." (Ekonomik bağımsızlığa sahip anne)

"Fikirlerime önem verilmesini isterdim. Çok eleştirildiğim zamanlar oldu. Bir birey olarak bana daha fazla saygı duyulsun isterdim." (Ekonomik bağımsızlığa sahip anne)

"Düşüncelerimin sorulmasını ve düşüncelerime saygı duyulmasını isterdim. Kendi kararlarımı kendim verebilmek isterdim." (Ekonomik bağımsızlığa sahip anne)

Çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmeyi isteyen üniversite mezunu olan annelerden %61.5'inin ekonomik bağımsızlığına sahip olduğu görülmüştür. Araştırma sonucuna göre, üniversite mezunu annelerin saygı, anlayış ve birey olarak görülme yaşantılarını daha fazla istemelerinin nedeni; eğitimleri esnasında saygı ve anlayışa yönelik kazanımlarının fazla olması ve ekonomik bağımsızlığa sahip olmaları sayesinde günlük yaşamda fikirlerine daha fazla danışılması, yetişkinlikte saygı ve anlayışa yönelik yaşantılara daha fazla sahip olmaları, çocukluk yaşantılarına yönelik bu yaşantıdaki eksikliği daha fazla hatırlamalarına yol açmış olabileceği düşünülmüştür.

Çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin yanıtları incelendiğinde, üniversite mezunu olan annelerin söylediklerine göre;

"Okula gidebilmeyi, okumayı çok isterdim. Ailemin beni eğitim alanımda desteklemesini isterdim. Annemle diğer arkadaşlarımın anneleri gibi olmasını, beni okuldan gelince karşılamasını, güler yüzlü olmasını, benimle sohbet etmesini çok isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan anne).

"Keşke dediğim tek şey sevgi. Annem ve babam bize olan sevgilerini açıkça gösterselerdi. Ama o zamanlar kural buydu herhalde. Belki de sıra çocuk sevmeye gelmedi. Bu yüzden sıklıkla çocuklarıma, onları ne kadar sevdiğimi söylerim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan anne).

Annelerin çocukluk yaşantısında eğitim konusunda ailelerinden destek ve sevgi, şefkat, ilgi görmek istediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bu annelerin %34.4'ü ekonomik bağımsızlığa sahip, %48'inin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Ailesinden ilgi, destek, sevgi konusunda eksikliği olan annelerin bu eksikliği kendilerini eğitim hayatında geliştirmeye vererek ve yeni bir yaşam kurarak kapatmaya çalıştıkları tahmin edilmiştir. Ayrıca kardeş sayısının fazla olduğunu söyleyen bir annenin ifadesine göre; *"Açıkçası pek fazla sorun ettiğim hiçbir şey olmadı. Tabi ama biz 4 çocuk olduğumuz için annem yeteri kadar bizimle ve kendiyle ilgilenemedi diye düşünüyorum ama şartlar böyle gerektiriyordu maalesef. İlgi ve alaka biraz fazla bölünmüş olabilir. Buna dikkat edilmesini isterdim."* Tek çocuk olduğunu söyleyen bir annenin ifadesine göre ise; *"Güzel bir çocukluk geçirdim ama biraz eksiktim. Babamla daha yakın olmayı, annemde çalışmasaydı ve benimle daha çok zaman geçirebilmelerini isterdim. Bunların dışında bana karşı davranışları mükemmeldi, tek çocuktum ve olumsuz bir anım yok. Sanırım sadece benimle daha fazla konuşmalarını ve daha fazla zaman ayırmalarını isterdim."* Bu durum, annelerin

kardeşlerinin sayısındaki artışın veya azalışın çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi ve desteği istemelerinde etkili olmadığını göstermiştir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında eksik aile sevgisi, ilgisi, desteği ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin çocuklarının 5 yaşında ve doğum sırası ilk çocuk olma durumu daha fazladır.

Aile ilgisi, sevgisi ve desteği hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde; ailenin ilk çocuğu olan öğrencilerin annelerinin çocuklarına daha çok ilgi ve destek sağladıkları, dışarıdan destek aldıkları ve annenin çocuklarını özendirme ve evde öğretmen rolüne sahip oldukları (Taşer, 2020), ebeveyn red düzeylerinin ikinci veya daha sonraki doğum sırasına sahip olan çocuklarda daha düşük olduğu (Karaduman, 2021) belirlenmiştir. Ebeveynler, ilk çocuklarında yüksek beklentiler içindedirler ve çocuğu kendilerinin bir örneği olarak görme eğilimindedirler. Bazı ebeveynler ilk çocuğa verilen önem ve yakın ilgi dolayısıyla geçmiş yaşantılarında kendi ebeveynlerinin ilgisi, desteği ve sevgilerini sorgulamalarına yol açabilir (Yörükoğlu, 2006, s. 161). Kardeşlerin gelişi çocukları birçok yönden etkiler ve bir kişinin tek çocuk, ilk çocuk ya da daha sonra doğmuş olması, kişilik özelliklerinin ve toplumsal davranışların ilerdeki gelişimiyle yakından ilişkilidir (Gander, Gardiner, 2004, s. 333). Bu nedenle araştırma sonucu, annelerin kendi kardeşleri arasında doğum sırasıyla da ilişkili olabileceği düşünülmüştür. Literatür incelendiğinde, annelerin ilk doğan çocuklarına daha fazla önem ve ilgi gösterdiği, dolayısıyla çocukluk yaşantılarında kendi ebeveynlerinden ilgi, sevgi ve destek görmemeyi daha fazla düşünmelerine yol açmış olabileceği düşünülmüştür.

Annelerin yanıtları incelendiğinde, ilk sırada doğan çocuğa sahip olan annelerden bazılarının söylediklerine göre;

"Çocukluk yıllarıma dönecek olursam ailemin benimle geçirdiği zamanı değiştirmek isterdim. Bana çok zaman ayırmazlardı. Bunun olmamasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

"Annem benim tüm ihtiyaçlarımı gidermeye çalışırdı. Fakat buna harcadığı zamanı biraz da olsun benimle direkt ilgilenerek geçirmezdi. Bunun değişmesini isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

Aile ilgisi, desteği ve sevgisi isteyen annelerin çocuklarının %48 oranında ilk sırada doğduğu görülmüştür. İlköğretim mezunu olan bir annenin söylediğine göre; *"Ben büyük çocuktum yani ilk çocuktum. Benimle daha fazla ilgilenilsin isterdim."* (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan anne).

Annenin ifade ettiğine göre, ailenin ilk çocuğu annelerin aile ilgisi, sevgisi ve desteğini daha az görmeleri nedeniyle bunu istemelerinde etkili olduğu sonucunu desteklemiştir.

Annelerin çocuğu kontrole yönelik ilgisinin 5 yaşında olan çocuklarda daha yüksek görülmüştür. Yaş büyüdükçe annenin çocuğuna desteğini azalttığı ve kontrole yönelik ilgisini arttırdığı görülmüştür. Ayrıca anne çocuk ilişkisi ve annenin çocuğa yönelik ilgisi arttıkça çocukların duygu düzenleme becerisi de artmaktadır (Arslan Özkılıç, 2021). Annelerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, 5 yaşında çocuğa sahip olan annelerden bazılarının söylediklerine göre;

"Çocuğa duyulan sevgi davranışla gösterilmez tabusunu yıkıp sevgilerini göstermelerini isterdim. Bana sevgilerini davranışla göstermezlerdi. Bunun değişmesini isterdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

"Biz kendi başımıza büyüdük. Bize ilgi ve şefkat göstermezlerdi. Bunun eksikliğini çok yaşadım. Bu yüzden şimdi eşimden beklemek zorunda kalıyorum. Bu yüzden bunu değiştirmek isterdim. Ailemin ilgisizliğinin olmamasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne).

5 yaşında olan çocukların fiziksel gelişimleri; kalem tutma, ismini yazma, karmaşık resimler çizme, bilişsel gelişimleri; gerçekçi düşünme, dikkat ve planlama geliştirme, tanıma, hatırlama, olay ve otobiyografik hafızası, dil gelişimleri; kelime hazinesi, dilbilgisi yapılarını kullanma, harflerin ve seslerin bağlantılarını anlama, sosyal-duygusal gelişimleri; duyguları anlama, sosyal problem çözme, cinsiyet sabitliği ve ahlaki olarak uygun kurallar kazanma gibi becerileri 3 ve 4 yaşında olan çocuklara göre daha ileri düzeydedir (Berk, 2013b, s. 408-409). Çocuklardan 5 yaşında olanların %86.6'sı, 4 yaşında olanların %66.6'sı, 3 yaşında olanların %50'si okul öncesi eğitim kurumuna devam etmektedir. Bu durum 5 yaşında olan çocukların okul öncesi eğitim kurumuna daha fazla devam ettiğini göstermektedir. Yani 5 yaşında olan çocukların gelişim özelliklerinin 3 ve 4 yaşında olan çocuklara göre daha ileri olmasına ek olarak, 5 yaşında olan çocukların daha fazla okul öncesi eğitim almasıyla daha fazla çevresel fırsatlara sahip olmalarına neden olmuş olabilir. Bunun sonucunda ise anneler, 5 yaşındaki çocuklarında; fiziksel, bilişsel, dil ve sosyal-duygusal gelişimlerindeki artışa bağlı olarak daha meraklı, araştırmacı, girişimci ve bağımsız olmaları nedeniyle çocuklarıyla daha fazla ilgilenmeleri gerekmiş olabilir. Ayrıca 5 yaşında olan çocukların daha fazla okul yaşantılarına sahip olmaları ve toplum içinde eğitim alan öğrenci statüsüne gelmeleri nedeniyle anneler çocuklarının akademik

gelişimleri konusunda kaygı duyarak çocuklarıyla daha fazla ilgilendikleri ve destekledikleri düşünülmüştür. Bütün durumlar düşünüldüğünde, 5 yaşında olan çocukların annelerinin kendi ebeveynlerinin onlara yeterli sevgi, destek ve ilgi gösterme durumlarını daha fazla hatırlamalarına yol açabileceği ve bu yüzden bu konuda isteklerini belirtmiş olabildikleri tahmin edilmiştir.

Aynı zamanda örneklem grubunda 5 yaşında çocuğu olan annelerin %73 oranında diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu için sonucu etkilemiş olabilir.

Erişilebilen kaynaklara bakıldığında, annenin kendi çocukluk yaşantısında ebeveynlerinden beklediği ilgi, sevgi, destek ile çocuğun yaşı ve doğum sırası arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı olması araştırmanın bu kısmını özgün kılmaktadır.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında sosyo-ekonomik olanakların iyi olmasını isteyen annelerin çocuklarının %72.7 oranında erkek olma durumunun daha fazla olduğu bulunmuştur.

Alan yazın incelendiğinde; sosyo-ekonomik düzeyi iyi olmayan erkek çocuklarında bağımsız karar verme, atılganlık, başkalarına daha az bağımlı olma (Yoleri, 2001), sosyal beceri (Tanrıöğen, 2014), çevresel koşullardan etkilenme (Özdemir, 2015) durumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bazı çalışmalarda ise sosyal becerilerin kız çocuklarında daha fazla olduğu (Tanrıöğen, 2014; Yağbasan, 2018), sosyoekonomik düzeyin, büyüme ve gelişme üzerinde etkisi olduğu (Özdemir, 2015) tespit edilmiştir. Ailelerden sosyo-ekonomik düzeyleri düşük olanların daha olumsuz tutuma sahip oldukları ve aile içi geçimsizliğin yüksek olduğu ve erkek çocuklarının daha saldırgan ve aşırı hareketli / dikkatsiz olduğu görülmüştür (Dursun, 2010). Sosyo-ekonomik düzey iyi olmayan erkek çocuklar bahçe ve sokakta oyun oynamayı, üst sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan erkek çocuklar odalarında bilgisayarla oynamayı daha çok tercih etmektedirler (Özyeşer, Cinel, 2006). Sosyal olanaklara bakıldığında ise; bazı aileler, beden eğitimi ve sporun çocuk gelişimi ve sosyalleşme süreci üzerindeki olumlu etkisinin bilincinde olup çocuklarının bu aktivitelere katılımını desteklerken çoğu aile ise; sporun akademik başarıyı olumsuz etkilediğini düşünerek çocuklarının bu faaliyetlere katılımına sıcak bakmamaktadır (Güven, Öncü, 2006).

Ailenin çocuklarına sunabildiği olanaklar, erkek çocuklar için öncelik taşımakta ve kız çocuklarına evin bütçesinden ayrılacak pay müsrif olarak görülmektedir. Erkek çocuğa, aileye ekonomik katkısı olduğu ve soyun devamını sağlama rolü olduğu düşüncesiyle daha fazla değer verilmektedir. Kız çocuğuna ise,

erken yaşta evlendirildiği için, başka bir aileye gidecek biri için yatırım yapmanın mantıksız olduğu ve mirastan da mahrum bırakıldığı bilinmektedir (Açıkalın, 2008). Annelerin verdiği yanıtlar incelendiğinde, erkek çocuğa sahip annelerin söylediklerine göre;

"Ailemle daha çok iyi vakit geçirmeyi isterdim. Örneğin; pikniğe gitmek, denize gitmek gibi." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne)

"Sanat, spor ve gezi etkinliklerinin daha çok empoze edilmesini isterdim. Örneğin; enstrüman çalabilmeyi bir tuvale resim yapabilmeyi o yaşlarımda öğrenmek isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne)

"Ailem değişik ve farklı sosyal etkinliklere beni teşvik etmezdi. Daha fazla sosyal etkinliklere teşvik etmelerini isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne)

"Eğitim ve ulaşım konusunda çok zor dönemlerim oldu. Bu anlamda iyi şeyler olmasını isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne)

"Oyuncak konusunda biraz eksik büyüdüm. Bunun daha çok olmasını isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne)

Toplumumuzun cinsiyet algısında erkeklere evi geçindirecek kişi gözüyle bakılır. Erkek çocuğu olan anneler çocuklarını okutmak ve ileride ev geçindirebilecek bir işte çalışabilmelerini sağlamayı amaçlıyor olabilirler. Bu sebeple erkek çocuğu olan annelerin geçmiş yaşantılarına yönelik sosyo-ekonomik olanaklarını daha fazla düşündükleri tahmin edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında özgüvenli olmaya teşvik edilmek isteyen annelerin çocuklarının okul öncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyenlerin eşit oranda olduğu bulunmuştur.

Literatürde yer alan araştırmalara bakıldığında; ebeveynlerin çocuklarını okul öncesi eğitim kurumuna göndermelerinde çocuklarına özgüven kazandırma düşüncesinin etkili olduğu (Konca, 2020), çevrelerinden gördüğü sosyal olanaklarının, sosyal beceri düzeylerinin ve olumlu ebeveynlik tarzlarının artmasıyla çocuklarda özgüvenin arttığı (Çakırlı, 2017; Karagöz, 2019), demokratik ebeveyn tutumunun, okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubundaki çocukların özgüvenlerinin gelişimine katkısı olduğu (Sağat, 2016; Günalp 2007) belirlenirken, baskıcı-otoriter, koruyucu ve ilgisiz-kayıtsız ebeveyn tutumlarının ise çocukların özgüvenlerinin gelişimini olumsuz etkilediği (Günalp, 2007) tespit etmiştir. Okul öncesi eğitime devam etmeyen çocukların ebeveynlerinin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumunu benimsedikleri ve okul öncesi eğitimden yararlanma süresi arttıkça, ebeveynlerin

demokratik tutumlarında artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Balat, 2010). Okula tam zamanlı devam eden çocukların özgüven gelişimlerinin okula yarı zamanlı devam eden çocuklardan daha fazla olduğu görülmüştür (Karagöz, 2019). Ergenlerin özgüven düzeyleri ile yaşam amacı ve diğerleriyle olumlu ilişkiler kurma durumu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Bilgin, 2017). Girişimciliğin artmasıyla özgüvenin arttığı (Biçer, 2016), özgüvenin artmasıyla da iş tatmininin arttığı görülmüştür (Ündar, 2005).

Annelerin yanıtları incelendiğinde, çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden annelerin söylediklerine göre:

"Daha özgür daha bağımsız ve kendime olan güvenin daha çok desteklenmesini isterdim. Kendimi daha iyi ifade edebilmeyi dilerdim." (Ekonomik bağımsızlığı olan ve üniversite mezunu anne)

"Toplum baskısını falan düşünmeyen özgür bir ortamda bu yıllarımı dolu dolu yaşamayı isterdim. Annemin babama karşı daha cesur ve özgüvenli durup bunu da bize yansıtarak büyütmesini isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olan ve üniversite mezunu anne)

"Çok sosyal, güçlü ilişkiler, dostluklar kuran, kendine ve başarabileceklerine inanan birey olarak yetiştirilmek isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olan ve üniversite mezunu anne)

Çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna gitmeyen annelerin söylediklerine göre:

"Biraz daha dışa dönük ve özgür bir birey olarak yetiştirilmek isterdim. Yanlış bir şey yapmaktan hep korkarak büyüdük ve şimdi bu benim tüm hayatımı etkiledi. Biraz daha sosyal biri olabilmek isterdim." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan ve ilköğretim mezunu anne)

"Çocukluğumda kendime yönelik davranışlarda eksiklik hissetmedim. Sadece ilk çocuk olmanın ve sorumluluk yüklememelerinin sonucu kendime güvensizlik duymak olarak görüyorum maalesef. Eğer bu yaşlarda bana sorumluluk verilseydi şuanda böyle hissetmezdim diye düşünüyorum." (Ekonomik bağımsızlığı olmayan ve lise mezunu anne)

Çocukluk yaşantısında özgüvenli olmaya teşvik edilmeyi isteyen annelerin %80'i üniversite mezunu ve %46.6'sının ekonomik bağımsızlığa sahip olduğu belirlenmiştir. Annelerin çoğunluğunun eğitim düzeyinin yüksek olması, özgüven oluşumunda ebeveynlerin mühim etkiye sahip olduğunu bilmelerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerin işte olduğu süreçte çocuklarını okul öncesi eğitim kurumuna göndermeyi tercih edebileceği tahmin

edilmektedir. Örneklemin ekonomik bağımsızlığa sahip olma ve olmama durumuna bakıldığında neredeyse birbirine eşit olduğu görülmektedir. Hem bu durumun hem de örneklem sayısının sınırlı sayıda olmasının tesadüfi sonuca neden olabileceği tahmin edilmektedir.

Annelerin Çocukluk Yaşantıları ve Erişkin Bağlanma Biçimi Düzeylerine İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin kaçıngan bağlanma durumu daha azdır. Çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin güvenli bağlanma ve kaygılı / ikircikli bağlanma durumlarında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Alan yazındaki çalışmalara bakıldığında; erken çocukluk dönemi bağlanma stilinin, yetişkinlik döneminde oluşacak özel-iş hayatındaki tutumları, yakın ilişkileri, kendilik algısını etkileyebildiği (Subaşı, 2019), katı kalıplar halinde iletilmediği, bunun yerine daha örtük bir şekilde sonraki nesilleri etkiledikleri (İstikbal, 2020) anlaşılmıştır. Çocukluk çağı olumlu yaşantıların artmasıyla kaçıngan bağlanmanın azaldığı (Uğur, 2010), kaygılı, kaçıngan, korkulu, saplantılı ve kayıtsız bağlanmanın artmasıyla çocukluk çağı olumsuz yaşantılarının arttığı (Ölmez, 2021), duygu düzenleme güçlükleri yaşadıkları (Sofuğlu, 2017) belirlenmiştir. Kaçıngan bağlanma; davranış bozukluğu ve olumsuz yaşam deneyimlerinin dışa vuruk patolojileriyle ilişkilendirilmiştir (Kesebir, Kavzoğlu, Üstündağ, 2011). Literatürün çalışma sonucunu desteklediği görülmüştür. Çocukluğunda değiştirmek istediği herhangi bir davranış olmadığını ifade eden bir annenin söylediğine göre;

"Çocukluğum güzel geçtiği için öyle bir davranış yok. Çocukluk dönemimdeki her şeyden memnunum. Keşke o yıllar tekrar geri gelse." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

Annelerin yanıtları incelendiğinde, çocukluk yaşantısına dair değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin olumlu çocukluk yaşantıları geçirdiklerini, kendi ebeveynlerinde olumsuz bir davranış biçimi görmediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bunun sonucunda, annelerin olumlu benlik algısı geliştirdikleri için kaçıngan bağlanma stilinin daha az görüldüğü tahmin edilmiştir.

Annelerin Çocukluk Yaşantıları ve Çocukların Okul Öncesi Anksiyete Bozukluğu Değişkenlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteyen annelerin çocuklarında sosyal kaygı, genel kaygı ve toplam okul öncesi anksiyete olma durumu daha fazladır.

Olumsuz ebeveyn tutumları hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde; çocuklukta ebeveynlerini, aşırı koruyucu ve otoriter algılayanların; ebeveynlerinin tutum ve davranışlarından etkilendiği, kendi ebeveynleriyle olan duygusal erişilebilirliğinin azaldığı, otoriter tutum ile aşırı izin verici tutum benimsedikleri (Candan, 2021) ve anksiyete duyarlılığının arttığı (Demirsu, 2018; Atılgan, 2012; Köroğlu, 2017, Tekinceer, 2021, Söyünmez, 2020), mükemmeliyetçi tutuma sahip ebeveynlerin anksiyetelerinin en yüksek seviyede olduğu (Akca, 2020), demokratik ebeveynlik tutumlarının ise anksiyete duyarlılığını azalttığı (Atılgan, 2012) ortaya çıkmıştır. Reddedici ebeveyn tutumlarını çocuklarda sosyal kaygı oluşumuna neden olduğu (Karabulut, 2020; Alkan, 2017; Karasu, 2020) ifade edilmiştir. Çocuk yetiştirme tutumlarının, çocukluk yaşantılarıyla (Deniz, 2020; Sarısoy, 2017) ve anksiyete boyutlarıyla (Sertöz, 2018) anlamlı ilişkisi olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocukluk yaşantılarında olumsuzluk arttıkça, olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisinin de arttığı görülmüştür (Torun, 2021). Anksiyete kökenini bireyin çocukluk yaşantısından alır. Bireyin etrafında var olan anksiyeteli yetişkinlerde bireydeki anksiyeteyi besler ve geliştirir. Örneğin; anneden geçen anksiyete sonucu çocuk, zihninde yeni bağlantılar kurarak çevresindeki bazı diğer kişiler ve durumlar karşısında da anksiyete duymaya başlar ve bunlardan uzak durmayı öğrenir. Reddedici ve küçük düşürücü tutumlar çocuklarda anksiyeteli bir tutum oluşmasına sebep olur ve ilerleyen zamanlarda da ergenlik döneminde devam eden alaycı tavırlar anksiyetenin yıkıcı boyutlara taşınmasına sebep olur (Geçtan, 2003, s. 86-87).

Literatür incelendiğinde olumsuz ebeveyn tutumlarının insanların yaşamında olumsuz etki oluşturarak anksiyetenin gelişimine neden olabildiği görülmüştür.

Yapılan çalışmada annelerin verdiği yanıtlar incelendiğinde ise, aşırı koruyucu ailede yetiştiğini ifade eden bir annenin söylediğine göre;

"Ailemin aşırı korumacı olmasını istemezdim. Her sorunuma müdahale etmelerini ve kendi kararlarımı almaya çalıştığım zaman beni engellemelerini istemezdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

Aşırı mükemmeliyetçi ailede yetiştiğini ifade eden annelerin söylediklerine göre;

"Aşırı mükemmeliyetçi davranışının olmamasını isterdim. Sınıfın en iyisi olmak her zaman benden beklenirdi. Öyle de oldum hep derslerimde başarılıydım. Aksini zaten hiç düşünmedim yani öyle bir ihtimali düşünme fırsatım olmadı. Sınavdan 95 mi aldım? Evdeki tepki: "5 puanın nereden gitti?" Ben aferin beklerken ki aldığım cevap ve hayatım boyunca yaptığım her şeyde mutlaka bir eksik olduğumu düşünüyorlar ve kendime güvenim hep eksik oluyor. Sanırım oğluma da istemeden bu davranışı, bakış açısını aşıladım." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

"Beklentilerinin çok yüksek olmamasını isterdim. Fazla mükemmeliyetçi bir ailede büyüdüm. Her zaman benden en iyisini beklediler. Yanlışlarımı ve hatalarımı anlayışla karşılamazlardı. Bu durum da benim özgüvenimi düşürürdü. Bunların değişmesini isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne).

Otoriter tutuma sahip ailede yetiştiğini ifade eden annelerin söylediklerine göre;

"Eğitimimin baskıyla olmasını istemezdim. Mesela babamın ders çalışmamız için bizi kısıtladığı olurdu. TV izlemek ya da daha farklı aktiviteler yapmak isterdim ama bizim hep ders çalışmamızı istediği için kısıtlardı. Bunun olmamasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, üniversite mezunu anne).

"Aile büyüklerimizden amcam vardı. Her haftasonu çocukları toplar. Özellikle çarpım tablosunu sürekli tekrar ettirirdi, hesap yaptırırdı. Bu kadar baskı yapmasına kızardım. Bunu yaşamak istemezdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

"Ben ortaokulu yurtta okudum. Ailem beni zorla yurda göndermişti. Keşke gitmeseydim. Bunun olmamasını isterdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, üniversite mezunu anne).

Annelerin çocukluk yaşantısında %19 oranıyla en fazla olarak olumsuz ebeveyn tutumlarını değiştirmek istedikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla çocukluk yaşantısında maruz bırakılan olumsuz ebeveyn tutumlarının bireylerin yaşamında mühim kalıcı izler bırakabildiği görülmüştür. Annelerin çocukluk yaşantısında ebeveynlerinden algıladıkları olumsuz tutumları kuşaklararası aktarım aracılığıyla kendi çocuklarına olumsuz biçimde aktardıkları için çocuklarında anksiyetenin farklı boyutlarında artış gözlendiği tahmin edilmektedir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında serbestlik, yaşına uygun sorumluluk isteyen annelerin çocuklarında fiziksel yaralanma korkusu daha

fazla görülürken, çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin çocuklarında ise fiziksel yaralanma korkusu görülme durumu daha azdır.

Sorumluluk vermeye yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde; yaşa uygun sorumluluk vermenin bireylerin motivasyonunu arttırdığı (Künarcı, 2016), öğretmenlerin, çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun, çocuklara sosyal sorumluluklar verdikleri (Altunok Çal, 2018) ve çocukluğunda kendisine ailesinin yetişkinmiş gibi davrandığını ifade edenlerin olduğu (Balasır, 2019) tespit edilmiştir. Uygun dozda yüklenen sorumluluk; özgüven, paylaşma, başarma, insiyatif alma, öz düzenleme becerilerini geliştirir (Özen, 2015, s. 76-81-116-117). Çocuklara sürekli müdahale etmek, belirli sınırlar dışına çıkmasına katı biçimde izin vermemek, çocuğun kimliğine saygı göstermemek, çocuğu aşırı serbest bırakmak kadar yanlış bir tutumdur. Dolayısıyla, disiplin, otorite ve serbestlik arasındaki dengenin ve sınırların çok iyi kurulması gerekmektedir (Başkurt, 2002). Olumlu çocukluk yaşantılarıyla ilgili araştırmalar incelendiğinde ise; olumlu çocukluk yaşantılarının psikolojik sağlamlığı (Doğan, Yavuz, 2020) ve benlik saygısını (Kocatürk, Çiçek, 2021) olumlu yönde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde aile baskısı ve yaşından büyük sorumluluk beklentisi altında büyüyen çocukların gelecek yaşantılarında katı karakter yapısı geliştirebileceği görülmüştür. Ebeveyn olduklarında ise çocuklarını geçmişte öğrendiği baskı ve otoriter tutumla yetiştirebileceği gibi aşırı serbest ortam yaratarak çocuğunun kendi yaşadıklarını yaşamasını istemeyebilir. Serbestlik isteyen annelerin söylediklerine göre;

"Kendi isteklerimin göz önünde bulundurulmasını ve biraz daha serbestlik isterdim. Babamın evde bir gitarı vardı. Bende ergenlik yıllarımda gitara özendim ama babam zamanında bağlama öğrenmemiş. Bana şart koştu. Önce bağlama öğren, sonra gitar kursuna göndereceğim seni dedi. Ben de reddettim. Ne gitar ne de bağlama öğrenebildim. Ama hala içimde uktedir. Sonra üniversite yıllarımda kendime gitar aldım, bir iki ders aldım ama yeterince öğrenemedim. Öğrenme vaktim geçmiş onu anladım." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

"Bana daha çok alan açılmasını isterdim birkaç konuda. Mesela ailem özel hayatıma saygı göstermezdi, telefonumu kurcalarlardı. Sürekli her konuda kontrol edilirdim. Daha fazla kendime özel alanım olsun isterdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

Yaşına uygun sorumluluk istediğini ifade eden bir annenin söylediğine göre;

"Çocukluk yıllarımda üzerime çok yük yüklenirdi ve fazla sorumluluk verirlerdi. Biraz daha rahat bir yaşam isterdim, kendime daha fazla zaman ayırabilmek isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne).

Annelerin yanıtlarına bakıldığında; yaptıkları davranışlar, eğitimleri, istekleri ve ilgilerinin görmezden gelinerek ebeveynlerinin kendilerine biçtiği hayatı yaşamaya mecbur bırakıldıkları görülmüştür. Ya fazla sorumluluğa maruz bırakılarak sorumluluk altında ezildikleri ve başarısızlığa uğradıkları ya da ebeveynleri tarafından hiç sorumluluk verilmeyerek her istediklerinin yapıldığı ifade edilmiştir. Sınırları belirsiz olan sorumluluklar, bireylerde stres, anksiyete ve özgüvensizliğe yol açabilir. Bu durum ise annelerin çocuklarına yönelik davranışları vasıtasıyla çocuğuna aktarılarak çocuklarında anksiyete görülme durumunu etkileyebilmektedir. Çocuklarda fiziksel yaralanma korkusu oluşumunda ailenin etkisinin büyük olduğu düşünüldüğünde; annelerin istemsiz biçimde geçmiş çocukluk yaşantısında yaşadığı katı, baskıcı, aşırı beklentinin olduğu ve kendine özel serbest alanın olmadığı yaşantıyı çocuğuna dolaylı olarak davranışlarıyla yansıtabildiği tahmin edilmiştir. Annenin bu olumsuz yaşantılarını, çocuğunu farklı durum ve olaylardan korkutarak bir şeyler yaptırmaya çalıştığında ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunun literatürü desteklediği görülmüştür.

Literatür ve annenin verdiği yanıtlar incelendiğinde, annelerin olumlu çocukluk yaşantılarına sahip olmaları, çocuklarına olumlu rol model olmaları ve demokratik ebeveynlik tutumunu sergilemeleri nedeniyle çocuklarında anksiyetenin daha az görüldüğü düşünülmüştür.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında anlayış, saygı, birey olarak görülmeyi isteyen annelerin çocuklarında fiziksel yaralanma korkusu ve toplam okul öncesi anksiyete görülme durumu daha azdır.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde; ebeveyni anlayışlı ve duyarlı olan bireylerin benlik imgelerinin daha iyi olduğu (Dağ, 2020; Tüfekçiyaşar, 2014) ve anksiyete düzeylerinin daha az olduğu (Tüfekçiyaşar, 2014), güvenli bağlanmanın oluşmasına katkı sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Dağ, 2020). Literatür incelendiğinde, anlayış, saygı ve birey olarak görülme ortamında yetişmeyen bireylerin ebeveyn olduklarında çocuklarına olumsuz tutumlar sergileyerek çocuklarında anksiyete oluşumuna sebep olabilecekleri düşünülmüştür. İncelenen literatür araştırma sonucunu destekler niteliktedir. Fakat annelerin çocuklukta

yaşadıkları olumsuz çocukluk yaşantılarını çocuğuna değiştirerek yansıtmaları nedeniyle çocuklarında anksiyete görülmediği tahmin edilmiştir. Saygı görülmek istediğini ifade eden bir annenin söylediğine göre;

"Öğrenim hayatımda öğretmenlerimizin daha saygılı ailemin de bu konuda bana daha çok destek olmasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, üniversite mezunu anne).

Anlayış ve birey olarak görülmeyi isteyen bir annenin söylediğine göre;

"Beni daha çok dinleyen ve beni bir birey olarak gören ebeveynler olmasını isterdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, ilköğretim mezunu anne).

Anneler çocukluk yaşantılarında kendi ebeveynlerinden anlayış, saygı ve birey olarak görülme konusunda eksiklik yaşadıkları fakat bu olumsuz yaşantıları olumlu davranışlarla değiştirerek çocuklarına pozitif davrandıkları için çocuklarında fiziksel yaralanma korkusunun daha az görüldüğü tahmin edilmiştir.

Annelerin Çocukluk Yaşantıları ve Çocuğuna Karşı Davranışlarına İlişkin Tartışma

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında eksik aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını ve ebeveynlerindeki olumsuz tutumları değiştirmek isteyen annelerin, çocuğuna pozitif ters etki (annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar) yansıtma durumu daha fazladır.

Konu hakkında çalışmalar incelendiğinde; "aile ilgisizliği"nin, çocuğun okul başarısına (Tarım, 2005; Yiğit, 2015) okuma yazma sürecinde sorun yaşanmasına (Yüce, 2016), çocukluk depresyonu ile anne ölümüne (Küçükkendirci, 2000) ve çocuklarda şiddet davranışlarında artışa neden olabileceği (Yatmaz, 2009) görülmüştür. Ebeveyn kaybı yaşamış çocuklara bakıldığında; çocuklarda stres, depresyon, ayrılma kaygısı (Bıçak, 2016; Yılmaz, 2021) ve davranış bozukluğuna yol açabileceği (Memiş, 2019), kayıtsız ve saplantılı bağlanma örüntülerine neden olabileceği (Varol, 2019), anne çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyebileceği (Polat, 2020), düşük özsaygı, somatizasyon, obsesif kompulsif bozukluk, kişilerarası duyarlılık, anksiyete bozukluğu, fiziksel yaralanma korkusu, paranoid düşünceler, psikotisizm, yeme-içme bozukluğu, uyku bozukluğu ve ölüm üzerine düşünce gibi durumlara neden olabileceği (Dalahmetoğlu, 2018) tespit edilmiştir. Ebeveyn kaybını, parçalanmış ailede büyüyenlerde (Bayhan, 2019) ve erken yaşta görülmesi durumunda (Coşkun, 2009) daha olumsuz etkileri olabileceği görülmüştür. Çocukluk dönemi

ebeveyn kaybı yaşamayan kişilerin ise, yaşam standartlarında önemli değişiklik yaşamadığı, aile içi sosyal destek gördükleri (Yıldız, 2017), kişilerarası ilişkilerinde besleyici ilişkiler kurdukları ve daha olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür (Öklük, 2018). Literatür incelendiğinde, eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği, ebeveyn kaybı ve olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalmanın bireylerde birçok ruhsal sorunlara yol açabileceği ve bu durumun bireylerin davranışlarına yansıyabileceği düşünülmüştür.

Eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin söylediklerine göre;

"Çocukluk yıllarımı çok fazla hatırlamak istemiyorum. Babasız büyüdüm. Hayat şartlarımın böyle olmamasını isterdim. Annemin bana karşı ilgisizliğinin olmamasını isterdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, ilköğretim mezunu anne).

"Mesela bir kursa gitmek istediğim zaman bana destek olmuyorlardı. Bunun değişmesini isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne).

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumuyla yetiştiğini ifade eden bir annenin söylediğine göre;

"Ben çocukluğumda sanki bir fanusta büyüdüm. Ailemin beni bu kadar korumacı yetiştirmemelerini isterdim." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

Annelerin verdiği yanıtlar incelendiğinde geçmiş yaşantılarında kendi ebeveynlerinden yeterli ilgi, sevgi ve destek göremedikleri, ebeveynsiz büyüdükleri veya olumsuz ebeveyn tutumlarına ilişkin yaşantılarını değiştirmek istedikleri görülmüştür. Annelerin bu olumsuz geçmiş yaşantılarını olumlu yönde değiştirerek yansıtma eğiliminde oldukları fark edilmiştir. Bu durumun annelerin çocukluklarındaki olumsuz yaşantıları nedeniyle farkındalık kazandıkları ve daha bilinçli bakış açısına sahip oldukları için olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda üniversite mezunu annelerin örneklem sayısının diğer eğitim durumlarına göre daha fazla olması da annelerin çocukluk yaşantısındaki olumsuzlukları çocuklarına olumluya çevirerek uygulama durumunda artışa neden olabileceği tahmin edilmektedir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin çocuğuna yansıtmama durumu (annelerin çocukluk yaşantısında yaşadıklarını çocuğuna karşı

davranışlarıyla yansıtmayanlar) ve çocuğuna pozitif ters etki (annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar) yansıtma durumu daha fazla bulunmuştur.

Literatür araştırması yapıldığında; annenin çocuğa yönelik ilgisi arttıkça; çocuğun duygu düzenleme becerilerinin (Arslan Özkılıç, 2021), anne mutluluk düzeyinin (Göğer, 2021), ergenlerin iletişim becerilerinin (Gümüş Gers, 2012) ve annenin çocuğa yönelik şiddete duyarlılığın (Erdoğan, 2021), duygularını ifade etme, empatik eğilim ve kayıtsız bağlanma düzeyinin (Şipit, 2019) artmasına yol açtığı görülmüştür. Ebeveynlerin birbirleriyle olan duygusal bağları, çocuk yetiştirmeyi etkilemekte ve çocuklarının geleceğini şekillendirmektedir (University of Michigan, 2020). Çocukluğunda anne-babasından sevgi görmüş, sevginin olduğu bir ortamda yetişmiş olan bireylerin kendi çocuklarına da benzer şekilde sevginin olduğu bir yetişme ortamı sağladığı söylenebilir. Çocukluğunda anne babasından sevgi görmeyen bireyler ise her zaman çocuklarına olumsuz yaşantılarını aktarmazlar. Bu durum bireylerin insanlarla nasıl iletişim kurduğu, psikolojik dayanıklılığı ya da çevresinden gördüğü sosyal destek ve yaşamı boyunca sahip olduğu kaynaklar ile oluşmaktadır (Cüre Acer, 2020). Annelerin yanıtları incelendiğinde, üniversite mezunu olan annelerin söylediklerine göre;

"Olaylar karşısında ne hissettiğimizle ilgilenmelerini isterdim. Duygularımın daha çok önemsendiği bir tavır olabilirdi. Duygu yönetimi konusunda benimle konuşmalarını ve yol göstermelerini isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan anne).

"Çalışma mücadelesi olan bir babam vardı. Bize sarılmayı unuturdu. Sarılsın, konuşsun ve benimle daha kaliteli vakit geçirmesini isterdim. Mesela keşke bana sarılıp bugün neler yaptın diyebilseydi." (Erkek çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan anne).

Literatür ve annenin verdiği yanıtları incelendiğinde, bu durumun sebebinin annelerin psikolojik dayanıklılığının güçlü olması, çevresinden aldığı sosyal, sağlık ve eğitsel desteklerin fazlalığı ve üniversite mezunu olan sayısının fazla olması dolayısıyla geçmiş yaşantılarında yaşadıkları sevgisizliği ve ilgisizliği çocuklarına yansıtmamayı tercih ettikleri düşünülmektedir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında eksik aile sevgisi, ilgisi, desteği, ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin çocuğuna yansıtmama durumu daha fazladır.

Annelerin söylediklerine göre;

"Bizle yakından ilgilenmezlerdi. Olur ya bazen isteyemediğimiz şeyler olmuştur, bunları fark etmezlerdi bile. Bunların değişmesini isterdim. Rehber olarak iyi yönlendirilmediğimi de düşünüyorum. Tüm bunların olmamasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olan, üniversite mezunu anne).

"Haksızlığa uğradığım zaman ailem ve yakınlarım yanımda olarak bana destek olmazlardı. Bunun değişmesini ve olmamasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, lise mezunu anne).

Bu durumunun nedeninin sevgisiz, ilgisiz ve ebeveynden yoksun büyüyen annelerin çocukluk yaşantılarında yaşadıkları bu olumsuz hisleri ve koşulları çocuklarının yaşamalarını istememeleri nedeniyle onlara yansıtmadıkları tahmin edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre, çocukluk yaşantısında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin çocuğuna pozitif etki (annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumlu yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar) yansıtma durumu daha fazladır.

Sahada yapılmış çalışmalar araştırıldığında; olumlu çocukluk yaşantı deneyimlerinin artmasıyla, olumlu çatışma çözme stilinin arttığı (Demir, 2021), ruhsal dayanıklılığa katkı sağladığı (Kan, 2013), çocukların akademik başarılarının yüksek olmasına, çocukların ailelerinde değerlere önem verilmesi, saygı ve sevgiye dayalı iletişimin olması ve mutlu ve ilgili bir aile yapısına sahip olmalarına (Akkuş, 2019; İstikbal, 2020) sebep olduğu görülmüştür. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde ebeveynlerin çocukluk çağında kendi anne ve babalarından deneyimledikleri çocukluk yaşantılarının, ebeveynliklerini ve çocuklarıyla olan ilişkilerini etkilediği görülmüştür (Torun, 2021). Literatür araştırmalarının sonucu desteklediği görülmüştür.

Araştırma sonucuna göre, ilişkisi olduğunu düşünen annelerin çocukluk yaşantısında anlayış eksikliği, birey yerine koyulmamak durumunu değiştirmek isteme durumu daha fazladır.

Çocukluk yaşantıları hakkında alan yazın incelendiğinde; yetişkinlerin kendi çocukluk dönemlerinde iz bırakan zorlama ve baskı tutumunu kendi evlatları adına kararlar vererek olumsuz yansıttıkları görülmüştür. Çocuklarını değiştirmek isteyen kişilerin çoğunluğunun, çocuklarını kendi doğrularına göre şekillendirdiği görülmüştür (Balasar, 2019). Çocukların çoğu ebeveynlerini karar alma merkezi olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Çocuklar giyim ve ödevleri hakkında karar verebilirken; ebeveynleriyle ilgili konularda karar verme yeterliliği olmadığını, karar

verememe sebebi olarak ise çok genç oldukları ve ailelerin daha iyi karar alabildiğini ifade ettikleri görülmüştür (Avcı, Pekince, 2018). Annelerin ifadelerine göre;

"Tercihlerim konusunda ilk bana sorulmasını isterdim. Kararlarımın ve isteklerimin yargılanmamasını isterdim. Bir şeyleri ailemin benim adıma karar vermemesini isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığa sahip, üniversite mezunu anne).

"Özellikle lise yıllarımda birey olarak algılanmaz ve öğretmenlerimiz tarafından sürekli önyargılarına hedef olurdum. Bunun değişmesini ve olmamasını isterdim." (Kız çocuğuna sahip, ekonomik bağımsızlığı olmayan, üniversite mezunu anne).

Literatür ve annelerin cevaplarına bakıldığında, ebeveynlerin çocuklarını kendi kararlarını alabilme konusunda desteklemedikleri, öğretmenlerin eleştirilerine maruz kaldıkları görülmüştür. Bu durumun sebebinin ise çocukluk yaşantılarında kendi ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden gördükleri baskı ve olumsuz tutumların neden olabildiği görülmüştür. Dolayısıyla araştırma sonucunda, annelerin kendi ebeveynlik becerilerini, çocukluk yaşantılarıyla ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmaya dahil edilen annelerin "bağlanma biçimleri" ile "anne eğitimi", "anne ekonomik bağımsızlığı" ve "çocuk cinsiyet" durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Kız çocuğa ve ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerin güvenli bağlanma biçimi, ilköğretim düzeyinde eğitim almış olan annelerin kaygılı / ikircikli bağlanma biçimi diğer annelere göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

Araştırmada annelerin yaklaşık yarısının ekonomik bağımsızlığa sahip olmadığı ve ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan annelerin güvenli bağlanma biçimi ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelere göre de daha düşük olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan çocukların "okul öncesi anksiyete (kaygı) düzeyleri" ile "çocuk cinsiyet", "çocuk sayısı", "çocuk okul öncesi eğitime devam" ve "çocuğuna karşı davranışları" durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen, erkek çocuğa sahip olan ve çocukluk yaşantısında yaşadığını çocuğuna olumsuz yansıtan (negatif etki) annelerin çocuklarında genel kaygı düzeyi diğer annelere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocuk sayısı 3 ve üzeri olan çocukların sosyal kaygı düzeyinin diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bunun dışında araştırma sonucunda okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen ve çocuk sayısı 3 ve üzeri olan çocukların fiziksel yaralanma korkusunun diğerlerine göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Okul öncesi eğitim kurumuna devam etmeyen çocukların ise toplam okul öncesi anksiyete düzeyi diğer çocuklara göre daha çok olduğu görülmüştür.

Çalışmanın örneklem grubunu oluşturan annelerin "bağlanma biçimleri" ile çocukların "okul öncesi anksiyete (kaygı) düzeyleri" arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Güvenli bağlanma biçimi olan annelerin çocuklarında sosyal kaygı, genel kaygı, ayrılma kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu ve toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri diğer annelerin çocuklarına göre daha az olduğu görülmüştür. Aynı zamanda kaygılı / ikircikli bağlanma biçimi görülen annelerin çocuklarında ayrılma kaygısı düzeyi diğerlerine göre daha çok olduğu tespit edilmiştir. Kaçıngan bağlanma biçimi olan annelerin çocuklarında ise genel kaygı, ayrılma kaygısı, fiziksel yaralanma korkusu ve toplam okul öncesi anksiyete düzeyleri diğerlerine göre daha fazla görüldüğü saptanmıştır.

Çalışmanın sonucuna göre, annelerin bazı bağlanma biçimlerinin çocuğunun bazı anksiyete türleri üzerinde etkili olduğu anlaşılmıştır. Annelerin güvenli bağlanma biçimi çocuklarında anksiyete oluşturmazken annelerin kaygılı / ikircikli ve kaçıngan

bağlanma biçimlerinin çocuklarında anksiyete oluşumuna sebep olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada yer alan annelerin "çocukluk yaşantısında olmasını istedikleri" ile "çocuk cinsiyeti", "anne ekonomik bağımsızlığı", "çocuk okul öncesi eğitime devam" ve "anne eğitimi" düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğunun tespiti sağlanmıştır. Erkek çocuğa sahip olan annelerin çocukluk yaşantılarında sosyo-ekonomik olanakların iyi olmasını isteme durumu diğer annelere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan annelerin çocukluk yaşantılarında cinsiyetçi tutum yapılmamasını isteme durumu diğer annelere göre daha çok görüldüğü bulunmuştur. Üniversite düzeyinde eğitim almış olan annelerin çocukluk yaşantılarında ise eğitim hayatı teşviki, yol gösterilmenin olmasını ve anlayış, saygı, birey olarak görülmeyi isteme durumu diğer annelere göre daha fazla görüldüğü saptanmıştır.

Çalışma grubunu oluşturan annelerin "çocukluk yaşantısında olmamasını / değişmesini istedikleri" ile "anne ekonomik bağımsızlığı" ve "anne eğitimi" düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Lise düzeyinde eğitim almış olan annelerin çocukluk yaşantılarında cinsiyetçi tutumun değişmesini isteme durumu diğer annelere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bunun dışında araştırma sonucunda ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan annelerin çocukluk yaşantılarında şiddettin (duygusal, fiziksel) değişmesini isteme durumu diğer annelere göre daha çok görüldüğü tespit edilmiştir. Ekonomik bağımsızlığa sahip olan annelerin ise çocukluk yaşantılarına dair kendilerine yönelik değiştirmek istediği davranış olmama durumu daha çok olduğu görülmüştür.

Araştırmaya gönüllü katılım sağlayan annelerin "çocukluk yaşantısında olmasını istedikleri" ile çocukların "okul öncesi anksiyete (kaygı)" düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Çocukluk yaşantılarında anlayış, saygı, birey olarak görülmek isteyen annelerin çocuklarında fiziksel yaralanma korkusu ve toplam okul öncesi anksiyete olma durumları diğer annelerin çocuklarına göre daha az olduğu görülmüştür. Ek olarak çocukluk yaşantılarında serbestlik, yaşına uygun sorumluluk isteme durumu görülen annelerin çocuklarında fiziksel yaralanma korkusu olma durumu diğerlerine göre daha çok görüldüğü belirlenmiştir.

Örneklem grubunu oluşturan annelerin "çocukluk yaşantısında olmamasını / değişmesini istedikleri" ile çocukların "okul öncesi anksiyete (kaygı)" düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir. Çocukluk yaşantılarında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin çocuklarında fiziksel yaralanma

korkusu olma durumu diğer annelerin çocuklarına göre daha az olduğu tespit edilmiştir. Buna ilaveten araştırma sonucunda çocukluk yaşantılarında olumsuz ebeveyn tutumlarını değiştirmek isteyen annelerin çocuklarında sosyal kaygı, genel kaygı ve toplam okul öncesi anksiyete olma durumları diğerlerine göre daha çok görülmüştür.

Araştırmanın sonucunda görüldüğü üzere, annelerin çocukluk yaşantılarında olmasını veya olmamasını / değişmesini istediği çocukluk yaşantılarının çocukların anksiyeteleri üzerinde etkili olduğu anlaşılmıştır. Olumsuz çocukluk yaşantıları geçiren annelerin bazılarının çocuklarında anksiyete görülmediği, olumsuz çocukluk yaşantıları geçiren annelerin bazılarının çocuklarında ise anksiyete görüldüğü, olumlu çocukluk yaşantıları geçiren annelerin de çocuklarında anksiyete görülmediği sonucuna varılmıştır.

Çalışmaya iştirak eden annelerin "çocukluk yaşantısında olmasını istedikleri" ile annelerin "çocuğuna karşı davranışları" düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu kanıtlanmıştır. Çocukluk yaşantılarında aile sevgisi, ilgisi, desteği olmasını ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin çocukluk yaşantısında olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtma (pozitif ters etki) durumu diğer annelere göre daha fazla olduğu bulunmuştur.

Araştırmada katılımcı olan annelerin "çocukluk yaşantısında olmamasını / değişmesini istedikleri" ile annelerin "çocuğuna karşı davranışları" arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Çocukluk yaşantılarında eksik aile ilgisi, sevgisi, desteği olması ve ebeveyn kaybı olmamasını isteyen annelerin çocukluk yaşantısında olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtma (pozitif ters etki) durumu diğer annelere göre daha çok görüldüğü saptanmıştır. Ek olarak çocukluk yaşantılarında istenmeyen ebeveyn tutumlarını değiştirmek isteyen annelerin çocukluk yaşantısında olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtma (pozitif ters etki) durumu diğer annelere göre daha fazla görüldüğü belirlenmiştir. Ayrıca çocukluk yaşantılarında değiştirmek istediği davranış olmadığını söyleyen annelerin çocukluk yaşantısında olumlu yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtma (pozitif etki) durumu diğer annelere göre daha çok olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma sonucuna göre, annelerin çocukluk yaşantılarında olmasını veya olmamasını/değişmesini istediği çocukluk yaşantılarının çocuğuna karşı davranışlarında etkili olduğu görülmüştür. Bazı annelerin geçmiş olumsuz çocukluk yaşantılarında yaşadıklarını çocuğuna karşı olumlu davranışlar göstererek "ben yaşadım çocuğum yaşamasın" bakış açısı ile bu durumu çocuğuna yansıtmamayı; bazı

annelerin de geçmiş olumlu çocukluk yaşantılarını çocuğuna aynı şekilde olumlu olarak yansıttıkları görülmüştür.

Araştırmada ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Bağlanma, çocukluk dönemi anksiyete bozuklukları, olumsuz çocukluk yaşantıları ve olumlu ebeveynlik tutumları konularında televizyon, internet, yüz yüze eğitim, seminer, konferans, sempozyum gibi iletişim kaynakları ile broşür, afiş, gazete, dergi gibi bilgilendirme dokümanları aracılığıyla okul öncesi öğretmenlerin, ve ailelerin bilgi düzeylerinin yükseltilmesi,
- Çocuklarında anksiyete bozukluğu olan annelere anksiyete türüne göre çocuklarının anksiyetelerini azaltıcı, etkinlik, çizgi film, kitap, oyuncak gibi materyallerle evde yapabilecekleri aile katılımı çalışmaları yapılması,
- Yöneticiler, öğretmenler, psikologlar ve aileler ile işbirliği kurulup çocuk gelişimciler tarafından araştırma araçları (ölçek, anket, görüşme formu vb.) kullanılarak erken dönem taramalar ile gönüllülük esasına dayalı olarak annelerin çocukluk yaşantılarında maruz kaldıkları olumlu, olumsuz yaşantıların ve anksiyetelerinin belirlenmesi ve bu sayede annelerin olumsuz çocukluk yaşantılarını kendi çocuklarına negatif tutumları vasıtasıyla aktarılmasının önüne geçilmesine yönelik annelere farkındalık eğitimlerinin (bilgilendirici aile eğitimi programları vb.) düzenlenmesi,
- Araştırma sonucuna göre annelerin ekonomik bağımsızlığının düşük çıkması dolayısıyla; resmi, akademik ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği kurularak kadınların eğitim düzeylerinin arttırılması, kadınların çalışma haklarının iyileştirilmesi, çocuk sahibi olan kadınların çocuklarına bakım ve eğitimin sağlanması için sosyal yardımların ve aile danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gibi toplumsal cinsiyet anlayışında daha eşitlikçi bir düşünce geliştirmeye yönelik politikalar oluşturulması,
- Çalışma sonucunda görüldüğü üzere çocukların okul öncesi eğitim kurumuna devam etmesinin anksiyetelerini azaltarak olumlu etkilediği için; resmi, özel ve gönüllü bütün kurum, kuruluş ve birimler ile işbirliği yapılarak projeler ve modeller (AÇEP, AÇEV, OV-ÇEP, BADEP vb.) üretilmesi ile bu proje ve modeller vasıtasıyla ailelere okul öncesi eğitimin önemi konusunda çeşitli seminerler; yüz yüze, eşzamanlı (online) ve televizyon. programları ile

verilerek farkındalık oluşturulması yoluyla okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların yapılması,

- Farklı ülkelerin birbirleriyle karşılaştırma imkanının sağlanabileceği biçimde kültürlerarası ve boylamsal yöntemde çalışmalar uygulanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Abbo, C., Kinyanda, E., Kizza, R. B., Levin, J., Ndyanabangi, S., & Stein, D. J. (2013). Prevalence, comorbidity and predictors of anxiety disorders in children and adolescents in rural north-eastern Uganda. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 7(1),* 1-11. doi: 10.1186/1753-2000-7-21

Açıkalın, N. (2008). Yoksulluk ve genç kuşakların toplumsal hareketlilik olanakları: İstanbul ve Gaziantep örnekleri. *Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, (2),* 131-154.

Akca, E. (2020). *Üstün zekâlı tanısı için başvuran ebeveynlerde mükemmeliyetçilik ve kaygı düzeyinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Akıl, E. (2019). *Ebeveynlerin evlilik çatışması çatışma çözüm stilleri ve çocuklarının algıladıkları kaygı düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Akkuş, D. (2019). *Üniversitelere yerleşen üstün başarılı öğrencilerin erken çocukluk yaşantılarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Aksaray, G., Güleç G., Fidan, T., Kaptanoğlu, C., Eşsizoğlu, A. & Yazıcıoğlu, Y. (2013). Aile Psikolojisi ve Eğitimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Aktaş Terzioğlu, M. (2015). *Çocuk ve ergenlerde obsesif kompulsif bozukluğun klinik özellikleri ve eşlik eden bozukluklar* (Uzmanlık tezi). Pamukkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Denizli.

Aktay, M., & Sayar, G. H. (2020). Psikiyatrik bozuklukların psikososyal yönü. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, *3(1),* 48-55.

Akyıldız, M. B. (2018). *Mülteci çocuklarda travma sonrası stres, depresyon ve anksiyete düzeylerinin cinsiyete göre karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Alaftar, İ. (2021). *Anı bakış açısından erken dönem uyumsuz şemaların kuşaklararası aktarımını anlamak: Otobiyografik bellek özgüllüğünün olumsuz yaşam deneyimleri üzerindeki rolü* (Yüksek lisans tezi). TED Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü. Ankara.

Al-Ghurairi, S. A. R. H. (2021). Prevalence of specific phobia in school student in mosul city-north of Iraq. *Clinical Schizophrenia & Related Psychoses, 15(6),* 1-3.

Alisinanoğlu, F. & Ulutaş, İ. (2000). Çocuklarda kaygı ve bunu etkileyen etmenler. *Milli Eğitim Dergisi, 145,* 15-19.

Alisinanoğlu, F. & Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 28(128).* 65-71.

Alkan, B. (2017). *6 yaş çocuklarının sosyal anksiyete düzeylerinin, annelerinin ebeveyn tutumları ve evliliklerindeki uyumu arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Allahyarova, L. (2020). *Anksiyete bozukluğu olan çocuk ve ergenlerde travmanın kuşaklar arası etkisi* (Uzmanlık tezi). Çukurova Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Adana.

Altınay, D. (2012). *Çalışan ve çalışmayan annelerin başa çıkma tutumları ve çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farklılıkların incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Altuğ, D. (2004). Çocukluktan Yaşlılığa KENDİ'lik Değeri. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.

Altunok Çal, İ. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin sorumluluk eğitimine ilişkin uygulamaları ve öğrencilerin sorumlu davranma düzeyleri* (Yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırşehir.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2005). DSM IV Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. E. Köroğlu (Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). DSM V Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. E. Köroğlu (Çev.). Ankara: HYB Yayıncılık.

Amerio, A., Stubbs, B., Odone, A., Tonna, M., Marchesi, C. & Ghaemi, S. N. (2015). The prevalence and predictors of comorbid bipolar disorder and obsessive–compulsive disorder: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, *186*, 99-109. doi: 10.1016/j.jad.2015.06.005

Aras, M. (2021). *Savunma mekanizmalarının kardeş sayısı ve doğum sırasına göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Araz Altay, M. & Görker, I. (2018). DSM-V kriterlerine göre özgül öğrenme bozukluğu tanısı alan olguların psikiyatrik eştanı ve wısc-r profillerinin değerlendirilmesi. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi, 55(2),* 127-134. doi: 10.5152/npa.2017.18123

Argon, T. & Kıyıcı, C. (2012). İlköğretim kurumlarında ailelerin eğitim sürecine katılımlarına yönelik öğretmen görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (19),* 80-95.

Arıcan, B. (2019). *Kuşaklar arası bağlanma stillerinin algılanan evlilik çatışması ve duygusal güvenlik açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ariely, D. (2010). Akıldışı Ama Öngörülebilir. A. H. Gül., F. Şar. (Çev.). İstanbul: Optimist Yayın Grubu.

Arslan Özkılıç, S. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının anneleriyle olan ilişkileri ve annelerin çocuğa yönelik ilgisi ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Arslan Sargın, Z. (2005). *Isparta il merkezinde anksiyete bozukluklarının epidemiyolojisi* (Uzmanlık tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Isparta.

Artan İ., Ateşoğlu N., Çelik M., Kesim Güven S., Korkmaz M., Tuğrul B. & Yalçın S. (2020). Geleceğe Dokunan Anneler – Çocuklukta Duygusal İhmali Fark Etme, Tanıma, Önleme. G. Güller (Yay. Haz.). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Arteche, A., Joormann, J., Harvey, A., Craske, M., Gotlib, I. H., Lehtonen, A., ... & Stein, A. (2011). The effects of postnatal maternal depression and anxiety on the processing of infant faces. *Journal of Affective Disorders, 133(1-2),* 197-203. doi: 10.1016/j.jad.2011.04.015

Atayeter, B. (2020). *Ebeveynlerin bilişsel esneklik ve mükemmeliyetçilik düzeyleri ile okul öncesi dönem çocuklarının mizaç özellikleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ateş, N. (2019). Eğitim Düzeylerine Göre 20-35 Yaş Arasındaki Evli Ve Bekârların Bağlanma Stili Puanlarının Karşılaştırılması. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi, 2 (1),* 1-11.

Atılgan, E. (2012). Ergenlerde kaygı duyarlığı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 12(1),* 43-57.

Austin, V. L., Sciarra, D. T. (2019). Kaygı bozuklukları I: Özgül Fobi, Ayrılma Kaygısı Bozukluğu ve Sosyal Kaygı Bozukluğu. R. Gündoğdu (Çev.). Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar (s. 120-150). Ankara: Nobel Yayınevi.

Austin, V. L., Sciarra, D. T. (2019b). Kaygı bozuklukları II: Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Yaygın Kaygı Bozukluğu ve Obsesif Kompulsif Bozukluk. R. Tanrıdağ (Çev.). Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar (s. 156-181). Ankara: Nobel Yayınevi.

Avcı, N. & Pekince, P. (2018). The perspective of children on childhood. *Türkiye Eğitim Dergisi, 43 (196),* 1-25. doi: 10.15390/EB.2018.7586

Ayaz, A. B., Ayaz, M., Fiş, N. P. & Güler, A. S. (2012). Gençlerdeki somatorform bozukluklarda kaygı düzeyi, annenin bağlanma biçimi ve aile işlevselliği. *Klinik Psikiyatri, 15(2),* 121-128.

Ayaz, G. (2015). *Çocuklarda ayrılık kaygısı bozukluğu gelişimi ile annenin kişilik özellikleri ve bağlanma stili arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi* (Uzmanlık tezi). Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Edirne.

Aydıner Çetinkaya, S. (2020). Çocuğum Büyürken–Çocukluktan Ergenliğe Ebeveynlerin Karşılaştıkları Sorunlar, Soruları ve Cevapları Yaşanmış Gerçek Hayat Hikâyeleriyle. A. N. Buğalı (Yay. Haz.). İstanbul: İndigo Yayınevi.

Aydoğan, Y. Gültekin, Akduman, G. (2015). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Eğiten Kitap.

Aydoğdu, F. & Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (2),* 570-585.

Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davaslıgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü., Köknel, Ö., Navaro, L., Oktay, A., Razon, N., Yavuzer, H. (2006). Ana-Baba Okulu. "12. Basım". İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aydöner, N. (2018) *Kadınlarda şiddete maruz kalma durumu ile sosyal destek algısı, depresyon ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiler: karşılaştırmalı bir çalışma* (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul

Ayhan, İ. B. (2019). *İç Anadolu Bölgesi`nde yeme bağımlılığı ile bağlanma ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Aytaç, F. (2020). Bebeklikten Çocukluğa Çocuk Yetiştirme Sanatı. Ankara: Pegem Akademi.

Babaoğlu, A. N. (2011). 50 Soruda Psikiyatri. İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.

Bacaksız, Ö. (2011). *Boşanma sürecindeki bireylerin bağlanma stilleri ve iletişim becerileri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bahalı, K., Tahiroğlu, A. Y., Avcı, A. (2009). Okul reddi olan çocuk ve ergenlerin klinik özellikleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 10 (1),* 310-317.

Bakır, F. (2020). *Suriyeli mülteci çocuk ve ergenlerde travma ve travma sonrası stres bozukluğu: Sosyodemografik özelliklerin etkisi ve risk faktörleri* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bakırcıoğlu R. (2013). Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı. Ankara: Ani Yayıncılık.

Bal, B., Çakmak, S. & Uğuz, Ş. (2013). Anksiyete bozukluklarında cinsiyete göre semptom farklılıkları. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, *22(4),* 441-459.

Balaban, S. (2016). *Gebelikteki sağlık uygulamalarının prenatal bağlanmayla ilişkisi ve etkileyen faktörler* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Balasar, G. (2019). *Yetişkinlerin çocukluğa bakışı: Ankara ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Balat, G. U. (2010). İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 32(143),* 89-99.

Balcı, M. E. (2018). *Prematüre bebeği yeni doğan yoğun bakımda yatan annelerde anne bebek bağlanması ve ilişkili faktörler* (Doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Bandelow, B. & Michaelis, S. (2015). Epidemiology of anxiety disorders in the 21st century. *Dialogues in Clinical Neuroscience, 17(3),* 327. doi: 10.31887/DCNS.2015.17.3/bbandelow

Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology, 61(2),* 226. doi: 10.1.1.332.3652&rep=rep1&type=pdf

Basmacı, G., Tektaş, M., Tektaş, N. & Ceviz, N. Ö. (2017). Kaygı Düzeylerini Etkileyen Faktörler: Önlisans Öğrencileri ve Mezunları Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Journal of Social Sciences(18),* 69-85.

Başar, E. (2019). *Edirne merkez ilçede yaşayan görme kaybı olan bireylerde ruhsal bozukluk taraması* (Uzmanlık tezi). Trakya Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Edirne.

Başgül, Ş. S. (2014). Psikoloji araştırmaları, *Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 1,* 1-59.

Başkurt, İ. (2002). Eğitimde çocuk ve öteki'nin kimliği problemi. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 5.

Bayhan, H. Z. (2019). *Parçalanmış ailede ve tam ailede büyümüş kişilerin yetişkin ayrılık anksiyetesi belirtileri açısından karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bayraktar, S. & Yahşi, G. (2015). Bağlanma kuramı çerçevesinde doğum sırasının bağlanma stilleri üzerin-deki etkisinin incelenmesi. *International Journal Of Social Sciences And Education Research, 2(1),* 209-218. doi: 10.24289/ijsser.279098.

Beck, A. T. (2008). Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck, Aaron T. & Emery, G. (2019). Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler. İstanbul: Litera Kitap.

Bee, H., Boyd, D. (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi. O. Gündüz (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Beer, L., Tie, Y., Padilla, M. & Shouse, R. L. (2019). Generalized anxiety disorder symptoms among persons with diagnosed HIV in the United States. *Aids, 33(11),* 1781-1787. doi: 10.1097/QAD.0000000000002286

Bellibaş, E., Büküşoğlu, N. & Erermiş, S. (2005). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanılı bir grup çocukta mizaç özellikleri. *Ege Tıp Dergisi, 44(1),* 39-44.

Bencik Kangal S. (2020). Korkma! İyi Bir Annesin. İ. Arman (Yay. Haz.). Ankara: Elma Yayınevi.

Benes, F. M. (2004). Konrad Lorenz, 1903–1989. *American Journal of Psychiatry, 161(10),* 1767-1767.

Benjet, C., Borges, G., Stein, D. J., Méndez, E. & Medina-Mora, M. E. (2012). Epidemiology of fears and specific phobia in adolescence: results from the Mexican Adolescent Mental Health Survey. *The Journal of Clinical Psychiatry, 73(2),* 6521.

Berk, L. E. (2013). Bebeklik ve Yürüme Çağında Duygusal ve Sosyal Gelişim. N. I. Erdoğan (Çev.) B. T. Özkaya (Yay. Haz.). Bebekler ve Çocuklar, Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa (s. 246-286). Ankara: Nobel Akademi.

Berk, L. E. (2013b). Erken Çocuklukta Duygusal ve sosyal Gelişim. N. I. Erdoğan (Çev.) B. T. Özkaya (Yay. Haz.). Bebekler ve Çocuklar, Doğum Öncesinden Orta Çocukluğa (s. 362-409). Ankara: Nobel Akademi.

Beyenal, S. (2019). *Çalışan anne olmanın ev, iş ve sosyal yaşam üzerindeki etkileri* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Bıçak, E. (2016). *Anne ya da babasından biri ölen çocuklar ile boşanma nedeniyle tek ebeveyn ile yaşayan çocukların depresyon ve anksiyete düzeylerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.

Biçer, G. (2019). *Okul öncesi öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik düzeylerinin problem çözme becerileriyle ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kütahya.

Bilaç, Ö., Ercan, E. S., Uysal, T. & Aydın, C. (2014). İlköğretim öğrencilerinde anksiyete ve duygu durum bozuklukları yaygınlığı ve sosyo demografik özellikler. *Türk Psikiyatri Dergisi, 25(3),* 171-80.

Bilaç, Ö., Önder, A., Kavurma, C., Doğan, Y., Uzunoğlu, G., Isildar, Y. & Sapmaz, Ş. Y. (2020). Okul öncesi dönemde çocuk psikiyatrisi polikliniği'ne başvuran çocukların annelerinin tutumlarının, yeterliliklerinin ve bağlanma biçimlerinin değerlendirilmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 23(1),* 83-91. doi: 10.5505/kpd.2020.07078

Bilgin Aydın, H. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Morpa Yayınevi.

Bilgin, O. (2017). Ergenlerin özgüven düzeyi ile yaşam amacı ve diğerleriyle olumlu ilişkiler arasındaki ilişki. *Yaşadıkça Eğitim, 31(2),* 55-66.

Bilgin, O., İnce, M., Çolakoğlu, Ö. M., & Yeşilyurt, E. (2021). Yetişkinlerin olumlu çocukluk yaşantılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Investıgatıon Of Adults'posıtıve Chıldhood Experıences In Terms Of Varıous Varıables, 13(3),* 251-264. doi: 10.46291/ZfWT/130315

Birtek, M. (2018). *Obsesif kompulsif bozukluk tanısı olan yetişkinlerin bağlanma stilleri* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bolattekin, A. (2014). *Anne-babanın bağlanma stilleri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bora, A. & Ünüvar, P. (2020). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (56),* 345-361. doi: 10.21764/maeuefd.644520

Bora, A. (2019). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların kaygıları ile ebeveynlerinin kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Burdur.

Bora, A., Elmallı, Ü. G., Ünüvar, P. (2019). Okul öncesi dönem çocukların ebeveynlerinin kişilik özellikleri ile kaygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Ş. Çınkır (Yay.

Haz.). Bildiri Kitabı. Haziran 2019, Ankara, Türkiye (s. 62-66). Ankara: EJERCongress.

Bowdon, Butler, T. (2015). 50 Psikoloji Klasiği, Biz Kimiz? Nasıl Düşünürüz? Nasıl Davranırız? Ö. Çelik (Çev.). E. O. Gezmiş, İ. Şener (Yay. Haz.). İstanbul: Pegasus Yayıncılık.

Bowlby, J. (2012). Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması. M. Kamer (Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Bowlby, J. (2012a). Güvenli Bir Dayanak. S. Güneri (Çev.). İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Bowlby, J. (2012b). Bağlanma. T. V. Soylu (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bowlby, J. (2014). Ayrılma. M. Günay (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bowlby, J. (2015). Kaybetme. N. Nirven, N. Diner (Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Boyacıoğlu Şengül, İ. (2006). *Bağlanma kaygısı, kaçınma, geçmişi kabul etme ve otobiyografik bellek arasındaki ilişkiler* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Bozkır, T. (2017). *Üniversite öğrencilerinde yetişkin ayrılma kaygısı bozukluğunun yaygınlığı* (Uzmanlık tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Sivas.

Bozkurt, A. (2014). *Evli bireylerde bağlanma stilleri, aile içi eşler arası şiddet ve evlilik uyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü. İstanbul.

Bozkurt, B. (2020). *Çocukluk çağı travmalarının, anne baba tutumlarının ve bağlanma stillerinin evlilik uyumu üzerindeki etkisi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bögels, S. M. & van Melick, M. (2004). The relationship between child-report, parent self-report, and partner report of perceived parental rearing behaviors and anxiety in children and parents. *Personality and Individual Differences, 37(8),* 1583-1596. doi: 10.1016/j.paid.2004.02.014

Brown, A. M. & Whiteside, S. P. (2008). Relations among perceived parental rearing behaviors, attachment style, and worry in anxious children. *Journal of Anxiety Disorders, 22(2),* 263-272. doi: 10.1016/j.janxdis.2007.02.002

Brumariu, L. E. & Kerns, K. A. (2008). Mother–child attachment and social anxiety symptoms in middle childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology, 29(5),* 393-402. doi: 10.1016/j.appdev.2008.06.002

Bulut, H. G. (2014). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların ihmal ve istismarında ebeveyn ile ilişkili etmenler* (Uzmanlık tezi). Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Ankara.

Burger, J. M. (2006). Kişilik. İ. D. Erguvan Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Burkovik, Y. (2018). Sosyal Fobi (Görünen ve Görünmeyen Yönleri). İstanbul: Timaş Yayınları.

Butcher, J. N., Mineka S. & Hooley J. M. (2013). Anormal Psikoloji. O. Gündüz (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Canabakan Koç, N. (2015). *Okul öncesi dönem adaptasyon sürecinde ayrılık anksiyetesi bozukluğu geliştirmiş 48-66 aylık çocuklarda ebeveyn tutumlarının etkisi* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Canals, J., Hernández-Martínez, C., Cosi, S. & Voltas, N. (2012). The epidemiology of obsessive–compulsive disorder in Spanish school children. *Journal of Anxiety Disorders*, *26(7),* 746-752. doi: 10.1016/j.janxdis.2012.06.003

Canatan, Ç. (2018). *Evli veya boşanmış ebeveyne sahip olan, 11-14 yaş arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Candan, G. (2021). *Babaların ebeveyn tutumları ile duyguları ifade becerilerinin kendi babalarının duygusal erişilebilirliği bağlamında incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Canlı, A. (2020). *Gebelerin beden benlik algılarının prenatal bağlanma düzeylerine etkisinin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Cassibba, R., Sette, G., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van Ijzendoorn, M. H. (2013). Attachment the Italian way. *European Psychologist*. doi: 10.1027/1016-9040/a000128

Chen, D., Bienvenu, O. J., Krasnow, J., Wang, Y., Grados, M. A., Cullen, B., ... & Samuels, J. (2017). Parental bonding and hoarding in obsessive–compulsive disorder. *Comprehensive Psychiatry, 73,* 43-52. doi: 10.1016/j.comppsych.2016.11.004

Ciccarelli, S. K., White, J. N. (2018). Psikolojik Bozukluklar. Z. Çakır (Çev.). Psikoloji – Bir Keşif Gezintisi (s. 448-486). Ankara: Nobel Yayınevi.

Clark, A., Purdon, C. (2013). Takıntılarla Başa Çıkma, Obsesif Kompulsif Bozukluğunuzu Kontrol Altına Almanın Yolları. İstanbul: Psikonet Yayınları.

Clarke, K., Cooper, P. & Creswell, C. (2013). The Parental Overprotection Scale: Associations with child and parental anxiety. *Journal of Affective Disorders, 151(2),* 618-624. doi: 10.1016/j.jad.2013.07.007

Colonnesi, C., Draijer, E. M., Jan JM Stams, G., Van der Bruggen, C. O., Bögels, S. M. & Noom, M. J. (2011). The relation between insecure attachment and child anxiety: A meta-analytic review. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 40(4),* 630-645. doi: 10.1080/15374416.2011.581623

Corry M., Tubridy A. (2007). Depresyon Hastalık Değil, Bir Duygu. H. Kaya (Çev.). İstanbul: Profil Yayıncılık.

Coşkun, D. (2009). *11-18 yaş arasında anne baba kaybı yaşamış genç yetişkinlerin yasla uyum süreci* (Yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Coşkun, M. & Kaya, İ. (2016). Prevalence and patterns of psychiatric disorders in preschool children referred to an outpatient psychiatry clinic. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences, 21(1),* 42-47. doi: 10.21673/anadoluklin.180676

Coşkun, M., Gülle, Z. N., Karayağmurlu, A. & Kaan, H. (2020). Koruyucu Ruh Sağlığı ve Dayanıklılık. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.

Creswell, J. W., Clark, V. L. P. (2020). Karma Yöntem Araştırmaları. A. Delice (Çev.). Ankara: Ani Yayıncılık.

Cüre Acer, S. (2020). Nesiller arası sevgi aktarımı – Sevgisiz büyüyen çocuklar. *Puam Aile Çalışmaları Birimi 3,* 4.

Çağlayan, N. (2019). *Gebelikte prenatal bağlanma davranışları ve ilişkili faktörler* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Çağlı, N. (2009). *Ebeveynin eğitimi ve mesleklerinin çocukların eğitimindeki başarısına etkisi ve bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Çakın Memik, N., Şişmanlar, S. G., Yıldız, O., Karakaya, I., Işık, C., & Ağaoğlu, B. (2010). Social anxiety level in Turkish adolescents. *European child & adolescent psychiatry, 19(10),* 765-772. doi: 10.1007/s00787-010-0119-3

Çakırlı, N. (2017). *Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ile 5-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Özgüven Düzeyinin İncelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Doğu Akdeniz Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Antalya.

Çakmak, B. (2016). *Çocukluk çağı travmaları ile yetişkin ayrılma anksiyetesi arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Çakmak, D., Saatçioğlu, Ö. (2003). Yüksek Lisans İçin Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. İstanbul: Dizayn Matbaacılık.

Çamurlu Keser, C. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.

Çetinkaya, B. (2014). Sağlıklı Aile Sağlıklı Çocuk, Çocuk Ruh Sağlığı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çetinkaya, B. (2017). 7/24 Sevdiğinize Bağlı Mısınız, Bağımlı Mısınız? Bağlanma Kuramı. Ankara: Pegem Akademi.

Dağ, T. (2020). *Çocuk evleri sitesi'nde yaşayan çocuklarda bağlanma tarzları ve ebeveyn tutumlarının duygudurum profiline etkisi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

Dağlar, K. (2016). *Okul öncesi çocuklarda anksiyete belirtileri ile annelerinin bağlanma biçimleri ve ayrılık anksiyeteleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Dalahmetoğlu, B. (2018). *Ebeveyn kaybı yaşamış ergenlerin yaşamamış ergenlere göre öz saygı ve ruh sağlığı değişkenlerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Dallaire, D. H. & Weinraub, M. (2005). Predicting children's separation anxiety at age 6: The contributions of infant–mother attachment security, maternal sensitivity, and maternal separation anxiety. *Attachment & Human Development, 7(4),* 393-408. doi: 10.1080/14616730500365894

DeLucia, J. A., Bitter, C., Fitzgerald, J., Greenberg, M., Dalwari, P. & Buchanan, P. (2019). Prevalence of post-traumatic stress disorder in emergency physicians in the United States. *Western Journal of Emergency Medicine, 20(5),* 740. doi: 10.5811%2Fwestjem.2019.7.42671

Demir, D. S. (2019). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ile sürekli kaygı düzeyi ve sosyotropik-otonomik kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Demir, E. (2021). *Olumlu çocukluk yaşantılarının romantik ilişkilerde çatışma çözme stillerine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Samsun.

Demir, T., Eralp-Demir, D., Türksoy, N., Özmen, E. & Uysal, Ö. (2000) Çocuklar için sosyal anksiyete ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Düşünen Adam, 13(1),* 42-48.

Demir, T., Karacetin, G., Demir, D. E. & Uysal, O. (2013). Prevalence and some psychosocial characteristics of social anxiety disorder in an urban population of Turkish children and adolescents. *European Psychiatry, 28(1),* 64-69. doi: 10.1016/j.eurpsy.2011.12.003

Demirbilek, M. (2018). Gençlik Dönemi. B. Duy, V. Duyan, E. Parutçuoğlu, G. Ç. Duyan (Yay. Haz.). Yaşam Boyu Büyüme ve Gelişme (s. 138-170). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Demiriz, S. & Ulutaş, İ. (2003). 9 12 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi, 3(1), 1-9.*

Demirsu, Ö. (2018). *Üniversite öğrencilerinde algılanan ebeveyn tutumları ile sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişkide anksiyete duyarlılığının ve psikolojik dayanıklılığın aracı rolleri* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Deniz, B. (2020). *Ebeveynlerin çocukluk yaşantılarının aile uyumu, evlilik yaşamı ve çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Deniz, E. (2012). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.

Deniz, E. (2021). Duygusal Gelişim. Ş. Erden (Yay. Haz.). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (s.172-210). Ankara: Pegem Akademi.

Deniz, M. E., Yorgancı, Z. & Özyeşil, Z. (2009). Öğrenme güçlüğü görülen çocukların sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *İlköğretim Online, 8(3),* 694-708.

Derin, E. (2021). *Okul öncesi eğitime devam eden çocukların annelerinin bağlanma stilleri, benlik saygıları ve çocuk yetiştirme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Derin, S. (2017). *Sosyal Fobi Tanılı Bir Grup Ergende Bağlanma Özellikleri ve Ebeveyn Bağlanma Şekillerinin Sosyal Fobiyle İlişkisinin İncelenmesi* (Uzmanlık tezi). İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi. İstanbul.

Didar Şimşek, N. (2019). *Yetişkin bireylerde erken dönem uyumsuz şemalar ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Dilbaz, N. (2000). Sosyal anksiyete bozukluğu: tanı, epidemiyoloji, etiyoloji, klinik ve ayırıcı tanı. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 3(2),* 3-21.

Dindaş, H. (2008). *Kadına yönelik eş şiddetinin sosyoekonomik durum ve yaşam kalitesi ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Doğan T. , Yavuz K. (2020). Yetişkinlerde Psikolojik Sağlamlık, Olumlu Çocukluk Deneyimleri ve Algılanan Mutluluk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry, 12,* 312-330. doi: 10.18863/pgy.750839

Doğan, S. (2009). Ana-Baba-Çocuk Eğitimi, Ailede Sevgi Eğitimi. İstanbul: Selis Kitaplar.

Doinita, N. E., & Maria, N. D. (2015). Attachment and parenting styles. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 203,* 199-204. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.08.282

Doksat, N. G. (2011). 7/24 Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Som Kitap.

Dokuzlu, E. (2016). *18-25 yaş arası üniversite öğrencilerinde anne-baba tutumunun kişinin kaygı düzeyleri ve bağlanma tipi ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Dougherty, L. R., Tolep, M. R., Bufferd, S. J., Olino, T. M., Dyson, M., Traditi, J., ... & Klein, D. N. (2013). Preschool anxiety disorders: Comprehensive assessment of clinical, demographic, temperamental, familial, and life stress correlates. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 42(5),* 577-589. doi: 10.1080/15374416.2012.759225

Döğüşgen, M. M. (2017). Etkin Anne-Baba Eğitimi. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.

Döğüşgen, M. M. (2017b). Çocukluktan Ergenliğe Duygusal Gelişim ve Öz Güven. İstanbul: Ekinoks Yayınevi.

Dönmez, S. (2019). *Anaokulu öğrencilerinde ayrılma kaygısının aile ortamı, annenin sürekli kaygısı ve anne-çocuk bağlanma örüntüleri açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Dursun, S. S. (2001). Çocuk Bakımı ve Eğitimi. İstanbul: Hayat Yayınları.

Durukan, E. (2014). *Annenin yeterliğini etkileyen anne ve çocuk özellikleri* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Durukan, İ., Karaman, D., Kara, K. & ark. (2011). Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran hastalarda tanı dağılımı. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 24,* 113-120. doi: 10.5350/DAJPN2011240204

Duymaz Sidal, G. (2018). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem olumsuz çocukluk yaşantılarının, ilişkisel ve duygusal zorluklar ve iyilik hali üzerindeki etkisi* (Doktora tezi). Doğuş Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Edwards, S. L., Rapee, R. M. & Kennedy, S. (2010). Prediction of anxiety symptoms in preschool-aged children: examination of maternal and paternal perspectives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *51 (3),* 313-321. doi: 10.1111/j.1469-7610.2009.02160.x

Erben, G. S. & Çalışkan, K. (2015). Yetişkin bağlanma stillerinin babacan liderle çalışma tercihi üzerindeki etkisini anlamaya yönelik deneysel bir çalışma. S. Taslak, U. Avcı, S. Dirlik, E. B. Şekerli, S. Türken (Yay. Haz.). Bildiriler Kitabı. Mayıs 2015, Muğla, Türkiye (s. 667-673). Muğla: 23. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi.

Ercan, S., Pan, E., Günay, H., Bolu, A., Erdem, M. & Gülsün, M. (2013). Yaygın anksiyete bozukluğunda sosyodemografik özelliklerin belirti şiddeti ile ilişkisi. *Anatolian Journal Of Clinical Investigation, 7(1),* 46-49.

Erdinç, S. (2009). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Erdoğan, M. (2021). *Çocuğa yönelik şiddete duyarlılık ile ebeveyn ilgi düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Ergin, H. (2015). *Çocukluk travmaları ve algılanan ebeveyn stillerinin suça karışmış çocuklar üzerinde değerlendirilmesi: Maltepe çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Erguvan, F. M. (2015). *Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile psikolojik iyi olma düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

Erkan, Z. (2002). Sosyal kaygısı yüksek ve düşük ergenlerin ana baba tutumlarına ilişkin nitel bir çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 10(10),* 120-133.

Erol N. & Şimşek Z. (2006) Çocukların anne babaları tarafından terk edilmelerini ve kurumlara bırakılmalarını nasıl önleyebiliriz? S. Atauz, İ. Tomanbay, A. M.

Aktaş, A. Gürcan (Yay. Haz.) Küreselleşen Dünyada; Sosyal Hizmetlerin Konumu, Hedefleri ve Geleceği Sempozyum Sunum Kitabı. Nisan 2006, Antalya, Türkiye (s. 4-10). Antalya: TC. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu.

Ertürk, Z. H. (2021). *Bağlanma Stilleri ve Benlik Saygısının Obsesif Kompulsif Özellikler ile İlişkisi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Erükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Esmer, G. (2021). *3-6 yaş çocukların annesinin ve anneannesinin çocuk yetiştirme stilleri ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.

Essau, C. A., Sakano, Y., Ishikawa, S. & Sasagawa, S. (2004). Anxiety symptoms in Japanese and in German children. *Behaviour Research and Therapy, 42(5),* 601-612. doi: 10.1016/S0005-7967(03)00164-5

Fırat, B. (2015). *Ayrılma anksiyetesi belirtisi gösteren çocuklarda kaygı ve depresyon düzeyinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Fırat, B. (2020). *Annelerin duygu düzenleme güçlükleri ve erişkin bağlanma stillerine göre 48-72 aylık çocukların duygu düzenleme becerilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Findler, L., Jacoby, A. K., & Gabis, L. (2016). Subjective happiness among mothers of children with disabilities: The role of stress, attachment, guilt and social support. *Research in developmental disabilities, 55,* 44-54.

Freud, S. (1996). Düşlerin Yorumu. E. Kapkın (Çev.). İstanbul: Payel Yayınlar.

Freud, S. (2013). Günlük Yaşamın Psikopatalojisi. H. İlhan (Çev.). İstanbul: Kumsaati Yayınları.

Freud, S. (2014). Haz İlkesinin Ötesinde: Ben ve İd. A. Babaoğlu (Çev.). İstanbul: Metis Yayınevi.

Freud, S. (2019). Tutukluk, Semptom ve Kaygı. C. Öner (Çev.). İstanbul: Oda Yayınları.

Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2004). Çocuk ve Ergen Gelişimi. N. Çelen, B. Onur (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan, E. (2003). İnsan Olmak. İstanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E. (2004). Psikodinamik Psikiyatri ve Normal dışı Davranışlar. "17. Basım". İstanbul: Metis Yayınları.

Geçtan, E. (2008). Psikanaliz ve Sonrası. İstanbul: Metis Yayınları.

Ghazwani, J. Y., Khalil, S. N., & Ahmed, R. A. (2016). Social anxiety disorder in Saudi adolescent boys: Prevalence, subtypes, and parenting style as a risk factor. *Journal of Family & Community Medicine, 23(1),* 25.

Gillies, D., Taylor, F., Gray, C., O'Brien, L. & d'Abrew, N. (2013). Psychological therapies for the treatment of post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Evidence-Based Child Health: A Cochrane Review Journal, 8(3),* 1004-1116. doi: 10.1002/ebch.1916

Girgeç, S. H. (2020). *Unipolar depresyon tanılı bireylerde çocukluk çağı travmaları ile fonksiyonel olmayan tutumların ilişkisi* (Uzmanlık tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Zonguldak.

Gouze, K. R., Hopkins, J., Bryant, F. B. & Lavigne, J. V. (2017). Parenting and anxiety: Bi-directional relations in young children. *Journal of Abnormal Child Psychology, 45(6),* 1169-1180. doi: 10.1007/s10802-016-0223-z

Göğer, T. (2021). *Anne mutluluk düzeyi, duygu düzenleme becerisi ve algılanan ebeveyn stilinin ergen benlik düzenlemesine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Gökçay, G. (2018). *Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kars.

Gölcük, D. & Ayaz, M. (2018). Okul çağı çocuklarında cinsiyet açısından obsesif kompulsif bozukluk belirtileri arasındaki farkların incelenmesi. *HAYEF Journal of Education, 15(2),* 60-78.

Gömleksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç. & Erdal, E. (2008). Okul bahçeleri mercek altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online, 7(2),* 273-287.

Görgü, E. (2015). *Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Görgü, E. (2017). Anne Bebek Bağlanması ve Anne Kişilik Özellikleri. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Green, S. A., Berkovits, L. D. & Baker, B. L. (2015). Symptoms and development of anxiety in children with or without intellectual disability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 44(1),* 137-144. doi: 10.1080/15374416.2013.873979

Greenberger, D., Padesky, C. A. (2018). Evinizdeki Terapist – Genişletilmiş Yeni Baskı. D. Dağyaran (Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Gülay, Ogelman, H. (2016). Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim. E. Kargı (Yay. Haz.). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (s. 76). Ankara: Pegem Akademi.

Güloğlu, M. O. (2020). Aşkın Bilimi: Çekicilik Ve İlişkilerin Gizli Kalmış Nörobiyolojik Sırları. Ankara: Sage Yayıncılık.

Gümüş Gers, Z. (2012). *Farklı türlerdeki liselere devam eden ergenlerin iletişim becerilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Günalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Güngör, D. & Bornstein, M. H. (2010). Culture-general and-specific associations of attachment avoidance and anxiety with perceived parental warmth and psychological control among Turk and Belgian adolescents. *Journal of Adolescence, 33(5),* 593-602. doi: 10.1016/j.adolescence.2009.12.005

Gürer, G. A. (2015). *Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde kadınların aile içi şiddet algısı "Kayseri örneği"* (Yüksek lisans tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.

Gürsoy, F., Aydoğdu, F., Aysu, B. & Aral, N. (2017). Göçmen çocukların kaygı düzeylerinin karşılaştırılmalı incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 6(3),* 113-127.

Güven, Ö., Öncü, E. (2006). Beden eğitimi ve spora katılımda aile faktörü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 10(10),* 81-90.

Halfon, S. (2006). *Kültürel bir çerçeve içerisinde bağlanma davranışları* (Yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American Psychologist*, *13(12),* 673. doi: 10.1037/h0047884

Haymana, P. (2019). *Toplumsal cinsiyet rollerinin kadınların iyilik hali algısı ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Hazan, C., Shaver, P. R. (1987) Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52,* 511-524. doi: 10.1037/0022-3514.52.3.511

Hökelekli, H. (2009). Psikolojiye Giriş. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.

Hudson, J. L. & Dodd, H. F. (2012). Informing early intervention: Preschool predictors of anxiety disorders in middle childhood. doi: 10.1371/journal.pone.0042359

Irmak, M. Y., Irmak, A., Murat, D., Demir, N. Ü. (2016). Ayrılık anksiyetesi bozukluğu ile ilişkili okul reddi; bir ergen olgu sunumu. *Journal of Contemporary Medicine, 6 (4),* 357-360. doi: 10.16899/gopctd.283144

Işık, S. Y. (2016). Küçükleri Saymak: Geleneksel Saygı Anlayışının Krizi Ve Değişime Küçüklerden Başlamak. Bursa: Ezgi Kitabevi, s. 6-29.

İkiz, F. E., Otlu, B. M., Vural, D. E. (2016). Erken çocukluk döneminde görülen problem davranışlar: Öğretmenlerin değerlendirmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8 (17),* 216-229.

İpekçi, A. M., Gökçay, B., Candoğan, Ç. B., Şahin, E., & Toklu, T. (2017). Anne-Bebek Bağlanması ile Kolikli Bebek İlişkisi. *Proje No: KA13/91*, *11*, 1-10.

İstikbal, E. N. (2020). *Anne çocuk ilişkilerinin nesiller arası aktarımının annelerin anlatıları üzerinden niteliksel yöntemle araştırılması* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

İşcanoğlu, Z. (2019). *Tutuklu/hükümlü anneleriyle birlikte ceza infaz kurumlarında kalan çocukların bağlanma güvenliğini açıklayan faktörler* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

İşçi, A. (2021). *Okul öncesi çocuklarda anne özyeterliliği ve annenin çocuğa ilişkin anksiyete algısının annesinin çalışma durumuna göre incelemesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Kabataş, B. (2018). *Ölüm kaygısı ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Kan, M. (2013). *İstanbul'da bulunan sığınmacılar üzerinde zorunlu göçün travmatik etkileri: Zorlu koşullara karşı ruhsal dayanıklılık ve sığınmacıların "ev" algıları* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Kantoğlu, A. (2017). *Bir grup ergenin toplumsal cinsiyet algılarının sosyodemografik özelliklere göre değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Kara, İ. (2020). *Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan çocukların annelerindeki ayrılma anksiyetesi bozukluğu yaygınlığı* (Uzmanlık tezi). Kocaeli Üniversitesi, Tıp Fakültesi. İzmit.

Karabulut, Ş. (2020). *Erken erişkin bireylerde sosyal anksiyete düzeyleri, algılanan ebeveyn tutumu ve sıkıntıya katlanma becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Karaçoban, E. (2019). *Dezavantajlı çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Karaduman, S. (2021). *4-5 yaş çocuğu olan anne ve babaların kabul red düzeyleri, çocukların duygu düzenleme becerileri ve duygusal davranışsal problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bursa.

Karagöz, A. (2019). *Okul öncesi eğitim kurumlarına tam zamanlı ve yarı zamanlı devam eden çocukların özgüven gelişiminin bazı değişkenlere göre karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Karaman, D., Durukan, İ., & Erdem, M. (2011). Çocukluk çağı başlangıçlı obsesif kompulsif bozukluk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(2),* 278-295. doi: 10.18863/pgy.133410

Karamustafalıoğlu, O., & Yumrukçal, H. (2011). Depresyon ve anksiyete bozuklukları. *Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni*, *45(2),* 65-74.

Karasu, R. Ö. (2020). *Ebeveyn kabul reddi ve kişilerarası duygu düzenleme stratejileri ile sosyal kaygı arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Karateke, B. (2012). Bağlanmanın Oluşumu Psikososyal ve Bilişsel Gelişim Çerçevesinde Bağlanma. T. Solmuş (Yay. Haz.). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi (s. 35-42). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Karreman, A., & Vingerhoets, A. J. (2012). Attachment and well-being: The mediating role of emotion regulation and resilience. *Personality and Individual Differences, 53(7),* 821-826. doi: 10.1016/j.paid.2012.06.014

Katıksız, S. (2019). 5-*6 yaş arası çocuğa sahip çalışan ve çalışmayan annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile bu çocukların öğretmen algısına göre akademik benlik saygı düzeyleri arasındaki ilişkinin* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Kaya Baripoğlu, S. (2018). Psikiyatrist Gözüyle Sosyal Fobi. Y. Türk (Yay. Haz.). Sosyal Fobi - Görünen ve Görünmeyen Yönleri (s. 149-161). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, B. & Ünal, S. (2001). Karma anksiyete ve depresyon bozukluğu. *Psikiyatri Dünyası, 5,* 80-88.

Kaya, E. (2020). *Ortaokul öğrenci, öğretmen ve yöneticilerinin öğrenci başarısını etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerinin pareto analizi ile değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırşehir.

Kaya, E. (2021). *Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin duygu düzenleme becerileri ile çocuklarının kaygı düzeyi ve duygu ifade biçimleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ordu.

Kaya, M. M. (2021). Ayrılma kaygısı bozukluğu üzerine bir inceleme. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi, 4(2),* 209-220. doi: 10.38004/sobad.989592

Keleş, S. (2021). *Doğduğu evde büyümeyen bireylerin yaşam deneyimleri* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Kernberg, O. F. (2010). Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık. M. B. Büyükkal (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Kesebir S. , Kavzoğlu S. Ö. , Üstündağ M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(2),* 321-342.

Kesebir, S., Kökçü, F. & Dereboy, F. (2012). Erişkin bağlanma biçimi ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *New/Yeni Symposium Journal, 50(2),* 99-104.

Keskin, A., Ünlüoğlu, İ., Bilge, U. & Yenilmez, Ç. (2013). Ruhsal Bozuklukların Yaygınlığı, Cinsiyetlere Göre Dağılımı ve Psikiyatrik Destek Alma ile İlişkisi. *Archives of Neuropsychiatry/Noropsikiatri Arsivi, 50(4),* 344-351. doi: 10.4274/Npa.y6522

Keskin, G. & Orgun, F. (2007). Bir grup üniversite öğrencisinde sosyal fobi yaşama durumlarının ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 8,* 262-270.

Keskin, S. P. (2013). 7/24 Anneye Güvenli Bağlanma. İstanbul: Poyut Yayıncılık.

Kılıç, A. Z. , Beyazova, A. , Akbaş, H. M. , Zara, A. & Serhatlı, İ. (2014). Okul Çağı Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Algıları: Gündelik Yaşam Örnekleriyle Cinsiyetçiliğin Benimsenme Durumuna ve Esneyebilme Olasılığına Dair Bir Araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 17(2),* 121-151. doi: 10.18490/sosars.379175

Kılıç, K. M. (2019). Evlat edinilen çocuklarda bağlanma. *Mediterranean Journal of Humanitie, 9(1),* 223-240. doi: 10.13114/MJH.2019.460

Kılıçarslan, F. (2010). Çocuğumu Nasıl Eğitmeliyim? Ailede Mutluluğu ve Huzuru Yakalamanın Yolları. "2.Basım". Ankara: Nobel Yayınevi.

Kılınç, M. (2016). Gerçek Yaşam Tadında: Gelişim Dönemleri 1 Çocukluk – Okul. Ankara: Pegem Akademi.

Kınalı, H. (2020). *Türk gemi adamlarının ruh sağlığı durumlarının analizi* (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.

Kırmızıoğlu, Y. (2005). *Sivas il merkezinde 65 yaş ve üstü nüfus örnekleminde anksiyete bozuklukları yaygınlığı ve sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi* (Uzmanlık tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Sivas.

Kilit, N. (2017). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alan çocukların ve anne-babalarının bağlanma biçimlerinin araştırılması* (Uzmanlık tezi). Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi. Eskişehir.

Kim, S. J., Kim, B. N., Cho, S. C., Kim, J. W., Shin, M. S., Yoo, H. J., & Kim, H. W. (2010). The prevalence of specific phobia and associated co-morbid features in children and adolescents. *Journal of Anxiety Disorders, 24(6),* 629-634. doi: 10.1016/j.janxdis.2010.04.004

Kocabaş, O. (2017). *Bipolar bozukluk ile anksiyete bozuklukları arasındaki ilişkinin saptanması* (Uzmanlık tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Aydın.

Kocabaşoğlu, N. (2008). Anksiyete bozukluklarına genel bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi*, *62*, 175-184.

Kocatürk, M. & Çiçek, İ. (2021). Relationship between positive childhood experiences and psychological resilience in university students: The mediating role of self-esteem. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 1-12. doi: 10.1017/jgc.2021.16

Kocatürk, M. (2018). *Tek çocuk olma deneyimi: Kişilik özellikleri, aile ve akran ilişkileri* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Koç, Ö., Özkan, H., Bekmezci, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi, 6(2),* 143-150. doi: 10.5222/buchd.2016.143

Koç, Z. (2018). Örselenme (Travma) Ve Tetikleyici Etkenle (Stresörle) İlişkili Bozukluklar ve Psikiyatri Hemşireliği Bakımı. Gaziantep: İksad Yayınevi.

Koçak, M. (2016). *2. ve 3. basamak sağlık kurumlarında görevli uzman doktorların beck anksiyete skorlarının saptanması* (Uzmanlık tezi). Sağlık Bakanlığı, İstanbul Bakırköy Sadi Konuk Eğitim ve Araştırma Hastanesi. İstanbul.

Koçyiğit Özlü, A. (2015). *Çocukların hastaneye yatmaya bağlı gelişen kaygı düzeylerinin resim çizme yöntemi ile incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kodan, S. (2013). *Evli bireylerin evlilik kalitesi toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Konca, A. S. (2020). Velilerin okul öncesi eğitim hakkında görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(3),* 892-902. doi: 10.31592/aeusbed.804853

Korja, R., Latva, R. & Lehtonen, L. (2012). The effects of preterm birth on mother–infant interaction and attachment during the infant's first two years. *Acta obstetricia et gynecologica Scandinavica, 91(2),* 164-173. doi: 10.1111/j.1600-0412.2011.01304.x

Kotan, T. Ş. (2016). *Boşanmış ve boşanmamış ailelere sahip üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığının bağlanma stilleriyle ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Koyuncu, A. (2012). Takıntı, Kuruntu, Vesvese - Obsesif Kompulsif Bozukluk. İstanbul: Liman Yayınevi.

Köroğlu, Ö. (2017). *Sosyal fobi belirtileri ile yetişkin bağlanma stilleri ve anne baba tutumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Köse, B. (2021). *Üniversite öğrencilerinde anksiyete düzeyleri ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Köse, D., Çınar, N. & Altınkaynak, S. (2013). Yeni doğanın anne ve baba ile bağlanma süreci. *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi, 22(6),* 239-245.

Kulaksızoğlu, I. B., Tükel, R., Üçok, A., Yargıç, İ., Yazıcı O. (2009). Psikiyatri. İstanbul: Galenos Yayınevi.

Kun, P., Chen, X., Han, S., Gong, X., Chen, M., Zhang, W. & Yao, L. (2009). Prevalence of post-traumatic stress disorder in Sichuan Province, China after the 2008 Wenchuan earthquake. *Public Health, 123(11),* 703-707. doi: 10.1016/j.puhe.2009.09.017

Kuşçu Orhan, Ş. (2012). Bebeklikte, Çocuklukta ve Ergenlikte Bağlanma. T. Solmuş (Yay. Haz.). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi (s. 65-80). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Küçük, H. (2016). *Üniversite öğrencilerinde bağlanma stilleri ve kaygı düzeylerinin sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Küçükkendirci, H. (2000). *İlköğretim 2. kısım öğrencilerinde kovaks ölçeği ile depresyon taraması sonuçlarının sosyodemokrafik özelliklerle ilişkisi* (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Künarcı, Z. (2016). *Sağlık çalışanlarının motivasyonunu etkileyen faktörlerin analizi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Denizli.

Lakhdir, M. P. A., Peerwani, G., Soomar, S. M., Nathwani, A. A., Farooq, S., Ali, N. A. & Azam, S. I. (2021). Longitudinal association between parental-to-child-

Maltreatment and self-reported Generalized Anxiety Disorder symptoms in Pakistani Adolescents. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 15(1),* 1-10. doi: 10.1186/s13034-021-00387-1

Leahy R. L. (2007). Bilişsel Terapi ve Uygulamaları - Tedavi müdahaleleri için bir kılavuz. H. Hacak, M. Macit, F. Özpilavcı (Çev.). İstanbul: Litera Yayınevi.

Leahy, R. L. (2010). Bilişsel Terapide Direncin Aşılması. D. Gölet (Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Leo, P. (2011) Çocuklarla El Ele Ebeveynlik. A. Yasa. (Çev.). (s:21). İstanbul: Gün Yayıncılık.

Levine, A., Heller, R. (2018). Bağlanma-Aşkı Bulmanın ve Korumanın Bilimsel Yolları. E. Güldemler (Çev.). İstanbul: Aganta Kitap.

Levy, J. (2019). Psikolojiniz Bozulmasın, Akıl Sağlığınız için Bilmeniz Gerekenler. T. Nalkıran (Çev.). Konya: Salon Yayınları.

Malik, D. (2017). *Evli bireylerin değer yönelimlerinin cinsiyetçilik düzeylerinin evlilik uyumlarına etkisi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Manap, A. (2015). Çocukluk yaşantıları ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(41),* 822-826.

McKenzie, K. (2006). Anksiyete ve Panik Atak. Ü. Şensoy (Çev.). İstanbul: Morpa Yayınları.

McWilliams, N. (2013). Psikanalitik Tanı – Klinik Süreç İçinde Kişilik Yapısını Anlamak. E. Kalem (Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Memiş, T. (2019). *Ebeveynleri boşanmış ve ebeveynlerden birini kaybetmiş çocuklarda depresyon ve davranışsal sorunlar* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Mertkan, Ş. (2015). Karma Araştırma Tasarımı. Ankara: Pegem Akademi.

Michail, M. & Birchwood, M. (2014). Social anxiety in first-episode psychosis: the role of childhood trauma and adult attachment. *Journal of Affective Disorders, 163,* 102-109. doi: 10.1016/j.jad.2014.03.033

Mikulincer, M., Florian, F., Weller, A. (1993) Attachment styles, coping strategies, and posttraumatic psychological distress: the impact of the gulf war in Israel. *Journal of Personality and Social Psychology, 64,* 817-826. doi: 10.1037/0022-3514.64.5.817

Mohammadi, M. R., Badrfam, R., Khaleghi, A., Hooshyari, Z., Ahmadi, N. & Zandifar, A. (2020). Prevalence, comorbidity and predictor of separation anxiety Disorder in children and adolescents. *Psychiatric Quarterly, 91(4),* 1415-1429. doi: 10.1007/s11126-020-09778-7

Mohammadi, M. R., Pourdehghan, P., Mostafavi, S. A., Hooshyari, Z., Ahmadi, N. & Khaleghi, A. (2020b). Generalized anxiety disorder: Prevalence, predictors, and comorbidity in children and adolescents. *Journal of anxiety disorders*, *73*, 102234. doi: 10.1016/j.janxdis.2020.102234

Mohammadi, M. R., Salehi, M., Khaleghi, A., Hooshyari, Z., Mostafavi, S. A., Ahmadi, N. & Amanat, M. (2020c). Social anxiety disorder among children and adolescents: A nationwide survey of prevalence, socio-demographic characteristics, risk factors and co-morbidities. *Journal of affective disorders*, *263*, 450-457. doi: 10.1016/j.jad.2019.12.015

Morris, C. G. (2002). Psikolojiyi Anlamak (Psikolojiye Giriş). H. Belgin Ayvaşık, M. Sayıl (Çev.). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Mousavi, S. E., Low, W. Y. & Hashim, A. H. (2016). Perceived parenting styles and cultural influences in adolescent's anxiety: A cross-cultural comparison. *Journal of Child and family Studies, 25(7),* 2102-2110. doi: 10.1007/s10826-016-0393-x

Murray, L., Creswell, C. & Cooper, P. J. (2009). The development of anxiety disorders in childhood: an integrative review. *Psychological Medicine, 39(9),* 1413-1423. doi: 10.1017/S0033291709005157

Muslu, A. (2014). *Gebelikte aile içi şiddet ve postpartum depresyon ilişkisi; manisa örneği* (Yüksek lisans tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Manisa.

Myers, D. G., Dewall, C. N. (2016). Psikoloji. A. D. Batıgün (Çev.). Ankara: Palme Yayıncılık.

Nazlıoğlu, A. G. (2019). *Çocuğun ayrılık kaygısı ile annelerinin kaygı düzeyleri ve ebeveynlik tutumları arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Nesterko, Y., Jäckle, D., Friedrich, M., Holzapfel, L. & Glaesmer, H. (2020). Prevalence of post-traumatic stress disorder, depression and somatisation in recently arrived refugees in Germany: an epidemiological study. *Epidemiology and Psychiatric Sciences, 29.* doi: 10.1017/S2045796019000325

Neustadt, E. A., Chamorro-Premuzic, T. & Furnham, A. (2011). Attachment at work and performance. *Attachment & human development, 13(5),* 471-488. doi: 10.1080/14616734.2011.602254

Nilsen, T. S., Eisemann, M., & Kvernmo, S. (2013). Predictors and moderators of outcome in child and adolescent anxiety and depression: a systematic review of psychological treatment studies. *European Child & Adolescent Psychiatry, 22(2),* 69-87. doi: 10.1007/s00787-012-0316-3

Nurkan, A. (2020). *Yetişkinlerin spiritüel iyi oluş düzeyleri ile bağlanma stilleri ve olumlu sosyal davranış düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Odabaşı, E. (2018). *Gebelerin prenatal bağlanma ile emzirme öz-yeterlilik algılarının değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Oflaz, F. (2015). Travma yaşamış çocuk ve gençlerin ele alınmasında çocuk-ergen ruh sağlığı ve psikiyatri hemşireliği uygulamaları. *Türkiye Klinikleri, 1(2),* 46-51.

Ogelman, H. G. & Topaloğlu, Z. Ç. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 242-271.

Ohoka, H., Koide, T., Goto, S., Murase, S., Kanai, A., Masuda, T., ... & Ozaki, N. (2014). Effects of maternal depressive symptomatology during pregnancy and the postpartum period on infant–mother attachment. *Psychiatry and clinical neurosciences, 68(8),* 631-639. doi: 10.1111/pcn.12171

Oktay, G. (2016). *Algılanan anne baba tutumu ile bağlanma biçimi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Omaç, M. (2010). *Malatya kent merkezinde yaşayan ve 2-5 yaş arası çocuk sahibi olan annelerin çocuklarına uyguladıkları şiddet ve etkileyen faktörler* (Doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

Orçan, F. (2020). Sosyal Bilimlerde İstatistik – Excel ve SPSS Uygulamaları. Ankara: Ani Yayıncılık.

Oymak, Timur, M. (2017). Çocuğumuzu Tanıyalım. İstanbul: Dua Yayıncılık.

Öklük, Ö. (2018). *Çocukluk dönemi travmatik yaşam olaylarına maruz kalmış yetişkin bireylerin benlik saygısı, kişilerarası ilişki tarzları ve baş etme becerilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ölmez, C. (2020). *Obsesif kompulsif bozukluk (OKB) tanısı almış bireylerdeki çocukluk çağı travmatik yaşantı düzeyi ve öfke ifade tarzı ile obsesif kompulsif bozukluk tanısı almamış bireylerdeki çocukluk çağı travmatik yaşantı düzeyi ve öfke ifade tarzının karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ölmez, D. (2021). *Yakın ilişkilerde kaygı ve kaçınma boyutlarının bağlanma stilleri ve çocukluk çağı travmalarıyla ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Öncül, Ö. (2008). *Temel kişilik özelliklerinin, şema başetme stillerinin ve olumsuz çocukluk yaşantılarının antisosyal, sınırda ve psikopatik kişilik özellikleri üzerindeki rolleri* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Önder, M. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının aile eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15(1),* 377-386.

Öner, P., Aysev, A. (2001) Çocuk ve ergenlerde obsesif kompulsif bozukluk. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 10(11),* 409-411.

Öngider, N. & Baykara, B. (2015). Anksiyete tanısı almış çocuklar üzerinde bilişsel davranışçı grup terapisinin etkililiği. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi, 1,* 26-37.

Özakkaş, T. (2014). Anksiyete Bozuklukları ve Tedavisi. Sakarya: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.

Özalp, A. (2005). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özbey, D. (2022). *Ergenlerin algılanan helikopter ebeveyn tutumları ile bağlanma stillerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Toros Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Mersin

Özcan, H. (2020). *Zekâ düzeyi normal ve normalüstü olan 10-12 yaş çocukların kaygı düzeyi ve ebeveyn tutumlarına göre karşılaştırmalı analizi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kent Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Özcan, Ö. & Aysev, A. (2009). Okul fobisi olan çocuklarda ruhsal bozuklukların sıklığının araştırılması. *Journal of Turgut Ozal Medical Center, 16 (1),* 13-17.

Özcan, Ö. (2009). *Partneri tarafından duygusal ve fiziksel şiddete uğramış ve uğramamış kadınların umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Özçelik, A. (2014). *Yatılı bölge ortaokullarında ailenin eğitim sürecinden uzak olmasının eğitime etkisine ilişkin öğretmen ve yönetici görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.

Özdemir, A. (2015). *Farklı sosyo - ekonomik düzeydeki okul öncesi çocukların büyüme - gelişme durumlarının belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Özdemir, E. (2021). *Ergenlerin algıladığı anne-baba tutumlarının depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Karatay Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Konya.

Özdemir, R. (2019). *3-6 yaş arası çocukların duygu düzenlemesi, anksiyete düzeyleri ve tercih ettikleri oyun davranışlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.

Özel, E. & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 16(36),* 9-34. doi: 10.21560/spcd.60151

Özen, S. (2020). Anksiyete. İstanbul: Siyah Beyaz Yayıncılık.

Özen, Y. (2015). Sorumluluk Eğitimi. Ankara: Vize Yayıncılık.

Özer, İ. Ö. (2018). Bağlanmanın Doğal Sonucu: Ayrılma Kaygısı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1),* 125-134. doi: 10.31454/usb.419854

Özgen, H. (2017). *Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalarının Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Yordayıcılığı* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Özgünel, H. (2019). *Çocuklardaki akıcı konuşma bozukluğu ile anksiyete bozukluğu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Özgür Özer, İ. (2018). Bağlanmanın doğal sonucu: Ayrılma kaygısı. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1),* 125-134. doi: 10.31454/usb.419854

Özkan, B. (2019). *Yetişkinlerde bağlanma stilleri ve dini başa çıkma ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Özkan, D. (2016). *Depresyonda çocukluk çağı travması, bağlanma biçimi ve empati düzeyi* (Uzmanlık tezi). Erciyes Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Kayseri.

Öznur, H. (2017). *Antisosyal kişilik bozukluğunda psikopatoloji düzeyleriyle aile işlevselliği ve çocukluk çağı travma düzeyleri arasındaki ilişki* (Uzmanlık tezi). Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Tıp Fakültesi. İstanbul.

Özsayın Kılıç, B. (2018). *Çocukluk ve yetişkinlik döneminde ayrılık anksiyetesinin yetişkinlik döneminde görülen anksiyete bozukluklarıyla ilişkisi* (Uzmanlık tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Ankara.

Öztekin, S., Aydın, O., & Aydemir, Ö. (2017). DSM V özgül fobi şiddet ölçeği türkçe formunun geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *18(2)*, 31-37. doi: 10.5455/apd.240709

Öztürk, B. (2019). *Gebelerde prenatal bağlanma ve durumluk anksiyete düzeyinin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Sivas.

Öztürk, I. (2004). *Erzurum il merkezinde 65 yaş ve üzeri populasyonda anksiyete bozukluklarının yaygınlığı ve ilişkili faktörler* (Uzmanlık tezi). Atatürk Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Erzurum.

Öztürk, M. O. & Uluşahin, N. A. (2015). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Ankara: Nobel Kitabevi.

Öztürk, M., Sayar, K., Uğurad, I. & Tüzün, Ü. (2005). Sosyal fobisi olan çocukların annelerinde sosyal fobi yaygınlığı. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, 15(2),* 60-64.

Özyeşer Cinel, N. (2006). *Farklı sosyo ekonomik düzeydeki 3-6 yaş grubu çocuğu olan anne babaların oyuncak ve oyun materyalleri hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Özyurt, G., Öztürk, Y. & Akay, A. (2017). Anksiyete bozukluğu olan çocuklarda duygu düzenlemenin annelerinin duygu düzenlemesi, bağlanması ve anksiyete duyarlılığı ile ilişkisinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 18(4),* 369-378. doi: 10.5455/apd.245479

Pamuk, Ş. (2012). Anne-Baba Ayrılığı Yaşamış Çocuklarda Bağlanma. T. Solmuş. (Yay. Haz.). Bağlanma Evlilik ve Aile Psikolojisi (s. 203-204). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Paulus, F. W., Backes, A., Sander, C. S., Weber, M. & Von Gontard, A. (2015). Anxiety disorders and behavioral inhibition in preschool children: a population-based study. *Child Psychiatry & Human Development, 46(1),* 150-157. doi: 10.1007/s10578-014-0460-8

Pearson, J. C. & Child, J. T. (2007). A cross-cultural comparison of parental and peer attachment styles among adult children from the United States, Puerto Rico, and India. *Journal of Intercultural Communication Research, 36(1),* 15-32. doi: 10.1080/17475750701265258

Pehlivan, O. (2017). *Aile tanımı ve ilişkilerinin toplumsal olarak inşası* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Pınar, Y. (2021). Ayrılık kaygısıyla başa çıkmaya yönelik bir model önerisi: akdeniz üniversitesi kreş ve anaokullarına uyum modeli (kaum-akdeniz). *Milli Eğitim Dergisi, 50 (230),* 29-56. doi: 10.37669/milliegitim.678341

Pişgin, İ., Özen, D. Ş. (2010). Çocukluktan erişkinliğe obsesif kompulsif bozuklukta hatalı değerlendirme ve inanç alanları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2(1),* 117-131.

Piyasil, V., Ketuman, P., Plubrukarn, R., Jotipanut, V., Tanprasert, S., Aowjinda, S. & Thaeeromanophap, S. (2007). Post traumatic stress disorder in children after tsunami disaster in Thailand: 2 years follow-up. *Medical Journal of The Medical Association of Thailand, 90(11),* 2370.

Platt, R., Williams, S. R. & Ginsburg, G. S. (2016). Stresli Yaşam Olayları ve Çocuk Kaygısı: Ebeveyn ve Çocuk Aracılarının İncelenmesi. *Çocuk Psikiyatrisi Hum Dev 47,* 23–34. doi: 10.1007/s10578-015-0540-4

Plotnik, R. (2009). Psikolojiye Giriş. T. Geniş (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.

Polat, M. S. (2020). *Kadınların erken dönem baba kaybı ve romantik ilişkilerle ilgili deneyimlerinin psikanalitik bir çalışması* (Yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Ponciano, L. (2010). Koruyucu ailede bağlanma: Anne duyarlılığının, evlat edinmenin ve koruyucu anne deneyiminin rolü. *Çocuk ve Ergen Sosyal Hizmet Dergisi , 27 (2),* 97-114.

Pulat, F. (2020). Psikoterapinin Sonsuz Yolculuğu. İstanbul: Kanon Kitap.

Rank, O. (2014). Doğum Travması ve Psikanalizdeki Anlamı. S. Yücesoy (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Rodgers, J., Glod, M., Connolly, B., & McConachie, H. (2012). The relationship between anxiety and repetitive behaviours in autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders, 42(11),* 2404-2409. doi: 10.1007/s10803-012-1531-y

Roth, T. W. (2012). Anksiyete Terapisi. I. Yalom (Çev.). Tanısal değerlendirme (s. 31-39). İstanbul: Prestij Yayınları.

Ruppenthal, G. C., Arling, G. L., Harlow, H. F., Sackett, G. P. & Suomi, S. J. (1976). A 10-year perspective of motherless-mother monkey behavior. *Journal of Abnormal Psychology, 85(4),* 341. doi: 10.1037/0021-843X.85.4.341

Ruppert, F. (2011). Travma, Bağlanma ve Aile Konstelasyonları. F. Zengin (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Ruscio, A. M., Hallion, L. S., Lim, C. C., Aguilar-Gaxiola, S., Al-Hamzawi, A., Alonso, J. & Scott, K. M. (2017). Cross-sectional comparison of the epidemiology of DSM-5 generalized anxiety disorder across the globe. JAMA *Psychiatry, 74(5),* 465-475. doi: 10.1001/jamapsychiatry.2017.0056

Sadock, B. J., Sadock, V. A. (2009). Kaplan Sadock Klinik Psikiyatri El Kitabı. A. Bozkurt (Çev.). Ankara: Güneş Kitabevi.

Sağat, H. (2016). *Bireylerin anne baba tutumlarının özgüven ve sosyal fobiye olan ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Sağlık Bakanlığı. (2021). Anksiyete bozuklukları klinik protokolü. *Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Araştırma, Geliştirme ve Sağlık Teknolojisi Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, 1197,* 1-34.

Santrock, J. W. (2018). Yaşam Boyu Gelişim, Gelişim Psikolojisi. G. Yüksel (Çev.). Ankara: Nobel Kitabevi.

Sarıbal, İ. (2017). *Kişilerarası ilişkilerin, duygu düzenleme güçlüğünün ve kaygının bağlanma stilleri ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Sarısoy, G. (2017). *Kişilik bozukluklarında erken dönem çocukluk yaşantıları, reddedilme duyarlılığı ve duygu düzenleme süreçlerinin rolü* (Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Saygı, D. (2011). *Ebeveyn – çocuk ilişkisi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve anne – çocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (İstanbul örneklemi)* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Sertöz, D. (2018). *Reddedilme duyarlılığının ebeveyn tutumları ve sosyometrik statü bakımından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Settineri, S., Merlo, E. M., Alibrandi, A., Sicari, F., Dritto, I. P., Strangis, F. & Frisone, F. (2019). Personality and phobias in adolescence: age and gender in psychopathological expressions. *Journal of Mind and Medical Sciences, 6(2),* 304-310. doi: 10.22543/7674.62.P304310

Seven, S. (2021). Çocuk Ruh Sağlığı. "7. Basım". Ankara: Pegem Akademi.

Sevgen, F. H. (2018). *Obsesif kompulsif bozukluk tanılı ergenlerde bağlanma ve bağlanmanın yeme tutumu ile ilişkisinin değerlendirilmesi* (Uzmanlık tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Kahramanmaraş.

Sevimli, M. (2010). *Annelerin bakış açısından okul fobisinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

Shafıq, M. (2010). *Anne çocuk bağlanması ve aile durumu* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Ankara.

Sharf, R. S. (2014). Psikoloji ve Psikolojik Danışma Kuramları. N. V. Acar (Çev.). Ankara: Nobel Yayınevi.

Sharifian, M. S., Lavasani, M. G., Ejei, J., Taremian, F., & Amrai, K. (2011). The relationship among classroom community, attitude toward parents, anxiety disorders and depression with adolescent suicide probability. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 15,* 520-525. doi: 10.1016/j.sbspro.2011.03.134

Silove, D., Alonso, J., Bromet, E., Gruber, M., Sampson, N., Scott, K. & Kessler, R. C. (2015). Pediatric-onset and adult-onset separation anxiety disorder across

countries in the World Mental Health Survey. *American Journal of Psychiatry, 172(7),* 647-656. doi: 10.1176/appi.ajp.2015.14091185

Sirkeci, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarının anksiyete belirtileri ile anne baba tutumu arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Sofuoğlu, Ş. (2017). *Okul terkinin önlenmesinde bağlanma temelli terapötik müdahale* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Solmuş, T. (2012). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Sonay Türkmen, A., Teze, S. (2018). 60-72 aylık çocuğa sahip annelerin bağlanma stilleri ve etkileyen faktörler. *Ruh, Toplum ve Karşılaşma Derneği, 68,* 549-562. doi: 10.9761 / jasss7576

Sop, A., Kanyılmaz Canlı, E. S. (2021). Kültür ve Bebeklik Döneminde Gelişim. D. Aslan, M. Kale, İ. Nur (Yay. Haz.). Kültür ve Çocuk (s. 100-124). Ankara: Pegem Akademi.

Sorias, O., Bildik, T., Tekinsav Sütcü, S., Aydın, A. (2015). Korku Avcısı – Anksiyete Bozukluğu Olan Çocuklar için Bilişsel Davranışçı Terapi Rehberi. İzmir: Ege Üniversitesi.

Soysal, A. Ş. & İşeri, E. (2012). Bebeklerde Bağlanmanın Gelişimi / Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi. T. Solmuş. (Yay. Haz.). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi (s. 26-32). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Söyünmez, S. (2020). *Hemşirelik öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ve mutluluk düzeyleri* (Yüksek lisans tezi). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Kırşehir.

Spence, S. H., Rapee, R., McDonald, C., Ingram, M. (2001). The structure of anxiety symptoms among preschoolers. *Behaviour Research and Therapy, 39,* 1293–1316. doi: 10.1016/S0005-7967(00)00098-X

Spence, S. H., Zubrick, S. R. & Lawrence, D. (2018). A profile of social, separation and generalized anxiety disorders in an Australian nationally representative sample of children and adolescents: Prevalence, comorbidity and correlates. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry, 52(5),* 446-460. doi: 10.1177%2F0004867417741981

Stahl, S. (2014). Bağlanma Korkusu – "Evet" de Diyemiyorum, "Hayır" da! C. Aydın (Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Subaşı, H. (2012). *Üniversite öğrencilerinin tanrı ile ilişkilerinin bağlanma kuramı açısından değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Subaşı, N. G. & Kazan, H. (2020). Çocukluk dönemi bağlanma stillerinin yetişkin iletişimindeki etkisi. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 10(2),* 147-162.

Subaşı, N. G. (2019). *Çocukluk dönemi bağlanma stilleriyle yetişkinlik dönemi iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Sulubey, O. (2022). *E-sporda ve sporda dijital oyun bağımlılığı, depresyon, anksiyete ve stresin ilişkisel olarak incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Denizli.

Sümer, N., Sayıl, M. & Berument, S. K. (2020). Anne Duyarlılığı ve Çocuklarda Bağlanma. İstanbul: Koç Üniversitesi.

Süslü, G. (2020). *Bireylerin çocukluk çağı travmalarının duygusal zeka düzeyleri ve kişiler arası iletişim tarzları ile ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Şafak Koyuncu, G. (2017). *Erken çocukluk döneminde bipolar bozukluğu olan ebeveyne sahip bireylerdeki bağlanma ilişkileri ile erken çocukluk döneminde bipolar bozukluğu olmayan ebeveyne sahip bireylerdeki bağlanma ilişkilerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans mezunu). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Şahan, G. (2012). *Almanya' da ilkokullara devam eden Türk öğrencilerin başarılarını etkileyen faktörlerin nitel bir analizi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Şahbudak, S. B. (2016). *Üniversite öğrencilerinin reddedilme hassasiyetinin hatırlanan anne baba kabul reddi ve çocukluk çağı ruhsal travma deneyimleri ile açıklanması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Şahin, G. & Sürücü, A. (2011). Yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerde bağlanma ve kimlik. *e-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences, 6(1),* 1318-1334.

Şahin, H. (2012). *Beş altı yaşında çocuğu olan babaların, babalık rolünü algılamaları ile aile katılım çalışmalarını gerçekleştirmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Şahin, H. (2020). Study of adaptation of the preschool anxiety's Scale in children to Turkish. *International Education Studies, 13(9),* 82-95. doi: 10.5539/ies.v13n9p82

Şahin, M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları: *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(10),* 117-135.

Şendil, Gül. (2003). Çocuk, Ergen, ve Anne Baba. İstanbul: Çantay Yayınları.

Şenol, S. (2006). Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı. Ankara: HYB Yayıncılık.

Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış aile çocuklarının eğitimdeki başarı/başarısızlık durumu (Malatya örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *7(29),* 105-126.

Şimşek, D. E. (2017). *Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Şimşek, Y. (2020). *Annelerdeki depresyon belirtileri ve çocuklardaki kaygı belirtileri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Anne-çocuk bağlanma stillerinin aracı rolü* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Şipit, G. (2019). *Yetişkin bireylerde bağlanma stillerinin duyguları ifade etme şekilleri ve empatik eğilim yeteneklerine etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Şirin, I. (2015). *Annenin çocuğuna karşı aşırı korumacı tutumuyla annenin çocukluk çağında yaşadığı ayrılık anksiyetesi travması arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Şirin, S. (2020). Yetişkin Çocuklar – Bebeklikten Ergenliğe Çocuk Yetiştirme Kılavuzu, S. Çubukçu (Yay. Haz.). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

Tabur, S. (2017). *Şanlıurfa ili Suruç ilçesinde yaşamakta olan ilköğretim öğrencilerinde genel psikopatoloji, travmatik yaşantılar ve travma sonrası stres bozukluğu ile uyumlu yakınmaların belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Gaziantep.

Tamam, L., & Demirkol, M. E. (2019). Anksiyete Bozuklukları. B. Demirel, M. Kekilli, A. Özkara, S. Tursun, A. Çiftçi (Yay. Haz.). Bütüncül Tıp Birinci Basamakta ve Aile Hekimliğinde Güncel Tanı-Tedavi (s. 1641-1677). Ankara: Ankara Nobel Tıp Kitabevleri.

Tan, O. (2016). Takıntılar – Vaka Örnekleri ve Tedavi Yöntemleri. İstanbul: Timaş Yayınları.

Tangüner, D. (2017). *Okul öncesi eğitim almış ve almamış ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okula uyum düzeyi ve anksiyete düzeyi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Tanrıöğen, Y. (2014). *Okul öncesi dönemi çocukların yaşadıkları sosyo kültürel ortamların sosyal beceri ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.

Tarım, K. (2005). *Sınıf öğretmenlerinin başarısız olarak algıladığı öğrencilere yönelik tutum ve davranışları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Taş Zalluhoğlu, B. (2015). *4 - 6 yaş aralığındaki okul öncesi çocukların ve annelerinin bağlanma örüntüleri ile annelerinin ebeveyn tutumları ve stresle başa çıkma yaklaşımlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Taşer, İ. N. (2020). *Annelerin çocuklarının eğitimlerine sundukları desteğin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Tekinceer, E. (2021). *Somantik hastalığı plan okul öncesi dönem çocuklarında ebeveyn tutumları ve kaygı düzeyinin ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Tercan, H., Dursun, Ş. S. & Bıçakçı, M. Y (2015). Bebeklik ve İlk Çocukluk Dönemi Tipik (Normal) Gelişim Gösteren Çocukların Gelişim Özellikleri. M. Y. Bıçakçı. (Yay. Haz.). Bebeklik ve İlk Çocukluk Döneminde (0-36 Ay) Gelişim-Duyuların Gelişimi ve Desteklenmesi (s. 23-90). Ankara: Eğiten Kitap.

Thomas, A. & Chess, S. (1977). Temperament and development. *Brunner/Mazel.*

Topaç Tunçel, N. (2018). *Gebelikte yaşanan anksiyete, depresyon ve prenatal distres düzeyinin, doğum öncesi bebeğe bağlanmaya etkisi* (Yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Edirne.

Torun, E. N. S. (2021). *4-8 yaş çocuğu olan ebeveynlerin çocukluk yaşantılarına bağlı olarak çocuklarıyla olan ilişkilerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Tosun, Z. (2010). *Cinsiyet rolü yöneliminin ablalık ve ağabeylik ile ilişkisinin toplumsal rol kuramı bağlamında değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin.

Trawick-Smith, Jeffrey. (2014). Bebeklikte Sosyal ve Duygusal Gelişim B. Akman (Çev.) Ö. Özgün (Yay. Haz.). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim [Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı] (s. 169-193). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L. & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review, 32(2),* 122-138. doi: 10.1016/j.cpr.2011.12.001

Turan Akdağ, S. (2011). *Ergenlerin bağlanma stilleri ile ebeveynlerinin bağlanma stilleri arasındaki ilişki* (Uzmanlık tezi). Akdeniz Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Antalya.

Turan, F. A. (2017). *6. sınıf öğrencilerinde bağlanma stilleri ve algılanan anne baba tutumları* (Yüksek lisans tezi). Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Turan, N., Kocalevent, R. D., Quintana, S. M., Erdur-Baker, Ö. & Diestelmann, J. (2016). Attachment orientations: Predicting psychological distress in German and Turkish samples. *Journal of Counseling & Development, 94(1),* 91-102. doi: 10.1002/jcad.12065

Turhal, A. (2019). *Gebelik ve doğum sonrası dönemde anne bebek bağlanması ve annelerin kaygı düzeyleri* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Düzce.

Tutar, H., Erdem, A. T. (2020). Örnekleriyle Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve SPSS Uygulamaları. Ankara: Seçkin Akademi.

Tuzcuoğlu, N. (2004). Bir Aile Olmak, Anne-Baba Olmanın Altın Kuralları. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Tüfekçiyaşar, T. (2014). *Lise 10. ve 11. sınıf öğrencilerinde kaygı, umutsuzluk ve benlik imgesi düzeylerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Türkoğlu, Ö. (2008). *Ailenin eğitim ve gelir düzeyinin öğrencinin derse olan tutumuna ve başarısına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam. 19(1),* 24-39.

Uçaroğlu, Z. I. (2013). *Üniversite öğrencilerinde travmatik yaşantıların, anksiyete ve umutsuzluk düzeyi üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Uğraş, S., Koşe Demiray, Ç. & Mutluer, T. (2018). Okul öncesi çocuklarda anksiyete ölçeğinin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *25(1)*, 63-76.

Uğur, Z. (2010). *Bipolar affektif bozuklukta bağlanma biçimleri, çocukluk çağı travmaları ve agresyon ilişkisi* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). Sağlık Bakanlığı. İstanbul.

Uluhan, K. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersindeki temel psikolojik ihtiyaçları: Öğrenci katılımı ve öğrenci algılarına göre ailenin rolü* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Uncu, O., Kayış, Y. & Lafçı, Z. (2016). Çocuk Ruh Sağlığı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Alanı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.

UNICEF. (2003). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı. R. Hodgkin, P. Newell (Yay. Haz.). Ankara: UNICEF Türkiye.

University of Michigan. (2020). Love matters: How parents' love shapes children's lives. *ScienceDaily*.

Ustaosman, N. N. (2019). *Bağlanma stillerinin anksiyete ve umutsuzluk düzeyi ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Uyar, M. (2019). *Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerini yordamada bağlanma tarzları ve bilişsel duygu düzenlemenin rolünün incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Ündar, E. (2005). *Okul öncesi öğretmenlerinin kişilik özelliklerinin iş tatminleri üzerindeki etkisi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Üner, E. (2021). *Okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmanın öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.

Ünser, F. (2019). *Erken çocukluk eğitimi öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarının farklı değişkenkler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Van Steensel, F. J., Bögels, S. M. & Dirksen, C. D. (2012). Anxiety and quality of life: Clinically anxious children with and without autism spectrum disorders compared. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 41(6),* 731-738. doi: 10.1080/15374416.2012.698725

Varela, R. E., Niditch, L. A., Hensley-Maloney, L., Moore, K. W., Creveling, C. C., & Jones, K. M. (2019). Culture specific influences on anxiety in Latino youth. In *Child & Youth Care Forum, 48(1),* 1-17. Springer US. doi: 10.1007/s10566-018-9476-8

Varol, A. (2019). *Erken ebeveyn kaybı: Genç yetişkinlerde bağlanma türleri, yas ve işlevsel olmayan romantik ilişki inançları* (Yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Waite, P., Williams, T. (2020). Obsesif Kompulsif Bozukluk Çocuk ve Gençlerde Bilişsel Davranışçı Terapi. N. Ç. Memik, Ö. Y. Gündoğdu (Çev.). Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Walitza, S., Melfsen, S., Jans, T., Zellmann, H., Wewetzer, C. & Warnke, A. (2011). Obsessive-compulsive disorder in children and adolescents. *Deutsches Ärzteblatt International*, *108(11),* 173. doi: 10.3238/arztebl.2011.0173

Warfa, N., Harper, M., Nicolais, G. & Bhui, K. (2014). Adult attachment style as a risk factor for maternal postnatal depression: a systematic review. *BMC psychology, 2(1),* 1-11. doi: 10.1186/s40359-014-0056-x

Wilson, S., & Gore, J. (2013). An attachment model of university connectedness. *The Journal of Experimental Education, 81(2),* 178-198. doi: 10.1080/00220973.2012.699902

Yağan Güder, S. (2014). *Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Ankara.

Yağbasan, S. (2018). *60-72 aylık çocukların sosyal problem çözme becerileri ile ilkokula hazır bulunuşluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Yağız, A. (2015). *Üniversite öğrencilerinde sosyal anksiyete bozukluğu yaygınlığı, bu bozuklukta öfke ifade tarzı, beden self ilişkisi ve yeme tutumlarının değerlendirilmesi* (Uzmanlık tezi). Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi. Sivas.

Yağmurlu, B. & Kodalak, A. C. (2012). Bağlanma, Mizaç ve Ebeveyn – Çocuk İlişkileri. T. Solmuş. (Editör). Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi (s. 112-126). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Yalom, I. D. (2016). Anksiyete Terapisi. B. Büyükdere (Çev.). İstanbul: Prestij.

Yarbro, J., Mahaffey, B., Abramowitz, J. & Kashdan, T. B. (2013). Recollections of parent–child relationships, attachment insecurity, and obsessive–compulsive

beliefs. *Personality and Individual Differences, 54(3),* 355-360. doi: 10.1016/j.paid.2012.10.003

Yaşar, M. C., Kaya, Ü. Ü. (2019). Türkiye 0-36 Aylık Bebek / Çocuk Profili. A. K. Akyol (Yay. Haz.). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (s. 53-74). Ankara: Ani Yayıncılık.

Yatmaz, A. (2009). *Orta dereceli mesleki ve teknik eğitim okullarında öğrenci algılarına göre, öğrencilerin şiddet eğilimlerinin nedenleri: Nitel bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yavuzer, H. (2003). Çocuğu Tanımak ve Anlamak. "3.Basım". İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2016). Ana-Baba ve Çocuk. "26.Basım". İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A., Ekşi, H. (2011). Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları. İstanbul: Timaş Yayınları.

Yedilioğlu, E. (2017). *Yetişkinlerde bağlanma stillerinin depresyon, kaygı, travma ve romantik ilişkilerle ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yersel, Z. (2019). *Çocuk ve ergenlerde anne-baba tutumu ve bağlanma durumunun algıladıkları benlik saygısı ve çocukluk çağı narsisizmi ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yıldız, S. (2005). *Depresyon ve anksiyete tanısı almış çocuklar ile kontrol grubunun anne-babalarının bağlanma stillerine göre evlilik uyumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Bursa.

Yıldız, Y. (2017). *Tek ebeveynli çocukların yaşam deneyimleri* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Yılmaz, E. N. (2021). *Ergenlik döneminde (11-17) ebeveyn kaybının yetişkinlikte stres algısı ve ayrılık anksiyetesi üzerindeki etkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Yılmaz, M. & Ünal, M. (2021). Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygılarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 5(2),* 331-358. doi: 10.24130/eccd-jecs.1967202152318

Yılmaz, M. (2020). *Okul öncesi eğitime devam eden 57-68 aylık çocukların okul kaygıları ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.

Yılmaz, S. & Kılıç, E. Z. (2015). Çocuklar İçin Anksiyete Duyarlılığı İndeksi'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi, 26(3),* 197-203.

Yiğit, E. (2015). *Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma örüntüsünün davranış problemleri ve ebeveyndeki psikopatolojik belirtiler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yiğit, T. (2015). *Uygulamalar ve sorunlar bağlamında Türkiye'de sığınmacı çocukların eğitimi: Kırşehir ve Nevşehir örneği* (Yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırşehir.

Yoleri, S. (2001). *Lise son sınıf öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeylerinin psikolojik ihtiyaçları ile ilişkisi* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Yoleri, S., Işıkoğlu Erdoğan, N. & Tetik, G. (2017). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 0(42),* 226-239. doi: 10.21764/efd.88048

Yorbık, Ö., Dikkatli S., Cansever, A., Söhmen T. (2001). Çocuklarda ve ergenlerde travma sonrası stres bozukluğu belirtilerinin tedavisinde fluoksetinin etkinliği. *Klinik Psikofarmokoloji Bülteni, 11(4),* 251-256.

Yorulmaz, Z. (2017). *Okul öncesi öğrencilerinin benlik algılarının ve sosyal uyumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.

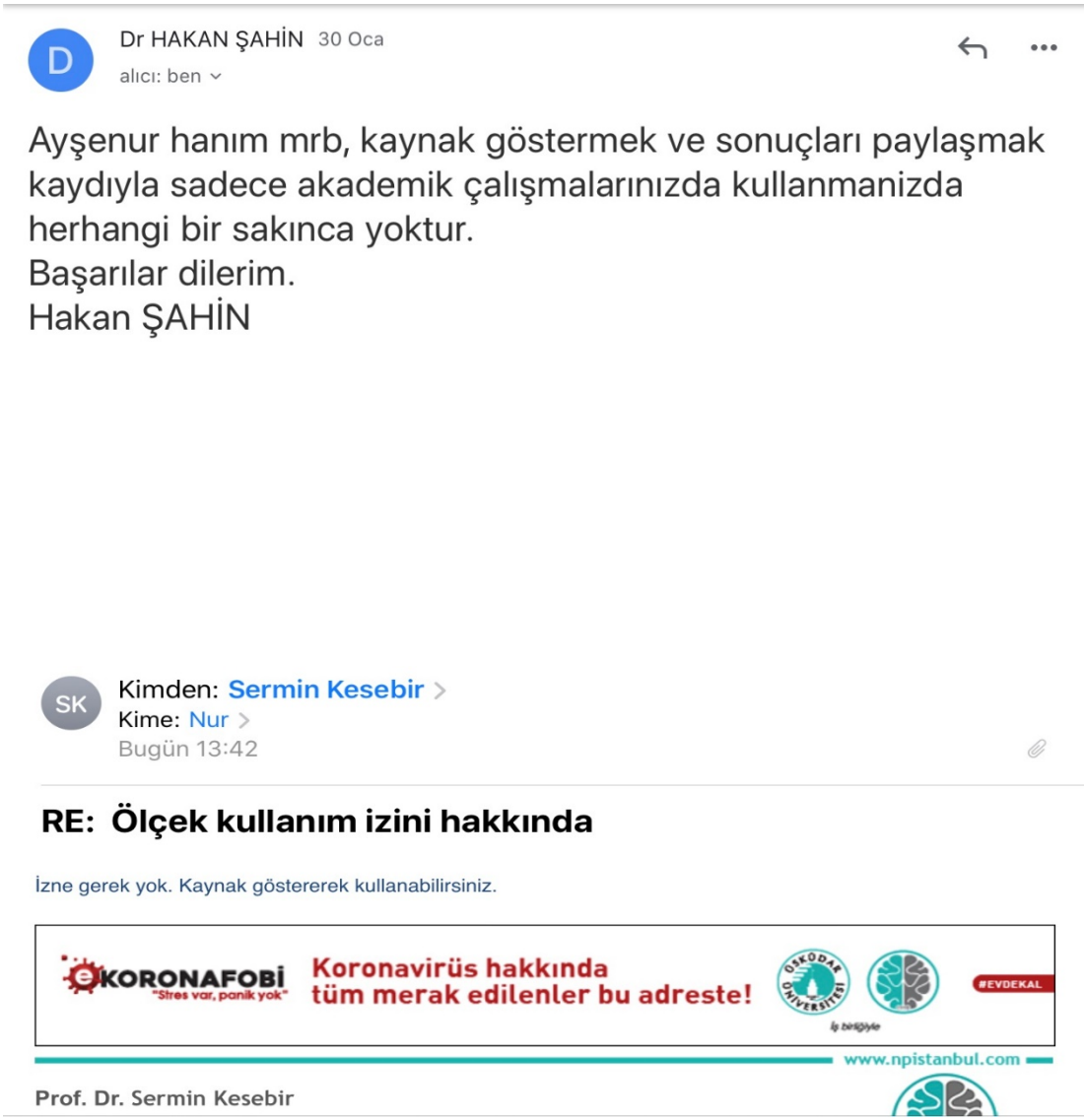
Yörükoğlu, A. (2006). Çocuk Ruh Sağlığı. "28. Basım". İstanbul: Özgür Yayınları.

Yurdalan, E. (2019). *Annelerin bağlanma stilleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki* (Yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kıbrıs.

Yüce, S. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin ilkokuma yazma öğretiminde okul olgunluğunu belirleme ve kullanma yeterliklerine ilişkin görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Antalya.

Zilcha-Mano, S., Mikulincer, M. & Shaver, P. R. (2011). An attachment perspective on human–pet relationships: Conceptualization and assessment of pet attachment orientations. *Journal of Research in Personality, 45(4),* 345-357. doi: 10.1016/j.jrp.2011.04.001

EK 3: Ölçek Kullanım İzinleri

Dr HAKAN ŞAHİN 30 Oca

alıcı: ben

Ayşenur hanım mrb, kaynak göstermek ve sonuçları paylaşmak kaydıyla sadece akademik çalışmalarınızda kullanmanizda herhangi bir sakınca yoktur.
Başarılar dilerim.
Hakan ŞAHİN

Kimden: Sermin Kesebir
Kime: Nur
Bugün 13:42

RE: Ölçek kullanım izini hakkında

İzne gerek yok. Kaynak göstererek kullanabilirsiniz.

KORONAFOBİ "Stres var, panik yok" Koronavirüs hakkında tüm merak edilenler bu adreste! #EVDEKAL

www.npistanbul.com

Prof. Dr. Sermin Kesebir

EK 4: Veri Toplama Formları

Kişisel bilgi formu

1.)Yaşınız nedir?	a)18-34 yaş b)35-49 yaş c)50 yaş ve üzeri
2.)Eğitim durumunuz nedir?	a)İlköğretim b)Lise c)Üniversite
3.Çalışıyor musunuz?	a)Evet b)Hayır
4.)Kaç çocuğunuz var?	a)1 çocuk b)2 çocuk c)3 çocuk ve üzeri
5.)Çocuğunuzun doğum sırası nedir?	a)İlk çocuk b)Ortanca veya ortancalardan biri c)Son çocuk
6.)Çocuğunuzun cinsiyeti nedir?	a)Kız b)Erkek
7.)Çocuğunuzun yaşı nedir?	a)3 yaş b)4 yaş c)5 yaş
8.)Çocuğunuz anaokuluna devam ediyor mu?	a)Evet b)Hayır

Anne görüşme formu

1.)Kişinin çocuğu ile olan ilişkileri düşünüldüğünde, çocuğuna karşı davranışlarının (olumlu ya da olumsuz) kendi çocukluk yıllarındaki yaşantılarla ilişkili olduğu söylenir. Siz bu konu hakkında ne düşünüyorsunuz? Hangi davranışlarınız için böyle düşünüyorsunuz? Açıklar mısınız?	…… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
2.)Çocukluk yıllarınıza (0-18 yaş arası) dönseniz size yönelik hangi davranışların olmasını isterdiniz? Örnek vererek açıklar mısınız?	…… …… …… …… …… …… …… …… …… ……
3.)Çocukluk yıllarınıza (0-18 yaş arası) dönseniz size yönelik hangi davranışların değişmesini/olmamasını isterdiniz? Örnek vererek açıklar mısınız?	…… …… …… …… …… …… …… …… …… ……

EK 5:

TABLOLAR

İstatistiksel Açıdan Anlamlı Çıkmayan Bulgular

Ek 5 Tablo 1. Annelerin eğitim durumu ile çocukların anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Anne Eğitim	n	x̄	X_{ort}	Min.	Max.	Ss.	Sıra Ort.	H	*p*
Sosyal Kaygı	İlköğretim	13	2.46	2.0	0.0	10.00	2.79	53.04		
	Lise	29	3.38	3.0	0.0	14.00	3.57	59.95		
	Üniversite	68	2.84	2.0	0.0	13.00	3.30	54.07		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.00	3.30		0.806	0.668
Genel Kaygı	İlköğretim	13	2.31	2.0	0.0	8.0	2.21	62.77		
	Lise	29	1.62	1.0	0.0	6.0	1.70	52.67		
	Üniversite	68	2.09	1.0	0.0	9.0	2.45	55.32		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		0.952	0.621
Ayrılma Kaygısı	İlköğretim	13	3.15	2.0	0.0	9.0	2.91	56.96		
	Lise	29	3.24	0.0	0.0	12.0	2.90	58.43		
	Üniversite	68	2.90	2.5		9.0	2.76	53.97		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		0.439	0.803
Fiziksel Yaralanma Korkusu	İlköğretim	13	5.00	5.0	0.0	17.0	3.49	57.38		
	Lise	29	6.76	6.0	0.0	17.0	5.19	65.81		
	Üniversite	68	4.59	4.0	0.0	17.0	4.43	50.74		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		4.63	0.099
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	İlköğretim	13	2.15	2.0	0.0	7.0	2.12	53.92		
	Lise	29	2.55	2.0	0.0	8.0	2.21	60.05		
	Üniversite	68	2.16	2.0	0.0	9.0	2.09	53.86		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	0.0			0.832	0.66
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	İlköğretim	13	0.00	0.0	0.0	13.0	5.36	4.00		
	Lise	29	4.20	3.0	0.0	4.0	1.75	9.00		
	Üniversite	68	1.25	0.5	0.0	13.0	3.60	7.00		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		1.67	0.434
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	İlköğretim	13	15.08	12.0	2.0	41.0	11.12	55.15		
	Lise	29	18.28	15.0	3.0	51.0	12.40	63.31		
	Üniversite	68	14.72	12.0	0.0	53.0	12.10	52.24		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		2.457	0.293

*$p < 0.05$

Ek 5 Tablo 2. Annelerin ekonomik bağımsızlık durumu ile çocukların anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Ekonomik Bağımsızlık	n	x̄	X_{ort}	Min.	Max.	Ss.	Sıra Ort.	U	*p*
Sosyal Kaygı	Evet	52	3.35	2.0	0.0	13.00	3.65	57.85		
	Hayır	58	2.57	2.0	0.0	14.00	2.94	53.40		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.00	3.30		1386	0.457
Genel Kaygı	Evet	52	1.88	1.0	0.0	9.0	2.33	52.86		
	Hayır	58	2.09	1.0	0.0	8.0	2.17	57.87		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		1370.5	0.399
Ayrılma Kaygısı	Evet	52	3.13	3.0	0.0	9.0	2.84	56.65		
	Hayır	58	2.91	2.0	0.0	12.0	2.77	54.47		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		1448	0.716
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Evet	52	4.56	3.0	0.0	17.0	4.49	50.23		
	Hayır	58	5.79	5.0	0.0	17.0	4.67	60.22		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		1234	0.099
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Evet	52	2.33	2.0	0.0	9.0	2.23	56.09		
	Hayır	58	2.21	2.0	0.0	8.0	2.02	54.97		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		1477.5	0.852
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Evet	52	2.13	2.0	0.0	5.0	2.10	8.31		
	Hayır	58	2.33	0.0	0.0	13.0	5.24	6.42		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		17.5	0.369
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Evet	52	15.38	12.0	0.0	53.0	12.76	54.39		
	Hayır	58	15.81	12.5	0.0	51.0	11.51	56.49		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		1450.5	0.73

*p < 0.05

Ek 5 Tablo 3. Annelerin çocuğuna karşı davranışlar ile annelerin eğitim durumu

Çocuğuna Yönelik Davranışlar	Anne Eğitim									
	İlköğretim		Lise		Üniversite		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Pozitif Etki	4	20.0	4	20.0	12	60.0	20	100.0		
Pozitif Ters Etki	7	14.0	18	36.0	25	50.0	50	100.0		
Negatif Etki	1	4.6	2	9.0	19	86.4	22	100.0		
Hem Pozitif Hem Negatif Etki	1	5.5	5	27.8	12	66.7	18	100.0		
									*	0.092

*p < 0.05

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar

Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar

Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Ek 5 Tablo 4. Annelerin çocuğuna karşı davranışlar ile annelerin ekonomik bağımsızlık durumu

Çocuğuna Yönelik Davranışlar	Ekonomik Bağımsızlık							
	Evet		Hayır		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	Ki-Kare	*p*
Pozitif Etki	11	55.0	9	45.0	20	100.0		
Pozitif Ters Etki	21	42.0	29	58.0	50	100.0		
Negatif Etki	9	40.9	13	59.1	22	100.0		
Hem Pozitif Hem Negatif Etki	11	61.1	7	38.9	18	100.0		
							2.777	0.427

*p < 0.05

Pozitif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Pozitif Ters Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek olumsuz yaşadıklarını çocuğuna olumlu yansıtanlar
Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna olumsuz yansıtanlar
Hem Pozitif Hem Negatif Etki: Annelerin çocukluk yaşantısından etkilenerek yaşadıklarını çocuğuna hem olumlu hem olumsuz yansıtanlar

Ek 5 Tablo 5. Annelerin olmasını istediği çocukluk yaşantıları ile çocuklarda anksiyete görülme durumu

Anksiyete Boyutu	Öyle Bir İsteğim Yok	n	x̄	X_{ort}	Min	Max	Ss.	Sıra Ort.	U	*p*
Sosyal Kaygı	Var	6	3.67	4.0	2.0	5.0	1.51	73.92		
	Yok	104	2.89	2.0	0.0	14.0	3.38	54.44		
	Toplam	110	2.94	2.0	0.0	14.0	3.30		201.5	0.139
Genel Kaygı	Var	6	2.67	3.0	0.0	6.0	2.34	66.33		
	Yok	104	1.95	1.0	0.0	9.0	2.24	54.88		
	Toplam	110	1.99	1.0	0.0	9.0	2.24		247	0.38
Ayrılma Kaygısı	Var	6	4.17	4.5	0.0	9.0	3.76	65.25		
	Yok	104	2.95	2.0	0.0	12.0	2.74	54.94		
	Toplam	110	3.02	2.0	0.0	12.0	2.79		253.5	0.436
Fiziksel Yaralanma Korkusu	Var	6	5.67	5.0	0.0	17.0	6.25	55.17		
	Yok	104	5.18	4.0	0.0	17.0	4.53	55.52		
	Toplam	110	5.21	4.0	0.0	17.0	4.61		310	0.979
Obsesif Kompulsif Bozukluğu	Var	6	2.50	3.0	0.0	6.0	2.26	60.58		
	Yok	104	2.25	2.0	0.0	9.0	2.12	55.21		
	Toplam	110	2.26	2.0	0.0	9.0	2.11		281.5	0.683
Travma Sonrası Stres Bozukluğu	Var	6	0.00	0.0	0.0	0.0		4.00		
	Yok	104	2.38	1.0	0.0	13.0	3.69	7.77		
	Toplam	110	2.21	0.5	0.0	13.0	3.60		3	0.353
Toplam Okul Öncesi Anksiyete	Var	6	18.67	24.0	2.0	29.0	12.03	66.00		
	Yok	104	15.53	12.0	0.0	53.0	12.10	54.89		
	Toplam	110	15.70	12.0	0.0	53.0	12.06		249	0.407

*p < 0.05